

Y. (atm.)

Ezergaiļa gramata

Jāņa Ezergaiļa
skices un atmiņas

1898-1984

434656

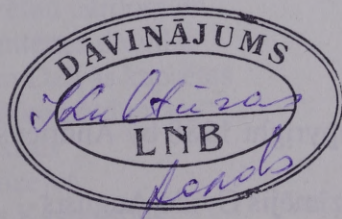
(2009-4.)
L 317

L
9

EZERGAIĻA GRĀMATA

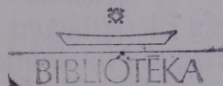
JĀŅA EZERGAIĻA SKICES UN ATMIŅAS
(1898-1984)

A. EZERGAIĻA un I. MIŠKES REDAKCIJĀ

U P I P P

Itakā, 1988

INV. N°

1615

x
Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0309081854

Copyright 1988 by Andrievs Ezergailis

Vāku zīmējis Gvīdo Augusts

Grāmata pasūtama:

Valda Zemesarājs
20615 Clare
Maple Hts., Ohio 44137

SATURS

Saturs	
Ievads	1
Pirmā daļa--DZIMTENE UN TĒVA MĀJA	
Cienīgtēvs	11
Krogi uz riteniem	15
No senām dienām	22
Kas mums Latvijā bija	30
Lielais ceļš	30
Čigāni	32
Gani	35
Žīdi	37
Letiņi	40
Līvu Jurku atceroties	42
Mans kungs, mans draugs	52
Pārdomas par seši "K" un Aivara Ruģa	56
Reportiera Rokas Grāmatu	
Jāņu siers	60
Jāņu alus	63
Pankūku cepšana un ēšana	66
Puķu valoda	68
Nakts vijole	70
Iesvētību diena	73
Draudžu dziedāšana	76
Vasarsvētku meijas	78
Pļaujas svētku pārdomām	79
Mana dzimtenes draudze	81
Mirusās un Dzīvās kapsētas	88
Kapus svētku pārdomām	90
Karavīra sirds	93
Gadiem aizejot	95
Reinholds Kaspersons	97
Mācītājs Šlokenbergs	99
Divi nekrolgi	101
Emīls škujenieks	101
Bernhārds Sniedze	103
Mākslinieks baskājis (Valdemārs Irbītis)	106
Fricis Veinbergs	110
Kādas traģēdijas 15 gadi--K. Upelnieka piemiņai	113
Piensaimnieku kooperācijas 50 gadi	115

Lapu Mārtiņu atceroties	117
Latvieši svešumā	120
Izskaņai. . .	125

Otrā daļa: KARŠ UN REVOLUCIJA

Trakais gads--1905.g. revolūcijas piemiņai	131
Strēlnieki Ložmeteju kalnā	143
No Karavīra dzīves	154
Pirms 50 gadiem	159
I. Revolūcija Dzimenē	159
II. Latviešu strēlnieki Krievijā	169
III. Latvijas atbrīvošanas cīņas	203
IV. Latgalē	218
V. Brīvā Latvijā	223
Aizputinātās dvēseles	235
Strēlnieku dziesmas	239
Laikmetu atspīdumi	240
Mistiskais Lokhārts	246

IEVADS

Tēvs vienmēr ir bijis atmiņu cilvēks; pat tad, kad vēl jauns bija, es nevaru atcerēties nevienu gadījumu, kad viņš būtu garām palaidis izdevību runāt par pagātņi. Dzīve liekas viņam jau no paša sākuma noklāja atmiņu laipas pār purvājiem un ūdeņiem, pa kurām viņš varēja atgriezties uz pagātņi atkal un atkal, dažkārt to tīri kompulsīvi, pārstaigāt. Mnemosīne laikam viņam pie šūpuļa stāvējusi.

Šis pastaigas viņam sākas ar 1905. g. revolūciju, kad viņam bija 7 gadi, un vijas cauri strēlnieku gadiem, revolūcijai, Latvijas brīvības karam, vētrainajam Saeimas posmam, Ulmanismam, valsts zaudēšanai un trimdai. Ne tagadne ne nākotne bija viņa zvaigznēs. Ar paziņām tiekoties, viņš nepagura stāstus izmainīties, un pirmais, ko vienmēr prasīja ar svešnieku iepazīstoties: „No kuras puses jūs Latvijā?”

Tādēļ, ka tēvs atmiņu cilvēks, viņu gan radi, gan draugi, gan redaktori, vēl dzīvam esot, skubināja uz atmiņu grāmatas rakstīšanu. Bet uz tādu formālu memuāru, tādu granīta pieminekli, viņam prāts nenesās. Un tagad, gatavojot šo rakstu sējumu, varu saprast, kādēļ memuārus viņš nerakstīja--tos viņš jau bija tādā neparastā veidā sarakstījis. Bet viss tas bija izkaisīts dažādos trimdas periodiskos izdevumos no Vācijas līdz Kanadai. Gadiem ilgi, no emigrācijas sākumiem līdz astoņdesmitajiem gadiem, licis gabaliņu pie gabaliņa, kā mozaiku. Izdevumi, kuros viņš rakstīja, bija gan laicīgi gan garīgi, gan mūsu regulārās avīzes un žurnāli, gan vietējie draudžu un organizāciju biļeteni. Līdz mūža pēdējiem gadiem viņš savā primitīvā mašīnrakstītāja tehnikā klabināja rakstāmo. Dzīvi viņš nodzīvoja garu un notikumu bagātu, bet tā mozaika, ko mēs varam rekonstruēt no viņa rakstiem, lai gan fragmentos krāšņa, ir nepilnīga. Un tas varbūt arī ir tā, kā viņš to būtu gribējis--lai šie fragmenti nes liecību par vandāļu nopostīto namu.

No jaunieša gadiem viņam bija tieksme uz rakstīšanu (drukā LATVIJAS SARGĀ jau bija ticis kautkad 20'to gadu sākumā), bet tikai mūža otrajā pusē, pēc iebraukšanas Amerikā, rakstīšanu viņš uzsāka intensīvi. Un, kad viņš uzsāka, viņš rakstīja nesaudzīgi--liekas, ka katrs redaktors, vai nu sīka draudzes biļetena vai LATVIJAS AMERIKĀ, vajadzībā varēja paļauties uz Ezergaiļa ievadu vai rakstu.

Tēvs bija pietiekoši naivs, un tā bija viņa rakstītāja stiprā puse, lai sevi tēmatiski neierobežotu: rakstīja Klīvlāndes krōnikas, reliģiskas ieskaņas rakstus par kapiem, iesvētīšanām, ģimenes

dienām un mācītājiem, laicīgas skices par dārzniekiem, suņiem un paziņām, atmiņu stāstus par strēlniekiem, revolūciju, atbrīvošanas karu un piensaimnieka gaitām, esejas par latviešu rakstniekiem, daudz recenzijas un bez gala dažādas vēsturiskas un politiskas polemikas. Ar viņa polemikām vien vienu rakstu sējumu varētu piepildīt. Viņš polemizēja par strēlniekiem, Cēsu kaujām, Ulmani, Ģen. Balodi, Bermontu, Latvijas bojā eju, komunismu un galvenokārt par Andrievu Niedru. Niedras aizstāvēšanā viņš bija lauva—nebijās ne vēsturnieku, ne ulmaniešu, ne sociāldemokrātu. Viņš skrāpējās un koda, un raidīja savas dusmu bultas pretinieku papēžos, sirdīs un smadzenēs. Izteiktāka niedrista šī trimda vairs neredzēs. Viņš bija cilvēks ar rakstāmo tinti asinīs un vajadzībā ar savu piešprici ģiftes.

Galvenie izdevumi, ar kuriem saistās vecā Ezergaiļa publicista (tā viņš pats) karjēra bija galvenokārt konservatīvas noslieces—Vācijas LATVIJA, LATVIJA AMERIKĀ, DV MĒNEŠRAKSTS, TREJĪ VĀRTI, CEĻA BIEDRS, KLĪVLANDES DRAUDZES BIĻETENS, un Liepiņa VĒSTIS. Gandrīz nebija tāda trimdas izdevuma, kurā kādreiz nebūtu parādījies kāds viņa raksts. BRĪVĪBĀ noteikti nekad nekas nav bijis, bet par nevienu citu izdevumu es nebūtu tik drošs. Pat JAUNAJĀ GAITĀ parādījās viņa divi ievēriņas cienīgi raksti: par gleznotāju baskāji Irbīti (skat106 lpp) un analīze par Cēsu kaujām. (J.C.Nr.132) Bija arī redaktori, ar kuriem tēvam neko nevedās, ne tiem bija pieņemams viņa niedrists, ne arī revizionisms attiecībā uz Cēsu kaujām, Bermontu un Strēlnieku sāgu.

Šinī sējumā mēs esam galvenokārt mēģinājuši ievietot viņa atmiņu gabalus, kas saistas ar viņa piedzīvojumiem karā, revolūcijā un ar Latvijas dzīvi un ieražām, sākot ar tēva sētu Kosas pagasta Augšzvaniekos, līdz piensaimnieka darbam Susējas krastā, Rītes pagastā. Domāju, ka mums ir izdevies sameklēt spilgtākos no tēva rakstiem, lai gan šis tas varbūt ir pagājis secen, jo mūsu apstākļos, trūkstot periodisko izdevumu indeksam, sameklēt visu labo, no rakstnieka, kas tā šķiedās ar tinti kā tēvs, būtu cilvēciski neiespējami. Lielum lielo vairumu viņa polemisko rakstu, grāmatu recenzijas un esejas par literatūru esam izlaiduši: vispirms telpas trūkuma dēļ, bet arī tādēļ, ka tajos žanos viņa devumi nelikās ar tik paliekošu vērtību un interesi kā viņa tiešo piedzīvojumu atmiņu raksti. Arī par Niedru šinī sējumā daudz neatradīsi, jo labākais, ko viņš par Niedru ir rakstījis, parādījās viņa, lielā mērā, sarakstītā, pārrakstītā un rediģētā GRĀMATĀ PAR ANDRIEVU NIEDRU, 1960.g.

Grāmatas pirmajā daļā ir sakārtots tēva sīko atmiņu birums—par cilvēkiem, draugiem, paziņām un notikumiem/ieražām Lat-

viņā. Otrās daļas lielāko tiesu aizņem „Pirms 50 gadiem”, kas oriģināli parādījās D.V. MĒNEŠRAKSTĀ un aptver piedzīvojumus strēlniekos, sarkanos strēlniekos un atbrīvošanas karā. Šī raksta īpatnība ir, ka tās ir vienīgās man zināmās atmiņas emigrācijā, kurās sarkano strēlnieku eposs ir pārskatīts un aprakstīts.

Liela tiesa no sīkākiem rakstiem ir ņemti no tēva šūplādes, ne iespīestās versijās, un tādēļ nav mēģināts šos rakstus datēt, ne arī uzdot periodiskos izdevumus, kuros tie parādījās. Daži varbūt pat druku nemaz nav piedzīvojuši.

Jānis Ezergailis, Kārļa dēls, vidējais no trim brāļiem, dzimis 1898.g. Kosas pagasta Zvanniekos, Vidzemes vidienā, kā viņš sarunās mēdza atgādināt, apgabalā, kas bija latviešu teiku bagāts. Kosas/Skujenes apvidū bija spēcīga draudžu dzīve, arī Brāļu draudzes, no kā manam tēvam bija ieaugusi tāda īpatna, ne pārāk sakrāla, dievbijība—baznīcā iešana, senču daudzinašana un pastaigāšanās pa kapsētām. Bet, pasaulē iziedams, viņš arī bija iepazinies ar citām reliģiju pašķirām—sevišķi viņš mīlēja uzturēties Pareizticīgo baznīcu vīraka smaržā un sveču gaismā.

Par 1905. gadu atmiņas viņam vēl pilnīgas nebija, bet vienu gabaliņu, bērna acīm saredzētu, viņš mums ir atstājis. Košāks atmiņu virknējums sākās ar 17 gadu vecumu, kad viņš aizgāja strēlniekos. Zaldātos viņš sabija sešus gadus—izdienēdams cauri gan Cara, gan Sarkaniem strēlniekiem, gan Latvijas atbrīvošanas armijai. Šinīs gados viņš bija redzējis uguni un plūdus, un tikai tad, kad sāku nobriest vēstures izpratnē, es sapratu, kādēļ tēvs vairs nevarēja atgriezties pilnīgi tekošā pasaules straumē un dzīvot ar mums. Viņš bija bijis klāt „jaunās pasaules” radīšanā un izmērcējies cauri visam tam, ko viņš saredzēja kā „raganas katla” vārīšanos.

Zaldāta dienas viņam sākās Ložmetējkalnā 1915.g. Pēc Rīgas krišanas 1917.g. viņš dienēja pie Siguldas, redzēja varenās Krievijas impērijas armijas sabrukšanu un frontes iziršanu. 1918.g. februārī, vāciešiem uzbrūkot, pārgāja uz Krieviju, kur maizi un mitekli meklēdams iestājās sarkanos strēlniekos un sabija tajos 14 mēnešus. Viens no viņa vēsturiskākiem mūža piedzīvojumiem bija dienests Kremļa gvardē, kur 1918.g. pavasarī, apsargāja Ļeņina valdību.

Pēc tam vēl izkarojās Krievijas dienvidos, un 1919.g. izdevīgā brīdī pārbēga uz tēva mājām. 22. maijā iebrauca Rīgā tieši laikā, lai redzētu Landesvēra iesoļošanu mūsu galvas pilsētā. Atkal viena vara bija kritusi. Iestājās Latvijas Armijā, un frontes karjeru nobeidza stāvot pret brāļiem sarkaniem strēlniekiem, aizsargājot Latvijas robežas Latgalē. Visā šinī karavīra posmā viņš bija

Kāzu dienā 1926.g.

Osīšu liepa, Mālmuižā

Autors un ģimene, Andrievs, Dzidra, Valda un sieva Berta '30to gadu beigās.

vairākus karus zaudējis un nevienu tā kārtīgi uzvarējis.

Kā viņš visus tos kara trokšņus būtu varējis aizmirst? Protams, ka nē. Un, atšķirībā no daudz citiem vecajiem strēlniekiem, it sevišķi, kas attiecās uz sarkano strēlnieku posmu, viņam nekad nebija vēlēšanās to aizmirst. No šo juku laika pieredzes, kā šī grāmata ilustrēs, viņš ieguva nebeidzamu virkni morālu un politisku atziņu. Līdz mūža beigām viņš savus šinēli apjostos jaunības gadus atkal un atkal pārstaigāja.

Pēc demobilizācijas no Latvijas Armijas 1921.g. viņš uz īsu brīdi pārgāja atpakaļ uz savām tēva mājām, bet tad ieskatījās jaunā Kosas krejotavas vadītājā rūjienietē Bertā Gailē un apprecējās 1926.g., kad pārcēlās uz Rītes pagastu Augšzemgalē. Berta Gaile viņu inspirēja uz piensaimniecību, kuras māku viņš apguva Tukuma piensaimniecības skolā, un kopš 1926.g. līdz dzimtenes atstāšanai 1944.g., kopā ar Bertu vadīja Rītes pienotavu. Piensaimniecību viņš uzskatīja kā savu profesiju, lai gan tanī darbā viņš pavadīja tikai kādus 18 dzīves gadus. Susējas ličus, Sēlijas zemi un ļaudis tēvs iemilēja un tur Ezergaiļu ģimenei piedzima divas meitas Dzidra un Valda un dēls Andrievs. Pēc izbēgšanas no Latvijas 1944.g. Ezergaiļus Sarkanarmija atkal noķēra Freiburgā, Saksijā, bet laimējās no sarkaniem izbēgt uz Bavariju, kur Ansbachas DP nometnē nodzīvoja četrus gadus. 1949.g. emigrējās uz Amēriku, kur īsu brīdi nodzīvoja govju fermā pie Sant Louisas, Misūri pavalstī, tad pāris gadus Šarlotē, Ziemeļu Karolīnā un tad visu garo mūža pēdējo posmu, 32 gadus, kopš 1952.g., Klīvlendē, Ohio.

Klīvlendē viņš ņēma aktīvu dalību vietējā sabiedrībā—draudzē, Daugavas Vanagos, Vecajos Latviešu Strēlniekos un Klīvlandes Latviešu Apvienībā. Līdz mūža pēdējām dienām Ezergailis rakstīja Klīvlandes kroniku LATVIJAI AMERIKĀ un līdz 70to gadu beigām bija viens no latviešu grāmatu pārdevējiem, kas ar smagiem koferiem sarīkojumos ieradās draudzes namā tautiešiem piedāvāt gara mantas.

Visa mana tēva atmiņu pasaule padziļinājās ar bēgšanu un emigrāciju, „pāri ūdens tuksnešiem”, uz tālo Ameriku. Tad bija vēl daudz vairāk ko atcerēties—ne tikai kari un revolūcija—bet visa Latvija, tās daba un paražas.

Tēva atmiņu laipas, caur revolūciju un kariem, it sevišķi lielienu nākšana pie varas, viņu noveda pie tāda padrūma konservatīvisma. Zelta gadi viņam bija pagātnē; „vecu pasauli”, Cara Impēriju ieskaitot, viņš izjuta kā tādu zaļu apzelītu pazudušo paradīzi, Kitežas pili ezera dzelmē. Viss, kam komunisms piešķārās, viņam palika melns—zaļie Latvijas lauki novīta, un pazuda ļaužu veco laiku labestība.

Viņš bija vairāk iejūtu nekā prāta cilvēks, un, lai arī bezgala sapīnies mūsu gadsimta ideoloģijās, tāds dzīvas dabas vitalisms, tāds sekulārs Porukisks panteisms viņā bija dziļāk iesakņojies nekā šīs pasaules naidi un patiesības. Dzīvību viņš mīlēja un loloja visos tās paveidos: dabā (viņš stundām varēja skatīties koku lapotņu ligošanā un klausīties vēja šalkās) un dzīvniekos, gan tajos, kas pa zemi rāpo, gan gaisā lido. Mājā viņam vienmēr bija suns un vairāki kaķi. Komunistus viņš necieta to nežēlastības dēļ, par to, ka tie dzīvību ienīst. To viņš tā bija izvērtējis kopš Pilsoņu kara gadiem, bet tad, kad 1941.g., pēc vācu ienākšanas, mūsu pagastā šāva komunistus, viņš tos gāja glābt—aizstājās cietuma durvīs un kādu pusduci atturēja no izvešanas uz mežmalu. Tas bija silts 1941.g. jūlija vakars, kautkas nemierīgs jau dienā bija manāms, kad asi karabīnu trokšņi, katrs atsevišķi un visi kopā, ne ilgāk kā minūti, atbalsojās pār Susējas līciem, sašķēla pagastu, mēs pagalmā ausījamies. Tēvs kā tupikā iedzīts dzīvnieks šaudījās pa kantora zāli, ķēra telefonu, un zvanīja uz pagastmāju—uzzināja, kas jau viņam bija zināms. Septiņi pagasta pilsoņi, lielceļa malā, pie Apšu kalna, bija nolaisti no kājas. Bēguļojošo un dzenāto sievas un radi nāca pie mana tēva pēc padoma, ko darīt un kur slēpties. Un laikam vienam otram arī palīdzēja, jo tad, kad bēgšanas laiks pienāca, daži no izglābtiem nāca pie viņa un teica, lai nebēg, ka par viņa dzīvību galvošot. Bet tādas uzticības komunistiem, kas nāca no Maskavas, viņam tomēr nebija. No kaimiņiem aizņēmās zirgus un devās projām no mājām.

Tēvs savā mūžā sarakstīja vai pusduci testamentu. To, kā liekās, viņš nedarīja, lai kautkādā veidā pēcnāves vēlējumus mainītu, bet lai testamenta tekstu pašu nospodrinātu, lai no tā iznāktu tāds veclaicīgs prozas dokuments, par kuru veļi varētu priecāties. Vienā no pēdējiem testamentiem viņš ievadam rakstīja:

Savu testamentu rakstu pēc formas un gara tādu, kāds tas tika rakstīts jau pirms 100 un vairāk gadiem, kad mūsu senči savus novēlējumus uzrakstīja un nodeva pagasta tiesā glabāšanai. Pēc nomiršanas tas tika atvērts un izpildīts. To nevarēja grozīt vai laust neviena tiesa, iestāde vai kāda atsevišķa persona ar saviem protestiem. Tas „jaunais laiks”, kas tika tik ļoti gaidīts, atnāca ar citiem likumiem, citām paražām un citu morāli, šos senos testamentus vairs negrib atzīt.

Pašu testamentu iesāka ar vārdiem:
„Dieva tēva, Dieva Dēla un Dieva Svēta gara vārdā pēc manas
nāves atstāju sekojošo novēlējumu...”

Tad testamentā tēvs uzskaitīja dziesmas, kuras dziedāt viņa
bērēs, pielūgšanā, tad izvadīšanā un arī kapos. No izvadīšanas
dziesmām viņš vispirms vēlējās „Mēs šeitā esam viesi.” Tad, kā
otro, pēc meldijas „Dvēsele līgsmojies ar vienu”, ar sekojošo
tekstu:

Droši dzīves ceļu gāju, Augstu cēlu karogu.
Nu kā sakauts es uz māju, Nesu savu nespēku.
Nu tas vārdiņš jauki skan, Nu tā vieta tuvu man.
Tur kur visas cīņas stājas, Kristus karogs plivinājas.

Mazu ceļa gabaliņu, Nu vēl vienā pulciņā.
Īsu žēlu sāpju brīdī Esi mūsu tuvumā.
Ak tu, ceļš, kas daudzkārt iets, Neskaitāmām asrām liets.
Nekustina tavi vaidi, Arī šitās sirdis gaidi.

Pretim nāc mums klusiem soļiem, Sāpju Vīrs no Golgātas.
Savām mīļām acīm raugies, Sirds kad pagurst žēlabās.
Kas visvairāk mīlējis, Kas visgaužāk raudājis--
Ņemi, Jēzu pats pie rokas, Palīdz ciest Tu viņu mokas.

Apbedīšanas prasības vēl bija:
„Zārkā līdzī ielikt tēva mājas mežā griestu spieķi ar kuru
mūžībā aiziet. Ar zemi, kas no tēva mājas ābeļu dārza, iesvētīt
manu kapu. Bet zemi, kas ņemta Rīgas meža kapsētā, no Jāņa
Poruka un Andrieva Niedras kapiem, uzlikt manām krūtīm.”

Viņš testamentu nobeidz ar veltījumu Latvijai:

„Visiem tiem, kas paliek aiz manis: par visām lietām
vairāk mīlējat savu Tēvzemi Latviju. Nebeidziet par viņu
cīnīties. Lūdziet par viņu Dievu, lai neļauj pazust mūsu
tautai. Bet savā cīņā un darbībā esat apdomīgi--vai ejat
pareizo ceļu. Ir jāzina, ka mums draugu nav, un nekad
tādu nav bijis. Tie, kurus mēs turējam par saviem
draugiem, jau sākot ar Latvijas valsts pirmajiem gadiem,
ir bijuši tikai mūsu izmantotāji. DIEVS SVETĪ
LATVIJU!”

Mans tēvs mira ceturtdien 23. februāri, 1984.g. Vai viņš ir
miris? Akademiski jāsaka: „jā” un „nē”. Pēc izurbšanās cauri tēva

dzīves rakstu klāstam, tā vien liekas, ka vecais Ezergailis atkal tikai tā aizlaipojis pagātnē--taku paņēmis uz mājām.

Par iešanu uz mājām tēvam bija bieža runāšana, un par visu to mēs viņu tā nekad nopietni nebijām ņēmuši, bet tad otrdien, divas dienas pirms nāves, pēc māsas stāsta, tā iešana notikusi citā dimensijā. Viņš taujājis un itkā pie sevis:

„Vai te jau baznīca?”

„Es gribu uz mājām!”

„Un tad, kad mani vedīs ārā, tad uzliec siltu lakatiņu man ap galvu, lai nemanu to auksto vēju.”

Un tad pēc brīža:

„Kas tas bija par šausmīgu baru cilvēku, kas māna vecu, slimu cilvēku.” „Tādi dzērāji!”

„Viņi man teica, ka es tikšot uz mājām...bet es jau nekur netiku.”

Divas dienas vēlāk, cīņu izcīnījis, skrējienu pabeidzis, ticību turējis, viņš tika.

Daļu no mana tēva tēva mājām ar šo sējumu mēs nododam viņa draugiem, radiem, paziņām un visiem lasītājiem, kas vēlas atgriesties, ja arī tikai uz brīdi un pa neko paliekošāku kā tikai atmiņu laipu, dzimtenē. Šis atmiņu mirgas ceram spēs gaismu, varbūt pat spēku, dot no mājām atgrieztiem trimdiniekiem.

Andrievs Ezergailis

Ar Kosas Lejaszvanieku saimnieku Arturu Ezergaili.

Ar grāmatnieku, fotogrāfu Pēteri Blūmu, Klīvlāndē.

PIRMĀ DAĻA

Dzimtene un tēva māja

CIENĪGTĒVS

„Cienīgtēvs nāk! Cienīgtēvs nāk!” Tā mūsu mājas bērni iesaucās, kad redzēja pa ceļu tuvojamies dzīves nastas saliektu garu vīru, lēni liekot soļus, pie lazdas rungas turamies. Tādās reizēs māte lika iesaukt suņus, lai nerietu un Cienīgtēvu nebaidītu, jo no tiem viņš ļoti bijās. Bet mūsu Žuka pazina Cienīgtēvu ļoti labi un, līdz no ceļa iegriezās mūsu mājās, skrādīja pa pagalmu meklēdams kādu priekšmetu, to paķēris zobos, skrēja pretim viņu apsveikt. Bet citās mājās bij palaidnīgi bērni un nikni suņi un tos tieši rīdīja vecajam klaidonim virsū. Tādās reizēs Cienīgtēvs veikli apsviedās un bēga no suņiem projām, lēkdams pāri akmeņiem un ceļa grambām. „Redz, Cienīgtēvs lec, kā zaķis pa grāvi,” bērni smējās, kad suņi riedami skrēja viņam virsū. Tā viņš gāja no mājas uz māju, ziema vai vasara: kautkā meklēdams, bet neko neatrazdams, kautko stāstīdams, bet nekā nepateikdams. Neviens viņu vairs nesauca īstā vārdā par Krišu Kļavu un, laikam, arī nedomāja par viņa likteni un savārgušo saprašānu.

Tas bija noticis pirms daudziem gadiem, kad Krišs Kļava bij iznesīgs un stalts jauneklis, ar kupliem matiem un zilām sapņainām acīm. Dziedādams viņš gāja un strādāja pa dzimtenes laukiem. Tēva mājas tīrumos gulās velēna pēc velēnas, apgriezās vaga pēc vagas. Siena vālas viņa grābekļa un dakšu priekšā itkā pazuda, aizbēga: pļavā cēlās guba pēc gubas, druvā statīnš pēc statīņa. Kad cīrulīšs lidoja pār viņa galvu un ar bezrūpīgu dziesmu cēlās debess zilumā, tad Krišs pacēla savas acis uz augšu un pie sevis noteica: „Dziedi, dziedi, cīrulīti, bet kad es dziedāšu, tava dziesma apklusīs.” Un Krišs dziedāja. Viņa maigais tenors skanēja kaimiņu sētās, atbalsojās pāri ezeram mežā. Ciemu daļavas klausījās viņa dziesmās, ilgu pilnas acis cēla pret Kļavu kalnu, no kurienes skanēja Kriša balss. Aizezera Mežmaļu Marija klausījās puisīša dziedāšanā, un viņas jūtas itkā savijās ar Kriša dziesmu. Arī viņa pacēla balsi un klusi dziedāja līdzi. Iznāca Krišam ar Mariju dažreiz arī nejauši satikties. Krišs arvienu mīlēja vakaros laivā pārcelties pāri ezeram un ziedu laikā pasēdēt zem vecās liepas, kura medaini smaržoja un kāda nokavējusies bite vēl viņā sanēja. Kādu vakaru nejauši zem liepas gadījās priekšā Marija. Viņi sarunājās un kopā arī sadziedājās. Šis vakars palika par sākumu viņu draudzībai. Viņu sirdis, pašiem nemanot, bij iesilušas un ar katru reizi tiekoties tās kvēloja vairāk un vairāk. Kādā svētdienas pēcpusdienā, kad saule atspīdēja ezerā, un uz sīkiem vilnīšiem pāri visam ezeram mirdzēja kā zelta straume, Marija sēdēja zem liepas un raudzījās, kā pa šo straumi irās Krišs. Laivai piestājot

krastā, viņa veikli ieleca tanī un savus baltos pirkstus ienira Kriša kuplajos matos un runāja: „Krišiņ, mīlais Krišiņ, tu esi mans dzīves zelts! Vai tu redzēji pa kādu zelta straumi pāri ezeram nāci pie manis?”

„Jā, Marij, zelta straume palika aiz laivas, bet es iros pa to uz pretējo krastu, pretim tevīm, pretim tavai zelta jūtu sirdij. Šī gaismas straume, kas līst arī mūsu sirdīs, lai paliek par mūsu dzīves zeltu vienmēr,” runāja Krišs, turēdams Marijas balto roku savā plaukstā. Viņu sirdis sniedzās pāri ezeram katru dienu, katru vakaru, viņi nebija vairs šķirami. Viens otra roku turēdami, viņi stāvēja zem vecās kuplās liepas, viens otrā viņi bij atraduši savu dzīves zeltu. Pa vakaru krēslu viņi raudzījās viens otra acīs kā dziļos atvaros, skatījās uz ezeru, kad, naktij nomainot dienu, ūdenī atspīdēja zvaigžņu zelts vai mēness sudrabs. Dienā abi brauca ezerā, Marija darināja ūdensrožu vaināgu un lika Krišam galvā. Kādu vakaru atnesa smaržīgu naktsvijolu vainadziņu un, noglaudījusi Kriša kuplos matus, to uzlika galvā. Tanī vakarā Marija sūdzējās par sliktu sajūtu, itkā justos nevesela. Nākošā vakarā Marijas vairs nebija zem liepas. Nemiera pilns Krišs gāja uz Mežmaļiem, kur Mariju atrada karsonī un mokamies lielās sāpēs. Marija bija saslimusi ar asinssērgu, kura tanī vasarā bij sākusi izplatīties plašā apkārtņē. Vēl otrā dienā Krišs nogāja uz Mežmaļiem, bet Mariju atrada daudz vārgāku kā vakar bij atstājis. Kā nesamaņā vēl saņēmusi Kriša roku tikko dzirdami čukstējusi: „Krišiņ, mans dzīves zelts!” Trešā vakarā Krišs Mariju vairs nevarēja apmeklēt, jo pats gulēja karsonī un mocījās ar stiprām graizēm vēderā. Ļauno slimību Krišs gan izturēja un sāka no gultas cilāties, bet Mariju apraka kapsētā. Kad sāka staigāt un bija iestiprinājies, apmeklēja Marijas kapu. Bezgala žēl bij Marijas — un, drebošā rokā paņēmis vienkāršo zīmuli, rakstāja uz baltā krusta:

Manam dzīves zeltam:

„Ak, mīlestības pilnā sirds,

Man žēl, ka tu jau dusi!”

Katru dienu Krišs brauca ezerā pēc ūdensrozēm, pļāvās lasīja naktsvijoles un ar ziedu pušķi steidzās uz kapsētu pušķot mīlās kapu. Dažas nedēļas tas tā turpinājās un mājnieki jau sāka domāt, ka Krišam žēlabas pāries. Bet sirdssāpes Krišam nepārgāja. Viņš palika kluss, nerunīgs, vairāk kavēdamies savās domās. Kādu rītu, kad atkal bij aizgājis ar naktsvijolu pušķi uz kapsētu, vairs mājās nepārnāca. Mājnieki laida ziņu pa pagastu, pa visu draudzi, bet Krišs bij iekritis kā ūdenī. Tikai pēc trim nedēļām no kāda attālāka pagasta ziņoja, ka aizturēts jauns vājprātīgs vīrietis

un ievietots cietumā. Pārvests mājās, Krišs itkā nomierinājās un sāka saprātīgāk runāt. Lasīja pat grāmatas un arvienu viņa rokās redzēja Jauno derību. Piegāja arī pie mājas darba. Garus cēlienus milēja sēdēt ezermalā un maksšķerēt zivis. Pārnesis mājās, tās lūdza saimniecei sagatavot. Svešās mājās iegājis, cienīgtēvs uzvedās pavisam pieklājīgi, likās, ka aiz viņa vājās saprašanas ir paslēpusies mīlestības pilna sirds. Varēja arī dažreiz pavisam prātīgi runāt, bet, līdz ko ieminējās par dzīves zeltu vai sudrabu, tad visa runāšana sabruka, ka nevarēja neko vairs saprast. Arvienu mēdza stāstīt, ka viņš ir priesteris un savai draudzei māca lielāko mīlestības mācību pasaulē. Kādā svētdienā iegājis baznīcā dievkalpojuma laikā un savu mācību sācis sludināt dievlūdzejim, nerimās, kamēr pērminderi izveda laukā. Tā ļaudis viņu bija iesaukuši par cienīgtēvu un šī vārda vairs nekad nezaudēja. Viņu visi tikai pazina kā Cienīgtēvu. Arī pats sāka apzināties cienīgtēva vārda svarīgumu un stāvokli. Gadījās, ka uz ceļa satikās ar mūsu mācītāja pajūgu. Kučiers no bukas pār Cienīgtēva galvu noplaukšķināja pātagu, lai nemaisītos pajūgam pa kājām. Tad Cienīgtēvs pagriezās pret pašu mācītāju un ar pirkstu brīdināja: „Cienīgtēvs tu, cienīgtēvs es — nekādes jokes netaise.” Tāpat kādreiz bij nobrīdinājis pareizticīgo priesteri, kad no krasta bij gribējis ielekt tā laivā, bet priesteris nebija to atļāvis. Bieži viņš staigāja arī pa kapsētu itkā kaut ko meklēdams, bet pie Marijas kapa nekad vairs nepiestāja.

Tad sāka nest mājās un krāt visādus spīdošus niekus: vāciņus, pudelītes, metāla pogas, dažādas sprādzītes, riņķišus u.c. Rūpīgi tās mantīņas noglabāja uz bēniņiem kaktā, kur to bij krājušies jau liela kaudze. Ar tām darbodamies, vienmēr runāja par dzīves zeltu. Mājās saimniekoja Cienīgtēva brālis Pēteris. Viņš ļoti želoja sava sanīkušā brāļa un mēģināja atrunāt no apkārt klejošanas. Kādreiz iedeva zelta pieci rubļi gabalu, un pieteica, lai vairs nekur neejot, bet lai to glabānot, jo tas esot īsts zelts un liela nauda. Bet Cienīgtēvs veikli izslidēja no istabas un pārnāca mājās tikai otrās dienas vakarā. Kad brālis prasīja, lai parādot naudiņu, no kabatas izvilka nospodrinātu misiņa pogu un savā, neprāta laikā iesāktā, izloksnē teicis: „Es ar tādiem niekiem nekrāmējos, bet krāju īstu dzīves zeltu.” Cilvēki bij Cienīgtēvam zelta naudiņu izmānījuši.

Lielākā klejošana Cienīgtēvam sākās Ziemassvētku vakarā. Līdz ko atspīdēja pirmās vakara zvaigznes, vai pie debesīm parādījās mēnesis, Cienīgtēvs izgāja un steidzās no mājas uz māju. Nostājies pie svētku eglītes, viņš runāja tāpat, kā dara to mācītāji. Ļaudis zināja stāstīt, ka Cienīgtēvs savas svētku runas labi iesākot, bet slikti beidzot.

Tas notika īsi pirms pirmā pasaules kara. Ziemassvētki bij atnākuši un visās mājās taisījās tos saņemt ar prieku un gavilēm. Foreiz svētku vakarā uz baznīcu nebraucām, jo ceļi bij aizvilkti un pūta ass ziemeļ-rītu vējš, bet dedzinājām eglīti savās mājās. Līdz ko bijām nostājušies pie spožās svētku eglītes un sākām dziedāt veco Ziemassvētku dziesmu:

„Kas par spožiem Ziemassvētkiem
Tiem Pestītāja gaidītājiem.”

pie loga parādījās Cienīgtēva galva — plika, bez cepures. Vai viņš to bija atstājis mājās, vai vējš nopūtis ceļā? Ienācis istabā, nostājās pie eglītes un runāja par mīlo Jēzus bērniņu, kas šovakar atnācis mūs sasildīt aukstā ziemas naktī. Bet līdz ko sāka par zelta pogām un sudraba sprādzēm, Cienīgtēvs ar visu runu iebrauca mežā. Māte gribēja vēl pamielot, bet Cienīgtēvs, pabeidzis savu runu, steidzās projām. Tikai ap galvu māte aptina vilnas šalli, lai nesaltu un paglābtu ausis no nosalšanas, un pieteica tūliņ iet mājās. Bet Cienīgtēvs nebij gājis uz māju — vēl ilgi svētku nakti klejojis apkārt. Brizdams pa aizputinātiem ceļiem, jutās stipri noguris. Ienācis Lejsvārpu mežā, atsēdās ceļa malā uz lielā akmeņa atpūsties. Uz tā viņš bij daudz sēdējis vasarās, glābdamies no saules karstuma, bet ziemās no puteņiem un vēja. Viņš gribēja pasēdēt tikai īsu brītiņu un tad iet mājās, bet nogurums uzvarēja un pievērās acis. Sapnī redzēja Ziemassvētku spožās debesis, dzirdēja zvanu skaņas, kas viņu aicināt aicināja uz gaišo dievnamu, kur eglītes zaros mirdzēja daudz svecišu. Tad lielā gaismā atspīdēja viss Lejsvārpu mežs un katrā egles galā dega svecīte. Kā satrūcies, atmodās no jaukā sapņa un gribēja celties un iet mājās, bet kājas tik smagas — zābaki kā ar svīnu pielieti. Tikai brītiņu, mazu brītiņu un tad ies uz mājām. Bet tad Cienīgtēva priekšā nostājās kā redzēts zināms cilvēks, bet nevarēja tikai atcerēties.

„Kas Tu tāds esi, no kurienes Tu nāc, un kur te gadījies? Vai Tu esi tikai īsts cilvēks, galva Tev plika, kājas basas, garā mētelī ievilcies? Tagad ir ziema un stipri salst,” Cienīgtēvs viņā brīnīdamies skatījās.

„Kriš, tu labais Kriš! Vai tad manis vairs nepazīsti, sava uzticamākā drauga? Kad tu piedzimi, es stāvēju pie Tava šūpuļa pirms māte tevi tanī iecēla. Visu ļaunumu gribēju no tevis nogriezt. Tikai dzīvē liktenis tevi nežēloja, tu pakriti un vārgi.”

„Jā, Tu esi man pazīstams Svešinieks,” Krišs atbildēja.

„Se, Kriš, mana roka un iesim — es tevim atdošu tavu dzīves zeltu. Manā valstībā nevienam ceļa malā nebūs jāsalst.”

Ak, tavu brīnumu, cik kājas vieglas, soli itkā paši skrien uz priekšu. Un viņi, viens otra roku turēdami, abi iet no Kļavu kalna lejā, pagriežas gar strautu uz ezera pusi. Cik baltas te zied ievas, kā smaržo puķes un cīruļi dzied debesis.- Saule tik silta, spoža, viņi nebrauc laivā, bet kājām iet pāri ezeram pa saules apmirdzētu zelta straumi — uz pretējo krastu.

Kad Krišs pagrieza galvu, viņa pavadoņa vairs nebija, bet zem liepas stāvēja Marija, baltās mirdzošās drānās, medainos kuplos matus pārlaidusi pleciem.

„Bet, Marij, kā tu te gadījies? Tikdaudz gadu tevis te nebija. Vai tās smukās drānas tev austas no Mežmaļu liniem?”

Krišs, tām pieskārdamies ar roku, vaicāja. Marija pagriezusies saņēma Kriša roku un skatoties acīs runāja:

„Šeit zemes virsū, Krišņ, mums vairs nav ko darīt, bet celsimies augšā pie Viņa troņa, kur mums vairs nebūs ne nāves, ne asaru, ne ārprāta, bet dzīvosim mūžīgā laimē...”

Pirmo svētku rītā Lejsvārpam saimnieks un saimniece sataisījās braukt uz baznīcu. Braucot cauri mežam, straujais Bēris pie lielā akmeņa satrūcies nositās no ceļa, gandrīz apgāžot kamanas kupenā. Arī pašam Vārpam pie akmeņa izlikās kas aizdomīgs. Nodēvis grožus saimniecei pieturēt zirgu, gāja apskatīties.

Uz akmeņa sēdēja Cienīgtēvs ar visu manas mātes apsiesto šalli ap galvu — sasalis vienā ragā.

KROGI UZ RITENIEM

Jeb Ziemassvētku vecītis, Rainis un Aspazija

Ir ļaudis, kuri atzīst, ka māksla, mīlestība un alkohols ir viens un tas pats. Vienlīdz tie apreibinājot un vienlīdz dodot paģiras. Cik šādām domām patiesības, neņemos spriest. Katrā ziņā par mākslu tā nevarētu teikt, jo tā, ja viņa ir īsta māksla, paceļ cilvēku gara augstumos un dod labus iespaidus visam mūžam. Mīlestība gan var dot dažreiz vilšanos un paģiras ilgam laikam. Stipro dzērienu paģiras puslīdz zināmas būs mums katram.

Tas bij pirms pirmā pasaules kara jau labi sen, kad pasauli sāku skatīt ar platākām acīm. Toreiz pret baznīcas krogu jutu lielu cienību, laikam tā nosaukuma dēļ. Tur varēju nosēsties dzērājiem blakus un ar gardu muti izlaižīt no izdzertām alus glāzēm putiņas. Pretim baznīcas krogam uz stūra atradās kroņa degvīna pārdotava. Pret šo māju man nebija nekādas cienības, bet pret viņas raibajām stenderēm gan. Pie tām dažreiz nostājās vīri, sameta naudu, viens iegāja iekšā, iznesa kortelīti. Turpat pie stūra to izdzēra tukšu un pudelīti pa trim kapeikām pārdeva atpakaļ. Šo māju ļaudis sauca par monopolu. Toreizējā ķeizara valdība bij izdevusi likumu, ka ar stipriem dzērieniem var tirgoties tikai valsts, valstij piederēja monopoltiesības. Bet tāds monopols pastāvēja pa visu draudzi, trim pagastiem, tikai viens. Stipros dzērienus jau vienmēr apgādājās, bet gadījās, ka to pietrūka tieši tad, kad to visvairāk vajadzēja un kad monopols bij slēgts. Tā nu radās vajadzība pēc papildus pārdotavām, kuras nosauca ļaudis par „riteņkrogiem”. Nezinu pateikt, vai tas notika augšminēto atziņu iespaidā, vai bij kāds cits pamats, bet šiem krogu īpašniekiem no tautas tika doti idiliski — dzejiski nosaukumi. Mūsu pagastā pirmais riteņkrodznieks tika nosaukts par Ziemassvētku vecīti. Un šim vārdam bij lielāks spēks nekā šī cilvēka baznīcas ruļļos rakstītam vārdam. Ziemassvētku vecīti visi zināja, pazina, ar Ziemassvētku vecīša vārdu saistījās kautkas maģisks. Kādreiz pagastu pāršalca baiga ziņa, ka Ziemassvētku vecīti aizturējis uradņiks (kārtībnieks) ar visām pudelēm un ielicis cietumā. Ņemot vērā bargos akcīzes noteikumus, „vecītis” tika apvainots kriminālnoziedzumā par valsts apkrāpšanu un draudēja bargs sods. Viss pagasts runāja, ka „vecīts” beigts un pagalam. Mēdz tagad runāt par bargiem veciem laikiem, par despotiskiem cariem, bet ja jaunie laiki būtu tikpat liberāli un humāni, mēs šodien nevarētu runāt par bojā eju. Ziemassvētku vecīti tiesāja, bet pie tiesas atzinies par vainīgu, lūdzies

piedošanas, žēlojies par grūto dzīvi un lielo ģimeni. Tiesnesis, toreizējais krievu cilvēks, noticejis viņa stāstam, „vecīti” gan sodījis, bet piemērojis citus pantus, sodu saīsinājis, mīkstinājis, un beigās apžēlojis. Par pārsteigumu visiem „vecītis” atbrauca mājās. Mēdz teikt: suns spalvu met, bet tikumu ne. Un tāda suņa daba bij Ziemassvētku vecītim. Viņš sava „uzņēmuma” darbību nepārtrauca, bet bij tik uzmanīgs, ka to vairs nevarēja noķert neviens uradņiks, ne akcīzes inspektors. Mūsu valsts patstāvības gados Ziemassvētku vecītis sava kroga uz riteņiem darbību turpināja.

Kad sāku Ziemassvētku vecīti iepazīt, redzēju mazu vīriņu ar melnu bārdu. Nēsāja, laikam sievas krāsotus, tumšus pakulu svārkus. Platās zilās bikses bij ielocītas un pārlaistas pāri isajiem stulmju zābakiem, kā Donas kazākam. Negribu teikt, ka ar Latvijas nodibināšanos dzeršana mūsu pagastā būtu progresējusi, bet riteņkrodznieku skaits vairojās gan.

Kāds vīrs ceļa malā turēja parasto lauku bodīti. Viņš tirgojās ar visām lauku iedzīvotājiem nepieciešamām precēm, bet, lai savus ienākumus papildinātu, pārdeva pa kluso arī degvīnu. Un līdz ar šnaba pārdošanu šis vīrs dabūja Raiņa vārdu. Neviens no iedzīvotājiem nezināja ne viņa krusttēva, ne kristītāja, bet mūsu lielā dzejnieka vārds viņam nāca itkā pats no sevis. Visi viņu sauca un pazina tikai kā Raini. Ar Raiņa ārējo izskatu viņam nekādas līdzības nebija, izņemot kalsnējo stāvu un sirmās uz leju nošļūkušās ūsas. Bet sava noiešana Rainim bija. Kas pirka sāli, cukuru vai petroleju, paņēma arī šnaba pudeli, kas nāca pēc dzeramā — paņēma arī papirosus, kādu gabalu desas, klingerus vai saldumus. Nedzirdēja, ka Raini būtu traucējusi policija vai akcīzes ierēdņi. Kā ar Ziemassvētku vecīti, tā ar Raini man nekādu veikalniecisku darīšanu neiznāca. Bet to nu nevarēja teikt par Aspaziju.

Kas bija un kā radās Aspazija? Īsi pirms lielā kara šis pāris mūsu pagastā bija uzņēmusi pazīstamo krogu Čurīnu. Viņas vīrs bija labs veikalnieks un tirgotājs, un droši nebūtu arī slikts krodznieks. Bet ar mobilizāciju visas dzertuves un krogi tika slēgti. Krogs pārvērtās lauku tirgotavā un, ja citur sāka vienas vai otras mantas trūkt, Čurinkrogā varēja arvienu atrast, arī tad, kad Krievijā sāka trakot revolūcija. Revolūcionāri trakoja arī mūsu pagastā. Kopā ar pagasta skroderi aizveda arī Aspazijas vīru un pie pagasta nama abus nošāva. Tā Aspazija palika viena ar maziem bērniem. Sava vecā kroga vietā viņa turpināja tirgoties ar lauciniekiem nepieciešamām precēm arī tad, kad mums bija nodibināta sava valsts. Un bija pavisam dabīga lieta, ja vecā kroga

vietā blakus silķu vai cukura kilogramam varēja arī nopirkt spirta kortelīti vai šnaba pudeli. Un šīs pudeles bija tās, kas bijušai krodzniecībai deva Aspazijas vārdu un, likās, ka viņa līdz ar vecā kroga nosaukumu sāka apēnot arī savus kollēgas.

Biju tikko nolīcis kara šauteni un atgriezies tēva mājā. Karš bij radījis kaulos un locekļos tādu kā stīvumu un slinkuma sajūtu, kādēļ nekādam nopietnam darbam nepieķēros, bet vairāk nodevos pārdomām, ko lai dara pēc karā pavadītajiem gadiem? Kādreiz iegriezos arī pie Aspazijas. Pie viņas nebija tā, kā pie Ziemassvētku vecīša vai pie Raiņa, ka nopirkto pudeli vajadzēja paslēpt kabatā un ātri laisties projām. Labi bij sēdēt ar draugiem bijušā „deičimmerē” pie galda! Aspazija pienesa stipri cukurotu nepilnu tējas glāzi, pašu zemes ražoto spirtu pielēja klāt — salda kūpoša groka kāpa gaisā un galvā, domas devās projām laikā un telpā. Jo ilgāk mēs tur sēdējām, jo skumjākas un žēlīgākas tika mūsu sirdis, jo plašāki vērās mūsu maki priekš daudz cietušās atraītnes. — Arī sievas daudz neļāunojās par Aspaziju, ja vīri tur dzēra: labāk lai to naudu atstājot nabaga atraīnei kā nodzerot citur.

Kādu rītu agri mani uzmodināja tēvs un teica: „Tev, dēls, šodien jābrauc pagastam talkā (kļaušās). Pie Čurīnkroga Bierņu tiltam pār Amatu jāliek jauni grodi. Būsat pieci talcinieki, viens namdaris un arī kāds no pagasta valdīšanas vīriem. Iejūdz Lauci kokasu ratos, paņem arī zāģi un cirvi, jo darba rīki var būt vajadzīgi.” Māte bij steigusies jau ar brokastīm — tās kūpēja galdā. Piesēstoties pie galda jutu, ka mātei ir kaut kas uz sirds. „Tie citi strādnieki ir lieli metēji, bet tu, dēls, gan uz krogu neej. Iedzēris nevar strādāt un pie tilta atvars tik dziļš un tumšs — vēl iekritīsi,” viņa runā itkā vairāk pie sevis. Ak, jūs mātes, ko vēl raizējaties par pieaugušu dēlu? Izietu kari un izbrīsti tumšie revolūcijas atvari — tikai brīnums tagad vēl ir noturējies virs ūdens. Mātes runāšana ir gājusi pie sirds, acis apmiglojas, uz krūtīm uzvēlies kā akmens, kaklā iespiesies kā kumoss. Vairs negaršo arī brokastis. Raugos, kā māte sagatavo pusdienas, ko līdzī nēmt: ieliek baltā kulītē sviesta cibiņu, maizes gabaliņu, piena pudeli, kuru noglāsta itkā cita dzeramā pasaulē nebūtu.

Braucot gar Aspaziju, gribas ieiet, varbūt, ka var noskalot kumosu, kas arvienu vēl ir iespiesies manā kaklā. Bet vēl agrs, vecais krogs kā izmiris — laikam vēl gul? Pie tilta esmu pirmais. Izjūdu zirgu un piesienu Bierņu pakalnes elkšņos, lai dienā nekostu dunduri. Pats atsēžos Amatas krastā un skatos skaistajā Dieva pasaulē. No upes ceļas rīta migla, plašie luksti tikko

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0309081854

~~BIBLIOTĒKA~~

☉ INV. N^o ~~1615~~ 17

uznākušās rīta saules apmirdzēti visi itkā dzīvo, kustās. Cīruļu dziesmas trīcina gaisu. No meldriem izpeld piļu māte ar savu saimi, bet, pamanījusi krastā svešu sēdētāju, iegriežas atpakaļ. Pie kroga dzird vīru balsis, paceļas arī dūmi no skursteņa. Laikam talcinieki pirms darba grib iestriprināties un Aspāzija vāra tēju grokai — tā mūsu parastā marka. Un tiešām, vīriem ir radies spēks kaulos un locekļos. Mēs esam divi Jāņi, divi Pēteri un viens Jēkabs. Pāris stundās sabrauktie grodi no tilta sijām novākti un sākam likt jaunus. Atbrauc arī pagasta vecākais, un liekas, ar savu talcinieku darbu ir apmierināts.

Bet no rīta uzkrātā enerģija vīriem ir izkūpējusi, kādēļ pusdienas ieturēt aiziet uz krogu. Es tomēr palieku pie mātes dotām pusdienām, zem kupla krūma raisu vaļā kulīti — kā kādreiz ganiņš brokastīs. Skatos uz upi un domāju par tiltu un pāri gājējiem, un arī par tām nastām, ko katrs ceļagājējs nes. Citam dzīvē iet kā pa taukiem — priecīgs pārbrauc visus tiltus, citam tā smaga kā kapa akmens, cits pa to perās kā Āgenskalna kuģīts pa Daugavu, bet dibenā tomēr negrimst. Cits dziedādams laimīgs pāries arī mūsu liktos tilta grodus, citam uz tā birs rūgtas sājpu asaras.

Un tad, kad būs pārieti visi tilti, visas nastas noliktas — vēl tevi tad pārvedīs, tiltam norībot, uz kluso kalnu...

Uz launaga laiku mūsu tilts ir gatavs. Pēteris, iesēdies savā pajūgā, laiž pirmais pāri tiltam, kas norīb kā pērkons. Mēs pārējie kliežam urā! un sakam, ka Pēterim krogā jāizmaksā. Mēs Pēterim sekojam un sienam zirgus pie kroga vecām slitām. „Deičimmeri” uz apaļā galda salda tēja mums priekšā, Pēteris no kabatas izvelk spirta pusstopu, pielej attiecīgu mēru klāt. Mūsu glāzēs kūp smaržīga groka un sāk kūpēt arī mūsu galvās. Visi paliekam priecīgi: mēs priecājamies par labo dzērienu, par padarīto darbu, par jauko vasaras dienu, priecājamies paši par sevi, priecājamies par visu, ko domājam un runājam. Mūsu balsis paliek skaļākas un straujākas, bet Pēterim pudele kabatā arī plok. Kad omulība ir sasniegusi augstāko pakāpi, mūsu intīmo sabiedrību iztraucē policijas kārtībnieks ar kādu kungu privātā. Svešais kungs steidzīgi ķeras pie Jāņa glāzes, bet mans vārdainis pie tās turas, kā pie stipras klints. Jāņa rokas ir spēcīgākas, glāzi patur un, pielicis pie mutes, izdzer vienā rāvienā, neskatoties uz diezgan karsto saturu. Mēs pārējie daram to pašu. Mūsu prieku iztraucētāji paliek bez lietišķiem pierādījumiem. Kārtībnieks mūsu izdzertās glāzes atņem un dod kungam privātā paostīt, kurš pēc katras izostūtas glāzes nosaka: spirts! Kungs uzraksta īsu lietas un apstākļu konstatējošo protokolu un abi ar kārtībnieku aizbrauc. Pēc kādas nedēļas kārtībnieks izdarīja sīku pratināšanu,

galvenā kārtā uzsverot, vai mēs esot dzēruši S. kundzes pārdotos alkoholiskos dzērienus.

Pagāja labs laiks. Visi vasaras notikumi sāka jau aizmirsties. Bet tad visi toreizējie tilta talcinieki saņēma pavēstes, izņemot mani, ka decembra sākumā jāierodas iecirkņa miera tiesā par lieciniekiem apsūdzētās S. kundzes lietā par neatļautu tirgošanos ar alkoholiskiem dzērieniem. Kādā svētdienas pēcpusdienā visi atkal salasījāmies pie Aspāzijas uz glāzi tējas un kopēju apspriedi, kāda stratēģija un paņēmieni būtu jāpielieto, lai mūsu Aspāzija neiekristu sodā. Neviens mēs nebijām ne sūdzēti, ne tiesāti, kādēļ juridiskos jautājumos bijām galīgi neprašas. Bijām visi savu dzīvi līdz šim godīgi vadījuši, bet nu iznāca itkā piedalījušies kādā kriminālā darījumā, apkrāpuši valsti. Mūsu pārrunām piebiedrojās arī Aspāzija, kura jau bija Cēsis paspējusi aprunāties ar advokātu. Kautko jau sarunājām par frontes aizstāvēšanu, liecību saskaņošanu. Nolēma, ka tomēr arī man tiesā jāierodas kā novērotājam, koordinātoram, varbūtējam lieciniekam — ja tas būtu vajadzīgs.

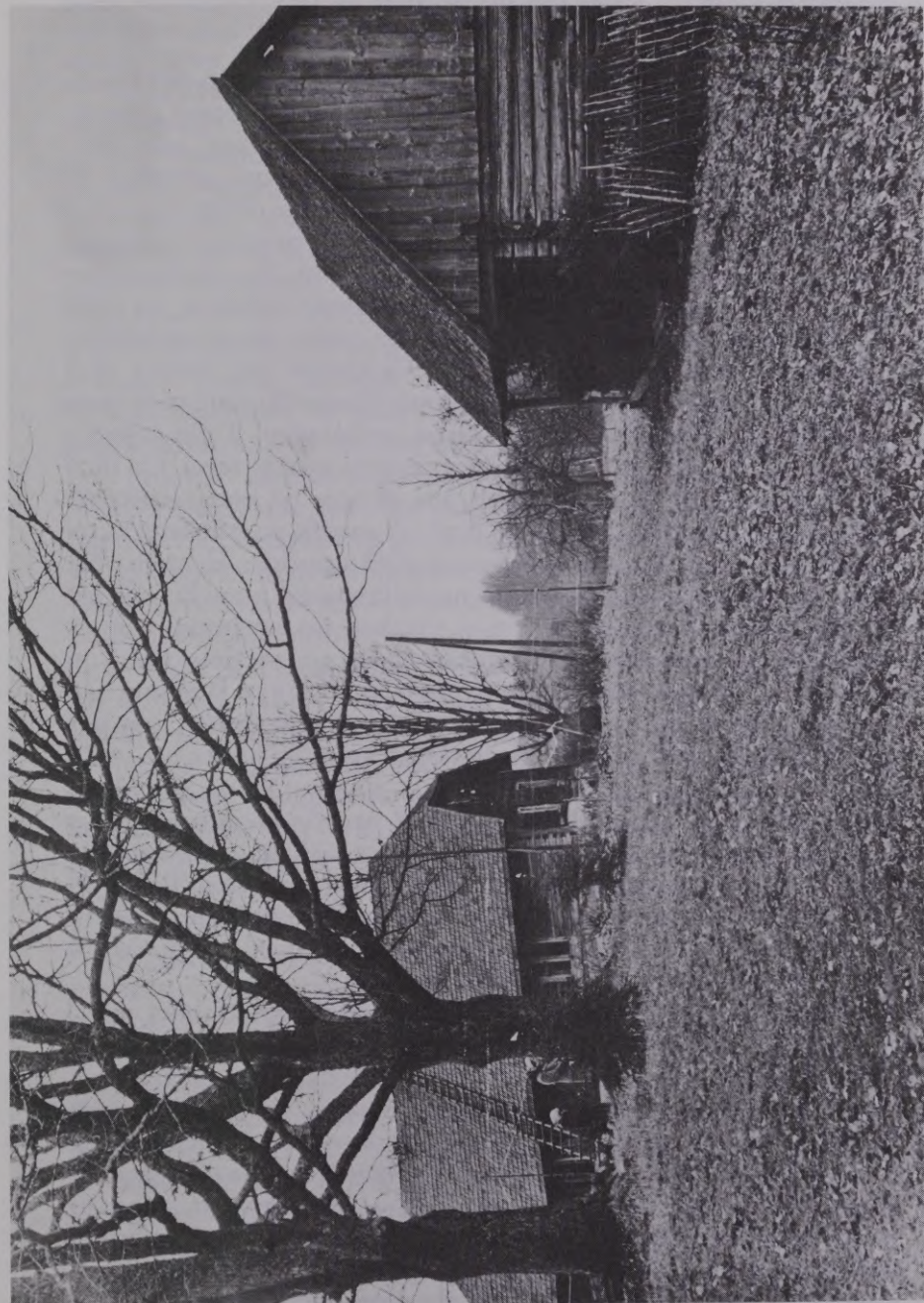
Tiesas sēdēm bij ierādīta kāda muižas ēka, kura savam uzdevumam nebij piemērota. Bijām ieradušies pāris stundu agrāk un klausījāmies, kā tiesā citus. Mūsu dzimtenē pastāvēja nostāsts par Ameriku, ka tur cūkas kaujot ar kutināšanu: iebāžot kaut kur cūkai pirkstu un to kutinājot līdz tā iekrītot laimīgā bezsamaņā un tad ieigrūžot dūci, lai nokautu. Kā Amerikā kauj cūkas man nav izdevies redzēt, bet kā šeit notiek tā kutināšana, to mēs laikam visi zināsim. Un tāds kutinātājs nu bija mūsu iecirkņa miertiesnesis. Aiz zaļa tiesas galda sēdēja korpulents kungs, labi koptām ūsām, sirmu ķīļa bārdiņu, vienmēr vēlīgs, smaidīgs, laipns ar apsūdzētajiem. Un vienmēr iznāca, ka sodus apsūdzētie izvēlējās sev paši, bet ne mīļīgais tiesnesis tos piesprieda. Bez tam viņš izrādījās ļoti labs psihologs, kāda īpašība katram tiesnesim būtu no svara. To, laikam, zināja arī tieslietu ministrija, kādēļ viņa rīcībā bij nodevusi lielāko Vidzemes vidienes iecirkni.

Mūsu prāva iesākās ar visiem tiesā parastiem trafaretiem jautājumiem. Apsūdzētā inkriminētā nodarījumā neatzinās. Sākās viņas pratināšana, deva dažādus āķīgus sarežģītus jautājumus, reizēm likās, ka aiziet no lietas pavisam projām un runā pavisam par ko citu, bet tad centās itkā visus pavedienus saķert kopā un sasiet vairs apsūdzētai neatraisāmā mezglā. Visvairāk kasījās par to, kādēļ viņu, Annu vārdā, saucot par Aspāziju. Dažreiz likās, ka Aspāzija tiešam tās kutināšanas neizturēs un saņems dūča dūrienu pašā sirdī. Bet nabaga atraitne, bez aizvēja palikusi, prata arī aizstāvēties. Ar vienu roku viņa veikli no galvas norāva lakatiņu un teica: „Lūk, tiesneša

kungs, tādēļ tie ļaudis laikam mani iesaukuši par Aspāziju, ka esmu ļoti līdzīga mūsu ievērojamai dzejniecei pēc izskata. Lūdzu skataties manu matu sakārtojumu, augsto cekulu, manu degunu, mutis veidojumu, sejas pantus — vai viss tas nenorāda uz līdzību ar Aspāziju?”

Tiesas kunga pirksts izslidēja un kutināšana beidzās. Palika arī mums vieglāk ap sirdi, jo apsūdzētai nekāda vaina netika pierādīta. Kā pirmo liecinieku pratina Jāni—cilvēks ar veiklu valodu, gaišu galvu, daudz dzīvē piedzīvojis, gandrīz visu kara laiku pavadījis Vācijā gūstā. Tiek jautāts, kas devis tēju, kas spirtu, kas ņēmis naudu par tēju, kas par spirtu. Varbūt visu naudu saņēmusi apsūdzētā? Uz jautājumu, kādēļ tilta iesvētīšana notikusi tieši pie tā sauktās Aspāzijas vecā krogā, bet ne citur? Jānis atbild skaidri un gaiši, ka uz ceļa vidus vai tilta tak nevarējuši apstāties, kādēļ meklējuši tuvāko māju, kur atsēsties pie galda, atpūsties no grūtā dienas darba un iebaudīt kautko labāku un stiprāku, un tieši tāds bijis Čurinkrogs, kurš ar visu zemes pleķīti piešķirts no Zemes Komisijas tik smagi cietušajai S kundzei. No Jāņa tiesnesis nekā laukā nevar dabūt ne ar jautāšanu, ne kutināšanu. Sevišķi laimīgs paliek tiesnesis, ieraugot nākošo liecinieku Jēkabu. Viņš kā apsūdzētās tuvākais kaimiņš tak vislabāk zināšot, kas tai bijušā krogā notiekot—vai tur salasoties arī pa sestdienas, svētdienas vakariem vairāk ļaužu, vai tiekot iedzerts? Varbūt pats arī kādreiz iegriezoties un iebaudot kautko dzidrāku, stiprāku? Un kādēļ viņai dots tik idilisks un jauks dzejnieces vārds? Bez viņas jūsu pagastā vēl atrodoties Rainis un Ziemassvētku vecītis, lūdzu, pastāstiet arī man kautko par tiem jaukiem cilvēkiem. Arī viņš tiek kutināts un jautāts, bet bez panākumiem. Tāpat neko nevar izspiest no pārējiem lieciniekiem. Nav nekādu panākumu devusi arī atkārtotā Aspāzijas veikala un dzīvokļa pārmeklēšana. Tiesneša rokas, kuras visu laiku ir nemierīgi kustējušās, kā nespēkā nokrīt uz galda. „Jūs par tiem saviem „dzejniekiem” stāvat kā mūris, kuru nekādas Jerikas taures nesagāzīs,” nosaka tiesnesis beidzot. Pierādījumu trūkuma dēļ apsūdzēto attaisno.

Gadi aizgājuši. Dzīve un darbs mani aizveda no tēva mājām projām. Tikai atvaļinājumus pavadīju savā dzimtenes pusē. Apmeklēju radus, draugus, piederīgo kapus dzimtenes kapsētā, balto baznīciņu Amatas lejas pakalnē. Bet vienmēr iegriezos arī pie Aspāzijas un, bijušā „deičcimmerī” sēdēdams pie galda, iedzēru pa glāzei alus. Viņas krogs vairs nebija uz riteņiem, bet atradis cietāku, pastāvošāku pamatu. Viņas bērni bij labi jau paaugušies un dēls, stājies tēva vietā, vadīja veikala un kroga lietas. Viņas liktenis bij palicis vieglāks.

Tēva majas, Kosas Augšzvanniēki, 1977.g.

NO SENĀM DIENĀM

Kā sniega pārslas sabirst manī atmiņas. Tās nāk no tālā krasta senām dienām. Tur viņa ir—mana dzimtene, Vidzemes vidienā, starp pakalniem un mežiem slēpusies. Šovakar tur man jānokļūst, jo kur citur lai Ziemas svētku vakarā atpūšos no svešuma un nemiera? Tā tikai var būt mana dzimtene—tēva māja. Bet ceļš ir tāls un garš. Man jātiek pāri augstiem kalniem, svešām pilsētām un lieliem ūdens tuksnešiem. Bet tiešām gribu būt patiess, kādēļ nemeklēju nekādu sapņu kamanu, lai tajās iejūgtu piecus briežus un aizskrietu pa gaisu, kā to amerikāņi rāda savās svētku reklāmu bildēs. Es raugos pēc vecām tēva kamanām, kuras Ziemas svētku vakarā tika izvilktas no palievena pagalmā un sagatavotas braukšanai uz baznīcu. Tajās iejūdzu straujos domu kumeļus, un iesēdies joņoju uz tālo zemi. Un tikai moments—mani domu kumeļi jau skrien pa sen pazīstamo ziemas ceļu. Spandāgu meža likumā tik straujā pagriezienā mani izsviež no kamanām un pazūdu pie eglīšu pudura ziemēlu vēju sagriestā kupenā. Kad izkūņojos no dziļā sniega, mani kumeļi jau ir aizskrējuši. Lai viņi skrien— šovakar no svešuma tiem ir jāpārved uz dzimtenes piesnigušām ārēm un mežiem simti un tūkstoši. Ir Ziemas svētku priekšvakars, un katrs no svešuma nāk ciemoties savos tēvu pagalmos, kaut brītiņu grib pasērst, kur pār viņa šūpuli kādreiz klājies apsnigušais tēvu māju jumts.

Jā, viss jau te man ir pazīstams un zināms. Lielās Spandāgu meža egles pret zvaigžņotām debesīm paceļas kā minareti. Gar ceļmalu mazām eglītēm sniegs liec zarus. Cik tā tur skaista, kā sniegā iebrieduse princesīte — ar baltu plīvuri segusies. Tepat vēl stāv līkais bērzs, savus sarmotos zarus pārkāris ceļam. Arvienu viņa zarus aizķērās pātaga skubinājot bērī braucot svētku vakarā uz baznīcu — sniegs sabira sakarsušās sejās...

Meža klusuma apburts, eju lēni uz savu sētu. Apejot meža stūri, paveras apsnigušie lauki un māju ezers. Zem ledus vāka tas mierīgi snauž, taisnais ziemas ceļš ved pāri viņa galam, kur vasarās nācām peldēties. Tuvojos mājām. Vakara klusumu iztraucē Rekša ieriešanās. Sunīts saklausījies manus sniegā gurrstošos soļus, bet viņš arī tos pazīst, kādēļ ierejas tā pa retam, kā negribēdams, bet ir jau arī klāt — viņš smilkst, rej, asti luncinādams piekrtī uz ceļa, slienās klātu, laiza cimdoto roku, paķer mutē kādu zariņu un nes to klātu kā kādu svētku dāvanu. Viņa prieks par saimnieka atgriešanos no svešuma ir liels. Pārkāpjot tēva mājas sliksni, mani apņem svaigas maizes smarža. Cepešu pannās krāsni vēl cepas svētku galdam domātā

gaļa un desas. Arī tā smarža kairina nāsis — mute pieskrien siekalām. Un tas ir tā kā senāk. Tie nav vairs sapņi, bet mana tālu dienu dzīve.

Biju tikko beidzis ābecē ar sarkano gaili „bokstrēšanas” kursu un sāku likt vārdu zilbes kopā. Zināju no galvas noskaitīt Ziemas svētku dziesmas: „No debesīm būs man atnest”, „Raug debess pulks no eņģeliem”, „Jūs, bērniņi, nāciet” un citas, bet kopā lasīšana vēl neveicās. Pirmos svētkos māte, atbraukusi no baznīcas, ķērās pie *Dzimtenes Vēstneša* pielikumiem un lasīja Ziemas svētku stāstu par mazo Janci. Viņa liktenis man gauži ķērās pie sirds. Tēvs nolēmis Janci aizvest uz kurlmēmo skolu, lai pastarītis piemeklēts no grūtas slimības izmācītos lasīt, rakstīt un arī kādu amatu. Šķiroties no mājām māte vēl izvāra viņa mīļāko ēdienu: ķilķenus. Arī man ķilķeni vienmēr garšojuši un tā Jancim jutos pavisam tuvu. Bet tad nāca traģiskais: kāda pārkāpuma dēļ tiek atņemts Ziemas svētku brīvlaiks. Tēvs atbrauc pretim, bet skolas priekšnieks Janci uz māju nelaiž. Caur logu viņš redz, kā pagalmā tēvs apgriež zirgu, iesēstas kamanās un aizbrauc. Mazā Janča sirds to neiztur, uzliek cepurīti, uzvelk mētelīti, un kamēr vēl pagalma vārti vaļā — ir uz ielas. Skrien pakal, bet tēvu nevar panākt. Pilsēta ir tālu aiz muguras, bet arī mājas nav vēl tuvu. Ejot caur mežu Jancis jūt nogurumu, viņš apsēžas zem ceļmalas egles un aizmieg. Jancis redz jauku sapni: māte mājās to sagaida, apmīļo, pie spožas svētku eglītes stāv brāļi, māsas. Cik visi skaisti ģērbusies! Viņš dzird arī jaukās Ziemas svētku dziesmas. Bet tas ir Mazā Janča pēdējais sapnis. Viņa locekļi sastingst un vairs nepieceļas, lai ietu uz māju. Uzmanīgi klausos mātes lasīšanā un raudu, jo bezgala žēl Mazā Janča. Kad vēlāk pats lasīju Poruka „Kauju pie Knipskas”, līdzīgais Cibiņa liktenis tik cieši vairs negāja pie sirds.

Noglabāju avīžu pielikumus, un lūdzos, lai to vēl man pārlasītu priekšā, bet priekš tam vairs nevienam nebija laika. Tad es mokes pats, skatos raibajās burtu rindās un kaut ko arī salasu. Pēc svētkiem, kad atkal ņemu rokā ābeci ar sarkano gaili, kopā lasīšana jau veicās pavisam labi. Pēc kāda mēneša jau lasu bez stomīšanās un kad tēvs noklausās un novērtē manu lasīšanu, nosaka: „Labi, vēl tikai jāpiespiež ar galvas gabaliem un pavasarī brauksim uz skolu mācītājam priekšā.”

Mājas mācība bija stingra un ar noteiktu programmu. Kad sniegs bija uzsnidzis un ar basām kājām vairs pa lauku nevarēja skriet, vajadzēja sēdēt uz mūrīša blakus mātes ratiņam un laužties ābecē. Sevišķi augsts kurss bija jāizņem uz Ziemas svētkiem, jo nepietika tikai ar Ziemas svētku dziesmām, bet vajadzēja zināt stāstus par Pestītāja piedzimšanu. Vajadzēja

izmācīties arī citas garīgās dziesmas. Māte nevarēja noturēt meldiju, kādēļ viņa izmācīja tikai dziesmu tekstus. Bet tēvs bija stiprs mūzikā, 6 gadus bij nospēlējis ķeizara armijas orķestrī. Viņam bija labs liriskais tenors, un man tēva dziedāšana vienmēr patika. Kad notika ziemas darbi istabā, man vajadzēja nostāties blakus, un tad abi dziedājām pilnā balsī. Ja kāda dziesma režģījās un par meldiju nebijām skaidrībā, tēvs paņēma trompeti un no Punšeļa izmācījāmieš kā pienākas. Bērnībā izmācītie teksti un meldijas ir dzīvas vēl tagad. Baznīcā nekad nedziedu „Gods Dievam augstībā”, jo pārļaboto tekstu nezinu, bet vienmēr veco — „Gods Dievam vien ar pateikšan.”

Ziemas svētku priekšvakarā, kad saule vēl nav nogrimusi aiz eglēm, tēvs ienāk istabā ar spožu cirvi uz rokas. „Janci, uzvelc mētelīti un apsien ap galvu mammaš vilnas lakatiņu, ka nenosalst ausis. Iesim uz mežu pēc eglītes,” tēva balsis ir pavēloša un noteikta. Tas man nav jāatkārto, esmu arī momentā gatavs. Mēs ejam pāri apsnigušai pļavai. Tēvs atskatās atpakaļ un smejas: „Tu, Janci, ej kā zaķis sniegam pa virsu, bet man ir jābrien.” Tiešām viņa kājas grimst dziļi sniegā, un ejot ir izdzinis lielu vagu, bet mani nes pa virsu. Gravā aiz upītes eglīšu pudurī viņš zin atrast skaistāko eglīti. Tai ir jābūt ar ne visai bieziem zariem, visapkārt vienādi noaugušiem, lai nopušķota istabas vidū tā skaista izskatītos. Kad vēlāk pats esmu tās mežā meklējis, vai arī tirgū pircis, jāatzīst, ka smuku eglīti atrast nemaz nav tik viegli.

Ejot gravā pāri strautam zem ledus tas tek skanēdams. Pret vakara sauli mežs izskatās kā pasakā. Mēs ieejam kā svētnīcā, kā citā pasaulē. Viss te ir tik kluss, nedzird pat putnu dziesmu, kas tūkstošbalsīgi vasarā ieskan. Tikai maza zilīte, izdzirdusi mūsu valodas, atskrien, no metas uz tuvējas eglītes zara, iečirkstas. Viņa zina, ka ziemā meža strādnieki pamet pa tauku picīņai vai speķa gabaliņam.

Pārnesto eglīti noliekam lielajā ķēķī, lai atlaistos, nokustu sniegs un sasalušās lietus lāses. Mūsu mājās eglīte tika dedzināta vēl tad, kad bijām jau lieli izauguši un sanācām no svešuma ciemoties. Mums bērniem tika atļauts palikt istabā, kamēr eglīti nostiprināja istabas vidū, bet līdz ko sākās rotāšana, tikām izraidīti, un tēvs ar māti to pušķoja, aiz slēgtām durvīm. Ir sanākuši arī kaimiņu ļaudis. Kad svecītes aizdedzinātas, atveras durvis un visi mēs ejam pie svētku eglītes. Tēvs sēd pie apklāta galda. Viņa priekšā atvērta dziesmu grāmata. Kad visi esam apstājušies ap svētku eglīti, atskan pirmie dziesmas vārdi:

Kas par spožiem Ziemas svētkiem,
Tiem Pestītāja gaidītājiem etc ...

Tēva nolasītais Bankava sprediķis mums daudz pie sirds neiet, bet tomēr tas ir svētvakara neatņemama daļa. Bez viņa arī itkā eglītei nebūtu tā brīnuma un svinīguma. Pēc pēdējās kopējās dziesmas sākas bērnu dziedāšana. Mūsu kaimiņu meitenēm — Kristīnei ar Emīliju, kas tās par skaņām skaidrām balsīm, liekas, ka eņģeļi dziedātu. Dziedāšana piepilda visu māju, tiek izdziedātas visas jaukās dziesmas. Eglītes svecītes viena pēc otras izdziest, dažāda liesmiņa aizskar skujiņas — tās nosprakš un kūpēdamas atkal nodzied. Istabu, kā no vīrāka, pilda jauka smarža.

Uz Ziemas svētkiem tēvs dāvināja mātei jaunu bodē pirktu priekšautu. Saņēmusi priekšējos stūrus, māte to piepilda ar dāvanām. Tās daļa lieliem un maziem. Nav jau nekas sevišķs, bet katram tiek pa garai bārkstainai konfektei, ābolam, kāds cepums vai rieksts. Tad visi sēžas ap svētku galdu. Uz tā ir viss, ko latviešu zemnieku sēta ir sagādājusi svētku mielastam. Netrūkst arī putojošā alus krūzes. Kluss vakars ir nolaidies par apsnigušiem dzimtenes laukiem, mežiem un mājām. Reta sniega pārsla nolido no debess augstumiem un nosēžas uz palodzes.

Pagasta skolā Ziemas svētku tuvošanos maz izjutām. Pa visām trim ziemām tikai vienā svētku atlaišanas priekšvakarā dedzinājām eglīti. Skolotājs bija gan rūpīgs un visi viņu daudzinaja, bet priekš Ziemas svētkiem, laikam, nekādas garīgas pacilātības neizjuta. Savus palīgskolotāja gadus bij nostrādājis Vecpiebalgā pie Kaudzītes Matīsa. Dzirdēja runājam, ka viņš esot ciets un mantīgs, tāpat kā Kaudzītes Matīss. Nevaru gan neko apgalvot par Matīsa skopumu un cietumu, bet kāds piebaldzēns man stāstīja, ka Mērnieku laikos Prātnieka prototips ir pats Matīss — pie mums viņš tika saukts „kapeiku” Matīss. Cik viņa brālis Reinis ir bijis omulīgs, jūtīgs, un vienmēr labsirdīgu joku pilns, tik Matīss ciets un sauss. Vai arī mūsu skolotājam bij pielīpis kas no viņa kādreizējā šefa?

Cits gars mums valdīja draudzes skolā. Cimzietis Pēters Olte, netikai skolā vien bet visas draudzes vidū nostājās kā vīrs, kurš savu vērtību zināja. Apveltīts ar labām runas dāvanām un jauku atjautīgu humoru, visur un vienmēr tika labi ieskatīts un cienīts. Skolniekiem ar pirmo dienu lika saprast, ka nebūs jāapstājas nekādu grūtību priekšā, bet tās jāpārvar un jāuzvar. Kādreiz iebildām, ka uzdotais ir par daudz un nevarēsim izmācīties, tad nepārprotami noskanēja viņa balss: „Priekš kam tad jums tās galvas ir — lai būtu kur šlipsei aizmesties?” Pēc Mārtiņiem sākām jau gatavoties svētku eglītes vakaram. Mācījāmies 4-balsīgi 3 dziesmas, kuras nodziedājām pie eglītes. Tika kārtoti arī citi priekšnesumi. Man arvienu iznāca uzstāties ar krievu darbiem,

bet lielākā vērība tika piegriezta latviešu autoriem: Blaumanis, Poruks, Skalbe ieņēma galveno vietu. Pirmo gadu nodeklamēju Krilova pasaku — Sisenis un skudra. Jau mēģinājumos tiku par dienas varoni, jo veicās to izdarīt izteiksmīgi un labi, ka bija prieks pašam un citiem. Otrā ziemā slimoju ar acu epidēmiju — trochomu, kādēļ no grāmatas neko mācīties vai lasīt nevarēju. Tā man aizgāja garām Blaumaņa „Taurētājs” vai Skalbes „Lidumnieka atvadišanās”. Bet man no galvas jau bija zināms Puškina „Ziemas vakars”, un tas jau gāja pats no sevis. Mācītājs pie eglītes dievvārdus noturēt nenāca, kādēļ galveno svētku runu teica kāds no vecākiem skolniekiem. Runas varēja sacerēt paši skolnieki, tikai skolotājs tās cenzēja, rediģēja un laboja. Bet vairums runu uzrakstīja pats skolotājs, kuras tad vajadzēja iemācīties no galvas. Pēdējo gadu arī man vajadzēja galveno runu pie eglītes teikt. Skolotājs iedeva mazu zilu burtnīciņu ar uzrakstītu runu. Šīs runas autors bija Maskavas universitātes students Jānis Akmens, kādreizējais skolnieks. Latvijā viņu zinājam kā redaktoru un LSK ģenerālsekretāru. No šīs eglītes runas vairs atceros tikai pirmo teikumu: „Kluss vakars nolaižas virs zemes un čukstoša vēsma iziet caur koku zariem.” Ar savu noturēto eglītes runu biju atkal vakara varonis. Bet Ziemas svētku prieki nenāca bez savām bēdām un pārpratumiem.

Dzimtenes Vēstnesis Ziemas svētku numuram vienmēr deva kādu skaistu pielikumu. Iepriekšējā gadā tā bija Ziemas svētku dziesma:

Svēta nakts uz eņģļu spārniem
 Tuvojies tu pasaulei.
 Gaviles no augstiem torņiem-
 Vēsta prieku dvēselei.

Kādēļ šī jaukā svētku dziesma ir tagad apklususi? Notis bija iespiestas uz zvaigžņota debeszila fona, kuru greznoja skaistas viņjetes. Līdz ko sākām mācīties svētku dziesmas, skolotājs uz ērģeļu pulsts nolika zilo lapu. Sākām protestēt, ka šī dziesma būs par grūtu, vai nevarētu citu? „Kas tad nu būs, Pēterburgā kāds suns esot iemācīts dziedāt, vai tad es jūs cilvēkus neiemācīšu?” Mūsu skolotājs nebija pielūdzams. Bet dziesmu iemācījāmies un pie eglītes arī nodziedājām. Priekšpēdējā svētku nedēļā mani piemeklēja pavisam nejaušs negadījums. Biju izsaukts jau agrāk dabas mācībās un par zirga atstāstījumu dabūju teicamu atzīmi, kādas man nāca diezgan reti. Nākošai nedēļai uzdeva izmācīties par kaķi. Bet dzīvojot jau svētku noskaņā daudz par mācīšanos nedomāju. Biju uz skolu atnesis tēva vijoli un taisijos tā kā par

balles muzikantu. „Dančus” vajadzēja pārspēlēt un vingrināties, bet tas bija jāizdara klusi un zagšus, lai skolotājs nedzirdētu. Viņš bija apdāvināts ērgelnieks un koru diriģents — varbūt toreiz labākais provincē. Viņa gaume mūzikā bija reti smalkjūtīga, kādēļ mūsu spēlēšanu necieta. Tikai eglītes vakarā uz saviem instrumentiem drīkstējām paspēlēt dejas. Kādu pēcpusdienas brīvdziesu guļamistabā spēlēju pavisam klusi savu vijoli. Nebiju vēl labi iejuties savā priekšnesumā, kad skolotājs bij klāt un atņēma man vijoli. Sestdienā uz māju ejot gan atdeva, bet pieteica uz skolu nekad to „āža lāpstīņu” vairs nenest. Tā man tas mūzikanta gods izputēja. Tā tas kaķis man palika nepārlasīts, un biju arī pārliecībā, ka mani nekad neizsauks. Bet skolotājs laikam manu neskaidro sirdsapziņu bij nojautis. Viņam bij paradums skolēnus uzrunāt ne uzvārdos, vai vārdos, bet māju vārdos. Mūsu triju māju nosaukums bija Zvannieki, kurās dzīvoja Ezergaili un bijām arī visi kopā tuvi radi. Dabas mācības stundu iesākot, man par pārsteigumu noskan skolotāja balss: „Par kaķi mums pastāstīs Zvannieks.” Ko lai nu dara un ko lai stāsta, ja grāmatā neesmu ieskatījies? Bet vai tad mūsu mājas bij bez kaķa? Piecēlos un iesāku stāstīt kā no „grāmatas”: —kaķis ir mājas dzīvnieks, apaudzis ar mīkstu vilnu, ir gaļas ēdējs, bet lok arī pienu, ēd maizi. Skolotājs mani vēro un skatās domīgs pāri zelta brillēm. Jūtu, ka klase tura smieklus. Bet arī mana runāšana ir galā un vairs nav ko par kaķi stāstīt. Sastomos. „Nu, Zvanniek’, zvani nu tālāk,” tieku vēl skubināts. Bet ko nu vairs stāstīšu vai zvanīšu; rīstos pēc vārdiem, kā mirējs pēc elpas. Lielās bailēs vēl izgrūžu: —ja kaķim kniebj astē, tad tas nejauki ņaud—. Klase vairs nesmejas, bet pilnīgi rēc. „Vai tad tu grāmatā ar esi ieskatījies?” bargi noprasa skolotājs. „Kad jau svētki nāk, tad vairs nav jāstrādā, jāmacās, bet sāk dzīvot vienos priekos. Pēc vakariņām pastāvi kaktā zem pulksteņa, pārlasi un pārdomā uzdoto,” skolotāja bargie vārdi birst kā krusa pār manu galvu un iet līdz pašai sirdij. Pēc vakariņām stāvu kaktā un lasu par kaķi no grāmatas. Lai zinātu atstāstīt, vēl vajadzētu pārlasīt otro reizi, bet mani pārņem visādas pārdomas. Cik ļoti gan mīlēju savu kaķīti!

Aukstos ziemas rītos, mājas ļaudīm staigājot, pa durvju starpu tas iezagās istabā un patvērumu meklēja manā gultā zem segas, kur viņam bij silti un labi. Savu labsajūtu tas izteica labsirdīgā murrāšanā. Pievēris aciņas, savās dzirnaviņās viņš mala bez apstājas. Dzīvas lietas mēs mīlējam, bet par nedzīvām varam tikai priecāties. Vai skolotājam nestāstīju par visu to. Es taču runāju par dzīvu kaķi. Mugurkaula skriemeļus un visas locītavas var saskaitīt tikai beigtam kaķim un par tādu negribu nemaz zināt. Būtu varbūt vēl par to kaķi pārlasījis, bet garām gāja Māļu

bodnieka Springa meita Alvīna un zobodamās uz mani nosaka: „Stāvi vien kaktā, kādēļ kniebi runcim astē!” Par tādu Alvīnas piezīmi man iekšā viss vārījās. Labi viņai par mani zoboties — kas šām nekaiš skolā dzīvot: abas ar Skujenes beķera meitu Paulīni ēd brokastīs klingeru cik grib. Ienāca prātā viņai ieķerties garajās bizēs un atmuguriski izdancināt pa klasi, bet bija bailes, ka neuznāk skolotājs. Viņš Alvīnu labi ieredzēja, jo labi mācījās un visu arī labi zināja. Par tādu Alvīnas dancināšanu varētu bargi nosodīt. Tās Alvīnas piezīmes neesmu vēl aizmirsis tagad. Pēdējo reizi viņu satiku 1920. gadā, kad strādāju virsnieku kursu kancelejā. Abi ar leitnantu Medni aizgājām pie vecās skolas biedrenes ciemos. Toreiz viņa studēja Latvijas augstskolā.

No šaurā skolas kakta manas domas aizklīda pavisam citur. Klusībā pārdomādams savu eglītes runu, klausījos uz vienmuļo pulksteņa tikšķēšanu. Tad acis pagriezās uz lielo bildi pie sienas, kurā sakopoti visi Romanovu cilts Krievijas valdnieki. Starp tiem arī četras sievietes: divas Katrīnas, Elizabete un Anna. Kas nu sieviete par ķeizaru! Tik lielu valsti varēja valdīt tikai vīrietis. Lūk, Pēteris Lielais bija tikai varens ķeizars. Cik lieliski pie Poltavas sakāva zviedrus, ka uzcēla lielo pilsētu Pēterburgu! Domās pārskaitu Puškina „Vara Jātnieku”. Puškins ir tikai dzejnieks un viņš varēja tik lieliski apdziedāt Pēteri I. No pārdomām iztraucē uzrauga zvans. Stunda ir sākusies, arī es varu iziet no kakta un nosēsties solā. Ienāk skolotājs un sākam mēģināt svētku priekšnesumus. Man jākāpj katedrā, kā mācītājam kancelē, un jāvingrinās eglītes runā.

„Gods Dievam augstībā, miers virs zemes un cilvēkiem labs prāts!” Senie evaņģelija vārdi skan tikpat vareni tagad, kā toreiz pie svētku eglītes. Bet tad tu sajuti patiesu mieru un klusās Ziemas svētku vakara vēsmas slīdēšanu pāri dzimtenes baltiem laukiem. Neizsakāms prieks pildīja visu dvēseles. Tur bija tēvs, māte, mīļu draugu pulks. Ar svētvakara zvaniem mūsu domas cēlās pret zvaigžņotām debesīm. Bet tagad gadu nasta un svešums liec muguru un smagu domu pilna nokaras galva. Svešas zemes vēji kā ziemelis iet pāri mūsu sirdij. Citkārt gaišais Ziemas svētku vēstījums ir pārvērties par sāpīgo Lielās Pīektās saucienu. Uz svešas zemes nokrītu ceļos, salieku rokas un lūdzos: „Mans Dievs, mans Dievs — kādēļ Tu mani esi atstājis!”

Brāja Augusta bēres 1977. g.

KAS MŪSU LATVIJĀ BIJA?

I. Lielais ceļš

Mūsu dzimtenē bija baltie lielceļi. Bet starp šiem lielceļiem bija savi lielleļi, jeb kā to vispārējā nozīmē mēdza teikt — Lielais ceļš. Lielais ceļš bija apzīmējums tiem ceļiem, kas vienoja kādu noteiktu novadu ar Rīgu. Kāds Lielais ceļš šķērsoja arī manu dzimteni, kas vienoja Vidzemes malienu ar Rīgu. Pa to ceļavīru rindas savā laikā plūda nepārtraukti. Tieši šī ceļa malā atradās manas mātes dzimtene, kādēļ no senām bērnu dienām biju uzticīgs Lielā ceļa gājējs, jo māte vienmēr ņēma līdzi, kad brauca ciemoties uz tēva mājām. Pa lielo ceļu no latviešu zemnieku sētām aizgāja daudzi dēli un meitas, lai uz tēva mājām atnāktu vairs tikai ciemoties. Daži aizklīda tālu pasaulē un neatnāca vairs nekad. Tur kustējās zemnieku vezumi, kas veda uz Rīgu visu to, ko sieva un vīrs bija mājā krājuši, aizripoja steidzīgi pasta rati, lielkungu melnas lakotās karieses un pa malas ceļiņi soļoja vientuļie gājēji.

Lielais ceļš sākās kaut kur Vidzemes malienas ziemeļos, pie Alūksnes vai Apes, tad caur Lejasciemu, Piebalgu, Skujeni, Mālpili, Plānupi, Ropažiem, gar Baložkrogu caur Aleksandra Vārtiem iegāja Rīgā. Savā laikā uz Lielā ceļa salasījās braucēji un gājēji no pašas Vidzemes ziemeļiem, vidienes un dienvidiem. Lubānieši, gulbenieši un citi Malienas ļaudis Rīgā iebrauca caur Jāņa vārtiem, arī tā iesauktie zeltenieši savai satiksmei izmantoja manas dzimtenes ceļu. Bet ar zelteniešiem bija tā citādāki kā ar pārējiem ceļotājiem. Viņi pervēja Rīgas mājas un pils tādās smukās — bija sava amata meistari. Parasti ceļoja kājām. Lielās krogu istabās bija vakaros dzirdamas zelteniešu valodas: „Jea tu oža roga neturesi māžaem moizas neēsi.” Vasarā pelnīto naudu nolika vienā riktīgā Rīgas bankā un rudenī pa to pašu Lielo ceļu atgriezās mājās, lai pa ziemu iztiktu ar to, ko sievas un bērni pa vasaru bija krājuši. Par zelteniešiem resp. maleniešiem daudz smējās. Varēja jau par maleniešiem smieties, bet malenieši bija arī tie, kas Rīgu darīja spožu netikai ar saviem krāsu podiem un pindzelēm, bet liela gara gaisma ir nākusi no Vidzemes Malienas.

Ik 2-3 versti uz Lielā ceļa atradās krogs. Vakaros šie krogi pildījās ceļavīriem. Bet krogi nebija tikai ceļavīru atpūtas vieta, savā laikā tur noritēja visa sabiedriskā dzīve. Parasti sestdienas vakaros salasījās ļaudis no apkārtnes, lai izdancotos, izprietotos un iedzertu. Līdz ar raibajiem veršu stabiem krogi bija neatņemama Lielā ceļa daļa. Viņu silueti dzīvi glabājas atmiņā. Lielajā Skujenes krogā tēvs parasti pēc dievkalpojuma baznīcā ar kādu

nāburgu mēdza nodzert pa dučam alus — mēs viņu jaunie dēli no alus glāzēm izlaizījām putiņas. Arī Cīrulis ar Pluģa krogu Lielā ceļa malā ieņēma ievērojamu vietu. Cīruļa krogā dzērāji nebija vīri no papīra. Ar Mērnīeku laiku Ņenci viņi nāca pie vienas atziņas, ka pasaule bez kaušanās nevar pastāvēt.

Lēmums tika pieņemts steidzīgs par Pluģa kroga dzērāju pārmācīšanu. Pusdzerti trauki palika Cīruli uz galda. Dažs gan ieminējās, vai labāk nebūtu pārmācīt piebaldzēnus Lībiešu krogā, jo, ar to koka bezbēnu mūsu mantu svērdami, diezgan mūs ir krāpuši; bet, kad iznāca uz Lielā ceļa, viss pūlis nogriezās uz Pluģi. Tur bija arī tas lepnais krodznieks Kornets, kas savu dēlu Arturu izskoloja par dziedātāju. Cīruļa kroga vīri pienācīgi „apbruņojās”, savas kabatas piebāza ar Lielā ceļa akmeņiem, dažs ceļa malā sameklēja kādu mietu vai citu koku. Pluģa krogā dzēra vīri, kas bija nokāpuši no Ģībenu kalna /Elka k./. Saulē un vējā rūdījušies, turēdami arklus stāvajās pakalnēs, savus muskuļus bija vingrinājuši un nocietinājuši. Sīva notika cīņa uz Lielā ceļa. Kad tika viens otram tuvāk, cīnījās rungām, kulakiem. Klusajā naktī Lielā ceļa putekli kūpēja gaisā. Iedzērušu vīru balsis un kliegzieni gāja pār kaujas lauku. Pluģieši spieda cīruļiešus atpakaļ — līdz tie izklīda pa ceļmalas krūmiem un pakalniem. Kalnieši varēja mierīgi atgriezties mājās, uzbrukumu atvairījuši. Tāda veida kaušanās nenotika tikai starp Cīruļa un Pluģa kroga dzērājiem, bet cīnīšanās bija parasta arī starp citu krogu dzērājiem. Vēlāk no Ģībenu kalna nokāpa Adolfs Erss, lai aiz sevis atstātu tēva sētu.

Bet krogos uz Lielā ceļa notika vēl citas izdarības. Ceļa vīriem bija aizdomas un neuzticība vienam pret otru. Piebaldzēni nevarēja saprast, kur malenieši garajam Rīgas ceļam ņem zirgiem barību, kādēļ pār savām siena ķīpām turēja lielu modrību. Nepietika tikai ar vezumu uzraudzību, bet palīgā ņēma burvestības un citas izdarības. Ar pilnu balsi krogos runāja par pajūgu novārdošanu un apburšanu, un, lai pierādītu savu „vārdošanas” spēku, tika izvesti teātri. Sevišķi piebaldzēni šinī ziņā bija meistari. Lielajā stadulā kāds bija piesējis pie „novārdotiem” ratiem un nevarēja vairs pakustēt ne no vietas. Īstā laikā nāca vezuma īpašnieks un ar sakaltušu teļādu sita savu brāli, ka viss šaduls brīkšķēja. „Ko tu, Andž, tā plosies, vai kāds aiztiek tavu vezumu?” No otra stadula gala vaicāja kāds cits piebaldzēns. „Velns — malēniets pielīdis pie maniēm vāģiem,” atbild „cietušais.” „Liels ir mūsu vārdu spēks”, vēl ierunājās kāds cits piebaldzēns no pretējās stadula malas. Pieķertais „malēniets” pazuda ap stadula galu un mierīgs likās lielā kroga istabā gulēt.

Lielais ceļš gāja pār maziem Kangariem. Lielie Kangari atradās uz otra ceļa, kas Rīgā iegāja pa Maskavas „forštadtī”. Mazie Kangari nebija no bailīgajiem. Bet pats Kangaru vārds bija bīstams. Arī svešie ceļavīri tad turējās vairāk kopā, jo par laupīšanām un slepkavībām Kangaros tika daudz runāts.

Kad 19. gs. otrā pusē atklāja Rīgas-Pleskavas šosēju, ceļavīru rindas uz Lielā ceļa sāka mazināties. Alūksnes apkārtnes iedzīvotāji arvienu vairāk sāka izmantot akmeņiem bruģēto ceļu. Ļoti ievērojami uz Lielā ceļa samazinājās ceļotāji ar Štukmaņu-Gulbenes šaurliežu dzelzceļa atklāšanu. Pirmā pasaules kara laikā šo posmu pārbūvēja lielo platumu, mazais „bānītis” vairs palika tikai no Gulbenes līdz Valkai. Vidzemes Malienas ļaudis Rīgā sāka iebraukt ar „bāni”. Ar to mazinājās kā ceļavīru atpūtas vietas, arī krogu nozīme. Kā pirmos manā dzimtenes pusē uz Lielā ceļa aizslēdza Plūga un Cīruļa krogus. Bet krogu daļējai aizslēgšanai bija arī cits apstāklis, jo, ievēdot kroņa monopolus, vairs krogos nevarēja tirgoties ar degvīnu. Stiprāku padzērienu mīlotāji vairs krogus neapmeklēja.

Vēl vairāk savu nozīmi Lielais ceļš zaudēja Latvijas valsts laikā, jo satiksmes autobusi izmantoja citas izdevīgākas ceļa maģistrāles. Tā Rīgas-Skujenes pasta autobuss no Māļu kapiem atstāja Lielo ceļu un nogriezās uz Kaivi. Lielais ceļš līdz Piebalgas Sila krogam sāka aizaugt ar zāli. Tikai viena sliede pa vidu vēl turējās, kā atgādinādama seno Lielā ceļa godību. Lielais ceļš vairs kalpoja tikai vietējai satiksmei.-

II. Čigāni

Tik sen tas ir atpakaļ, tikko manas bērnības atmiņas vairs to sasniedz. Manam nāburgam aiz kalna bija tēce, krūmiem un elkšņiem aizaugusi. Pāris vasarās šie krāmi bija iztīrīti ar visām saknēm, gar tēces malu izrakts grāvis ūdens novadīšanai, pret gāršu uzcelts siena šķūnis.

Bet pirms jaunajā pļavā ieradās siena pļāvēji, viņā apmetās čigāni. Zem gāršas kokiem uzcēla savas būdas, zirgus palaida pļavā, ratus ievilkā starp kokiem blakus būdām. Un pirms vīri iekūra uguni, čigānu sievas kāra kaklā kules, lai dotos mangot pa apkārtējām mājām. Tā šī jaunā pļava palika arvienu čigānu iemīļota apmešanās vieta, un mūsu kaimiņš deva vārdu Čigānleja. Kad aiz kalna no gāršas kūpēja dūmi, mēs zinājām, ka

Čigānlejā apmetušies čigāni un drīzumā jāgaida sievas ierodamies mangot. Māte arvienu tad sagatavoja attiecīgas „porcijas”, ko čigānietēm iedot. Nekad čigānietēm nevarēja rādīt putraimu maisu vai gaļas šķinķi, jo čigānietes mācēja lūgties kamēr vien maisā bija milti vai pie kaula gaļa. Dievu lūgdamas un teikdamas, slavēja saimnieces, lai tikai vairāk un vairāk dotu — un čigānietēm nebija nekad diezgan. Līdz ko pavasarī saplauka koki un pļavās sāka ziedēt pureņi, mans skats slīdēja arvienu pāri kaimiņu kalnam, vai tur no gāršas malas necēlas dūmi un Čigānlejā nav apmetušies čigāni. Tādās reizēs arvienu devos pāri kalnam, lai redzētu čigānus, jo viņi mani saista vēl šodien ar savu mistisko romantiku un brīvo valodu. Ar lielu ziņkāri raudzījies šajos dabas bērnos, viņu greznībā, dejās un klausījies viņu dziesmās. Čigānu valoda bija taisna, asprātīga ar daudz humora un arī satīras. Atstāstīja man gadījumu kāds tiesnesis, kuram Latgalē nācies zvērināt kā liecinieku čigānu. Kad nolasījis bargos zvēresta noteikumus, čigāns tā kā satrūcies. Uzaicinājis čigānu atkārtot zvēresta tekstu: „Es zvēru, ka...” Čigāns arī atkārtot: „Tu zvēri...” Arī pēc vairākkārtīgiem aizrādījumiem, čigāns nebijis dabūjams pie tieša teksta atkārtošanas. Bet vai kāds varēja pārmest čigānam, ka tas savā domāšanā būtu nelōģisks?

Augšzemgalē, manas darba vietas tuvumā dzīvoja divas čigānietes — Līze un Dore. Līze ir valdonīga un savās kustībās ļoti dzīva. Savu dēlu Emīlu nodevusi pie mūsu kaimiņa par ganu. Tur nu Līze ierodas katru dienu, lai apraudzītu savu dēlu, un galvenais, lai no saimnieces kautko dabūtu. Kādu dienu Līzei nekas neķeras. Ienākdama pienotavā, sūdzās vadītājam: „Ak, mīlais zelta piena kungs, nav čigānietei viegli dzīvot. Emīlam iet pasmagi, tā Annīte (Anna — kaimiņu saimniece) viņu par daudz notrenc. Lopiņi nav piesieti, iet kur katrs grib, puisēlis noskrienas kā sunīts.”

Čigānus savos darbos ir aprakstījuši arī mūsu literāti. Jaunsudrabiņš to darījis *Baltā grāmatā*. Zenta Mauriņa *Tālā gaitā* čigāniem veltījusi veselu nodaļu. Ļoti dziļi rakstniece ieskatījusies čigānu dzīvē un viņu uztverē, un varētu teikt, arī viņus iemīļojusi. Ar čigāniem sevišķi nodarbojies Andrievs Niedra. Viņus ir pieminējis ne tikai savos darbos, bet milējis ar viņiem izrunāties, aizņemties, tirgos samainīt zirgus.

Līdz ar Niedras ienākšanu Kalsnavā čigānu būri nav nozuduši no Tāllejas upītes krasta. Niedra domājis čigānus pieradināt pie nopietna darba. Tā kā Kalsnavas mācītāja muižā (toreiz) bija uzsācis intensīvu lauksaimniecību, kādreiz sarunājis

čigānus, lai tīra purvā krūmus un ciņus. Apsolījis viņiem dot uzturu un arī par katru iztīrītu pūrvietu maksāt. Čigāni bijuši ar mieru un likušies purvā iekšā. Bet otrā dienā čigāns jau ieradies pēc naudas. Niedra prasījis, vai tad kāda puspūrvietā jau būšot iztīrīta. „Man liekas, cienīgtēv, ka to pūrvietu būs jau labi daudz,” čigāns pašapzinīgi noteicis. Niedra paņēmis asumēru un abi ar čigānu nogājuši uz purvu tās pūrvietas izmērīt; bet izrādījies, ka iztīrīta tikai kāda ceturtdā daļa no pūrvietas. „Jums, cienīgtēv, tās pūrvietas par lielām,” čigāns brīnīdamies noteicis. Otrā dienā čigānu būri no Tāllejas upītes malas nozuduši.

Bet nākusi atkal cita partija čigānu un upītes malā uzcēluši jaunas būdas. Kāda čigānu ģimene tomēr purvā nostrādājusi uzcītīgi visu vasaru. Kādreiz Niedra redzējis, ka vienā būrī dzīvo divi jauni čigāni un prasījis vai šie esot arī laulājušies. „Kas nu nabaga čigānus krūmos laulās, cienīgtēv, tāpat dzīvojam,” atteikuši jaunie čigāni. Niedra aizrādījis, ka tas nav labi un gliši, tāpat vien dzīvot, lai atnāk pie viņa salaulāties. Bet jaunie čigāni nav diez cik atsaucīgi bijuši Niedras aicinājumam. „Ko nu, cienīgtēv, pūlēsaties. Mēs jau iztiksim tāpat,” domājuši čigāni. Tad Niedra apsolījis kāzu dāvanai dot tabaku un izdot īstu laulāšanas apliecību, uz kuras pamata varēs izņemt uz viena vārda pasi, un kārtot mantošanas lietas. Norunājuši laulāties tās pašas dienas vakarā. Niedras kundze izcepusi pīrāgus un izvārijusi kafiju, lai pēc laulībām ieturētu kāzu mielastu, bet čigāni uz laulāšanos neatnākuši. Otrā rītā Niedra gājis apskatīt čigānu nometni, bet nevienu vairs tur nav atradis.

Pirmā pasaules kara un revolūcijas viesulis mani aizrāva tālu Krievzemē. Saratavā, ārpus pilsētas, ieraudzīju lielu čigānu nometni. Skaista bija viņu apmešanās vieta, uz Volgas krasta zem kokiem, lejā plūda krievu māmuļa Volga. Kāda skaista, greznojusies jauna čigāniete spēlēja gitaru, un otra tikpat daīļa čigāniete dziedāja gitares pavadījumā. Katru dienu gribējās aiziet un skatīt čigānu nometnes.

Būdams Latvijas atbrīvošanas armijā, kādreiz pienācās ceļot pa dzimtenes lielceļiem. Kautkur Mārciema apkārtnē kādā mājā iegriezies palūgt ūdeni, jo karstā vasaras dienā biju izkarsis un izslāpis. Izrādījās, ka šīs mājas saimnieks bija čigāns. Brīnījos, ka šīnī mājā valdīja liela spodrība: galdi balti nobertzti, klons rūpīgi izslaucīts, logi spodri notīrīti, gultas cieši glīti uzklātas. No akas tikko smeltu ūdeni pasniedza tīrā māla krūzē. Laikam savu dzīves vietu čigāns mīlēja tīru un baltu?

Sava stāsta noslēgumā Zenta Mauriņa ar sašutumu vērsās pret nacionālsocialistisko Vāciju, kuras dienderi apšāvuši Grobiņā čigānus. Tas pats tika darīts arī citur mūsu dzimtenē. Ne-

retā, Bauskas - Ilūkstes ceļa malā kādā šķūnī salasīja apkārtnes čigānus un vēlāk viņus apšāva.

Vēl Baigā gada ziemā, ejot gar Neretas pagasta namu, kāds čigāns prātojis: „Tas sarkanais karogs ilgi nestāvēs, tā perve par švaku.”

Čigānu apšaušana nebija ar neko attaisnojama. Šie brīvie dabas bērni nekādu ļaunumu nedarīja — man čigānu bija žēl, ļoti žēl.

III. Gani

Jauki jauki, koši koši
Kad Dievs deva vasariņ',
Dzied putniņi dzied ganiņi
Meža gali gavilē.--

Kurš gan no mūsu vecākās paaudzes nezinās ganus? Gans bija viens no svarīgākiem amatiem vecā latviešu sētā. Līdz ko latviešu zemnieka dēls vai meita izkāpa no šūpuļa un sāka skraidīt pa pagalmu, tēvs vai māte apskatījās pēc rīkstes, iedeva to rokā, lai vismaz patrenkā vistas, kas kašājās puķu dobēs vai dārza stādos. Ganu gaitās bija arī savas izdienas. Bieži tās sākās ar cūkām vai zosīm, un tikai tad, kad pagasta skolā bij noietas pāris ziemas, vai arī tā nobeigta, pārcēla uz lielo ganāmo pulku. Skolu zināšanas gan ganu gaitās neskaitīja svarīgas. Vīriešu kārtas ganus parasti sauca par ganu puikām, un savās ganu gaitās tie cita tītuļa vairs neieguva — bet sieviešu kārtas gani tika dēvēti par ganu meitām. Kad ganu meitas jau pārsniedza 15. dzīvības gadu un tuvojās iesvētes laikam, tās bija jau lielas jaunkundzes, un tādai ganu meitai dažreiz gadījās kāds kaimiņš puisis palīgos. Un ja šitādi ganu meitai kāds vīriešu kārtas gans gadījās ceļā un gribēja ar viņu parunāties vai pajokoties, tad lepni atteica: „Ko tu ganu puika maisies pa kājām!” Lieliem ganāmiem pulkiem deva arī palīgos, sevišķi ja ganīšana iznāca grūtākās vietās: pie pļāvām, tūrumiem vai lielos mežos. Tas bija retums. Bet gan katram ganam bija savs uzticams palīgs — ganu suns. Rītos pie laidara vārtiem viņš nostājās pirmais, priecīgi riedams un asti luncinādams saņēma savu kungu — ganu. Un gana mīlestība

pret savu palīgu izpaudās no visas sirds. Ar cik lielu mīlestību Klīdzēja *Debess pusē* Antiks pieķērās savam Žīkam. Gana amatrīks bija rīkste, kuru viņš apzinīgi nesa pār plecu. Nākošais gana piederums — baltā ganu kulīte, kurā parasti nesa maizi sunim un pašam un arī cibiņa ar biežpienu. Labas saimnieces cibiņas vidū ielika arī sviesta gabaliņu. Dažam šī ganu kule kalpoja arī ziemu skolai.

Tās nu bija tikai tādas sīkas ārējas parādības, bet ganiem bija savs darbs, sava dzīve, un arī sava iekšēja pasaule. No gana perspektīves dažam pavērās tāli apvāršņi. Poruka Matīsiņš akmenī kala daiļuma tēlu un ar savu darbu viņš dzīvoja un mira.

Bija daudzi un daudzi gani, kas blakus cibiņai ganu kulītē nesa grāmatu. Parasti tādi gani šķīrās no grāmatas tikai tad, kad bija beiguši augstas skolas. Kā ganu zēni viņi iesāka savu cīnīšanos un kā vīri beidza, stādamies lielajā dzīvē un darbā.

Bet par visām lietām gani dziedāja, un viņu dziesmas skanēja pāri mežiem, kalniem un lejām. Skaistajos vasaras rītos tās plūda brīvi un vareni plašajā Radītāja templī. Dziedāšanā gani sacentās ar putniem un kopējas balsis radīja brīnišķīgu harmoniju. Mūsu meži bija putnu pilni, liela, īpatnēja dzīvība viņos mājāja.

Mīlo lasītāj, vai tu atceries dzimtenes mežus? Cik tūkstoš balsis tie atskanēja, kad rītos līdz ar sauli cēlās gani un putni. Dziedāja putni un dziedāja gani, un viņu balsis gaviļēdamas cēlās pāri koku galiem. Šodien tu plašajās auditorijās dzirdi pasaules slavenus korus un dziedātājus, bet vairs nedzirdi ganu dziesmu un putnu balsis dzimtenes mežā.

Līdz ar pavasari sāka skanēt ganu dziesmas. Pēc Vasaras svētkiem, Jāņu dienas gaidīdami, balsis vingrināja ligošanā. Līgotnes vēl skanēja kādu nedēļu pēc Jāņiem, bet tad apklusā. Dziesmu repertuārs mainījās. Kas varēja ganu dziesmas saskaitīt vai izdziedāt? Rudens pusē ganu dziedāšana palika klusāka līdz ar putniem.

Daudz rakstīts un arī dziedāts par ganu romantiku, viņu dziesmām un arī par zaļo jauko pasauli, kas bija ap viņiem, bet bija arī grūta dzīve, rūpju pilna. Tīrzmaliete dzied par ganiņu bārenīti, kas ar kailām kājām agrā rītā kuplās smilgās bradā. Pavisam skaidru valodu runā Jaunsudrabiņš savās ganu laika atmiņās, kā rītos aukstā rasā tā kājas salušas, ka licis taisni „vidā” siltās govs „pļakās”. Bet bija vēl grūtāki brīži.-- Nāca baigs negaiss. Zem koka nevarēja stāvēt, jo tajos varēja iespert zibens. Uz kaila lauka ganiņš stāvēja lietū, vētrā un negaisā. Salija cauri līdz pēdējai vilītei. Slapjās pakulu biksītes sabrieda cietas un līdz vakaram staigājot noberza gurniņus jēlus. Bet, neskatoties uz visiem grūtumiem, savas ganu dienas katrs atceras līdz mūža vakaram, kā labākās un gaišākās no visas dzīves.

Mūsu valsts patstāvības gados šī ganu romantika sāka izzust. Latviešu vecās patriarhālās sētas pārvaldīja jaunie Edvarti, kas savu saimniekošanu saistīja ar savu naudas maku. Bruņojušies ar agronomu un ekonomistu zināšanām, ierīkoja aplokus, un iegādājās eletriskos ganus. Tikai pa retam kautkur vēl atskanēja, kā nomaldījusies, ganu dziesma, meklējama atbalsi pagājušos laikos.

IV. Žīdi

Laikam paunu židiņš nekur un nekad nav atradis tādas pretimnākšanas un mīlestības kā vecās latviešu mājās. Šabu vakaram tuvojoties, iegriezta zirdziņu sētā, ap vezumu salasījās vīri sievas, lieli mazi, palīdzēja sanest paunas, aptaujājās kādas mantas nastās, noklausījās jaunākās ziņas no kaimiņu novadiem, par tālākiem radiem utt. Saimniece steidza ieliet vakariņām svaigu pienu košera katliņā, sameklēja gultas maisu, lai uztaisītu guļas vietu uz mūra vai beņķiem. Žīdam netrūka ko stāstīt, ne arī mantu paunās. Ja mājās nāca kādas godības, kāzas vai kristības — žīds apgādāja ar visu nepieciešamo. Žīds latviešu zemnieku mājās bija tikpat nepieciešams, kā kurš katrs iedzīvotājs, vai tas bija kalps, vaļinieks, vai arī pats saimnieks. Tikai mājas sargs — suns nebija apmierināts ar žīda ierašanos. Žīds nedrīkstēja no vezuma bez pātagas, jo citādi tas nebija drošs par savām biksēm un stilbiem. Suns viņu rēja vairāk par katru citu ienācēju, ar lielu niknumu sabozis vilnu un zvērojošām acīm. Kad židiņš jau bija nonācis drošībā aiz istabas durvīm, tad mājas sargam atlika vēl vienīgā atriebība — pacelt kāju pret ratiem un tos apslacīt. Tā žīdi braukāja pa latviešu mājām un tirgoja.

Mūsu mājās Sopskis iebrauca katras 2-3 nedēļas un uzmanīja vajadzības. Sievieši viņu sauca par krieviņu, jo bijis zaldātos. At tēvu sarunājās krieviski, jo abi bija dienējuši Aleksandram III. Uz šo dienestu Sopskis bija varen lepns, bet pavisam nobijies pieminēja zvēresta vārdus: do poslednoi kapli krovi. Tika dzirdētas toreiz valodas, ka tikai dēļ šī zvēresta žīdi bēgot no zaldātiem uz Ameriku. Pa retam iebrauca arī citi žīdi, kuru vārdus laikam neviens labi nezināja. Kāds vecs žīds brauca apkārt

ar pavisam nabadzīgām paunām. To sauca par Biezo, kura vārdu dažreiz mēdza papildināt — Biezdir... Viņš apbrauca vairāk mūsu kaimiņu — Ķēču pagastu. Kad tēvs ieprasījās, kas ķēceniešos jauns, tad arvienu Biežais atbildēja: „Oi, ta keceniese ir dzimte laude, skin skinumes, līd līdumes un ēd maize kā vege, bet ta koseniese krone laude, sēd ieks balkone lase avize un blaun: bads nēk, bads nēk!” Tad kājām apstaigāja kāds žīds ar sarkanu bārdu, kuru sauca par „mīlestības žīdu”. Runāja, ka viņš esot varen manīgs uz sieviešiem un sikpreču kastē atrodoties zāles, ar kurām varot piemānīt meitiešus. Vēl mūsu mājās ienāca žīds, kuru saucām par „kurlo”. Viņš bija kurlmēms un salika mūsu mājās logiem rūtis, ja bija vajadzība. Ļoti reti iebrauca leierkastnieks un uzspēlēja „Razlūku” vai „Marsju”. Bet bija arī žīdi, kas dzīvoja uz vietas. Ķēču Krūsaros bodi turēja Fridemanis, kuru atceros kā staltu iznesīgu jaunekli. Vecam Abrāmam bode bija Skujenes Māļos. Dēls Benjāmiņš labi skolots un cēls jauneklis. Latviski runāja bez liela akcenta un tika labi ieskaitīts skujeniešu labākā sabiedrībā. Bet tad notika brīnums. 1905. gadā ar soda ekspedīcijas ierašanos, Benjāmiņš pazuda. Abrāms izpārdeva savu bodi un, kas palika pāri, sakrāva ratos un līdz mūža vakaram nobrauca kā paunu žīds. Kur palicis Abrāma dēls Benjāmiņš, vai uz katra skujenieša lūpām bija jautājums? Abrāms noslēpumaini klusēja, kā ūdeni mutē ieņēmis, Veco Abrāmu atceros kā viņa vectēvu no bildes stāstu grāmatā: garu baltu bārdu, ievilcīes paltraku garajos svārkos. Ļaudis mēdza jokoties, ka Abrāms būšot Benjāmiņu laikam upurējis Dievam. Tikai Latvijas laikā Abrāms atplauka un atklāja, ka Benjāmiņš dzīvojot Amerikā un viņam arī atsūtīt dolarus. Abrāms bija vecais patriarchālais žīds un turējās pie sava dieva kā stīpras klints. Par Latvijas valsti mēdza pazoboties: Ulmanis valde tā papīre, zīde tā Latvijē. Vecā Krievijā žīdi tika ierobežoti un tikai norādītās guberņās varēja apmesties dzīvot. Dažām žīdu ģimenēm ķeizariene Katrīna II. bija atļāvusi apmesties Rīgā, un no Rīgas ģimenēm vairojoties žīdi izplētās pa Vidzemes pilsētām un ciemiem. Krustpils īpašnieks Korfs 19. gs. sākumā nodibināja miestu trijstūrī pie Aiviekstes ietekas Daugavā, ļoti dzīvā satiksmes vietā, jo robežojās ar trīs guberņām.

Sinī miestā tad saplūda žīdi no Vidzemes, Kurzemes un Latgales, un nodarbojās ar tirdzniecību un sīko amatniecību. Laikam žīdu dēļ šis miests tika saukts piecos vārdos: Dankere, Glazmanka, Trentelberga, Zarnu miests un Gostiņi. Iebraucējs tur jutās kā Jeruzalemē. Vecie žīdi, žīdienes, bērni — netīros apģērbos, nosmulētām sejām raudzījās svešiniekā brīnīdamies.

Veikalu, darbnīcu sienas, logi norakstīti, reklamējot savas mantas. Uz izkārtnēm lasāmi dažādi valodu ziedi. Virs kāda skrodera darbnīcas uzraksts: Taise virese un sievete gabales. Veikalnieks norakstījis savas durvis — dzelze, silke, diege, vaga smēre, zilumzāle, velne sū., hofmandrape. Netrūka arī spožāku izkārtnu: Parīzes modes salons, Londonas audumi. Bagātākie veikalnieki turēja savus iekšā rāvējus, bet tādu jau netrūka arī Rīgā. Krogos žīds reklamēja savu stipro šņabi un pavisam necieta, ja klients domāja aiziet uz citu krogu. „Kad manes snapstes tave iekse ir izēduse, tad tu ej uz citem krogem ta ūdene lakt,” pamācījis savu neuzticīgo dzērāju. Žīds, krodznieks, katru ienācēju saņēma ar laipnību: „Iedzer snapste, uzkod silke — vai tev ar lācem jaet luastes!” Bet Dankere nebija tikai siktirdzniecības centrs, tur apgrozījās lieli vairumi preču, kas nāca no Polijas un tika izvadātas pa Kurzemes un Vidzemes laukiem.

Atceros no savas tālās bērnības, kad mūsu laukus apstaigāja ar savām mantām krievu suselnieki. Viņu nastās mirdzēja dārgie zīda lakati un drēbes. Mana māte arvienu teica: —No krieva nevar pirkt, viņu mantas dārgas, jāgaida vien žīds.— Žīdu nastās mantas nemirdzēja, bet virs drēbu baķiem spīdēja Lodzas fabrikas zīmogs. Tās bija daudz lētākas, kādēļ izkonkurēja krievu suselniekus.

Mūsu brīvvalsts laikā žīdiem neklājās slikti. Sevišķi prezidents Ulmanis tos aizstāvēja ar visu sirdi un dvēseli, kādēļ arī žīdu mūsu zemē saradās daudz. Latvijas laikā Gostiņu žīdu pamatskolā iebrauc inspektors un starp citu grib zināt, vai žīdu bērni arī kaut ko zina par Latvijas ģerboni. Bet nu izrādījies, ka to zināšanu tiešām nav. Tad jautājis, vai ir redzējis latviešu karavīrus? „Oi, es redzej gan eks Plavinem,” kāds atsaucies. „Bet vai tu redzēji, kas atradās pie karavīra cepures?” jautājis inspektors tālāk. „Ieks tam cepurem ir viene tāde maze blekite,” iesaucies kāds cits pavisam varonīgi. „Bet vai tu redzēji, kas bija uz tā bleķīša?” turpinājis jautāt inspektors. „Tur ir viene liela „elle”,” atsaucies žīdu puika. Žīdu nu Latvijā maz ir palicis. Ar žīdu nogalināšanu Latvijas pilsētas ir zaudējušas daudz tirgus kņadas, trokšņa un enerģijas.

LETIŅI

„Letiņu” nosaukums nav sācies tikai ar otro pasaules karu, bet tas tika dzirdēts jau sen. Ja mēs sevi kaut kā nostādam neparastā stāvoklī, tad lietojam vārdu „letiņi”. Un tādi neparasti gadījumi mums nāk priekšā, sevišķi pēdējā laikā, diezgan bieži, un mēs dzirdam runājam: — „letiņi” atkal uzstājas. — Sakarā ar mūsu brīvības zaudēšanu pret saviem apspiedējiem, mēs sacelamies, kur vien tas ir iespējams. Mēs protestējam Anglijā, Zviedrijā, Sav. valstīs, Kanādā, Austrālijā un visur citur. Savas tautas vērdzinātājus mēs lādējam, lamājam, nicinām, ja vajadzīgs lūdzam un pat pasniedzam ziedus. Ir tiešām jāpriecājas, cik „letiņi” ir uzņēmīgi, varonīgi, asprātīgi. Kad Kanādā kāds tautietis pasniedza boļševiku lauksaimniecības delegācijas vadītājam ziedus, lai tos noliktu Sibīrijā uz nomocīto latviešu zemnieku kapiem, acis pildījās, jo šis notikums bija īstā laikā, pilnīgs un asprātīgi izdomāts, un, ja tādām boļševikam mazdrusciņ bija jūtas krūtīs — viņa sirdij vajadzēja nodrebēt. Tad pēdējā laikā lasam laikrakstos, ar cik naidīgiem saucieniem „letiņi” saņēmuši tagadējo padomju Latvijas „arķibīskapu” Tursu. Mēs viņu lamājām par čekistu, bendi un spiegu; paši labi zinādami, ka šim cilvēkam varbūt vēl ir savas domas, bet savas gribas vairs nav. Un zinām arī to, ka savā sirdī vēl tas ir — tas pats vecais latviešu mācītājs, jo sirdi aizkarošos jautājumos viņa balss iedrebās un acis paliek valgas. Arī mūsu arķibīskapu godā par tēvu... Kāda vajadzība viņa priekšā nolikt jautājumus, uz kuriem nedrīkst atbildēt, jo tās lietas mums pašiem ir zināmas ļoti labi. Lai tas notiek cik ļaunos apstākļos un kāda ir viņa apkārtnē, bet tomēr kaut kā mūsu baznīcas dzīvi vada un viņa mūsu dzimtenē novārgušiem brāļiem un māsām ir palikusi par vienīgo spēka avotu, kas viņus tur virs ūdens. Mums ar viņu taču ir daudz ko runāt par to, kas mūsu sirdīs tur ir palicis mīļš un dārgs un arī par to, kas dvēseli nomāc. Tie jautājumi mums dos daudz vairāk — un varbūt nāks par svētību viņam un mūsu tautiešiem aiz dzelzs aizkara.

Sekojošos mūsu vēsturiskiem notikumiem, pēc visa tā rodas pārdomas un mūsu apziņu nospiež liels, liels smagums. Nāk jautājums pēc jautājuma, arvienu asāki, skarbāki, pārmetošāki: vai „letiņi” uzstāšanās katrā gadījumā vairs ir savienojama ar latviešu apdomību?

Pagājušā gadā Nebraskā „letiņi” ieķērās Molotova vilciena riteņos, lai straujo boļševiku braucienu pasaulē apturētu, paši neapzinādami, ka sen jau parauti zem riteņiem, kuri mūs samāļ ar katru dienu vairāk un vairāk. Vai mums šajos sarkanā vilciena

riteņos nevajadzēja iekerties daudz agrāk? Vai mums to nevajadzēja jau darīt 1905. gadā — un bez apdomāšanas nesekret zem sarkaniem karogiem? Caur Somiju vecā Krievijā tika ieplūdināti miljoniem franku revolūcijas sagatavošanai, un ne viens vien „letiņš” no Somijas piekrastes par šo naudu pirktos ieročus palīdzēja ievest Pēterpili Gapona noorganizētai kaujas komitejai. Vai mums toreiz nevajadzēja domāt par cēloņiem, no kādiem avotiem šie miljoni nāk? Vai devīgie devēji nebija 20. gs. satanisti, kuru kungs un dievs ir velns un zelts? Vai mums nevajadzēja jau tad saprast, ka mūsu labos tautiskos centienus šie sātani izmantos savu velnišķīgo mērķu sasniegšanai? Vai mums nevajadzēja būt apdomīgākiem arī 1917. g. revolūcijā? Kādēļ strēlnieki vairs neklausīja saviem īstiem vadoņiem: pulk. Briedim, ģen. Gopperam u.c., bet par saviem kungiem izvēlējās Stučku un Petersu. Ticēja Nachimsonam un viņa avīzei *Okaņnaja Pravda* vairāk kā godīgu latviešu aicinājumam. Boļševiku vilciens nekur neapstājās. 1918.g. vasarā ģen. Goppers ar krievu pulkvedi Perchurovu Jaroslavā noorganizēja sacelšanos. Vienā naktī bija ieņemta pilsēta, apkārtnes sādžas un apdzīvotās vietas pārgāja pie „baltajiem”. Sarkanie krievi nometa ieročus, izklīda, citi pievienojās pret boļševiku spēkiem. Sacelšanās turpinājās sekmīgi. Tad Kremļa varmākas atcerējās „letiņus” - un „letiņi” gāja, cīnījās, krita un uzvarēja. Boļševiku vilciens Jaroslavā neapstājās, bet aizgāja tālāk, priecīgi svilpodams, kūpēdams. Šīs atmiņas mums ļoti nepatīk, bet no savas ēnas mēs nevaram nekur izbēgt.

Un kā bija mūsu pašu zemē, mūsu brīvvalsts laikā? Mēs nebijām tikai iesnaudušies, bet pilnīgi aizmiguši pret boļševiku briesmām. Lielais sarkanais lācis mums bija mierīgs un labs kaimiņš, kaut gan Kremli no Staļina galda Baltijas valstu iekarošanas plāns nav ticis noņemts.

Savu ziedošo zemi bez protesta vārda atdevām boļševikiem — vēl sūtījām pateicības telegrammas par labo sadarbību un uzņemšanu, kad jau asiņainā roka stiepās pāri mūsu dzimtenei. Savus kaujas ērgļus — varonīgos karavīrus — atdevām čekistiem, lai kā upura jēriem nogrieztu galvas. Tā traģēdija nav aptverama; mūsu karavīri gribēja cīnīties, aizstāvēt tēvu zemi, bet tā iespēja tika viņiem ņemta. Vēsture mums tomēr ir mācījusi, ka neviena tauta, neviena valsts nav aizgājusi bojā bez pašas vainas. Krieviem ir zīmīga paruna: Posle drāki s kulakami ņe mochai. (Pēc cīņas nekustīni kulakus). Vai mums vairs ir kāds loģisks pamats vicināt dūres pret ienaidnieku, ja visas cīņas iespējas palaidām garām, kad tās mums bija iespējamās? Būsim apdomīgāki. Būsim latvieši, kuru gods ir mūsu sirds.

LĪVU JURKU ATCEROTIES

Mani, vidzemnieku, darbs un dzīve noveda Augšzemgalē, mūsu dzimtenes novadā, kas vēsturē tiek apzīmēts par seno Sēliju. Radītājs šo Latvijas stūrīti apveltījis ne tikai ar jaukām dabas ainavām, bet arī ar brīnišķīgi viesmīgiem ļaudīm. Katrs skaistās Latvijas apceļotājs, kas būs devies pa Bauskas Ilūkstes ceļu gar Neretu, Rīti, Elkšņiem, Aknīsti, vai arī gājis no Leišmales pāri Susējai gar Saukas ezeru, Ormaņa kalnu, Viesīti, Sunāksti vai Biržiem, zinās stāstīt, cik jauka ir senā Sēlija. Par to var lasīt mūsu vecmeistara Jaunsudrabiņa grāmatās, un prof. Dauges apcerējumā „*Mana jaunības zeme*”. Sēlijas novadā no divām pusēm spiežas lieli mežu masīvi: no rītiem Slātes-Elkšņu, vakaros Saukas-Daudzevas. Dienvidus daļā pa zaļajām liču pļavām kā sudraba josta lokās Susēja, nesdaļa Sēlijas ūdeņus uz Lielupi; ziemeļos pieglaužas māmuļa Daugava. Tā šis jaukais mūsu dzimtenes novads ir devis arī kuplu, spilgtu gara darbinieku saimi, kas mūsu tautas pūru ar skaistām gara mantām pilda vēl šodien. Viņu gan nevarēs salīdzināt ar Vidzemes malienu, bet tas Leišmales novads ir pietiekoši liels un spēcīgs, lai nostātos blakus varenajai Piebalgai.

No Saukas ir nācis viens no mūsu visinteligentākiem humanitāro zinātņu pārstāvjiem prof. Aleksandrs Dauge, un tam jāpieskaita arī kādreizējais Ķīvejas universitātes prof. Mārtiņš Bruņenieks. Jaunākā laikā spilgts talants muzikā, Arvids Žilinskis. Nereta var lepoties ar Sēlijas vēsturnieku Kriškānu, Jāni Jaunsudrabiņu, Veseli un Veltu Tomu.

Līvu Jurka, istā vārdā Juris Puriņš, kuram šogad 4. martā palika 80 gadi, gan nebija dzimis neretietis, viņš nāca no Baldones apkārtnes. Trimdas laiku pavadīdams Amerikā, bija apprecējis vienu no turīgākām Neretas gruntniecēm, Lielunkēnu mantinieci Mariju, un tā Līvu Jurka mums jāpieskaita vien ir neretiešu saimei. Kad ierados Latvijas sākuma gados Saukas un Neretas apkārtņē, klīda valodas, ka Marija 1905.g. līdz ar diviem neretiešu jaunekļiem nošāvusi Neretas mācītāju Bušu, kurš braucis uz Ilza filial baznīcu turēt dievkalpojumu, un tādēļ Marijai vajadzējis bēgt uz Ameriku. Šis valodas tika pārrunātas arī Jurkas ģimenē. Tām nebija nekāda pamata — Marija nebija savās rokās turējusi flinti, lai šautu uz cilvēku. Jaunības aizraušanās un dzīvības neprāts Mariju bija ierāvis revolūcijas mutulī un bija piedalījusies vienā otrā mītiņā, dziedājusi revolucionāras dziesmas un stāvējusi zem sarkana karoga.

Līvu Jurka nebija no maziem gariem, kā to domā daži kritiķi un jaunākās paaudzes rakstnieki. Savu literāro svētību bija saņēmis no Blaumaņa—un kas tajos laikos bija Blaumaņa svētīts, tas svētīts arī palika. Dzejas formā stiprs, saturā loģisks. Dziļa draudzība viņu saistīja ar Zvārguli, Saulieti. Kad Saulietis rakstīja „Kēniņš Zauls”, aicināja Jurku un Zvārguli apspriest dažus fragmentus no topošās traģēdijas. Cik liela bija Jurkam skolas izglītība, nezinu, bet iespējams, ka tās nebija vairāk par trim ziemām pagasta skolās. Tikai viņa erudīcija, lielais gribas spēks un uzņēmība bija viņu izveidojusi par dziļi izglītotu cilvēku. Brīvi varēja sarunāties un darboties arī literāri trīs lielās svešvalodās: krievu, vācu un angļu. Runāja un lasīja arī franciski, bet ne pilnīgi. Ievērojams bija viņa tulkotais Šillera „Bandu bērns”, kuru savā laikā iespieda *Balss*. No krievu valodas tulkoja Sevčenko humoreskas. Savu literāro darbību bija iesācis pie Zobgaļa kalendāra, *Pēterburgas avīzēm* un citiem periodiskiem izdevumiem. Pēterpilī izdeva un rediģēja satīrisku žurnālu *Rīkstes*. Kad Jurka ar Mariju pārcēlās no Amerikas uz Neretu, nevaru pateikt, jo Jurka nemīlēja svešumā pavadīto laiku pieminēt. Tikai garām ejot kādreiz pieminēja Amerikas laikus, bet par tiem viņam nebija sevišķas sajūsmas. Amerikā bija strādājis arī literāri, starp emigrantiem organizējis teātri, pats piedalījies kā aktieris. Viņa dzejas arī šodien uz trimdiniekiem runā to pašu valodu, ko pussimts gadu atpakaļ. Vecos Amerikas latviešu izdevumos lasām sekojošās dzimtenes ilgu pilnās rindas:

-Kur, tēvu zeme, tavi dēli,
 Kas tevi karsti mīlēja?-
 Dēļ bāra bērna labklājības
 Kas agri kājas apāva.
     Cits bendes cilpu mantoja,
     Cits lodei krūtis pagrieza,
     Cits smagās ķēdēs iekalts tika
     Un citu ārprāts skūpstīja.
 Kā vajāts ļaundars svešā malā
 Bez atpūtas dažs labāk kļīst;
 Bet dzimtenē šņāc skumji priedes
 Un smagas asaras tām list.
     Ak, mana mīļā tēvu zeme,
     Ko es pret tevi noziedzies?
     Vismaz par manu mīlestību
     Ļauj tavā klēpi atgulties.

Kā sapņos es vienmēr eju
Man gribas tālu projām būt;
Tu, svešais vīrs, ar gludo seju
Vai zini tu, ko sirds man jūt?—
To zemīti es milu ļoti
Tur manas ilgas, mana sirds.—
Tu svešais vīrs, to nesaproti,
Kādēļ man acīs pērles mirdz...

Iespējams, ka Amēriku Jurka būs atstājis jau 1913. vai 1914. gados, varbūt kādu laiku uzturējies Šveicē vai kādā citā zemē, bet I. pasaules kara laikā jau bija atradies Pēterpilī, kur ar viņu jau bija iepazinusies mana sieva.

Pēc pirmā pasaules kara atgriezies mājās, Jurka iesāka izveidot pilnīgi uz ziniskiem pamatiem vispusīgu dārzniecību. Lieluķēni bija viena no skaistākām un auglīgākām neretiešu mājām. Līdz ar atgriešanos dzimtenē iesāka arī literāro darbību un publicējās visos periodiskos izdevumos, izņemot socialistisko presi. Dzīvojot Līvu Jurkas tuvumā, radās kārdinājums ar viņu iepazīties. Reiz Neretas tirgū kāds ritietis man viņu parādīja, bet tirgus dienā pilnīgi svešnieks negribēju cienījamam satīriķim uzbrukumā doties, kādēļ nolēmu gaidīt izdevīgāku brīdi. Pārbraucis no tirgus, ķēros pie papīra un spalvas un nolēmu savu iepazīšanos iesākt ar vēstuli, kurā starp citu pieminēju, ka latviešiem aug jauna spēcīga dzejnieku saime un sevišķi izcēlu Kārli Studentu. Bet ar to biju izdarījis lielu kļūdu, jo Jurka par jauniem dzejniekiem ļabi nedomāja. Atbildi saņēmu ātri ar ielūgumu pēc iespējas drīzi viņu apmeklēt Lieluķēnos. Kāpu divritenim mugurā un tā kādā svētdienas rītā ierados pie Jurkas. Priecīga iepazīšanās, valodas ar pirmo mirkli atraisījās dzīvas un interesantas. Tad Jurka no sava kabineta ienes kādu brošētu grāmatu ar aprakstītu papīra strēmeli, uz kādām parasti rakstīja savas epigramas. Brošūru pazinu no ārējā izskata: Studenta pirmo dzejoļu krājumu *Zvaigžņu krusts*.

„Jums jau patīk tas Students,” Jurka skaļi smiedamies pavēra Amerikā „salikto” pilno zelta zobu muti. „Bet es gan domāju citādi. To „ordeni” *Zvaigžņu krusts*, ir gan viņš pat lieliski nopelnījis, bet „diplomu” pie šī ordeņa vajadzēja uzrakstīt man.” Šinī krājumā Studenta dzejas nebija no sliktajām, tikai saturā drusku izlaidīgas. Apdziedādams tēva bēres, starp citu piemin, ka tēvs saldā mulsā būdams esot viņam dzīvību devis. Veltījumā NN jdzei runā par daiļu gulbju pāri, kas ligojoties uz krūtīm kā klusiem ūdeņiem. „Kā jums patīk tēva bēres — tādas lietas vīri

nerunā pat krogā pie glāzes, bet Students par tām dzejo,” atsaka Jurka. Tālāk nolasīja Studentam veltītu epigrammu:

Kur paliek Kārlis Students kas meitu studijās ir redzēts just?-
Nāc šurp! Še tevim nopelnītais Zvaigžņu krusts.
„Par ko?” Ak nebrīnies un neizliecies nu no glupiem
Par taviem daiļi apdziedātiem meitu pupiem.-

Šo epigrammu lasīju vēlāk kādā periodiskā izdevumā.

Jurkas ierīkotā Lieluņķenu dārzā iegāju kā paradīzē. Tur bija atrodams viss, kas Latvijas klimatā auga, un, kas neauga, priekš tā tika uzcelta plaša siltumnīca. Sarakstījās ar visām ievērojamākām pasaules dārzniecībām. Lasīja vācu un angļu dārzniecības literatūru, interesējās par jaunākām atziņām un atradumiem dārzsaimniecībā. Skaitījās vairāk simtu sugu (laikam 400) kaktusu vien. To bija piebāzta pilna dzīvojamā ēka - visas istabas, priekšnami, bēniņi, siltumnīca. Vasarās lielā daļa tika iznesti dārzā. Netrūka arī kaunīgās mimozas. Kādreiz *Jaunākās Ziņas* rakstīja par krāsainām ūdens rozēm, kuras Latvijā vienīgi atrodoties Burtnieku pils dīķī, bet paša Jurkas izraktā Lieluņķenu dārza dīķī arī bija krāsainas ūdens rozes, kas tur ziedēja vēl lielākā krāšņumā, kā bijušā barona parkā. Šīs krāsainās ūdens rozes Jurka bija ieaudzējis no sēklām, kas nāca no tālām svešām zemēm. Rožu dārzu ar izlasītām greznām šķirnēm Jurka turēja savam priekam.

„Man patīk rozītes, kad tās zied un smaržo,” parasti Jurka teica.

Lai gan Jurka bija no taupīgiem cilvēkiem, ziedus par naudu nepārdeva. Uz ārpusi Jurka savu dārzniecību nereklamēja, bet neretieši bija saoduši, ka Uņķenu dārzā ir skaistas rozes un dažādos svinīgos gadījumos nāca pēc ziediem, lai tos pirktu par naudu. Nevarēdams atkauties no pircējiem, Jurka rožu dārzu iznīcināja, paturēdams tikai pāris stādu siltumnīcā. Pret mīļiem viesiem Jurka nebija skops. Atvadoties arvienu turēja rokās dārznieka šķēres, lai nogrieztu ziedus. Kādreiz manai sievai iebēra klēpī pilnu cepuri glezno Holandes tulpju sīpolu. Tulpju dārzs Lieluņķenu parkā pavasaros ziedēja lielā krāšņumā. Kādreiz tulpju dārzā rakās kurmis, celdams jumtu virs galvas. Jurka nīknām acīm skatījās kurmja postošajā darbā. Tad bija viens kājas spēriens un, pirms kurmis paspēja ierakties zemē, to saķēra cepurē un aiznesa uz Susējas malu. Domāju, ka Jurka nu kurmi slīcinās upē, bet tika no krastmalas krūma nolauzts žagars, un kurmis tika pērts līdz ierakās mīkstajā līča pļavā. Pret dzīvību,

kā lielāko Dieva brīnumu, Jurka izturējās ar bijību. Citā reizē Jurka no klēts iznesa vācēli miežus un tos nobēra vistām. Bet tanī pašā brīdī nolaidās pelēks mākonis zvirbuļu. Jurka, noskaidro, ka zvirbuļi noēd vistām graudus, spārdījās kājām, plātījās rokām, bet tos aizdzīt nespēja, jo lūk, zvirbuļi bija tāpat piederīgi mājai un dārzam resp., parkam, kā tur augošie koki un puķes.

Līdz ar atgriešanos dzimtenē Līvu Jurka uzsāka pilna spara literāro darbību pie periodiskiem izdevumiem. Sarakstīja satirisko kalendāru *Rīkstes*, kuru izdeva Lācis Rīgā. Kārtoja kopotos rakstus, no kuriem paspēja iznākt tikai viens sējums. *Rīkstes* iznāca 100.000 eksemplāros, kas līdz ar citiem honorāriem deva Jurkam labu ienākumu. Sasniedzot minimālo vecumu, Jurka kā literāts pieprasīja un arī saņēma pensiju. Pie pensijas piešķiršanas par Jurku radušās plašas pārrunas. No rakstnieku žurnālistu arodbiedrības Akurāters devis cildinošu, bet reizē noraidošu atsaukumi; „Kā 1905.g. brīvības cīnītājs, literāts, redaktors, izdevējs, un vispārīgi kā kultūras darbinieks, Līvu Jurka pensiju esot godam nopelnījis, bet taisni mūsu valsts brīvības laikā pārgājis galīgo melnsimtnieku lēģerī, un proti palicis par „niedristu.”

„Niedrists” Jurka bija un tur nevarēja neko darīt. Andrievu Niedru viņš cildināja kā ievērojamu rakstnieku klasiķi un pilnīgi aizstāvēja viņa politisko darbību. Turēja par vienīgo latvieti, kuram vispilnīgākais un gaišākais pārskats par komūnismu. Niedras tiesāšanas laikā starp citu veltīja sekošās rindas:

-Mums tautas nodevējs ir viens tik zināms,
Bet lielais tautas pārdevēju leģions
Nav šinī grēku listē mināms.-

Kad 1942.g. Niedra nomira, Jurka piezvanīja pa telefonu un aicināja mani ierasties pie sevis. Par Niedras aiziešanu bija sevišķi noskumis. Lasīja priekšā Niedras piemiņai veltītas divas dzejas. Pirmā bija parodija par „Dažu skaistu ziedu”, no kuras atceros tikai pāris atsevišķus pantus:

-Dažu skaistu ziedu
Svešiem kaisījām,
Trimdā dzinām Niedru,
Elkus pielūdzām.

Bet kad Gaujas ličos
Ievas ziedēt sāks,
Tad pie Niedras kapa
Svētceļnieki nāks.-

Otrs dzejolis bija patstāvīgāks, no kura atmiņā nav palikusi neviens rinda. 1905.g. viņi bija stāvējuši pretējos lēģeros.

Kādreiz Jurkam prasīju, kādēļ viņam radušās tik krasas pārmaiņas politiskos uzskatos?— Par to viņam bija garāks stāsts. Ar visu jaunības sparun un ideālismu viņš piedalījies revolūcijā, jo ticējis, ka tā nesīs taisnību bāra bērniem un grūtdieniem. Pirmā vilšanās nākusi ar sodu ekspedīcijas ierašanos, kad viņu vadonis, kas ar ugunīgiem vārdiem aicinājis cīņai zem sarkaniem karogiem, palicis par draugu kādam Kurzemes baronam. Viņam neviens vairs klātu nekā, bet visus mazos brāļus cara žandarmerija sabāzusi cietumā. Otrā reize bijusi Amerikā, kad daži lielie revolūcionāri tikuši pie savas bodītes, izmantoja grūtos apstākļos nonākušos brāļus savas kabatas pildīšanai. Tad 1917.g. revolūcijā Pēterpilī pēc 25. oktobra apvērsuma viņā nostiprinājies uzskats, ka marksismam, resp. bolševismam nav nekāda sakara ar sociālām problēmām. Tā Līvu Jurka bija pagriezis muguru visiem revolūcijas sapņiem.

Kāds no mūsu žurnālistiem ir minējis, itkā Līvu Jurka nebūtu atzinis Raini un to aizkāris satūrās. Tā tas nu nebūs! Raini viņš dziļi cienīja un augstu vērtēja viņa dzejas talantu, bet nesaprata šī lielā gara piesliešanos marksismam. Par dažu Raiņa domu viņš izteicās kritiski un arī dažu Raiņa izdarību tika graizīta satūrās.

Mūsu valsts pirmajos gados, parasti sociāldemokrāti uz Esplanādes sarīkoja mītiņus 1. maijā, ar dziesmām un runām. Kādā no šīm sapulcēm runātāju tribīnē atradies žīds, kad Esplanādē ieradusies grupa studentu, dziedādami tautas dziesmas. Žīdam sākušas tricēt rokas un drebēt bikses. Šinī „briesmu” brīdī piegājis Rainis un žīdu noskūpstījis. Stāvoklis radies traģikomisks, un Līvu Jurka nebūtu satūrījis, ja šo gadījumu neapdziedātu. Tā radās satūriskā dzeja: —Tā lielē Raiņe buče.— Vēlākos gados, kad Jurka tika no mūsu rakstniecības tā kā izstumts un jutās vientuļš, pie sevis arvienu deklamēja Raiņa „Kalnā kāpējs”.

Kad pēc Niedras gadu vēlāk nomira Aspāzija, Jurka aicināja pie sevis atkal ierasties un viņa balsi bija jūtamas asaras. Bija uzrakstīts brīnišķīgs veltījums mirušai dzejniecei: par viņas kapu, kurš kā Saulains Stūrītis mirdzēs pretim apmeklētājiem, un kā Ziedu Klēpis uz tā nekad nevitīs. Un tad Jurka manā un kundzes klātbūtnē runāja vairāk kā pie sevis: „Tā lūk viņa aiziet — vecā gvarde! Tik sen jau projām Blaumanis, Poruks, tad Rainis, Saulietis, pagājušā gadā Niedra, tagad Aspāzija. Viņos uguns ne tikai kvēloja, bet ar liesmu dega. Vētras un liesmu dzejnieces vairs nava... Visu glēvo un kūtro nicinādama, kā auka viņa drāzās uz priekšu.”

Satīrās Līvu Jurka uzbruka ne tikai saviem pretiniekiem, bet arī draugiem, ja to bija pelnījuši. Liels karš izcēlās arī pašu mājās — neretiešos. Veselis savā romānā *Engēls Ufīrs* bija viņu aizskāris. Un ar to Jurka bija sabozies kā ezis, Veseli badīja vienā badīšanā. Iespējams, ka Veseļa lielumam Jurkas dūrieni nesāpēja, bet miera tomēr nebija. Jurka Veseļa talantu atzina, bet reiz šis kašķis bija piemeties, tad kasīties vajadzēja. Pa reizei uzklupa arī Veltai Tomai, Jaunsudrabiņam mazāk.

Reiz Jurka mani agri iztraucē pa telefonu, varbūt tas bija 1940.g. 1. martā. „Vai zini ko jaunu?” Jurka steidzīgs jautā. „Tik agri vēl neko, varbūt vēlāk,” atsaku. „Redzi, miris galma dzejnieks nepabeidzis sava galma apdziedāt. Žēl, ļoti žēl! Aizgājis spēcīgs savdabīgs talants. Latviešu literatūrā viņam paliks redzama vieta. Bet par vienu lietu es priecājos, jo kapa pieminekļi, ne rokām taisīti, daudz labāks nekā viņa dievinātajam Puškinam, un proti tas skan tā:

Kad vienreiz kapā apgulšos
Es acis tomēr vaļā vēršu,-
Lai daiļās dāmās raudzītos
No apakšas uz augšu.-

Diezgan asa zobgalība skanēja Jurkas balsī. Kādā krājumā šis Virzas pants ir atrodams nezinu, varbūt *Bīķerī*. Es no psiholoģiskā viedokļa šo pantu atzinu kā vērtīgu un Jurkas uzskatam pretojos. Ja Virza, mironis būdams, grib skatīties sieviešiem zem brunčiem, tad tas norāda uz dzīvības spēku, kas šim mazajam vīrelim bija milzīgs. Ar to mūsu sarunas izbeidzās.

Jurkas literārā darbība nekad neapstājās. Dārzā strādādams, pārdomās izauklēja savas dzejas. Viņu publicēšana apstājās ar autoritārā režīma nodibināšanos. Pēc 15.maija 1934.g. ar likumu gan nebija noliegts Jurkam publicēties, bet neviens izdevums vairs viņa darbus neiespieda. Radiofona literārās daļas vadītājs Zālīts tomēr bija uzaicinājis uz kādu pusstundu nolasīt satīriskās dzejas, bet līdz nonācis pie programmas sastādīšanas, tā ticis brīdināts: vai nu Jurku laist radiofonā un pašam iet projām, jeb lai tas Jurka nenāk un pats paliek.

Līvu Jurka nebija labās domās par prezidentu Ulmani. Viņi bija personīgi pazīstami un Ulmanim nevajadzēja nemaz Jurkas redzēt, viņš to pazina no balss. Kur viņu pazīšanās bija sākusies — Amerikā, Šveicē vai kādā citā zemē — nezinu. Jurka nebija no autoritārā režīma pretiniekiem, bet viņa sirdi nospieda bargā cenzūra. Viņš teica: „Brīvā vārda dēļ esmu cīnījies ķeizara laikos

un daru to arī tagad. Bet cara laikos līdzībās un piemēros pateicu visu, ko gribēju, bet pie mūsu cenzoriem tas nav iespējams — aizdomīgi tiek uzskatīta katra pieturas zīme.”

1940.g. ienākot bolševikiem, Jurka palika pavisam kluss un kā vērotājs nostājās malā. Viņš uzrakstīja tikai vienu garāku nopietna rakstura dzeju — Nāves deļa. Baigā gada pārdomās viņš to radīja. Pusnaktī no kapa iznāk nāve un uz vienas stūgas spēlē vijoli. Arprātīgā deļā viņa griežas starp kapu rindām. Tad ciemā kādā logā nodziest uguntiņa, iedziedas gailis — nāves deļa apstājās. Viņš izteicās, ka šo dzeju uzrakstījis klausoties radiofonā Sen-Sana mūziku „Nāves deļa”.

1941.g. notiek augstākās padomes vēlēšanas. Jurkam nav prieka piedalīties, bet baidas arī izpalikt. Lai būtu pilnīgi informēts par vēlēšanās notiekušo kārtību, pirmā aiziet nobalsot kundze. Pārņākusi viņa Jurim izstāsta vēlēšanas gaitu. Jurka sašutumā izsaucas: „Nekad cilvēces vēsturē cilvēka tiesības nav izsmietas un pazemotas kā tagad.” Jurka triekas ķerts nokrīt uz grīdas. Rajona ārstam Dr. Ravīnam gan izdodas dzīvību glābt, bet viena puse ķermeņa paliek nespēcīga.

Vācu laikā Līvu Jurka itkā atdzīvojās un iesāk strādāt arī literāri, bet sevišķu sekmju nava. Vācieši Jurkam nav lieli draugi, bet vismaz pateicās, ka viņi ir glābuši no tā ļaunākā, kas virs zemes. Šajā iespaidā rodās dzejolis:

-Divreiz esmu ellē bijis,
Divreiz elli izbaudījis,-
Nu kad ellei izsprucis
Zeme liekas debesis.-

Daudz lasa, stingri seko latviešu literatūrai. Nemierā ar Skalbi un *Latvju Mēnešrakstu*. Par dzejoli „Pie jūras loga” uzraksta parodiju, no kuras atceros pāris rindas:

-Varbūt ka tālā jūras salā
Krips vainagu atradis,
Un vētru pārspēdams galā
Pār vilņiem tai „pārvedis”.

1942.g. aizbrauc uz Baldoni ārstēt triekas ķerto organismu. Baldonieši sava dzimtenes dēla neaizmirst, uzaicina literāros vakaros lasīt savas dzejas. Jurka pārbrauc Neretā miesīgi un garīgi atspirdzis. Kāds no veciem politiķiem, arī 1905.g. revolucionārs, atrakstījis vēstuli un aicinā, ar savu aso spalvu piedalīties cīņā pret veco ienaidnieku, kas atkal iebrucis mūsu zemē. Jurka savā vēs-

tulē atbild: „Ka man vācieši nav nekādi draugi tu to zini, bet šoreiz esmu pateicīgs par bolševiku izdzīšanu. Bez tam viņi man aizlieguši būt par latvieti. Lai Latvijas vārdu es piesietu pie lielā zvana un ar viņu taisītu kādus veikalus, arī tu zini, ka priekš tam esmu par godīgu. Jūsu pirtī kašķa meklēt es vairs neiešu.”

Saucieši pēdējā Latvijas laikā uzcēla grandiozu Vienības namu ar plašu sarīkojumu zāli. Šajā mājā Medems 1943.g. sarīkoja Zemgales novada Pļaujas svētkus. Saucieši un neretieši bija sadomājuši jaunajā mājā sarīkot kādu literāru vakaru. Sauciešiem ir nams ar skaistu izrīkojumu zāli, neretiešiem rakstnieki un dzejnieki un tai lietai vajag iet. Ielūgumi tika izsūtīti tāli un plaši, bet tikai bija aizmirsti Jaunsudrabiņš un Līvu Jurka. Pēc šī sarīkojuma no Jurkas saņēmu vēstuli, kurā starp citu žēlojās, ka viņa lasītāju saime bijusi vienmēr plaša, bet tagad tā aprobežojoties vairs tikai uz mani, kādēļ pieliekot savu pēdējo satīrisko dzeju, kurā mēģinājis apdziedāt Saukā notikušo literāro vakarēšanu. Šis laikam bija arī pēdējais literārais darbs, ko lasīju no Līvu Jurkas. Kā daudz kas, tā arī šī dzeja palika dzimtenē. No viņas atceros tikai dažus fragmentus:

Saukā diena vēsturīga
Skaļi notir kšķ līras stīga
Spalvas brāļi tur ar māsām
Ielūgti ir kā uz kāzām.
Svētlaimība pilda zāles,
Dažs ir atbraucis no tāles-
Eņģels Ufirs - tas bez spārnu
Atlidojis šurp ar vārnu
Jānis Vesels, Dieva dotais
Geniāli apbalvotais:
Teiku nemīl viņš, bet teiksmu-
Tikai Jaunsudrabiņš Jānis
Aizmirsts bij un atstāts sānis,
Vai tādēļ ka dzen viņš bārdu
Būtu zaudējis jau vārdu
Neticīgā Toma Velta
Ormaņkalna galā celta
„Redzēja kā zaļo lauri
Vecās rijas jumtam cauri”
Saucieši un neretieši
Sasabrāļojušies cieši,
Vakarējot kopā lasās-
Ne tie plēšās, ne tie kasās.

Pēdējo reizi apmeklēju Neretas Lielunkēnus 1944. g. 20. jūlijā. Mūsu sarunas, kas vienmēr bija spraigas un dzīvas, vairs neveicās, mēs vairāk kavējāmies itkā paši savās domās. Virs Neretas jau riņķoja boļševiku lidmašīnas. Kad ieminējos par bēgšanu, Jurka skumīgs noteica: „Es zinu svešumu, tas mani nesaista. Mani veca un slima neviens tur negaida. Un es nevaru atteikties no sava mūža lielā mantojuma — dzimtenes smiltiņas kapsētā. Tak Dievs man tās neliegs...” Līvu Jurka palika dzimtenē. Nepilnus 20 gadus bija pastāvējusi mūsu draudzība. Sniedzot rokas ardievām, Jurkas acīs mirdzēja pērles. Redzēju, ka viņa dziļi patriotiskā sirds asiņoja. „Raudādams latviešu bāra bērns klidīs pasaulē un dzimtenes ābeles nebūs, kur viņam piespieties,” caur asarām noteica Līvu Jurka. Viņš palika stāvēt savas mājas vārtos. Lielā gadu nasta un vājā veselība vairs neliek domāt, ka vēl viņš dzīvotu. Jurkam palika sagatavota testamente, kas Lielunkēnus novēlēja Latvijas Augstskolas Botāniskam dārzam, bet šis cēlais nodoms ar politiskām pārmaiņām palika neizpildīts. Kas tagad saimnieko Lielunkēnos un kopj viņa brīnišķo dārzu — kas to lai zina.

MANS KUNGS, MANS DRAUGS.

Šoreiz manas atmiņas veltītas tādiem savādiem notikumiem: gribu runāt par kungu lietām, sevišķi pieminot kādu seno dienu draugu.

Pats neesmu nekāds kungs bijis, neesmu nekad kungu spēlējis, ne arī ilgojies, lai kāds mani par kungu godātu. Bet dzīvē tomēr notiek arī citādi. Darbs mani nostādīja kāda plaša piensaimniecības uzņēmuma vadītāja vietā. Tur arvienu iznāca satikties ar čigānieti Līzi. Viņa, staigādama pa apkārtējām mājām mangodama, šad tad iegriezās pie mums. Jau pa gabalu, mani ieraudzījusi, sauca: „Ak, mīlais, zelta piena kungs!” Pie katras tikšanās iedevu čigānietei pa latam. Ne jau tā zelta kunga dēļ, bet tās veiklās, jaukās izrunas un tādēļ, ka čigānietei ir kas jādod. Un ikreizes Līzes balss noskanēja tik pat skaņi, kā tas sudrabs, kas krita viņas priekšā uz galda: „Ak, mīlais, zelta piena kungs, tu jau čigānietes neaizmirsti.”

Bet reiz Līze dabūjusi draudzeni Dori, un ar to bija nodomājušas pie mums vilkt lielāku lomu; gan laikam vairāk žēlastības meklēdamas pie manas sievas. Dorei jakai un mēteļam bija pāršūtas pogas labi uz priekšu un ķermeņa stāvoklis rādīja, ka varēja domāt par kumeļu, ne cilvēka bērnu, kas gaidāms čigānietei.

„Ak, mīlais, zelta piena kungs, dodiet nu cilvēkam, kuram drīzi būs gals klātu,” tikko durvis pavērusi, pavisam žēlīgā balsī iesāk Līze.

„Dodiet, dodiet ko nu varat, drīzi pelnītāja vairs nebūšu; paies laiciņš kamēr mazais paaugsies,” smagi nopūsdamās runā arī Līzes draudzene.

„Ko gan lai čigānietei dod un kas būtu noderīgāks mazajam čigānēnam; katrā ziņā drēbes būs noderīgākas,” prāto mana sieva.

„Katrā ziņā drēbes, cilvēks atnācis pasaulē nevar pliks dzīvot,” piebalsoju sievai.

„Tik nevar zināt, vai tas būs meitēns vai puika — kādas tās drēbes lai dod.”

„Ne tur būs meitēna, ne puikas, vai tad tu neredzi, ka tās čigānietes dzen velnu, tīri tik māju no nederīgām drēbēm laukā,” mudinu sievu.

Tā kā mūsu bērni bija izauguši no savām drēbēm un to bija diezgan sakrājis priekš meitēna i puikas, tad salikām divas nastas un devām čigānietēm, lai nes prom. Dotās nastas gan čigānietes paņēma, bet aiziedamas neapmierinātībā un naidā nobolīja acis; jo viņas bija gaidījušas ko vairāk, un ko citu. Šoreiz Līzei izpalika

arī regulārais lats, kādēļ aiziedama aizmirsa nogodot mani par zelta kungu.

Tad bija reiz mans draugs. Tāds savāds, seno bērnu dienu draugs. Bijām vienā gadā un vienā dienā dzimuši, un vienā svētdienā nokristīti dzimtenes baznīcā par Jāņiem. Un turpat pie baznīcas, zem vecajiem bērziem abiem kopā nodzerta kristību daļa. Tēvi bija draugi, dēli arī bija draugi. Tēvi satiekoties krogus vietā nodzēra pa dučam alus; dēli ar gardu muti no tēvu izdzertajām glāzēm izlaizīja putiņas.

Manam draugam labprāt patika atnākt uz mūsu mājām, jo bija ezers, kurā varēja peldēties, makšķerēt un vēžot. Pagasta skolā abi kā brāļi blakus nosēdējām uz viena sola visas trīs ziemas. Draudzes skolās mūs izšķīra, jo mans draugs aizbrauca uz tālāku novadu pie radiem, kas gādāja par viņa turpmāko izglītību; bet pilsētas skolā mēs atkal tikāmies. Tikai mūsu starpā bija radies tāds kā vēsums.

Kamēr mana uztvere kavējās pie parastajām lietām, mans draugs ieradies ar draudzes skolas atziņām, krāmējās jau vairāk pa augstiem plauktiem. Arvienu viņš atnāca pie manis, sevišķi ja krievu literatūrā bija uzdots analizēt: vai Gogoļa „Nakts priekš Ziemas svētkiem”, vai Puškina „Kapteiņa meitiņa”, vai kas cits. Šos uzdevumus kopā pārrunājām un, kā saprazdami, izskaidrojām viens otram. Un arvienu, pie manis ierodoties, tiku sveicināts un uzrunāts: „Esi godināts, mans kungs!” To viņš izdarīja, tik eleganti palokoties un sasitot papēžus, ka prieks tiešām redzēt. Kādreiz viņš iejautājas, vai es protot arī dejot. Viņš tad zinot visas jaunākās dejas un esot izņēmis cauri arī no modes izgājušo Frakseju /Frankusēzi/ ar visām divpadsmit tūrēm. Tai dancošanas lietā gan man nebija nekādu lielo zināšanu un varēšanas bija vēl mazāk. Biju gan mēģinājis Amatas liča zaļumballē palēkāt polku vai pagriezt valceri, bet tie soļi negāja rakstā un jaunkundzei minās virsū uz jaunām korpēm — kauns vien iznāca. Valceri gan biju domājis iemācīties tā labāk, kādēļ pa dienvienu aizgāju uz piedarbu, lai citi neredzētu un grieztošos ka vilciņš, skaitīdams: viens, divi, trīs, — viens, divi, trīsi. Bet tad kājas sapinās garkulu salmos un, krītot gar ekselmašīnu, tik skaudīgi nodauzīju pakausi, ka tā dancošanas lieta izgāja pavisam no galvas.

Skolu beidzām reizē. Man iznāca aiziet strēlniekos, bet draugs kaut kā no karaklausības izvairījās un izšķīrāmies uz ilgāku laiku. Latvijas atbrīvošanas karā ar savu karaspēka daļu atrados Daugavpils cietoksnī. Kādu vakaru izplatījās ziņa, ka ieradušies jauni virsnieki no Latvijas karaskolas pirmā izlaiduma. Starp viņiem ir arī mans draugs. Mēģinu viņu satikt, bet tas man

neizdodas; jo viņš ir virsnieks, bet es pelēkais karavīrs, kas strādāja pulka sakaru dienestā: pieņēmu telegramas un kārtoju telefona sarunas. Arvienu mēs satiekamies uz ielas, bet noejam garām kā svešinieki — nepazīti. Drīzi no mūsu pulka viņš pazūd; tikai pēc ilgāka laika lasu laikrakstos, ka paaugstināts nākošā virsnieka pakāpē un iecelts par kāda ministra adjutantu. Mana seno dienu drauga akcijas cēlās ļoti strauji. Par viņu raksta laikrakstos, ievieto uzņēmumus. Pēc kāda laika ziņo, ka iecelts kādas izcilas organizācijas sekretāra postenī.

Ar kādu pazīstamu virsnieka ģimeni arvienu ierodos Rīgas virsnieku kluba sarīkojumos. Kad mani galda biedri aiziet uz polonēzi, palieku viens sēdot pie galda un skatoties ļaudīs, kam dzīve ir jauka, no mugurpuses kāds uzsit uz pleca un saka: „esiet sveicināts E... kungs!” Pagriezies, kā no pātagas cirtiena ķerts, raugos pārsteigts savā seno dienu draugā. Stalts kungs, spoža virsnieka uniformā stāv manā priekšā un smaidot runā par cilvēkiem un lietām, no kurām stāvu tālu.

Un arvienu viņš mani uzrunā: —E... kungs, godināts kungs.— Iet kopā ar galvas pilsētas augšējām aprindām, ir arī materiālā ziņā ticis tālu uz priekšu: jūrmalā divas labas vasarnīcas, Meža parkā gruntsgabals, uz kura cels pili. Studē politisko ekonomiju, bet gudram cilvēkam nepieciešamas zināšanas arī vēsturē un tieslietās; arī tās viņš mācīsies. Man paliek iespaids, ka mans draugs iegūs visu pasaulīti un paņems to rokā. Mēs satiekamies arvienu, un vienmēr mūsu sarunas grozījās ap augstām lietām; bet par tēva mājām un seno dienu gaitām mēs nerunājām.

Pārceļoties darbā uz provinci, mans draugs izzuda no redzes aploka uz ilgāku laiku. Iebraucot Rīgā dienesta pienākumos, kādu pēcpusdienu sevišķu uzdevumu neaizņemts, soļoju lēnām uz Vērmaņa dārza pusi; kad man garām paslīdēja elegants Mercedes-Benz limuzīns. Dzirdu aiz sevis saucam manu vārdu. Pagriezies redzu, ka pie greznā limuzīna stāv šoferis un jautā: „Vai jūs esat E... kungs, mans kungs grib ar jums runāt.” Pieejot pie limuzīna atvērtajām durvīm, redzu, ka tas kungs ir pavisam bāls, vājš un rīstās pēc elpas. Tikko vairs pazīstu savu seno dienu draugu. Saņēmis manu roku savējā, to glāsta kā iemīļēties skuķēns, nelaiž vaļā un skumji raugās acīs.

„Mans vecais draugs, kur tu biji pazudis, ka tik ilgi neredzēju. Vajadzētu mums labākā vietā kur tikties, šeit uz ielas ir neērti, gribētos tā sirsnīgi izrunāties par senām dienām. Bet es braucu pie ārsta. Vai tie nebija jauki laiki, kad tikāmies jūsu mājās; skrējām gar ezeru, staigājām pa mežiem un laukiem. Tev patika kā meitenei lasīt smaržīgos nakstviņoļu ziedus. Vai tu atceries tos

brīniškos vakarus Zvannieku ezera malā? Cik jauka rietēja saule viņā galā aiz Aisteres kalna!.. Dīvaina izskatījās vientuļā priede kalna galā pret rožaini-violēto vakara blāzmas fonu — un viss tas tik burvīgi atspīdēja rāmajā ezera spogulī... Tas bija tik brīnišķi un jauki. Bet vasarā gan katrā ziņā kopīgi brauksim atvaļinājumā un to pavadīsim mūsu tēvu mājās. Mana vēlēšanās ir tā kopīgi ar tevi, un tā kā senās dienas izstaigāsim vecās tekas, jo visu patīk atcerēties... Tik kā redzi, veselība tāda vārga, bet varbūt jau jaunnedēļ braukšu uz Šveici, tur labajos kūrortos un spirtajā kalnu gaisā ātri tikšu vesels,” tikko dzirdami runā mans draugs. Sniedzot rokas atvadām, mūsu acis apmiglojas, laikam, no ziemas pēcpusdienas vēsuma. Jūtu, ka mans draugs tuvojas robežai, kur gals un sākums tiek vienoti...

Un tad, tas bija tā uz pavasara pusi, visos galvas pilsētas laikrakstos parādījās melnā ierāmējumā mana seno dienu drauga bilde līdz ar gariem nekrologiem. Viņa augstais nemiera gars bija apklusis kādā dienvidus Polijas kūrortā Zakopanē.

Pienākot vasarai, mūsu norunātajā atvaļinājumā uz tēvu mājām aizbraucu viens, jo mans draugs bija atradis mūžīgā tēva mājas.

Atgriežoties paņēmu no viņa tēva mājas meža dažas skujiņas un noliku Brāļu kapos, zem sērojošās Mātes Latvijas tēla, kur atradās mana seno bērnu dienu drauga kaps...

PĀRDOMAS PAR SEŠI „K” UN AIVARA RUNĢA REPORTIERA ROKAS GRĀMATU

Vecās paaudzes rakstītāji drīzi savu spalvu noliks uz pēdējās lapas. Viņu vietā jau ir sākusi strādāt ar labām sekmēm vidējā un nāk klāt jaunā. Neskatoties uz svešumu, jaunie rakstītāji atrodas daudz labākos apstākļos, jo viņiem ir jau savs vadonis, kas dod norādījumus. Veciem vajadzēja izaugt pašiem, izzināt visu sešu „K” nozīmi, rast uz tiem atbildes un stāties pie darba, lai uzrakstītu redakcijām kaut ko pieņemamu. Maz bija to redaktoru, kas iesācējiem deva paskaidrojumus, norādījumus, bet bieži vēstulniekā saņēma zobgalīgas piezīmes. Pašiem visas gudrības vajadzēja izzist no pirksta. Tā katram bija sava domāšana, sava valoda un savs stils, un tā avīze iznāca raibi, arī interesanti, kā pati dzīve.

Runģa grāmata rakstītāju ieliek gatavā rāmī. Bet ne jau tā ir autora vaina. Viņš piemērojas tikai savam laikmetam, un sevišķi ASV redaktoru un lielo apgādu prasībām. Tā ir mašīnērija, kas šodien valda izdevēju lielajās redakcijās, bet ne vairs dzīvā brīvā doma, kas lido kā bite no zieda uz ziedu. Žurnālista darbs ir kļuvis šablonisks. Pieminēsim mazu epizodi no Latvijas valsts pašiem pirmajiem gadiem. Būdams atbrīvošanas cīņu karavīrs, uzrakstīju kādu tēlojumu no karavīru dzīves. Iebraucis Rīgā, gāju ar to pie sava iezemieša redaktora Jāņa Akmeņa. Nebija man lielu cerību uz pieņemšanu, jo Akmens bija augsti skolots un diezgan rezervēts kungs. Viņa kabinetā atradās arī Aronu Matīss, kurš toreiz no redakcijas jau bija, laikam, aizgājis uz *Valdības Vēstnesi*. Kamēr Akmens meklējās pa sava rakstāmgalda atvilktņi, izvilku no karavīra somas skriptu. Aronu Matīss, to redzēdams, lūdza parādīt. Izlasījis teica: „Nekad pirmo teikumu neraksti saliktu, bet vienkāršu un punktu galā. Ir labi, ja ar to lasītājam var ielikt kā ar āmuru pa pieri, tad panākumi neizpaliks.” Prasīja pēc laba noteikta satura un kuplas valodiņas.

Ko viņš domāja ar šo kuplo valodiņu, netiku prasījis. Vienmēr spalvu paņemdams rokā, domāju, ko par manu rakstījumu teiktu šis vecais, izcilais redaktors. Šo „kuplo valodiņu” pēc savas saprašanas esmu savos rakstījumos ievērojis, bet jāsaka, ka redaktoru asie zīmuļi pār to ir gājuši diezgan nežēlīgi pāri.

Tomēr jāliecina, ka sirsnība un romantika nav zudusi arī šī laika lasītājam. Latvieši ir vienmēr bijuši lieli drukāta vārda cienītāji. Vecos labos laikos, kā tas dokumentēts 1913.g. vecās Krievijas preses departamenta statistikā, latvieši ar 47 periodiskiem iz-

devumiem stāvējuši trešajā vietā: 33 avīzes un 14 žurnāli. Pirmo vietu ieņēmuši žīdi, otro vācieši, paši krievi palikuši septītajā. Rīgā vien iznākušas 6 dienas avīzes. Kā skumja disonance ieskanās mūsu atmiņā no valsts patstāvības gadiem autoritārā režīma laiks, kad Rīga palika ar trim gaužam vienpusīgām avīzēm.

Pašā pirmā nodaļā Ruņģis jautā: kas ir avīze? Un dod relatīvas atbildes par laikraksta nozīmi. Vecais Missiņš būtu teicis: kalenders un avīze ir visvērtīgākie izdevumi, jo tie vairs netiek drukāti otrreiz, kamēr grāmatas iznāk vairākos izdevumos. Nākošā nodaļā tiek runāts par ziņām. Norāda uz ziņu vērtību, ievērojot visus teoretiskos pamatnoteikumus, bet tomēr piezīmē, ka vērtību noteicējs ir pats rakstītājs. Tālāk atrodams jautājums — kas ir reportieris? Autors domā, ka starp ziņotāju, korespondentu un žurnālistu liela starpība nepastāv, un norāda: „Avīzes reportiera uzdevums ir: uzzināt kas notika un uzrakstīt ziņojumu pamatojoties uz notikušo un faktiem.” Par to autors dod diezgan plašas un vērā ņemamas pamācības, un ir vērts, lai katrs, kas raksta ziņojumus, tās ievēro un patur prātā. Bet tomēr nebūs neviena ziņotāja, kas pilnīgi apmierinās redakciju un lasītāju.

Ir kāds spilgts piemērs no mūsu avīzniecības vēstures. Blaumanis, būdams *Latvijas* redaktors, lielu vērību piegriezis nodaļai „Vietējās Ziņas”, jo ļoti nepaticis ievietot atsaukumus, resp. labojumus. Tādēļ ar vēstulēm vai citādā ceļā aptaujājis pie vietējiem sabiedriskiem darbiniekiem — vai ziņojums ir pareizs? Bet nu reiz pienāk plašs un interesants ziņojums no Aizkraukles, ka vietējā muižas īpašnieka meita bez vecāku ziņas apprecējusies ar latviešu jaunekli, muižas kalēju, kādēļ izslēgta no barona ģimenes un mantojuma tiesībām. Nevar citu domu būt un ziņojums tiek droši iespiests avīzē. Bet jau trešā dienā redakcijā ierodas jaunās kalējienes māsa un taisa nepiedzīvotu skandālu par nepatiesu ziņu ievietošanu, gāž apkārt ne tikai redakciju, bet arī pašu redaktoru, jo viņu /baronu/ ģimene esot ļoti priecīga par māsas izvēli, kura dzīvi saistījusi ar glītu, saprātīgu un strādīgu jaunekli. Blaumanim ziņojumu vajadzējis atsaukt.

Par reportāžu autors runā diezgan sīki un vērību piegriež arī reportāžas uzbūves principiem. Piemin informācijas avotus, satura iedalījumu laikrakstā, schēmās parāda ziņojumu uzbūvi, un piltuves veida uzbūvi. Tiek arī pieminēta laikraksta prakse un jubileju „chronikas”. Pret pēdējām no vienas daļas redaktoru un arī lasītāju ir diezgan spēcīgs protesta vilnis. Šo rindu rakstītājs redakcijai reiz iesūtīja kādu īsu jubilejas aprakstu līdz ar bildi. Redaktors nepieņēma, jo esot runājis ar vietējiem sabiedriskiem darbiniekiem — neviens tā cilvēka nepazīstot, neesot vērts tādu jubileju pieminēt. Aizrādīju uz ziņojumā minēto, ka jubilārs ir

bijis karavīrs, vecais strēlnieks, atbrīvošanas cīņu dalībnieks, beidzis Latvijas karaskolas pirmo izlaidumu, augstskolā ieguvis agronoma grādu, un bijis vairāku skolu vadītājs. Bet redaktors tomēr nebija pārliecināms un rakstu līdz ar foto iesniedza atpakaļ. To nu atradu par lielu netaisnību un redaktoram izteicu protestu — kam mūsu avīzes kalpo — šmucīgai, neauglīgai politikai vai trimdas latviešu sadzīvei.

Grāmatā tiek pieminētas manuskriptu sagatavošanas prasības, kādas pēdējā laikā ir stipri augušas. To tagad prasa redakciju iekārtojums, un ir aizmirsti laiki, kad dzejdari savas dzejas rakstīja uz bērze tāsīm, un vēl mūsu valsts pirmajos gados, redaktori ļaunā neņēma, ja manuskripts bija uzrakstīts uz lapas abām pu sēm.

Atsevišķa nodaļa veltīta arī virsrakstiem, kas ir katra raksta vissvarīgākais un arī visgrūtākais uzdevums. Lielākās redakcijās pie tiem strādājot speciāls cilvēks. Autors pieskaras arī manuskriptu sagatavošanai, lai tie būtu pareizi gramatiski un skaidri salasāmi uzrakstīti un neapgrūtinātu redaktorus ar labošanu. Šīs apceres autoram kādā redakcijā tika parādīts tagad jau mūžībā aizgājuša rakstnieka manuskripts, kurā ieskatoties nevarēja neko saprast. Lai tādu sagatavotu iespēšanai, redaktoriem vajadzēja iedziļināties un ziedot daudz laika labošanai. Lielais franču domātājs un rakstnieks Voltērs savos manuskriptos nelietojis interpunkciju. Kad par to aizrādījušas redakcijas — atbildējis: „Ko tad jūs darīsiet, ja nodošu sagatavotus rakstus, jums pietiek ar manām domām.” No latviešu vecajiem rakstniekiem slikti sagatavotus rakstus iesūtījuši Poruks un Niedra, dažreiz pirmos uzmetumus, ar zīmuli rakstīti. Turpretīm Blaumanis un Jaunsudrabiņš savus manuskriptus rūpīgi sagatavojuši. Kaudziši *Mērnīeku laikus* pārrakstījuši piecas reizes. Krievu literatūras vēsturē minēts, ka Tolstojs romānu *Karš un miera* pārrakstījis 7 reizes, bet viņa meita Aleksandra, kura dzīvo Nujorkā, *Rossija* korespondentam apstiprinājusi, ka tas pārrakstīts 20 reizes, ko veikusi viņas māte. Manuskriptu sagatavošanai vērība ir piegriežama, sevišķi mūsu trimdinieku izdevumiem, jo mūsu redakcijas nevar pietiekoši atalgot darbiniekus, kas tos labotu.

Rungis piegriež vērību arī intervijām un izšķir trija veida intervijas: 1. rutīnas intervijas, lai iegūtu faktus, 2. intervija uzskatu iegūšanai, un 3. intervijas aprakstu veidošanai. Interviju iegūšana ir viena no svarīgākām žurnālistu nodarbībām. Ir jāpiemin, ka *Jaunākās Ziņas* Latvijas patstāvības gados darbojās spēcīgi intervētāji. Bet ne visi intervējamie grib ar žurnālistiem ielaisties sarunās, kādēļ dažreiz pienākas būt „bezkaunīgam” un iegrūzt kāju durvju starpā. Autors nepaiet garām arī ievadrak-

stiem, un domā, ka tajos jādominē autora domām, uzskatiem, vērtējumiem, kritikai, kur parādas rakstītāja inteliģence. Trimdas izdevumi ievadrakstos ir it kā atkāpušies. Dzimtenes avīzēs tie bija „mugurkauls”, un pārējie raksti tikai it kā piedevas. Autors tālāk secina: „Visu minēto iemeslu dēļ ievadrakstiem šai reporteru rokas grāmatā veltīta daudz lielāka vērība, nekā tas būtu vajadzīgs.”

Aprakstiem Rungis veltī astoņas lappuses, un atšķiro no reportāžām un ievadrakstiem, un par tiem izsakās: „Tie ir dažāda veida un apmēru apraksti, kas vai nu papildina ziņas, instruē, sniedz padomus, izskaidro, uzjautrina, izklaidē, rada simpātijas vai citas jūtas, sniedz personu vai personību profilus, apraksta jaunumus.” Klasificēšanu atzīst par grūtu lietu. Nepaiet garām arī gariem aprakstiem — „palagiem”, no kuriem lasītājs nobīstās un savā steigā atstāj nelasītus. Kādēļ gan tie būtu nevēlami, ja nav izplūduši, ir interesanti, domu bagāti un koncentrēti uzrakstīti? Un redakcijas jau šos lasītājus var apvest ap „stūri”, pārnesot uz citām lappusēm, vai nākošiem numuriem. Īsus norādījumus dod arī foto attēliem, kuriem šajos laikos ir liela nozīme.

Sevišķu vērību piegriezīs biļeteniem un apkārtrakstiem, kādi sastāda gandrīz lielāko daļu no svešuma izdevumiem. Dažā latviešu pagastā tādu ir 5 - 6, piemēram 3 - 4 draudzes, DV apvienība un vēl citas organizācijas. Rungis te sastāda veselu štabu un redaktoram dod palīgā 7 dalībniekus. Bet parasti to izdara viens cilvēks, kuram ir prieks un uzņēmība strādāt un uzpurēties. Viņš strādā ar sviedriem vaigā un lādās ar organizācijas vadītājiem, kuri nepiegādā vajadzīgos materiālus.

Grāmata izdota puscietā franču sējumā. Neskatoties tikai uz 116 lpp., pie tās ir, laikam, vairāk strādāts kā pie 350 - 400 lpp romāna un arī vērtība lielāka. Tādēļ ne tikai preses darbinieki, bet visi, kam interese par iespiesta vārda rašanos — to ņemsim un lasīsim.

JĀŅU SIERS

Jāņa māte sieru sēja
Jāņa dienas gaidīdama.-

Kad piensaimniecības skolā bijām apskatījuši visas gleznās sieru šķirnes, bijām skaidrībā par pagatavošanas metodēm, ķīmisko sastāvu, aizvērām savu zinību grāmatu vākus. Bet tad vēl, mūsu tehnoloģijas skolotājs — docents, kā mēs viņu godājām, kurš bija īsts latviešu agronoms, piensaimniecības zinības studējis Zviedrijā un Dānijā, mums teica: „Jūs nebūsat nekādi labie Latvijas piensaimniecību vadītāji, ja nezināsat kā pagatavot mūsu veco Jāņa sieru.” Un viņš mums stāstīja savu pēdējo lekciju. Visi 49 viņa audzēkņi atvērām savas piezīmju burtnīcas, bet kad stāstījums bija beidzies, savās atzīmēs ieraudzīju tikai uzrakstu: „Jāņa siers...” Kaut kur biju aizsapņojies, kaut kā biju aizdomājies, sava skolotāja lekcijas nedzirdējis, neko neatzīmējis. Bet manā acu priekšā rādījās mana māte, kas lielajā ķēķī rikojās ar Jāņa siera pagatavošanu, vai kā mēs savā mājā teicām — siera siešanu.

Tie laiki sen jau aizgājuši... Esam tālu prom no savas dzimtenes, tēva mājām. Bet šis rindas rakstot, aizlidoju ar saviem sapņu putniem pāri visiem lieliem ūdeņu tuksnešiem, pāri policijas vilktām robežām un dzelzs aizkariem, un redzu mūsu vecās zemnieku sētas, kur mātes sēja Jāņa sieru. Tā nu gluži nebija, kā kāda Jāņa dziesma saka:

Jāņa māte sieru sēja
Pašā Jāņu vakarā.

Liekas šī līgotne būs domāta tām Jāņu mātēm, kuras sieru siešanā nebija tik mudīgas, jo pašā Jāņu vakarā sieram vajadzēja nākt galdā. Sieru siešana sākās jau pāris nedēļas pirms Jāņiem. Mūsu mājā rūgušpiens tika saliets lielajā nēšu katlā (divi spaiņi - vieni nēši) un nosildīts, lai biežpiens nebūtu pārāk ciets. Tad saliets līnu drānas kulītē, lai atdalītu sūkalas un būtu pietiekoši sauss. Tanī pašā katlā lēja tikpat daudz saldpiena, saprotams nekrejota. Tikai pavisam skopas saimnieces vārīja sieru vājpienā. Pilnpienam nākot pie vārīšanas temperatūras, katlā sabēra ar ķimenēm samīcītu biežpienu. Ļoti rūpīgi maisot ar lielo koka pavārnīcu, jo biežpiens var ātri piekrist pie dibena un dot sieram sliktu piedeguma garšu, sildīja atkal līdz vārīšanas temperatūrai, bet neļāva uzvārīties. Kad kazeins, resp. siera masa, izdalījās arī no

saldpiena, un katlā parādījās suliņas, cēla no uguns nost un izlēja uz kāda trauka izklātas linu drānas. Pielika vēl trīs līdz četras sakultas olas, lai būtu drupenāks, dzeltenī smuks pēc izskata un garšīgāks. Pēc tam drēbes stūrus saņēma kopā, cieši nosēja un lika spiedē. Šī spiede varēja būt divi parasti dēļu gabaliņi, bet zemnieku mājās bija izgatavotas speciālas siera preses, kurām uzcēla virsū paprāvu akmeni. Ka šai siera spiešanai un akmenim ir bijusi sevišķi liela nozīme, par to stāsta arī kāda līgo dziesma:

-Man to siera viducīti
Par akmeņa cēlumiņu.-

Pēc trim četrām stundām nospiestās sieru ripas ņēma no drēbes un apkaisīja ar sāli. Sāls ir hidroskopisks, un tā uzdevums ir no siera masas izvilkt ūdeni un sieru iesālīt. Bet mēdza arī gatavas sieru ripas apcept krāsni pēc maizes izvilkšanas. Tādas apceptas sieru ripas izskatījās smukas brūnas, bet sikssts gan tāds siers bija - kā siksna. Ar vienu sieru Jāņa dienai nepietika, jo ligotāji visi prasīja:

-Sieru, sieru Jāņa māte
Tev ir govis laidarā.-

Tādēļ sasēja septiņas vai astoņas ripas. Vēlāk radās arī citi siera gatavošanas veidi, gatavu siera masu atdalīja no suliņām un salika bļodiņās. Tāds siers bija mīksts un pavisam drupans. Šāds siera gatavošanas veids nāca no mūsu mājturībniecēm, bet par kādu jaunatradumu to gan nevarēs saukt, jo par tādu bļodiņu sieru runā arī mūsu daiņas:

-Dod, māmiņa, to sieriņu
Kuru liki drēbītē!
Es neežu tā sieriņa,
Kuru liki bļodiņā.-

Izrādās, ka mūsu senčiem nebūs garšojis bļodiņās liktais siers. Garšīgs un labs ir pēc parastā parauga gatavots. Manā bērnībā sevišķi tas tika cienīts. Zobiem jau nu darbs bija, bet mums toreiz arī zobi bija. Jāņu vakarā šķīvjus ar sagrieztām siera šķēlēm nolika uz smaržīgām kalmēm noklāta galda. Turpat uz galda nolika krūzi ar putojošu alu. Bet vai tikai alus un siers bija uz Jāņa dienas galda? Par to, lūk, runā senā daiņa:

-Galdam kājas nolīkušas
Ne no zelta sudrabiņa:
No ēdiena, dzērieniņa
Jāņa bērņus mielojot.-

Un tad, kad saule nogrima aiz meža, no pļāvām un tēcēm pacēlās miglas tēli, pamalē sāka skanēt ligo dziesmas. Arvienu viņas pieņēmās, pieauga. Līgotāju pulki gāja no mājas uz māju dziedādami, skanēdami. Ienākdami viņi nesa pilnus klēpjus ziedošu zaļumu — Jāņa zāles, ar kurām apbēra Jāņa tēvu un Jāņa māti. Vīstošu meiju un ziedu smarža pildīja māju. Tad kā vētra iešalcās ligo dziesma:— Sieru, sieru, Jāņa māte... Paceltie šķīvji apstaigāja līgotājus, siera gabaliņi sniedzās pie dziedātāju mutēm, un visi laimīgi ēda Jāņa sieru, slavēdami Jāņa mātes sējumu. Lai gan sieru mūsu latviešu mātes sēja pēc vieniem un tiem pašiem paņēmiem, tomēr katrā mājā tam bija sava garša un smarža. Domāju, ka labākais un garšīgākais Jāņa siers tika gatavots tikai mūsu zemnieku sētās. Piena rūpnīcas tam nav piemērotas.

Pēc siera gabaliņa apēšanas prasījās Jāņa ālus. Iešalcās atkal dziesma:

-Alu, alu, Jāņa tēvs,
Tev ir mieži tīrumā.-

Dziesmām un līgsmošanai Jāņu naktī nebija ne gala ne malas. Tad Jāņa tēvs un Jāņa māte vēl paraugās uz savu jauno audzi, kura laimīgi kustas Jāņu bērņu vidū, un nodomā: labi gan, ka arī mēs ielikām tam savam puikam Jāni vārdu, cik lieli ir prieki viņa dienā.

JĀŅU ALUS

Dar, bāliņi, miežu alu
Dod Jāņam padzerties!
Šogad mieži kupli auga,
Alus rūga putodams.

Jāņu alus ir gardums, kas mūsu mutēm atņemts līdz ar dzimteni. Kad dziesmās un gaviļēs sausās un izslāpušās mutes prasīt prasījās pēc valguma, tad krūze ar putojošu un saldu alu tika gaidīta, lai spirdzinātos un ieņemtu vairāk Jāņu dienas priekam. Pašu darītu Jāņu alu nevarēja atvietot nekāds cits, par dārgu naudu pirkts dzēriens. Brūns, saldens, putojošs, ar īpatnēju apiņu rūgtumu jaukts, katram Jāņa bērnam sagādāja īstu baudījumu. Jāņu nakts burvības, zāļu un ziedu noreibušiem Jāņu dienas ligotājiem krūze alus piedeva sparū nebeidzamai ligsmībai. Jāņu alus nav, lai piedzertos, nolūztu un pakristu ceļa malā vai aiz kāda krūma, bet lai vairotos ligsmība un prieks. Katrā sētā un mājā brūvēja Jāņiem alu un katram darītājam tas izdevās ar citādu smaržu un garšu. Kad ligsmības pilni Jāņu bērni caur appušķotiem vārtiem nāca Jāņu sētā, no visu mutēm atskanēja līgo dziesma:

Alu, alu, Jāņu tēvs,
Tev ir mieži tīrumā. -

Mans tēvocis bija tiešām liels meistars mājas alus darīšanā. Labo brūvera slavu nodrošinājis, tika aicināts pāri novadam, lai kādām godībām izdarītu alu. Kad Jāņu dienai vai citām vajadzībām brūvēja alu, arvienu nogāju un atspiedies pret kubuliem vai mucām, raudzījies tēvoča darbā. Brūno iztecināto misu ļāva man dzert cik gribēju. Cik tā bija garšīga un laba! Lūpas lipa kopā no salduma. Katru gadu sējas laikā atdalīja kādu tīrumu, kurā sēja tikai brūža četrkanšu miežus. Rudenī, lauku darbus nobeidzot, rijā audzēja un kaltēja iesalu. No jauniem miežiem pirmais brūvējums tika darīts Mārtiņos, otrais Ziemas svētkos. Lieldienas un Vasaras svētki pagāja parasti bez alus, bet Jāņiem nāca pats galvenais brūvējums. Tāda kārtība mana tēvoča mājās bija pastāvējusi jau no seniem laikiem.

Kad dzīve un darbs mani aizveda projām no dzimtenes, tiku šķirts arī no tēvoča labā alus. Atnākot Jāņu dienai, arvienu ilgojos pēc laba Jāņu alus. Būdam atvaļinājumā, aizgāju uz kaimiņiem pie tēvoča, paņemdams līdzī kādu stiprāku pudeli, kura mūsu

mēles padarīja veiklākas visādām pārrunām. Tā reiz prasīju, lai pastāsta par labā alus pagatavošanu, jo, lai to izdarītu, vajadzēja zināšanu un piedzīvojumu. Tēvocis savas zināšanas neliedza un iesāka savu stāstu: „Čik ilgi man vairs tās dzīvošanas! Laba alus gatavošanu labprāt, krustdēls izstāstīšu tev.”

„Biju jau novērojis, ka labs alus iegūstams no laba iesala”, tēvocis iesāka. „Tādēļ reiz lūdzu Sermukšu muižas brūža meistarū, lai pastāsta par laba iesala un alus gatavošanu. Apsolīju viņam par to izmaksāt labas magaričas, bet tās man maksāja dārgi. Satikšanās mums arvienu notika Skujenes krogā. Alu viņš nedzēra, bet vajadzēja smalko šņabu un dārgo vīnu. Tie viņam līda iekšā kā mucā, nekad nebija piepildāms. Ar pirmo iedzeršanu viņa mute neatvērās, bet savas gudrības soliņa stāstīt nākošo reizi. Reiz tomēr laimējās. Kā smalku vācu kungu nosēdināju „deičcimmeri” pie galda. No kroga bufetes nodzērām vienu „šelķinu” un pudeli laba vīna. Atnesu no monopola stipro galda (stolovoje) šņabi ar balto galviņu. Tas palīdzēja un viņš savu gudro muti atvēra.

„Redzi, krustdēls, iesala mērcēšanas laiku nedrīkst skaitīt dienās, bet jāskaita naktīs. Vecais paradums, sabērt iesalu maisā un nogremdēt ūdenī neder. Iesalam domātie mieži jāšaber kubulos un jāizņem viss, kas nāk ūdenim virsū: viegli neauglīgi graudi, sēnālas, putekļi uc., jo tie var tikai alu bojāt. Kad iesala mieži divas naktīs mirkuši, jānober uz klona 3 collas bieza kārtā un jātur pie istabas temperatūras. Lai virsējā miežu kārtā nenozūtu sausa, jāapklāj ar drēbēm un tās jātur mitras. Audzējot jāskatās, lai asni nebūtu garāki par pašu mieža graudu, bet lai mieži būtu spēcīgi sasakņojuši — saauguši velēnā. Ja tiktāļi iesals gatavs — tas jākaltē. Pavisam atmetama paraža pirms kaltēšanas iesalu tvīcēt krāsni. Izkaltēts iesals jāsamal rupji, pietiek, ja grauds 3 - 5 reizes pušu. Smalki malts iesals varbūt labāki izmantojams, bet aizsērē zeiris. Zeiris alus tecināšanai jāsgatavo rūpīgi: jānoliek apakšējie kociņi, un uz tiem vislabāk uzklāt labus tīrus rudzu vai vasarāju salmus. Tiek lietoti zirnāji, jo tie dodot tumšāku alu, bet zirnājos slēpjas pelējumi, kas draud alum saskābēt. Apiņi jāvāra atsevišķā katlā, rēķinot 1 mārciņu uz mucu (10 spaiņi) alus. Pavisam atmetama sausa iesala sabēršana zeirī un apliešana ar vārošu ūdeni, jo karstais ūdens aprauj iesalu un cukurs paliek neizmantots drabiņās. Alus jāvāra katlā, pakāpeniski ceļot temperatūru. Vispirms jāuzsilda 30 - 35 C, pie šīs turot 1 - 2 stundas, lai iesals paliktu mīksts. Tikai šeit ir ļoti bīstami, jo var sākties skābšanas process, kādēļ jābūt ļoti uzmanīgam. Pēc tam temperatūru var pakāpeniski paaugstināt līdz 50 - 60 - 70 grādiem, kādā pakāpē notiek iesala

apcukurošanās un rodas jau salda misa. Pie šīs temperatūras nav jābaidās no skābšanas un droši var gaidīt stundu un ilgāk, lai stērķele pārvērstos cukurā. Tad lēni ļaut temperatūrai celties līdz vārīšanai, kad misa ir gatava un jālej zeirī tecināšanai. Novārtie apiņi jālej virsū. Caur zeiri iztecināta misa jālej traukā dzesināšanai, lejā līdz 10 - 12 grādiem. Pie šīs temperatūras rūgšana iesākas lēni, bet dod mīkstu, maīgu, garšīgu un putojošu alu. Alus raudzēšanai var lietot parasto maizes raugu, bet tā optimālā temperatūra ir 20 - 27 C, bet brūžos ir dabūjams īstais alus raugs, kas labi iedarbojas pie zemiem grādiem. Sevišķi labs ir no laba alus nolaists raugs un pudelēs paglabāts vēsā vietā. Kad alus uzrūdzis, jāpārlej uz gala uzstādītās mucās galīgai noraudzēšanai. Mucas jālej pilnas, lai nāktu pāri tapas caurumam. Kad rūgšana sāk izbeigties, mucas jātaisa ciet. Šis moments ļoti svarīgs, ja aiztaisīs ātrāk — mucu var saplēst, bet īsto brīdi nokavējot, alus var zaudēt labo garšu un putošanu. Pie visa jāievēro trauku rūpīga sagatavošana un tīrība,” savu stāstu nobeidza mans tēvocis, atklādams noslēpumu, kuru bija glabājis ilgus gadus.

Mūsu senči Ligo un citiem svētkiem ir gatavojuši arī tā saukto miestiņu, kas ir tas pats alus, bet saldināts ar medu. Ar medu saldināts alus maz puto, bet dzirkstī. Šo miestiņu — vai medu ir lietojuši mūsu kaimiņi lietuvieši un arī slavu tautas, sevišķi poļi.

Ar savu rakstījumu esmu domājis nosaut reizē divus zaķus: atcerēties mūsu Jāņu dienu dzimtenē, un pastāstīt lasītājiem, kā izgatavot Jāņiem labu alu. Ceru, ka mans tēvocis, no mūžības krasta raugoties, viņa noslēpuma izplāpāšanu avīžu lasītājiem man ļaunā neņems, jo ar zemes lietām viņam vairs nav nekādas darīšanas.

PANKŪKU CEPŠANA UN ĒŠANA

Kādēļ gan dzejnieki nav apdziedājuši pankūku cepšanu un ēšanu, kā to darījis Blaumanis par desu „cep un ēšanu”? Katrā gadījumā aizliegts runāt par pankūkām nav. LA š.g. 14.februāra numurā Lajs plaši un gari izrunājās par pankūku vareno spēku, kas pastāvējis 7.februārī Latviešu nama dāmu komitejas rīkotajā „pankūku ballē”. Bet īsti nevar izprast, vai tas spēks atrastos pašās pankūkās, kas tiek ceptas bez rīciņeļlas, vai tas nācis no citas puses? Izlasot Laja rakstu uzmanīgāk, rodas jautājums — vai tik tās izslavētās „balles” pankūkas būs bijušas īstas? Pankūkas ar gaļu, biezpienu, kartupeļu, griķu, burkānu pildījumiem, vairāk liekas uz pīrāgu vai raušu pusi, kas stipri atšķiras no īstām pankūkām. Latvijas patstāvības gados Elizabetes ielā pretim Esplanādei pagrabā bija apmetušās kādas dzimteni zaudējušās krievu sievas, kas savā beķerējā arī cepa pīrāgus, raušus un „bļiņas” un pavisam karstus tos pasniedza apmeklētājiem. Tiku pie viņām nokāpis un arī pa siltam pīrāgam apēdis, toreiz nedomādams, ka reiz arī pašam vajadzēs dzimteni zaudējušam svešumā ēst pīrāgus un pankūkas. Pankūkas mani ir kārdinājušas (arī cepējas) un man garšojušas no tālām senām dienām. Mana māte cepa pankūkas ne bīdelētos baltos kviešu, bet grūbotos miežu miltos, mīklai pieliekot pa tējkarotei soda, kas tās padarīja biezas un čaganas. Arvienu bļodiņā atnesa launagam ganos. Kamēr atsēdies uz celma tās ēdu, pati pieskatīja govis, kas kāri plūca mīksto izcirtuma zāli. Dažas pankūkas bija jāziedo arī uzticīgajam palīgam Žukam, kuram tās garšoja tikpat labi kā man. Lajs savā aprakstā runā tā, ka pankūkas ceptu tikai Latviešu nama dāmas Toronto, un it kā viņas tikai to prastu darīt. Bet Klīvlādes Apvienotās draudzes dāmu komitejai jau palicis par tradīciju, pēc dievvardiem baznīcā rīkot pankūku brokastis un pamieļot kuplo apmeklētāju saimi. Viņas cep īstas un garšīgas pankūkas. Bet man neinteresē tikai pankūku ēšana, bet arī cepšanas tehniskā puse, kādēļ arvienu draudzes namā atspiedies pret virtuves durvju stenderi raugos dāmu veiklajā darbā. Nesaprotu kādēļ pieminētam E. Tiltiņam Toronto būtu vajadzējis ēst rīciņeļlā ceptas pankūkas, jo katrā armijas saimniecības daļā atradās labas saules puķu eļlas veselām mucām, bet rīciņeļla glabājās tikai pulka ambulancē, ne vairāk kā pāris litru. Kad savā laikā Ložmetēju kalnā dežūrēju pie tālruņa aparāta pulka komandiera patvertnē, viņa denčīks savam kungam arvienu cepa pankūkas ne

rīciņellā, bet sviestā. No labās smaržas pieskrēja vienmēr pilna mute siekalu, bet toreiz armijā pankūkas ēda tikai augstāki virsnieki, mazo karavīru devās tās nebija paredzētas. Ar lielu interesi raudzījos cepēja darbībā un veiklībā. Pankūku apgriešanai viņš nelietoja nazi vai kaut ko tam līdzīgu, bet ar veiklu sviedienu visas četras uzmeta gaisā un, kad tās bija apgriezušās, atkal uztvēra pannā un apcepa otru pusi. Lai nu cik veiklas un izdarīgas ir mūsu dāmas pankūku cepējas, bet tādu izrīcību, kā mana pulka komandiera denčikam neesmu nekur citur redzējis. Tik veiklas, laikam, nebūs arī Latviešu nama dāmas Toronto. Lai daiļās cepējas man piedod, bet par nožēlošanu jānāk pie atziņas, ka vīrieši arī kulinārā mākslā, vismaz pankūku cepšanas teknikā un veiklībā, ir pārāki par sievietēm.

PUĶU VALODA

Vai puķēm ir sava valoda, un vai tās arī runā, jautāju reiz senās dienās kādai lielai jaunkundzei, redzot klētī uz viņas galda divas grāmatas: *Puķu valoda*, un *Sapņu grāmata*. Mani neinteresēja tik daudz šo grāmatu saturs, kā viņu bildes uz vākiem. Puķu valodas grāmatu greznoja ovālā aplī zilu neaizmirstuļu un sarkanu rožu pušķis. Šīs grāmatas beigās vēl bija pastmarku valoda, kur pastmarkas bija izgrozītas visādos veidos: citā vietā ķeizara ērglim kājas gaisā, citā greizi, šķībi un citā uz zemi. Zem katras markas bija kautkas rakstīts. Daudz vairāk patika sapņu grāmatas bilde, kur saldā miegā smaidīja smuka jaunkundze, taisni kā princese. Gulta piebēta puķēm un pār gultu kā gaisā pakāries stāvēja varens jaunskungs, ar tievām un garām ūsām, kā mūsu mājas prusakiem aiz krāsns mūra. Toreiz biju mazs zēnuks, kas nēsāja īsas bikses un dzērves zābakus no kāju pēdām līdz ceļu galiem. Kristīne, tā sauca šo lielo jaunkundzi, negribēja daudz ar mani valodās ielaisties, bet tā kā neatlaidos, tad ņēmās šo to ieskaidrot: „Redzi, puķes pašas nerunā, bet viņām ir sava nozīme. Tu esi vēl mazs un no puķu nozīmes vēl neko nezini, bet kad tu būsi liels, izgājis mācību, un, ja kāda meita tev piespraudīs pie svārkkiem vai iedos neaizmirstuļu ziedus, tad ir jāzin, ka viņa tevi neaizmirsīs. Šinī grāmatā ir visas puķes: tās kas zied pļavā, laukā, dārzā un istabas puķu podos.” —Bet ko nozīmē roze? jautāju. Šo vārdu biju daudz dzirdējis un mūsu mājas dārzā arī tās bija. „Īstu rožu mums nav, tās ir tikai muižas dārzniekam, meža rozei nav labas nozīmes,” atcirta Kristīne.

Ar Kristīni man bija lielas darīšanas un gandrīz katru dienvidu atrados viņas klētiņā, kur Kristīne gulēja arī naktis. Man bija jānones Kristīnes vēstules kaimiņu puisim Aleksim. Dažreiz līdz ar vēstuli tika nodota arī kāda puķe. Šo pastnieka pienākumu pildīšanu kā varēdama Kristīne man atalgoja: iedeva pa konfektei, tirgū pirktu riekstu un dažreiz nolauza kādu gabaliņu no piparkūka sirds, ko Aleksis vai kāds cits puisis bija dāvinājis. Ja negadījās nekā cita labāka, tad izņēma no skapja stikla biķerīti saberzta cērmju zāles pilnu tējkaroti, tās nu gan tādas rūgtenas bija, bet tas saldums pa vidu, iztikt varēja.

Vēstuļu nešana notika parasti dienas vidū, kad Aleksis uz stallaugšas gulēja. Kristīne man allaž pieteica, ka vēstule un puķe jānoliek pie deguna; bet tā kā tur arvienu atradās galvai blakus nolikta cepure, tad vēstuli ar puķi iemetu tanī. Kristīnes doto puķu arvienu likās man par maz, kādēļ pa ceļam šo to pieplūcu klātu. Reiz gar mājas stūri skriedams nolauzu jorgīnes ziedu.

Otrā dienā Kristīne mani saņēma aiz bikšu malas un auss, un bargi noprasīja: „Kur tu ņēmi to jorgīni un kādēļ to nesi Aleksim; vai es tev tā liku? Tu esi pavisam dumjš un nekā nezini — jorgīne tak ir vecu meitu puķe.”

Daudz gadu no tiem laikiem pagājis, bet puķu valoda man pavadījusi arī turpmākos gados; tikai citādā veidā. Bieži nācies dzirdēt: viņš runāja caur puķēm, vai tā nebija puķu valoda utt. Un arvienu kad kas nav saprasts, ir pamodies jautājums — vai tā tikai nav puķu valoda? Dzimtenē darbs un dzīve mani noveda Augšzemgalē pie jaukiem un labiem ļaudīm. Kādā svētdienā pie manis ieradās kaimiņu māju saimnieks Jānis, jauns, iznesīgs un spēka pilns puisis un sāka man stāstīt savā sauciešu izloksnē: „Citu svētdinu kopšu utrai stovā, dizgan pavaļai dzeivuts. Bous ari ballite, nūkavsim pērnū bulluku, nusītis pāris veproku, kōdu teļaku — galas bous dizgan. Izbrūves kōdas picas moucas ala; par spirtu tiks gōdats, kā iznāk grokai un pelenem: utrai dinā priks vaederzōlem un paģirām. Tad nu nōkat obi ar modomu un mozos ar mājā neatstājat.” To balles lietu es sapratu, bet tā otra stāva kāpšana bija galīgi tumša. Negribēdams nesapratējs izlikties, aicinājumu pieņēmu un solījos nodot arī sievai, kura tanī brīdī bija izgājusi pie kaimiņu saimnieces pasakas teikt. Un toreiz to mazo arī nebija tik daudz kā tagad to lielo — viens bērņuks ir, paņems to arī līdzī. Kad vēlāk ienāca sieva, abas ar kaimiņu saimnieci, sāku klāstīt Jāņa ielūgumu uz lielo balli, četru lopu kaušanu, alus brūvēšanu utt. Viņš pats kāpšot otrā stāvā — vēl piemetināju. „Klausies nu, Alma, cik mans vīrs gudri runā, nez kur nu tādu gudrību mācījies,” kā nopietni, kā zobgalīgi sieva runā vairāk uz kaimiņu saimnieci. Tā kā neviens vīrs priekš savas sievas nav pietiekoši gudrs — kur nu uzreizi es tāds gadījos — nesaprašānā skatījos uz savu sievu un kaimiņu saimnieci. „Tī jau saucīšu puķ volūda — ja reizi aiesot uz šu pusi atnōkusi, tad arī po šai mūdei jarunā,” smiedamās runā kaimiņu saimniece. Pēc divām nedēļām Jānim dzērām lielas un lepnas kāzas.

Kad lielās un svarīgās konferencēs sēd lielie pasaules politiķi un runā gudras valodas, kuras dažreiz nevar izprast, tad kāds žurnālists itkā zinādams piezīmē: — tā jau bija puķu valoda. Bet vai tie nebija meli?

NAKTSVIJOLE

Mana māte milēja puķes un mācīja no mazām dienām arī mani tās milēt. Viņa tās kopa, audzēja istabās, dārzā, gāja pļavās, laukos raudzīties vienkāršos ziedos. Viņa mani mācīja sarunāties ar šiem ziediem, jo puķu valoda esot visbrīnīgākā. Un toreiz es ticēju savai mātei.

No lauku ziediem visvairāk iemīloju naktsvijoli. Kad ar seno bērnu dienu draugu skrējām pa mana tēva pļavām un es rāvu šos brīnišķīgos ziedus, draugs ar mani rājās: „Tik meitenes plūc puķes, zēniem tas neklājās. Tu esi tikai tāda puķu meitene, ne zēns.” Salīdzināšana mani ar meiteni ļoti nepatika, bet šos skaistos ziedus es plūcu un to darīt man nevarēja noliegt neviens. No senām dienām tie ziedi man patika, kas kā baltas svecītes izstādītas ziedēja dzimtenes pļavās, laukos un izcirtumos. Patika viņu skats, patika viņu smarža, patika šīs puķes bērībā, patika jauneklīm, patika vīra gadus, un patik domāt tagad — brienot sveša ceļa smiltis.

Jā, dzimtenē šo ziedu bija daudz — un tos redzot domāju par pasaules Radītāju: cik brīnišķīgs ir Viņa kāju pameslis — mūsu zeme. Bet tad posta gadi nāca: mūs izdzina no paradīzes. Vienmēr raudzījos no bēgļa ceļa malas vai neredzēju savas dzimtenes mīļākās puķes? Un, lai kā mans skats tās meklēja, bet naktsvijolu svešas zemes laukos nebija.

Tas bija kādā Bavārijas kalnu nogāzē, ejot gar skabardžu audzi zaļu zaļā laukumīnā ieraudzīju šo ziedu. Piegājis ilgi raudzījos viņā. Jā, tas pats dzimtenes naktsvijoles zieds: balts, mazliet krēmā, tās pašas zaļās, ovālās, spīdīgās lapiņas pie kāta. Tad noņemtos ceļos, pieliecies mēģināju sajūst smaržu, bet tādas nebija. Tagad ir rīts un saule jau ceļas pār mežu galiem, bet nākšu vakarā, jo naktsvijoles sāk smaržot tikai pēc saules rieta. Un tā es nācu vakarā, nācu rītā pirms saules lēkta, bet mans brīnuma zieds nesmaržoja. Atnācu vēl vakarā, bet zieds nesmaržoja. Tad kā no citas pasaules atskanēja kā pazīstama, bet tomēr nedzirdēta balss: „Pieliecies pie manis tuvāk, parunāsimies mans pagājušo dienu draugs! Ak, tu vairs netici, ka puķes runā, bet bērībā tam ticēji. Ja tu pazaudēsi savu bērna ticību, tad tu pazaudēsi arī pats sevi. Tu skaties un brīnies, kur gan šeit rados? Esmu atnākusi no tavas un savas dzimtenes un tagad satieku tevi, vienu no saviem uzticamākiem draugiem. Tu ilgojies pēc manas smaržas, bet šeit tās nav, viņa palika dzimtenē tāpat kā tava sirds un dvēsele ir tur. Es jūtu, tu mēģini atcerēties mūsu kopējos ceļus, kopējos sapņus un ilgas, bet tie laiki ir tevi pārvērtuši un tu daudz ko esi zaudējis no

savas atmiņas. Šovakar pakavēsīmies un spirdzināsīmies no to burvīgo ziedu rāsas, kas laiku tecējūmos ir krājusies mūsu kopējā atmiņu krūzē. Tad klausies, ko es tev stāstīšu:

„Tu bijī reiz mazs zēns. Māte paņēmusī mazo zāļu sedziņu uz rokas dienvidū gāja gar strautu, kur mežmalā ziedēja Jāņu zāles. Tu steidzies viņai līdzī. Lielām saujām viņa plūca šīs zāles, lai būtu Jāņu vakarā ko vīt vaiņagus un izkaisīt istabās. Tev viņa teica: „Ej, dēliņ, tur pie tiem elkšņu puduriem, saplūc naktsvijoles — viņas Jāņu vakarā istabās jauki smaržos.” Kad tavas mazās roķeles bija ziedu pilnas, jūs abi atgriezāties mājās. Naktsvijoles salikāt māla krūzēs un istabās uzlikāt uz galdiem — Jāņu vakarā tās smaržoja. Un tā tas gāja gads pēc gada, katru vasaru tu plūci šos ziedus, katru vasaru naktsvijolu smarža pildīja tavas tēva mājas istabas, un tu nekad nebeidzī dievināt šos krāšņos lauku ziedus.

Bet tad tev tā kā piemirsās mūsu draudzība, jo tev bija cits zieds, kam atdevī savu sirdi — un dvēseli reibināja jauna kairinoša smarža. Tu likī savām jūtām ziedēt kā puķēm vasarā... Gāji gan dzimtenes pļavās un plūci savus mīļos ziedus, bet tos vairs nenesī savās istabās, lai reibinātos viņu dievišķā smaržā, bet nesi uz citām mājām, kur ieliki, ne vairs māla krūzēs, bet kristalvāzē uz nakstgaldiņa. Naktsvijolu smarža pildīja telpu un tu glāstīji kādas baltas mīļas rokas. Tevī tad reibināja šīs baltās tēls, kuram veltīji ziedus un mīļus vārdus...

Un tad tas bija kādā lielā pilsētā, pie kāda altāra... Tu sava drauga klēpi piebēri ar izšķērdīgām rozēm, bet tās tevi neapmierināja, jo domāji, kas gan ir šīs puķu karalienes pret vienu naktsvijoles ziedu no manas tēvas pļavas. Bet toreiz bija ziema un Ziemas svētku vakars — es gulēju ietinusies sniega vilnainē un sapņoju par pavasari un ziedoni.

Bet tad atkal man pieķēries it kā ar lielāku sirsnību un dedzību. Gāja gadi. Reizi gadā atbrauci uz tēva mājām ciemoties un ar jauno audzi gāji tēva pļavās. Saviem bērniem tad rādīji burvīgos naktsvijolu ziedus un viņi savām mazām rociņām tos plūca, nesa tavās tēva istabās, kur māla krūzēs ieliktus novietoja uz vecā galdā. Tavu veco istabu pildīja ziedu burvīga smarža — un tevī sacēlās atmiņu viesuļi par zudušo bērniību un aizgājušo zelta jaunību. Acis skumji raudzījās uz dzimtenes mežu galiem, kur nogrimusī saule veltīja savu atspulgu, sārtodama vientuļos padebešus...

Tad kādreiz ziedonī tevi sasniedza sēru vēsts — vajadzēja atgriezties tēva mājās. Kādu rītu vientulis staigāji senās bērnu dienu tekas, un iedams gar strautu iegriezies savās tēva pļavās, kur gar mežmalu ziedēja Jāņu zāles un naktsvijoles. Tu steidzies

plūkt savas mīlās puķes. Kāda apklususi, bet tomēr mīla pazīstama balss tev teica: „Aizej, dēlīn, līdz tiem elkšņu puduriem, saplūc naktsvijoles — viņas Jāņu vakarā istabā jauki smaržos.” Gar meža malu parādījās kāda ēna, pelekā lakatiņā apsietu galvu... Tavas acis apmiglojās — laikam rīta rasa no elkšņu lapām iekrita tajās.

Salasītos ziedus nesi mājās, ne lai vairs liktu māla krūzēs uz galda, bet uzliki uz mātes apklusušām krūtīm — blakus Dziesmu Grāmatai... Toreiz uz mūžu tu šķīries no savas mātes, šķīries no saviem mīļiem naktsvijolu ziediem un šķīries no savām tēva mājām.

Visapkārt bija miers. Mūsu šķietamā saruna izbeidzās. Tikai piecēlies atgīdods, ka ir nakts. Cauri koku lapām atmirdzēja zvaigznes — tālu prom no šīs zemes un tās posta.

IESVĒTĪBU DIENA.

Pavasārī līdz ar dabu mostas arī cilvēki. Ceļas jaunam darbam, dodas tālos vai tuvos ceļos, rodas jaunas idejas, domas ... Jaunatne, kas pati ir pavasaris, ceļ spārnus līdz ar gāju putniem spēcīgam, drošam lidojumam, pretim vilinošai, daudzsološai nākotnei. Viņa ir kā mūsu dzimtenes rudzu lauks, kas ligojas pāri ejot rīta vēsmai, vai ziedu pilna pļava, jeb arī kā mūsu tēvu māju zaļā birstala, kur rītus un vakarus iezvana dzegūzīte. Jaunatnes gaviļes un prieki atbalsojas ne tikai kalnos, lejās un sētās, bet arī visu mūsu sirdīs — un viņai pieder nākotne.

Daļa mūsu jaunatnes pulcējas šo pavasari savos draudžu dievnamos, lai iesvētītos un būtu pilntiesīgi draudžu locekļi, bet lai pie altāra arī, kur svētums mirdz, šķirtos no tās bezrūpības un brīvības, kas tika saņemta vecāku paspārnē dzīvojot. Izejot no baznīcas, būs pārkāpts ne tikai dievnama durvju sliksnis, bet noslēgusies jau kāda daļa no dzīves, kas vairs mūžā neatgriezīsies. Veltī būs ilgoties, meklēt zudušo, aizgājušo. Būs jauki izejot no baznīcas saņemt kā lielam puisim vai meitai laimes vēlējumus, apsveikumus, ziedus, dāvanas. Sekos arī iesvētību viesības, kuŗas šajos laikos mēdz būt diezgan izšķērdīgas. Pat uz jaunā puīša vai meitas laimi pacels vīna vai šampanieša glāzi, atdosies visi priecīgam svētku mirklim, nedomādami, ko nesīs dienas nākošās.

Bet bija laiki, kad viss bija citādi. Iesvētības pagāja klusi, it kā būtu bijusi kāda bērnu diena, kur uz neatgriešanos, kā dziļā lejā paliek dusēt bērnu dienas. Nebija toreiz ne puķu, ne viesību. Pat labākas maizītes neizcepa iesvētību dienu mielastam. Un tomēr kaut kas palicis neaizmirstams, kas gājis dzīvē līdzī mūža vakaram.

Drīzi būs jau 60 gadi. Tā bija kāda vasaras iesvētamo jauniešu grupa, kas sanāca brīvdienās no pilsētas vai tālām krievu zemes skolām. Viņu salasījās kādi 30 vai pat 40 no visas lielās draudzes. Ar viņiem noliktās 2 nedēļas runāja mācītājs par Svēto Rakstu un Sakramentu izprašanu. Vecais draudzes skolotājs pasniedza baznīcas vēsturi un mācīja arī dziedāšanu.

Iesvētīšanas dienā altāra priekšā sastājuši, četrbalsīgi nodziedāja vienu koŗa dziesmu. Dzidras jauniešu balsis gaiši atskanēja dievnama telpā:

Tas vecais Dievs - Tas dzīvo vēl,
Sirds, vai tu noskumt sāksi?
Ja viena diena tumša ir -
Gan atkal saulē nāksi.

Tas vecais Dievs - Tas dzīvo vēl,
Viņš to, kas lūdz, gan klausīs.
Kad rūpju dienas galā būs,
Jauns rīts tad atkal ausīs.

Tas vecais Dievs - Tas dzīvo vēl,
To vienreiz skatīt taisies.
Un jaunus spēkus atkal smel,
No tumšām šaubām raisies.

Iesvētīšanas dienas rītā uzcēlušies un saģērbusies, visi mājās laudis priekš izbraukšanas sanāca kopā rīta lūgšanai un nodziedāja — Jēzu, pavadi, ceļā žēlīgi. Tad māte noskūpstīja savu dēlu, pie jauno svārku atloka piesprauda mirtes zariņu un pasniedza Dziesmu grāmatu: „Tas tev ir no mums ar tēvu dāvana iesvētīšanas dienā.” Tā bija vienīgā dāvana, kuŗai baznīcā pievienoja mācītāja pasniegto piemiņas lapiņu.

Aizbraukuši visi salasījās draudzes skolā, kur pārdziedāja vēl koŗa dziesmu. Vēl vecais skolotājs jauniešus uzrunāja, bet tikai ar trīs vārdiem: „Puiši, meitas — nenokļīstiet, nenokļīstiet, nenokļīstiet!” Tad pa divi rindiņā gāja uz baznīcu. Gabaliņu no baznīcas iznāca pretim mācītājs, nostājies priekšgalā blakus skolotājam un visi kopā iesāka dziesmu — „Man pakaļ visi kristīgi, Tā Kristus sauc ar spēku.” Ar šo dziesmu iegāja baznīcā un ar vārdiem „Kas krusta nesējs negrib būt, Tam nebūs manā valstī klūt”, jaunieši nogrima ceļos pie altāra. Kā rudens lapas nodrebēja sirdis, dzirdot mācītāja uzrunu: „Degošas ogles jūs bijāt savu vecāku rokās un sirdīs. Kad iziesiet no dievnama, kā pilntiesīgi draudzes locekļi un iesvētīti jaunieši, skūpstiet šīs rokas, mīļējiet tās sirdis, kas jūs no šūpuļa ir vadījušas, sargājušas un gādājušas līdz šai dienai.”

Iznākot no dievnama, māte sagaida savu dēlu. Nav nekā ārēja, ne apsveikšanas, ne puķu, ne skaistu dāvanu, tikai pār mātes vaigiem norit divas asaras. „Brauksim, dēliņ, uz māju, tētis aizgāja pēc pajūga”, vienīgā saruna dēlam ar māti. Mājās atkal visi salasās lielajā istabā uz lūgšanu un nodzied: „Labu dienu, mieru, veselību, Visiem no sirds vēlējam”.

Jaunekli pārņem kāds nemiers — steidz iekārt iesvētamo uzvalku skapī un noauj jaunās kurpes. Negaidījis pat mātes gatavoto pusdienu, bet gar druvām, pār pļavu steidzas meklēt zudušo, aizgājušo seno dienu paradīzi. Nosēdies gravā pie strauta, ielicis nospīestās, sakarsušās kājas ūdenī, kas skalojās tām pāri un patīkami dzesē pēdas. Šeit pat kā ganiņš viņš sēdēja un skatījās kā gotiņas plūca mīksto strauta liča zāli. Liekās, ka viss vēl ir tāpat kā agrāk, arī vāverīte izlec no lazdu krūma, nosēžas uz ievas zara un ar savām apaļām actiņām raugās vientuļā jauneklī. Un tomēr

kaut kas vairs nav, kaut kas ir pagājis — ar ievu ziediem aizsmar-
žojis, nobiris, putnu dziesmām izskanējis... Turpat bija iebūvētas
dzirnaviņas, strauta ūdens to spārniņus grieza visu vasaru, līdz
iesala ziemas ledū. Pavasara pali tās aiznesa.

Kādi pali aiznesa jaunekli, ne tikai no šīs aizgājušo laiku
paradīzes, bet arī no tēva mājām, no dzimtenes. Iesauca kaŗā,
iejuka revolūcijas asiņainajā mutuli.

Ir jau vakars, kad jauneklis aizsapņojies paceļ acis, lai paska-
tītos uz meža galotnēm, kur nogrimusi saule. Sāk krēšļot un no
strauta ceļas migla. Lielās dienas piedzīvojumi ir nogurdinājuši.
Klusi ielien gultā zem segas, kur plaksti aizverās citai sapņu
pasaulei.

DRAUDŽU DZIEDĀŠANA.

Mūsu baznīcās dziedāšana ieņem ļoti ievērojamu vietu. Dziesma pārspēj to, ko mute ar vārdiem var pateikt. Dziesmas mūs pavada no šūpuļa līdz kapam. Dziesmu grāmatu ieliekam aizgājējam nogurušās rokās, cerēdami, ka viņš arī tur mūžībā ar dziesmu izteiks slavu un pateicību savam Kungam un Pestītājam.

Pirmās garīgās latviešu dziesmas izdevis Rīvijs 1584.gadā, bet tām nav pantmēra un atskaņu. 1671, gadā iznāk sakārtota Dziesmu grāmata ar 631 dziesmu.

Mācītājs K. Briedis savā grāmatā - *Dieva valstība ir jūsu vidū* -, kādu svētrunu veltījis draudzes dziedāšanai /108.lp.p./. Tiešām, līdz revolūcijas laikam, 1917.gadā, baznīcas dziesmu dziedāšanai tika piegriezta liela vēriba, sevišķi mūsu draudzes skolās, kas vēl vienmēr atradās skolotāju, veco cimziešu, rokās. Nedēļā garīgo meldiju mācīšanai bija atvēlēta viena stunda, kurā mācīja tikai vienu meldiju, ko dziedāja visi kopīgi, bet vajadzēja arī katram atdziedāt atsevišķi. Trijās draudzes skolās pavadītās ziemās visu baznīcas meldiju dziedāšana /pēc Punšeļa/ tika izņemta un katrs bija drošs dziedātājs arī bez instrumenta, resp. ērģeļu pavadījuma. Nezinu, bet droši garīgo meldiju mācīšanās tradīcija turpinājās arī Latvijas patstāvības gados. Svešumā izbēguši, visi bijām droši dziedātāji ne tikai baznīcā ar ērģeļu pavadījumu, bet visur citur — svētbrīžos, kapsētās un aizlūgumos, kur nebija instrumentālas pavadīšanas.

Bet kā būs tālāk? Baznīcā, kur dziedāšanu pavada ērģeles, vēl iet labi, bet kur pietrūkst pavadījuma, var just nedrošību.

Garezerā, kādā brīvdabas dievkalpojumā dziedāšana apstājās. Pēdējos gados jau viņi ir nodrošinājušies ar pārnēsāmām ērģelēm, kādēļ tādi „negadījumi” nenotiks. Kādā mājas iesvētīšanā neviens nav zinājis, arī mācītājs ne, lapiņā uzņemtās pēdējās dziesmas meldiju - „Labu dienu, mieru, veselību”. Tomēr atradusies kāda veca māte, kas dziesmu uzņēmusi un visi nodziedājuši apmierinoši. bet kad vairs šīs vecās mātes nebūs, senā mīļā Brāļu draudzes dziesma paliks nedziedāta.

Arī baznīcu dziesmu meldijas no debesīm nenokritīs, mums — sevišķi jaunai paaudzei, tās ir jāiemācas. Tās nepiesavināsies ar dziedāšanu dievkalpojumos, svētbrīžos vai Bībeles stundās, bet vajadzēs atrast laiku, lai tās ne tikai pamācītos, bet iemācītos. Ja to nedarīsim, nākotnē garīgo dziesmu dziedāšana ja ne apklusīs, tad būs gaužam vāja.

Ir laba lieta mācīties un dziedāt mūsu tautas dziesmas, bet no mums arī baznīca prasa dziedāšanu. Vai nebūtu laiks par to

domāt draudzes skolām un atrast laiku garīgo dziesmu meldiju mācīšanai. Varbūt to varētu darīt arī jaunatnes pulciņu dalībnieki savās nodarbībās un arī citās sanāksnās.

Līdz ar Jaunās Dziesmu grāmatas ieviešanu ir gājusi zudumā daža skaista meldija, kas mūsu dievkalpojumos un citās garīgās sanāksnās tika skanējusi gadu simteņus. Arī nē tiek vairs dziedāti dziesmu teksti, kas starp garīgām dziesmām skaitījās kā dzelzs inventārs un skaistas pārles.

Jaunajā grāmatā vairs neatrodam vecās Loskīļa bērnu dziesmas — „Mēs šeitam esam viesi”, kas dzimtenē tika dziedāta gandrīz katrā pavadišanā. Par šīs dziesmas izmešanu, redaktors un publicists Jānis Grīnblats savā atmiņu grāmatā raksta, ka dziesmu grāmatas emendācijas komisija ar to esot „izemendējusi” pati sevi.

Dzimtenē, sevišķi Vidzemes draudzēs, Vasaras svētku dievkalpojumi sākās ar veco Brāļu draudzes dziesmu: „Mīlais Svētais Gars, es lūdzu.” Tā atskanēja spēcīgi un gaiši plašajā dievnamā. Šo Loskīļa dziesmu Poruks brīnišķīgi iesaistījis laicīgā literatūrā, tēlojumā — „Vasaras svētku sapnis”: Ar lielu asu cirvi viņš cirtis miršu koku, bet cirvis no tā atlecis, kā akmeņa. Pie viņa nolaidies eņģelis un pavisam neganti apsmējis. Tad nometis aso cirvi un rokas salicis dziedājis seno Vasaras svētku dziesmu, ar tik jauku balsi, kādas viņam nav:

-Mīlais Svētais Gars, es lūdzu,
Stāvi klāt man vājībās.-

Svešumā šo jauko, lūdzošo dziesmu neesmu dzirdējis dziedot un Dziesmu grāmatā arī nav atrodama. Jaunā gada dievkalpojumi arī parasti sākās ar Loskīļa dziesmu: „Ar to mīlo Jēzus vārdu, Jauno gadu iesākam”, bet svešumā to dzirdam ļoti reti.

Laikam pie Jaunās Dziesmu grāmatas emendācijas visvairāk no dziesmu autoriem būs cietis Georgs Henrichs Loskils. No 27 oriģināldziesmām un 2 tulkojumiem, kas atrodamas vecā grāmatā, jaunizdotā ir palicis gaužam maz.

Viņš dzimis Kurzemē, Rendas mācītājmuižā 1740.gadā. Darbojies Vidzemē un Pēterpilī kā Brāļu draudžu darbinieks. Tiek pārcelts uz Ameriku kā moraviešu Brāļu draudžu bīskaps un savas dzīves gaitas nobeidz 1814.gadā. Ievērojams kā garīgu dziesmu autors. Sarakstījis un izdevis Brāļu draudzēm Pēterburgas dziesmu grāmatiņu ar 400 dziesmām, kas bija ļoti izplatīta Vidzemē.

Ierodoties Amerikā, turēju par savu pienākumu apmeklēt Loskīļa kapu, lai nodotu viņam dzimtenes sveicienu un pateiktos par to kristīgo mīlestību un svētību, ko viņš mums sniedzis ar savu garīgo dzeju.

To esmu pildījis.

Viņa dusas vieta atrodas Pensilvānijā, Betlemes pilsētas Moraviešu kapsētā.

VASARSVĒTKU MEIJAS

Vasaršvētkos tad ar meijām
Tavu gultu pušķošu
Puķītes pār kalniem lejām,
Mīlā, tevīm meklēšu.

Katram gada laikam un katriem svētkiem ir savs jaukums un prieks. Vasaršvētkiem meijas, Jāņiem vainagi, Ziemassvētkiem eglītes, Lieldienām pūpoli un baltās līlijas. Vasaršvētki atnāca ar pirmo svaigo zaļumu, un atvēra vārtus skaistai ziedu vasarai. Bērzi bija tikko atvēruši savu pumpurus, svaigās lapas izplatīja saldu aromātu pa visu apkārtni. Vasaršvētkos ar meijām nebija izšķērdīgi, kā Jāņos, kad mežā iebrauca ar zirgu un mājās pārveda veselu vezumu. Pietika četras vai piecas meijiņas, kuras viegli varēja pārnest pār plecu, lai ar tām appušķotu tikai gultas. Tas bija kaut kas sevišķs, kad pār pagalvi noliecās smaržīgs meijas zars un tu naktī varēji ieprimit jaukā Vasaršvētku sapnī.

Bet Vasaršvētku prieki neaprobežojās tikai ar meijām, jo līdz ar tiem sākās izšķērdīgais ziedonis. Pie, strautiem un gravās jau ziedēja ievas, pļavas un noru kā arī zelta dukātiem nokaisīja dzeltēnās poļas. Dārzos savus ziedus vēra ceriņi, ābeles, un kastaņa zaros tika iestādītas ziedu sveces. Ne tikai šis dabas skaistums un ziedoņa prieks pildīja mūsu sirdis, bet nāca citas izjūtas no tālās senatnes, kad Dieva dotā gaisma pildīja Pirmo Vasaršvētku draudzi ar Svēto Garu. To atcerēdamies, mēs savos dzimtenes dievnamos dziedājam: „Mīlais Svētais Gars es lūdzu, Stāvi klāt man vajībās...”

PLĀUJAS SVĒTKU PĀRDOMĀM.

„Ariet jaunu zemi un
nesējat ērkšķos.”

Plaujas svētkos pulcējamies savos dievkalpojumos un citos sarīkojumos, lai pateiktos Dievam par rudens svētību. Nav mums svešumā Plaujas svētkiem tās nozīmes un turības, kas dzimtenē bija, bet tomēr mums jāpateicas Debestēvam, ka Viņa gādība neapsīkst maldoties svešumā. Viss jau gan šeit izliekas kā neīsts, atdarināts, kam nav nekā kopēja ar mūsu dzimtenes zemi, parašām, tās spēku, svētību un auglību. Diezcik auglīga mūsu zemīte nebija, pavisam tajā nebija nekādu dabas bagātību, bet tā bija tēvu-tēvu sviedriem slacīta un iemīļota no visas sirds un dvēseles.

Kad esam savu dzimteni, savu paradīzi zaudējuši, kļīstam svešos ceļos, dzīvojam svešā zemē starp svešiem ļaudīm — kāds svešinieks mums glaimodams čukst ausī: „Ariet jaunu zemi un nesējat ērkšķos.” Šī Vecās Derības pravieša atziņa ir tikusi izteikta ļaudīm, kuriem sava dzimtene nebija pieaugusi sirdij, bet kā nomadi ieklīda citās zemēs.

Bet mums nekad tādu nolūku nav bijis, mums šīs „jaunās zemes” nevajaga. Mīla mums pašu zemīte, kura tika izarta, izcēta, rūpīgi izrušināta, un tajā neauga ērkšķi, vai citi asi, indīgi augi, bet tā bija tīra labība, kas zēla, viņoja mūsu dzimtenes druvās. Ar ticību un cerību Latvijas zemnieks izgāja pavasarī savos laukos, lai dzītu pirmo vagu. Viņš cēlās agri, kad saule vēl kavējās rīta pusē aiz apvārkšņa, kā mūsu dainā teikts:

Cīrulītis ganu cēla,
Lakstīgala arājiņu.

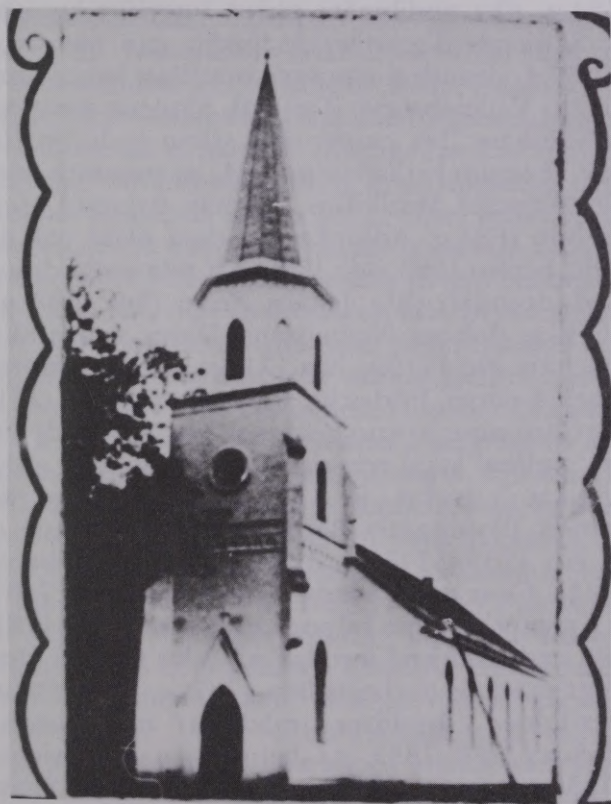
Pirms arklū laida tīrumā, lai dzītu jaunas vagas, acis pacēlis uz augšu, lūdžās Dieva palīgu un svētību savam darbam. Aiz pirmās vagas lidoja līdzī putnu bari un uzlecošā saule apsveica mūsu dzimtenes zemes arāju. Dzīvība un gaisma gāja viņam līdzī. Cik jauki zēla mūsu dzimtenes druvās! Kad vakaros tikko saule nogrima aiz apvārkšņa un putni mežos apklusā, uz katra asna, kā no debesīm sūtīta, atradās kristaldzidra rasas pilīte. Un cik skaistas bija rudzu druvās! Kad rīta vēsma gāja tām pāri, sakustējās un viegli saviļņojās viss lauks, it kā pateikdamies savam arājam.

Nē, mums nevajaga „jaunās zemes”, lai atdod mums mūsu zemīti, kuŗu mums Dievs piešķīris par likteņa telpu. Arī skaists, bagāts bija rudens, kad pildījās šķūnis, klētis un pagrabi ar Dieva svētīto ražu. Zem apcirkņiem lika grīdas no zelta graudu smaguma.

Pravietis Jeremija gan papildina savus vārdus: ariet jaunu zemi savās sirdīs, bet šī svešā zeme neatrod vietas mūsu sirdīs, jo tās ir dotas par „upuri uz altāra” tēvu zemei.

MANA DZIMTENES DRAUDZE.

Visātrākais satiksmes līdzeklis ir domas. Tās ceļo ātrāk par visātrākajām raķetēm; to priekšrocība ir, ka viņas iet pāri režīmu robežām. Pirms ņemu rokā spalvu, lai kaut ko uzrakstītu par manu dzimtenes draudzi, no ikdienības svešumā vienā mirklī esmu pārcēlies domās pie sava baltā dzimtenes dievnama — stāvu un raugos viņa gotiskajos logos, augstajā tornī, kur pret debesīm pacēlies zelta krusts. Redzu gar baznīcu ejošo balto lielceļu, aiz tā kluso miera vietu — kapsētu, un lejiņā zaļas Amatas līču pļavas. Jauks ir mans dzimtenes dievnams un skaista manas dzimtenes kapsēta. Vairāk kā 400 gadus mana dzimtenes baznīca ir stāvējusi uzkalniņā pie Amatas ielejas — gan vairākreiz kaŗa, uguns un negaisu postīta, bet vienmēr uzcelta no jauna. Paaudzes nākušas

SKUJENES BAZNICA.

un aizgājušas mūžībā, bet Kristus vārds ir palicis tur dzīvs. „Mūžība aiz mums, mūžība priekšā mums, mūžība pāri mums”, saka Poruks „Brūklenāju vainagā”. Un cauri laikam un telpai mēs dzirdam Mūžīgā balsi: „Tūkstoš gadi manā priekšā ir kā viena diena.”

Skujenes draudzes sākums ir 1537. gadā, kad reformācija bija jau pārnākusi uz Rīgu un Vidzemi, un tā vienmēr bijusi tīri luteriska. Skujenei ir vienmēr bijusi arī sava filiāldraudze Lodē, kādēļ tā dēvēta par Skujenes-Lodes draudzi. Pirmais draudzes mācītājs Berends Rēze (Röse) sabijis pilnu pusgadsimteni, no 1537.-1587.g. Rēzem sekojis Silvestris Tegetmeijers no 1588.-1630.g. Ar straujo un dedzīgo reformācijas sludinātāju, kas darbojās Rīgā un Valmierā, gan šim Tegetmeijeram būs tikai vārdu sagadišanās, jo viņus šķir vesela paaudze. Iepriekšējais Tegetmeijers Lutera mācību Rīgā Jēkaba baznīcā sludināja jau 1522.g., kur 1524.g. tika nodibināta pirmā luteriskā latviešu draudze Latvijā. Skujenes Tegetmeijers varēja gan būt viņa dēls. No 1631.-1639.g. draudzei nav sava mācītāja, bet to aprūpē Filips Nikolais no Vecpiebalgas. Tad nāk Skujenē pastāvīgs mācītājs Elizens Mieskaus, bet pastāv tikai vienu gadu, jo 1640.g. viņa vairs nav. Pavisam īsu laiku, no 1641.g. pavasara līdz rudenim, darbojies Kristaps Mezikifins. Mācītājs Erasmus Menteni vada draudzi līdz 1681.g. Adjunkts Teodors Elaks nāk draudzē tai pašā gadā, bet no 1685. līdz 1700.g. ir pilntiesīgs draudzes mācītājs. Tad draudzi vada Jēkabs Feige (līdz 1702.g.), bet no 1703.-1710.g. Johans Neihauzens. Dažus gadus Skujenei nav atkal mācītāja. No 1710.g. līdz 1711.g. apkalpo vikārmācītājs no Dzērbenes Georgs Frīdrichs Baumgartens, no 1711.-1716.g. Kristaps Gartenmeijers no Vecpiebalgas. Leonards Mercs — pēc ilgākiem gadiem atkal reiz pastāvīgs mācītājs — nokalpo, acīm redzot, tikai 5 gadus, jo 1725.g. par mācītāju tiek minēts Bartolomejs (Baltazars?) Bergmanis, kas Skujenē sabijis līdz 1734.g. No 1735.-1745. g. draudzes gans ir Johans Frīdrichs Pauli; Māc. Georgs Bernards Pritenbauers no 17461.-1769. g. Johans Kristaps du Boto kalpo draudzei no 1770.-1781.g. Bet jau tanī pašā gadā Skujenē ierodas adjunkts Georgs Hesse, kas kā pilntiesīgs mācītājs darbojas līdz 1787. g. Tad ilgāku laiku par Skujenes-Lodes draudzes mācītāju ir Ernests Magnus fonVolfelds (1788.-1835. g.), bet pēc viņa tikai vienu gadu, no 1835.-1836. g., māc. Georgs Ernsts Frīdrichs Šmits. Līdz ar draudzes 300. jubilejas gadu ierodas mācītājs, par ko šī raksta autors jau dzirdējis bagātīgas nostāstu atmiņas — Alvilis Richards Mītelis (Müthel). Viņš vadījis ne tikai draudzes garīgo, bet laikam arī tās laicīgo dzīvi. Mītelis draudzē uzņemts dalītām jūtām; citi

viņu pieminēja ar labu prātu, citi ne. Sākuma gados Mītelis necietis ļaunu pieķeršanos Brāļu draudzei, bet vēlākos gados satikšana bijusi pavisam laba. Šo rindu rakstītāja mātes tēvs, Jānis Ozols no Skujenes Ķīlkām, pie Mīteļa kalpojās par baznīcas pērminderi. Svētdienas rītos arvienu vajadzējis ierasties mācītāja muižā, lai palīdzētu nest somas un citus piederumus, kas ņemami līdz uz baznīcu, un pēc dievkalpojuma tādā pašā kārtībā atgriezties pastorātā. Katru reizi viņus sagaidījusi darbistabā cienīgmāte, izņēmusi no somas naudu, lai sabērtu zeķē. Kādreiz, kad zeķe bijusi pilna, rādījusi un teikusi: „Redzi, Ozol, zeķe pilna! Mana māsa ir baronese un dzīvo labā muižā, bet ienākumos mēs viņu pārsniedzam.” Visas zīmes rāda, ka Mītelis ir bijis saimniecisks cilvēks un labs organizātors. Viņa laikā 1841. g. pārbūvēta un uzcelta tagadējā baznīcas mūra ēka. Nodibinājis arī Skujenes-Lodes draudzē Bībeles biedrību, kas katrai draudzes mājai par paliekamu inventāru dāvinājusi mājas bībeli. No maniem tālākiem senčiem tādu saņēmis 1847. g. 11. novembrī Veczvannieku māju īpašnieks Dāvids Ezergailis. Bībeles priekšlapā sarkanā lakā uzspiests zīmogs; māc. Mītelis parakstījies un ierakstījis: „Svētīgs tas, kas Dieva vārdu dzird un pasargā”. Mītelis miris 1870. g. un apglabāts tagadējos Skujenes kapos. Draudzes skolas laikā, Oltes kundzes vadībā, katru pavasari kapsētu uzkopām, tad arī no Mīteļa kapa nokasījām pērnās lapas. Pēc Mīteļa 1871. g. nāk Jūlijs Vilhelms Šlēgers (Schlaeger); mūsu tēvi viņu atcerējās ļoti labi un visā draudzē to pieminēja ar lielu cienību un sirsnību. Nezinu, kādēļ viņš tika iesaukts par Šleieri — vai šis vārds veciem ļaudīm bija vieglāk izrunājams, jeb bija arī kāds cits iemesls. Savu mācītāja darbību viņš apvienoja ar īstu sekošanu Kristus evaņģēlijam. Mācītāja ienākumus, kas Skujenes draudzē nebija mazie, viņš atdevis savai draudzei, cik spēdams palīdzēdams slimiem, vājiem, trūkumā nonākušiem, nespējniekiem. Vienmēr bijis pacietīgs, laipns, izpalīdzīgs. Kādu šo rindu rakstītāja radnieku, kas pēc skarlatīnas bija kļuvis kurlmēms, Šlēgers nosūtīja uz kurlmēmo skolu, kur vājnieks iemācījās rakstīt, lasīt un amatu. Bet nesaskaņas ģimenē un ar ērgelnieku Rūdolfu Krēbsu padrījušas viņu nervozu līdz sabrukumam. 1890.g. viņš ir spiests atstāt mācītāja vietu Skujenē. Vēlāk viņš mirst Rīgā vācu nespējnieku patversmē un aprakts kādos Rīgas kapos nomalē pie sētas. Kad daži Skujenes draudzes locekļi viņa kapu apmeklējuši, uz tā augušas vībotnes, papardes un cieras... Būtu Šlēgers apbedīts Skujenē, virs viņa kapa paceltos stalta piemiņas zīme, jo viņa darbi runāja gaišu, mīlestības pilnu valodu. Pēc Šlēgera nāk

mācītājs Teodors August Šeinpflūgs, bet jau 1892. g. pavasarī aiziet uz Lielupi; 1919. g. Rīgā bolševiki viņu noslepka. Skujenieši tad sāka raudzīties pēc cita mācītāja, vislabāk latvieša. Kandidātu starpā bijuši arī vairāki mūsu tautieši, kā, piem., Steiks un Gavars, bet nebija iespējams vienoties par pieņemšanu ar Skujenes muižas īpašnieku draudzes priekšnieku fon Helmersenu. Tad beidzot no Sibīrijas izsauca Vilhelmu Frīdrihu Kasparu, kas tur bija kalpojis par civiliedzīvotāju un armijas divīzijas luterāņu mācītāju, desmit gadus strādādam neiedomājami grūtos apstākļos, pajūgā nobraukdam lielus attālumus, dvēseļu gana braucienos veicdam savus 100.000 km. Tajos viņš bija panesis Sibīrijas aukstumu, sniega vētras, bijis dažkārt plēsīgo zvēru un laupītāju briesmās. Atzinībai par šo uzticīgo kalpošanu viņam bija piešķirts masīvs zelta krusts tādā pašā ķēdē. Nevar teikt, ka skujenieši Kasparam, pirmajam pašu tautības mācītājam, būtu sevišķi pieķērušies. Viņa dziļi zinātniskie sprediķi palika daudziem nesaproti, kādēļ baznīca bija parasti patukša — lielais vairums draudzes locekļu aizgāja Dievu lūgt uz Brāļu draudzes saiešanām. Bez tiešajiem mācītāja pienākumiem viņš nodevās filozofijas un vēstures studijām. Kad māc. Kasparis bija pieteicis draudzes skolas vizitāciju, skolotājs Pēteris Olte bija ļoti norūpējies, kaut gan mēs draudzes skolā bijām labi mācījušies. Atceros, kā mācītājs, nostājies solu priekšā, mūs jautāja par gaismas, siltuma devēju un dzīvības uzturētāju, bet viņš jautājumu izteica tik plaši un sarežģīti, ka neko nesapratām. Skolotājs mācītājam stāvēja aiz muguras, pret katedru atspiedies, un ar visu spēku dūra pirkstu debesīs, lai mēs saprastu, ka tā ir saule, bet jautājums palika nesaprasts. Bet par māc. Kasparu vispār var teikt, ka viņš bija goda vīrs, pēc dabas lēnīgs, pacietīgs. 1919. g. bolševiki vispirms atņēma cara dāvāto zelta krustu, tad paņēma pašu mācītāju un aizveda uz Cēsu cietumu, kur tas mira ar tīfu un apglabāts Lejas kapsētā.

Tad līdz 1921. g. Skujenē dievkalpojumu ierodas noturēt mācītājs Augusts Trucis no Vecpiebalgas; tanī pašā gadā sāk vikārēt no Ariešu draudzes Dr. theol. Paul Bērents (Baerent). Bērentam Skujene patīk un tas draudzi apkopj līdz 1927. g., kad nejūtas stiprs veselībā un grūtības sagādā arī gaŗais ceļš līdz Skujenei. Skujenieši Bērentu iemīļo; viņa vikārēšanas laiku piemin ar pateicību. Spējīgs, labs runātājs, neparasti gaišu skatu un ar lielām zinātniskām interesēm. Viņš sarakstījis vēsturisku apcerējumu par evaņģeliski luteriskajām draudzēm Latvijā, pētījis archīvus Zviedrijā un Vācijā, savācis par Latvijas draudzēm bagātīgus materiālus. Kur palicis Dr. theol. Bērenta lielais manuskripts? Dzimtenē kādreiz runāja, ka Bērents to

novēlējis profesoram Maldonim, lai sagatavotu izdošanai, bet patiesībā manuskripta kārtošanu uzņēmas Baltijas vācietis, nelaikis Dr. A. Bauers.

Cik zināms, manuskriptam pēc kara ir mēģināts sadzīt pēdas Rietumvācijā, bet bez sekmēm. Pēc Bērenta uz īsu laiku vēl Skujenē kalpo Trucis no Vecpiebalgas, bet tad nāk pastāvīgs mācītājs — Evalds Andrejs Drīzulis. Viņu draudze uzņem labvēlīgi, bet vēlāk, 1943. g. konflikta dēļ viņš aiziet, iestājās legjonā, kur kalpo ar Dieva vārdu, tai pašā laikā dalīdamies visās kaŗavīra briesmās un grūtumos. Kapitulācijas laikā boļševiki to aiztur, tiesā un izsūta uz Sibīriju. 1956. g. viņš amnestēts, bet trūkst ceļa naudas, lai varētu atgriezties dzimtenē. Tad Skujenes draudzes locekļi par viņu gādā. Mēs zinām, cik tie paši mazvērtīgie rubļi tur kolchozniekam grūti iegūstami, bet draudze saziēdo vairāk kā 800 rubļus, lai dabūtu atpakaļ savu mācītāju. Māc. Drīzulis gan dzimtenē atgriežas, taču Skujenes draudzē viņu nelaiz.

Ja atskatāmies uz gaŗo draudzes ganu rindu, kas vairāk kā 400 gados kalpojuši Skujenes draudzei, tur varam saskaitīt 31 mācītāju. Kādas ir bijušas mūsu senču attieksmes ar viņiem aizgājušajos laikos? Liekas, diemžēl, ne vienmēr labas. Draudzē vēl atradās četri Brāļu draudzes saiešanu nami, kas totiesu vienmēr ir bijuši pilni lūdzēju. Tad apkārtņē atradusi auglīgu zemi arī ķeizara ticība, jo veselas trīs pareizticīgo baznīcas uzceltas 1840. gados. Raksturīgi, ka 17. un 18. g. simt. ir bijuši nemiera un nelaimju pilni; kaŗi un sērgas būs paņēmuši līdz arī mācītājus. Ir ziņas, ka 18. g. simtēna sākumā aizgājusi mērī bojā lielākā daļa draudzes locekļu.

Skujenes baznīcas vecajam zvanam bija neparasti jauka un tīra skaņa, bet nebija tālu sadzirdama. Tas bija neliels, ar mazu plīsumu sānos, no sudraba. Runāja, ka tas iegādāts zviedru laikos, bet lielajā Ziemeļu kaŗā noņemts un pie Kosas pagasta Dolēm nogremdēts Amatas atvarā. Kad laiki nomierinājušies, izvilks un uzstādīts baznīcā. 1915. g. zvanu evakuēja uz Krieviju, bet vairs nedabūja atpakaļ. Mūsu valsts pirmajos gados ar ērgelnieka P. Oltes gādību draudzes pārvalde savāca līdzekļus jauna baznīcas zvana iegādei un 1923. g. rudenī to iesvētīja māc. Bērents. 1943. g. vācu okupācijas iestādes zvanu lika noņemt un nogādāt Dzērbenes stacijā. Bet draudzes valdes loceklis Arturs Tarkšs, atrazdamies tai laikā stacijā, zvanu no stacijas laukuma bija atvedis un uzvilcis baznīcas tornī savā vietā. Vai arī tagad tas pilda tur savu uzvedumu? — Atgriežoties vēl pie baznīcas pārbūves, jāpiemin, ka 1841. g. uzceltai mūŗa ēkai tornis ticis iebūvēts jumta konstrukcijā. Draudze ar tādu torni nav bijusi apmierināta, kādēļ 1901. g. būvuzņēmējs Meņģelis uzcēlis baznīcai lielu

piebūvi ar cēlu torni. Draudze pati gādājusi par materiāliem, akmeņi pievesti no saimniecībām. Pēc torņa izbūves draudze pati veikusi arī iekšpuses izveidošanas darbus. Jaunam altārim līdzekļus ziedojis Skujenes aptiekārs Zēmelis, tai pašā laikā uzceltas arī jaunas luktas. Bet vislielākais ieguvums ir jaunās ērģeles, ko būvējusi Martini firma Rīgā un kas līdz pēdējam laikam skaitījās vienas no labākajām lauku draudzēs. Šo jauno ērģeļu iegādei daudz pūļu bija veltījis draudzes skolotājs P. Olte. Ērģeļu iesvētīšanas dienā bija sarīkots liels garīgs koncerts, ļaužu pieplūdums bija tik milzīgs, ka baznīca ar 650 sēdvietām nespēja tos visus uzņemt. Koncertēja ērģeļu virtuozs Klaustiņš, vijolnieks Hiršheits, draudzes jaukts koris P. Oltes vadībā un — no Šveices ieradusies skujeniēte dziedātāja Marija Reka (Reck).

Vēl brīvajā Latvijā draudze drīkstēja piedzīvot savu 400 gadu jubileju — 1937. gadā, ko 7. augustā atzīmēja Lodes, bet dienu vēlāk Skujenes baznīcā. Draudzes dāmu komiteja šim gadījumam bija dāvājusi skaistu altāra segu, kā arī vērtīgu tepiķi. Tā kā tai pašā laikā Skujenes pastorātā notika Cēsu iecirkņa mācītāju konference, dievnams laikam pirmo reizi savā vēsturē pieredzēja kopā tik daudz mācītāju, nerunājot par draudzes locekļu saplūdumu. Tas arī bija pēdējais spilgtākais notikums Skujenes draudzē.

Beigās vēl dažus vārdus gribas veltīt Skujenes draudzes kapsētai. Skujenieši savu aizgājušo kapus kopa, vasarās tie iegrima ziedos un puķēs. Varbūt lielā gādība par kapsētas izdaļošanu un apkopšanu izskaidrojama ar Brāļu draudzes ietekmi. Skujenes kapsēta atrodas tā sauktajā Eilēnu kalnā, bet patiesībā tas nav kalns, jo kapsēta ar baznīcu un visu plašo apkārtni stāv vienā līmenī, tikai, skatoties no Amatas līciem, tā atrodas kalnā. Amatas leja guļ daudz zemāk par visu apkārtni, kas no Skujenes centra aiziet uz ziemeļu vakariem. Draudzes kapsēta nevar būt sevišķi veca, jo pamesto kapu bija ļoti maz. Savu vectēvu kapus vēl atstājām apkoptus, dodoties trimdā, bet kur mūsu vectēvi bija aprakuši savus tēvus, nav nosakāms. Ar 1773. g. valdība Vidzemē bija noliegusi apglabāt mirušos baznīcās; pēc satrūdēšanas kaulus tad mēdza salikt īpaši šim nolūkam uzceltajā kambarī. Tikai pēc šī krievu valdības rīkojuma kapsētas būs sākušas izveidoties pie baznīcām. Arī ap agrāko Skujenes baznīcu savā laikā būs bijusi kapsēta, jo vēl mūsu laikā varēja nomanīt kopiņu paugurus, kam pāri gāja jaunās audzes. Ir iespējams, ka mūsu vectēvu tēvi aprakti pie iepriekšējās baznīcas, bet būs radušies apstākļi, kas steigā lika veco kapsētu atstāt. Tas varēja būt noticis 1841. gadā, kad sāka celt tagadējo mūra baznīcu un vajadzēja vietas būvmateriālu novietošanai. Arī tagadējā kapsēta pieiet pavisam klāt

baznīcai. Mirušos apzvanīja no baznīcas. Vēl Skujenē bija jauks paradums — pievest aizgājēja šķirstu baznīcai, lai mūžības ceļinieks atvadītos no tās, kur dzīvs būdams bija nācis pielūgt savu Dievu.

MIRUŠĀS UN DZĪVĀS KAPSĒTAS.

Kad vasarā debeslokā saule visaugstāk, dārzos un pļavās ziedu visvairāk, dzimtenē svētījām kapu svētkus. Nesām ziedu klēpjus, pušķojām ar tiem aizgājušo tuvinieku un draugu dusas vietas, runājāmies ar tiem, kaut viņi klusēja, bet bija dzīvi mūsu domās un sirdīs. Neviens nav vienaldzīgs ieiedams kapsētā, jo visi, kas šeit apglabāti, ir dzīvojuši, mīlējuši un cietuši — no mūžības nākuši un mūžībā atgriezušies.

Skaistas ir mūsu dzimtenes kapsētas un skaistas tur dusošo mūža dusas vietas. Uzturam mīlas un skaistas tās arī svešumā. Tie ir Dieva dārzi, kur ar cilvēku rokām tiek stādītas Kristus rozes, kas zied aizgājušo piemiņai.

Esmu labprāt apmeklējis kapsētas dzimtenē un arī svešumā. Staigājis starp kapu rindām, lasījis uz krustiem un pieminekļiem rakstītās mācības, skaitījis un rēķinājis nodzīvotos gadus, un domājis par aizgājušu likteņiem un ceļiem, pa kādiem Dievs dzīvojošot katram licis iet.

Kad visu dienu sēdot pie grāmatas, acis nogurušas, bija galvā radies smagums, pa vakara krēslu izgāju pastaigāt pa Rīgas šoseju, garām Cēsu Kalna kapsētai. Uz kāda liela melna granīta krusta ar zelta burtiem rakstīts: „Kas jūs esat, tas es biju, kas es esmu — tie jūs būsiet”. Kaut kā šis uzraksts mani baidīja, jo, vēl zaļš jauneklis būdams, negribu viņam sekot. Un tikai gabaliņu tālāk — balts marmors, uz kura vācu valodā lasāms: „Die Liebe hört nimmer auf”. Pilsētas iedzīvotāji zināja stāstīt, ka zem tās kapa piemiņas zīmes apglabāts kāds dueli kritis students. Dievs devis dzīvību, bet viņš ar to spēlējies, kā ar biljarda bumbu. Griboš negriboš jādodomā par šī jaunekļa vieglprātību.

Rīgas Meža kapi nav mirusi kapsēta, bet skaists vērtīgs tēlniecības muzejs. Zem šiem marmora un granīta tēliem jau dus, kas paspējuši no dzīves šķirties, mūsu labākie valsts darbinieki, mākslinieki, zinātnieki u.c.. Ir daudz ko staigāt, skatīt, lasīt, domāt un just.

Latvijas atbrīvošanas kara laikā gadījās iekļīst kādā poļu katoļu 18. g.s. kapsētā Daugavpilī. Tā bija mirusi kapsēta. Ziemeļrīta vēji no kalna nesuši smiltis, kamēr virs zemes palikuši tikai skeleti. Zārki satrūdējuši, akmens piemiņas zīmes vai krusti, kam tādi bijuši — izkustējušies, sašķiebušies, bet smilšu kalnā turas. Uzraksti, kā tas katoļu konfesijā parasts — latīņu valodā. Pastaigājos starp bijušo kapu vietām. Piestājos pie kāda atklāta kapa, gada skaitļi stāsta par aizgājušo jaunavu Mariju. — Santa Marija, ora pro nobis.

Ergļos sauktā Blaumaņa kapsēta ir sena. Kāds zemē iegrimis un zāli apaudzis piemiņas akmens stāsta par 17. g. s. Blaumanis par šo kapsētu izsakās: „No Ogres liča migla augšup kūš; no kapsētas nāk nakts — drīz mājas būs”. Šī tomēr ir dzīva kapsēta. Braku akmens un rakstnieka darbi sargā viņa dusas vietu.

Kāds ceļojums mani noved Cesvainē. Lūdzos ģimnāzijas internāta audzinātāju — Vītiņa jaunkundzi, lai izskaidro ceļu uz Ķindaru kapiem, kur atrodas Saulieša dusas vieta. Tā kā viņa pati ir priecīga līdzī nācēja, dodamies ceļā. Ir gabaliņš līdz Ķindaru kapiem ko iet. Iznāk iet garām kādai aizmirstai kapsētai, lielum jauktu koku mežam. Saskatāms labi akmeņiem krautais kapu sētas valnis, arī mūra bērū kambaris. Eju bijušā kapsētā iekšā. Lielie augošie koki barojas no kādreiz dzīvo cilvēku trūdiem, aizsedz akmens, dzelzs pieminekļus. Maz tiem uzrakstu. Uz kāda akmens krusta lasāms tikai vārds — Līze. Ak, Līze, kur šeit viena esi apgūlusies? Biji tak reiz jauna un galvu pacēlusi cēli nesi vainagu. Cesvainieši laikam bijuši turīgi ļaudis, ka aizgājušo kapiem likuši vērtīgas piemiņas zīmes. Ķindaru kapos atrodam Saulieša kapu. Nav vēl pastāvīgas piemiņas zīmes ne krusta. Balts koka krusts sargā viņa dusas vietu. Saulietis un Poruks līdz ar Niedru mans mīļākais rakstnieks, zemnieku dzīves tēlotājs: „Aiz sniega un tumsas atrod slimās dvēseles, kuras dziedināt var tikai Kristus”. Uz cita balta krusta, ar roku rakstīts Veidenbauma pants:

„Nāks ziedonis un puķes plauks,
Uz kapenēms tās ziedēs.
Mans miteklīts būs košs un jauks -
Un miers tur sāpes dziedēs.”

Ja Vidzemē baznīcas tuvumā visai draudzei atrodas viena kapsēta, tad pāri Daugavai — Kurzemē vai Zemgalē katram ciemam bija vai sava kapsēta. Tā Saukas Elkšņu draudzē bija 14 kapsētas. Ormaņa kalnā, kas paceļas no lielā Saukas ezera dienvidkrasta, atradās sen aizmirsta kapsēta, pāraugusi ar priedēm. Komponists Arvīds Žilinskis to iemūžinājis savās „Dzimtenes ainavās”. Miers viņu trūdiem!

Bēgļu gaitās nācās braukt garām vairākām kapsētām. Aiz kādiem vārtiem liela krusta uzraksts vēstīja: „Kungs, esi man grēcniekam žēlīgs”. Viņus nekāds pasaules ļaunums nevajāja.

Un mūsu visīsākā, patiesākā lūgšana paliek: „Un Dieva miers, kas augstāks par visu cilvēku saprašānu, lai sargā mūsu domas Jēzū Kristū — mūžīgai dzīvošanai.”

KAPU SVĒTKU PĀRDOMĀM

Draudzēs kapu svētki bija liels notikums. Sevišķi lieli un krāšņi tie izvērtās Vidzemē, kur draudzēs pie baznīcas bija tikai viena liela kapsēta. Ļaužu straumes plūda gan braukšus, gan kājām pa visiem ceļiem, lai satiktos radī, draugi, pazīstami, dzīvie ar dzīvajiem, dzīvie ar mirušiem, pagātne ar tagadni un laikmets ar mūžību. Kapsēta nebija nāves lauks, bet skaists Dieva dārzs, kur katrs, staigājot starp ziedošām kapu kopiņām, izjuta iekšēju un ārēju mieru.

Svešumā tas ir citādi. Ieziemieši no kapsētu apmeklēšanas atturas. Viņi aizbildinājas ar to, ka nevajagot traucēt mirušo mieru. Bet tas ir jezuītisms, kas grib aizbildināt garīgo tukšumu un mazvērtīgo dzīves steigu.

Svētdienā, 25. augustā mācītāja I. Gaides vadībā svētijām kapu svētkus Riverside kapsētā. Salīdzinot ar dzimtenes svētkiem, tie bija itkā miniatūrā. Bet tomēr saradās kupls apmeklētāju pulks. Nāca ar skaistiem, veikalos pirktiem dārgiem ziediem, ar kuriem pušķoja mīlo aizgājēju kapus, nolieca galvas lūgšanā un mūžības priekšā. Mācītājs savā svētrunā mācīja izprast mūžības domas. Cik daudz jau šeit aizgājušo dusas vietu, ar kuriem būs kopā, runāts, spriests, milēts, nīsts, cerēts un ticēts. Un daudz bija arī ko vērot, redzēt, dzirdēt, izjust, pārdomāt, atzīt un noliegt. Skaists ziedu klēpis tiek nolikts pie sena drauga kapa. Dzīve viņus bija šķīrusi grūtā naidā, bet mūžība atkal vieno. Daža roka noglāsta kopiņas zemi — varbūt grib novelt akmentiņu, pacelt velēniņu, saukt atpakaļ un atgriest dzīvē kā Jairus meitiņu. Kāds tumšu un zilu acu pāris raugas pretim pār dārgu kapu kopiņu — vai viņi vēl ilgojas pēc zemes maldiem un mīlestības? Un tomēr... „Raibā dzīve, cik mīla tu esi!” Bet tu reiz norimsi, apklusīsi un paliksi mūžībai par daļu.

Cik daudz asaru netiek liets, vaimanāts un žēlots mīļos pavadot un viņu kapus apmeklējot! Bet ja būtu iespēja mirušiem vēl atgriezties dzīvē, vai viņiem vēl atrastos vieta dzīvo vidū? No dzīves aiziešana notiek ar Dieva ziņu un cilvēks pret to ir nespējīgs. Heines pasakā prinča lielā mīlestība mirušo zemnieku meiteni Žizeli nevarēja atgriest dzīvē. Viņa gan iznāca no kapa, lai vēl parādītos neprātīgajam milētājam, bet atkal atgriezās, lai nekad vairs neatnāktu virs zemes. Mūsu klasiskā literatūrā ir atrodams kāds stāsts par Mežgales dakteri. Mežgalē nevar pastāvēt neviens mācīts ārsts, jo no vairāk paaudzēm bijuši savi brīnumdakteri — pūtēji, riebēji un būrēji. Bet tad mežgaliešiem tomēr gadījies kāds

studēts ārsts, kas, laikam, zinājis mežgaliešu sirdis tikpat labi kā viņu anatomiju. Mežgaliešiem viņš teicis: „Esmu labs un gudrs dokters, izārstēšu netikai jūsu slimības, bet arī miroņus celšu augšā.” Lai varētu to pierādīt un apliecināt, izziņojis visu Mežgales draudzi svētdienā pēc dievkalpojuma ierasties kapsētā, kur notiks miroņu augšāmcelšana.

Bet Mežgaliešiem gribas redzēt tikai darītos brīnumus, bet uzceltos miroņus viņi uz māju nedomā vest. Kapsēta pilna ļaužu. Pats dokters nostājas vidū. Kādam vecākam vīram prasa: „Kas, Frici, tev šeit kapsētā ir aprakts?” „Mana sieva Anna,” un asara jau noritējusi pa saulē nodegušo vaigu. „Tad celsim viņu no kapa augšā un jūs abi varēsiet iet mājā.” Nē, nē! to tikai nē, daktera kungs, kur es likšu otro sievu, otrās sievas bērnus, to mana Anna nepacietīs,— lai viņa dus saldi savā kapā.” „Kas tev, Jēkab, kapsētā apglabāts?” jaunais dokters griežas pie nākošā vīra. „Mans brālis Pēters jau te guļ vairākus gadus.” „Celsim viņu augšā, lai iet savā mājā dzīvot un strādāt.” „Bet es esmu jau viņa mājas pārņēmis, tajās ielicis daudz darba un arī naudas. Lai jau viņš guļ vien mierīgs, reiz no dzīves ir aizgājis.” Un nav neviens Mežgales draudzē, kas gribētu savus piederīgos, ar asarām pavadītus, vest atpakaļ dzīvē. Vēl kapsētas malā kāds ar zāli apaudzis un nošķiebušos melnu koka krustu kaps. Zem tā apglabāts pagasta nespējnieks, kuram nav neviena piederīgā. Bet līdz ko tam tuvojas Mežgales dokters, pagasta vecākais jau kliedz pa gabalu: „To tik, daktera kungs, neceļat augšā. Pagasts netiek galā ar dzīvajiem nabagiem, ko darīs, ja vēl mirušie nāks uz kakla.”

Tā studētais ārsts Mežgalē savu klientūru nodrošinājis un strādājis ar labām sekmēm.

Tajā pašā grāmatā ir vēl cits stāsts — „Mīla stiprāka par nāvi”. Tajā tiek runāts par jaunu studentu — latviešu zemnieka dēlu. Brālis, lauksaimnieks, netikai par viņu gādā, bet uzupurējas cik spēj. Bet studentam ir arī sava meitene, ar kuru pēc studiju beigšanas domā vienot savu dzīvi. Viņi satiekas un savu mīlestību apliecina ar mūžīgiem zvērestiem un solījumiem: lai kas notiek ar mums, lai kāda nelaime vai bēdas nāktu pār mums, paliksim uzticīgi līdz galam. Arī nāve mūs nevar šķirt. Bet jaunais censonis saslimst ar diloni un nomirst. Ar skumjām un asarām viņu pavadā arī mīlotā meitene. Bet ar laiku viņas apmeklējumi paliek retāki, kamēr izbeidzas pavisam. Tikai brāļa mīlestība nebeidzas. Kapos viņš uzceļ savam mirušam brālim skaistu pieminekli, lai nākošos kapu svētkos to iesvētītu. Kādu vakaru, kādreiz jaunajam studentam tik uzticīgā meitene iet gar kapsētu ar citu jaunekli. Viņa gan pagriež galvu uz sava bijušā drauga kapu, uz kura redzams skaists piemineklis, bet pie sevis nosaka: „Lai mirušiem miers, bet mēs dzīvie ejam tālāk.”

Kura no šīm mīlestībām bija stiprāk par nāvi? Negribētos pieņemt jaunavas mīlestību, bet tomēr tā turpinājās ar citu jaunekli. Brāļa mīlestība bija pastāvīga, bet tai ar viņu pašu ir jāizbeidzas. Vispārīgi brāļu mīlestība ir tīrākā un labākā, kamēr citās dominē bioloģiskais elements. Šinī gadījumā brāļus šķīra nāve, aiz mūžības sliekšņa viņi atkal satiksies, bet tad skatīsies citām acīm.

Bet vēl nāk kāds Trešais, ar savu pastāvīgo un mūžīgo mīlestību, kas nāvi ir uzvarējis. Tas ir Kristus, kas solījis: „Es būšu pēdējais, kas uz jūsu trūdiem stāvēšu!”

KARAVĪRA SIRDS.

Japāņiem ir jauka paruna: „Nav skaistākas puķes par ķiršu ziedu — nav labāka cilvēka par karavīru.” Tā runā tauta, kas mīlo savus tēvuzemes sargātājus, kuri vienmēr gatavi iet cauri ugunij, ūdenim un velna zobiem. Karavīra sirds ir vienmēr gatava uzupurēšanās pienākumiem — un tās ir cēlas tautas, kurām ir tādi karavīri. No tālās senatnes savus karavīrus mīlo arī latviešu tauta. Tautas dziesmu kopojumos atrodam daudz cildinošu domu un atziņu par mūsu karavīriem — tēvuzemes sargātājiem.-

Ai bāliņi, ai bāliņi,
Nem zobenu rociņā!
Ēj uz prūšu robežām
Sargā savu tēvuzemi.

Tur, kur sāk dažādu iemeslu dēļ mazināties nacionālais instinkts, kur materiālās intereses sāk nomākt ideālus un romantiku, tur pagrimst arī karavīru disciplīna, gods un tās sirdis ne labprāt vairs uzupurējas savai valstij. Tagad tik populārais pacifisms nomaina vīrišķību, resp. kareivismu un nāk par jaunu karavīra garam. Tādēļ ir liela nozīme arī audzināšanai. Labi audzināts karavīrs būs ne tikai stalts un iznesīgs, bet arī pildīs savu pienākumu, pat atdodams savu dzīvību. Diezgan bieži tagad dzirdam gaušanos par mūsu jaunatni, kuras morāles normas vairs nav pietiekoši augstas, iekrišana „bītnīkos” un citās šīs zemes izlaidībās, kas cilvēku padara slinku un glēvu, nomāc miesu un garu. Ir skaidrs, ka tāds vairs nepildīs savu pienākumu, jo viņam ir svešs bruņinieciskums. Nāk prātā mūsu karavīru vienības: vecie strēlnieki, nacionālā armija, latviešu leģions, kurās valdīja liela disciplīna, un uzupurēšanās savam pienākumam. Viņu sirdīs dega svēta uguns, un arī daudzas sadega cīņu laukos. Latvijas armijā ar pieminētiem gadījumiem viegli tikt galā. Tur no dažāda nesaturīga, glēva, izlaidīga un pat netūra jauneklā izveidoja skaistu, staltu un iznesīgu karavīru. Šo rindu rakstītājam kādreiz nācās dzirdēt par kāda veca Latvijas armijas instruktora piedzīvojumiem ar tādu jaunkareivju apmācīšanu, kas savu augumu vienā gabalā nav varējuši noturēt. Tādus parasti atdalījis no citiem, ievēdis sporta zālē uz gluda parketa un dzinis tīkmēr, kamēr šiem „teļiem” vairs nebijis sausuma virsdrēbju vilēs. „Uz parketa jums būs jānācās noturēt savu augumu un mīlēt savu

tēvu zemi līdz pēdējai asins pilītei,” teicis vecais seržants. Sapro-
tams, ka, tādu sutu izturējis, jaunkareivis izauga par izcilu kara-
vīru, kas kaujas laukā zināja savus cīņas biedrus, savus virsniekus
— vadoņus. Viņu sirdis dega un asinis vārījās priekš saviem
draugiem un dzimtenes. Pēc obligātā kara dienesta šie kādreiz
„nesaturīgie” jaunekļi atstāja armiju ar pateicības jūtām sirdī par
saviem audzinātājiem. No armijas viņi šķīrās ar asarām. Savās
ģimenēs tie atgriezās kā iznesīgi un stalti jaunekļi. Nesen izlasīju
svešā valodā kādu grāmatu — *Kalpošana Tēvijai*. Tā bija Viļņas
kara skolas vēsture, kuru savā laikā beidza lielākā daļa mūsu vecā
virsnieku paaudze, kā ģenerāļi: Balodis, Goppers, Hartmanis
u.c. Mazākā neuzmanība draudējusi ar izslēgšanu no kara skolas.
Bijis gadījums, ka izslēdz kadetu par to, ka nav bijis uzmanīgs
pret blakus stāvošo dāmu un nepasteidzies pacelt nokritušo mut-
autiņu. Tas ir mazs sīkums, bet redzami parāda pienākuma pildī-
šanu arī pie mazsvarīgiem notikumiem. Cik augstu turēja savu
pienākumu strēlnieku vadoņi: Briedis, Goppers, Bangerskis,
Auzāns u.c. Cēlas bija šo karavīru sirdis, augstu turēja savu kara-
vīru godu un pienākumu.

Kā asiņoja mūsu karavīru sirdis, kad viņiem aizliedza nese-
najā pagātnē pildīt savu pienākumu — sargāt savu tēvu zemi!
Latviešu tautas vēsturē tas paliks vienīgais traģiskais notikums,
kad karavīriem tika atņemts viņu svētākais pienākums! Neiztir-
zāsim šeit toreizējo notikumu politisko nozīmi, bet ir skaidrs, ka
atņemot toreiz mūsu karavīriem pienākumu, esam pazaudējuši
savas valsts brīvības principu. Vai tad tas bija labāk, ka šis jaunās,
karsti savu zemi mīlošās sirdis čekisti saistītas noveda, kā jērus, uz
kaujamā beņķa? Bet mūsu, un visas cilvēces ļaunākais ienaids-
nieks zina ko dara, jo viņš ir ļauns, viltīgs, rafinēts un asins kārīgs,
kā čūska dziļ ar sāpīgāko un nāvīgāko indi. Kad 1919. gada
rudenī Bermonts uzsāka 8. oktobra rītā savu uzbrukumu Rīgai,
latviešu karavīri cēlās un tā lielo armiju sakāva. Tieši pēc 20
gadiem, 1939. gada 8. oktobra rītā pār Daugavas tiltu pārripoja
pirmais sarkanarmijas ešelons uz savām bāzēm, bet pret to nepa-
cēlās pat protesta vārds. Nāvīgi internacionālais komūnisms
dzēla mūsu tautas un karavīru sirdis.

Īsts karavīrs saprot savu pienākumu un to pilda arī tad, kad
viņa rokās vairs ieroču nav. Spilgts un nenoliedzams piemērs
mums ir Daugavas Vanagu organizācija, kuras dalībnieki stāv
sardzē tāpat kā frontē par savu tēvzemi un tautu. Viņi uzmeklē
katru savas tautas piederīgo: bāreni, karavīru, kara invalīdu,
grūtdieni, slimo cīņas biedri un sniedz roku, lai viņus paceltu no
svešas zemes ceļa putekļiem. Tādēļ pabalstīsim Daugavas Va-
nagu organizāciju, būsim tās dalībnieki un pildīsim savu pienā-
kumu pret to.

Mīļosim savus vecos un jaunos karavīrus no visas sirds!

GADIEM AIZEJOT

Mēdz teikt — gadi aiziet kā gāju putni... Tomēr starpība ir milzīga. Aizejošos gadus laiks mums vairs atpakaļ nedod — tie mūžībā nogrimst klusi... Varbūt kāda sirds no aizmūža atnāk ciemoties savējo vidū — bet tad drīz klusi aizgriežas un pazūd aiz aizvērtiem vārtiem... Bet gāju putni atnāk katru pavasari sameklēt un uzpost savas vecās ligzdas. Viņi atnāk ar savām dziesmām un čalām visu radību modināt jaunai dzīvei, jaunam ziedonim, kad puķu ziedi paveras kā milā sastopoties kvēlas lūpas.

Nosvētījām Kurzemes cietokšņa atceri. Pieminējām mūsu dzīvos un mūžības sliekšni pārkāpušos karavīrus. Pieminējām savu Latvijas armiju, kura izveidojās pirms 50 gadiem. Bet gadiem aizejot viss tas sāk tā kā piemirsties un izbālēt no atmiņas. Bet tas bija „pirms 50 gadiem”, Baloža brigādei nonākot Latgales frontē un Ziemeļlatvijas karaspēkam atstājot igauņu vienības — tās saplūda vienā kopējā Latvijas armijā, kuru sākumā komandēja ģen. Simansons, bet kas vēlāk pārgāja pulkv. J. Baloža vadībā. Nav vairs daudz šo veco cīnītāju un tie paši ir varen steidzīgi aizgājēji. No astoņiem spēcīgiem veco strēlnieku pulkiem, laikam, vairs kopā vienu pulku nesusauks. Būs jāapmierinas ar bataljonu vai drusku vairāk. Atbrīvošanas armijai piederīgo būs vairāk, jo tajā kā brīvprātīgie ienāca pavisam jauni zēni, vēl skolas gados. Bet ir jāņem vērā, ka Latvijas atbrīvošanas armijā, vismaz virsnieku nāca ap 70%, vai vēl vairāk no strēlniekiem. Strēlnieki un atbrīvotāji tomēr jāskaita par viena gada gājumu. Nekādi karotāji vai kalna gāzēji šie vecie karavīri vairs nav. Atceroties senās cīņas un aizgājušos gadus, domā par to, ka kuru katru brīdi arī viņu, kā vecu kara zirgu, ādas pārsviedīs pār sētu. Vēl jau pacel galvas, liek raitu soli ejot, kā ievainotiem ērgļiem gribas vēl pacelties debess zilumā pretim saulei, raudzīties tālos un gaišos apvārkšņos, bet kara laukos un dzīves cīņās nogurušie spārni neceļas senam lidojumam. Ar cerībām šie vecie kaujas ērgļi raugās uz savu jauno audzi, bijušiem leģionāriem — Daugavas Vanagiem, ticot, ka viņi uz saviem jauniem spēcīgiem spārniem vēl tos pacels tālākam lidojumam, vai arī grūtā brīdī paglābs — un beidzot uzrakstīs epitafiju: „Dusiet, jūs kaujas ērgļi.” Tādēļ diezgan prāvu skaitu veco karavīru atradīsim DV pulkā, kas ne būs nav slikti šīs organizācijas piederīgie.

„Dusiet, jūs kaujas ērgļi,” bija rakstīts uz lielā koka krusta pie Sileniekiem zem vecā ozola. Tur kopējā kapā ciešās rindās apgūlušies dusēja 167 — 8. Valmieras pulka strēlnieki, kas krituši

Ziemas svētku kaujās. Šie vārdi bija ņemti no skumjas krievu kara dziesmiņas: „Dusiet jūs kaujas ērgļi.” Ar šo dziesmiņu pavadīja kritušos karavīrus, orķestrim nospēlējot skumjo meldiju pie brāļu kapa. Ja nebija orķestra, tad strēlnieki nodziedāja — kā tas toreiz bija parasts, krievu valodā. 1917. gada vasarā, kad arī es atrados strēlnieku vidū, arvien mēdzu atsēsties zem lielā ozola un „parunāties” ar kritušiem cīņu biedriem. Un šī vieta ne tikai man, bet daudziem palika par svētceļojuma mērķi. Tieši pēc desmit gadiem — 1927. gada vasarā devos svētceļojumā viens pats. Kā strēlnieku laikā bija parasts, pie Slokas ar laiviņu pāri Lielupei, tad pa taisno lauku celiņu līdz vietai, kur Babītes ezers savienojas ar Lielupi. Tāpat kā senās dienās ar mazo plostiņu pāri ezera ietekai uz otru krastu. Tad taisni pāri plašajām Babītes pļavām līdz Ložmetēju kalna silam pie Sileniekiem, kur zem vecā ozola lielais brāļu kaps. Vēl lielais priežu koka krusts stāv kā stāvējis ar uzrakstu — Dusiet kaujas ērgļi, kas izcīnījuši slavu un mūžīgo mieru... Vēl kaut kā pastāv vecais sprunguļu ceļš. Turās arī pirmā līnija, kaut gan ierakumi pienesti ar vieglo Ložmetēju kalna smilti. Kā milža acs pret debesīm raugas no tīreļa tumšais akacis. Arī vēl vecu pozīciju piederumu daudz: sarūsējušu dzelžu, stiepuļu, gāzu masku, tērauda ķiveru un daudz dažādu citu piederumu - liecinieki no senām cīņu dienām, kad viss vārījās kā elles katlā un griezās kopā zeme ar debesi. Svētceļojumu atjaunoju 1936. gadā, kad ņēmu jau līdzī jauno audzi, lai parādītu vietu, kur latvieši pasaulē iegāja kā vēsturiska tauta. Bet, gadiem aizējot, kā viss bija mainījies. Zem Silenieku ozola lielais koka krusts bija notrunējis, bet veselais augšgals piesliets pie ozola. Arī uzraksts — labi salasāms. Krusta vietā uz kopējā strēlnieku kapa uzcelts stalts granīta pieminēklis. Gadiem aizējot tauta savus varoņus nebija aizmirsusi. Caur silu vēl kāda celīte atrodama, bet vecais kara ceļš, pa kuru notika satiksme un piebrauca kara virtuves, aizaudzis pavisam. No vecajām pozīcijām nekas nebija atrodams. Kādos dzeloņu žogos ieauguši krūmi. Ar kāju piesitot šķietamam mietiņam, tas sabrūk putekļos — stiepule paliek karājoties. Ejot pa aizaugušām tekām, jūtama strēlnieku varoņu elpa, liekas, ka viņi ietu mums blakus. Svētceļnieku uz seno cīņu vietām nekad netrūka, bet gadiem aizējot bija mainījušies laiki, ierašas un morāle. Grūtā brīdī armijas atturēšana no savas zemes aizstāvēšanas — jau ir zaudēts pats Latvijas valsts princips, un mūsu tauta nodota internacionālam komūnismam iznīcināšanai.

REINHOLDS KASPARSONS

Brīvo pasauli sasniegusi ziņa, ka Rīgā š.g. 14. aprīlī miris viens no latviešu populārākiem gleznotājiem Reinholds Kasparsons. Rīgā viņš tika dēvēts par Skujenes Danti, jo ar savu smuidro augumu, klasisko profilu, izteiksmīgo degunu atgādināja Dantes attēlu. Dzīvojis samērā ilgu mūžu. Dzimis Kosas Dreimaņu mazmājiņā, kur viņa tēvs ar vecāko brāli Ernestu gatavoja vērējamos ratiņus un izvadāja lauku tirgos. Darbā piepalīdz arī Reinholds, bet viņu interesē cita nodarbošanās kā ratiņu virpošana. Viņš gatavo vijoles, un pats arī samērā labi spēlē. Šis „jājamais zir-dziņš” viņu neatstāj visu mūžu. Dzīvodams Rīgā, viņš arvienu apmeklē krāmu tirgu, pērk vecas salauztas un bojātas vijoles, kuras laboja, līmēja un tā viņam krājās vesela vijolu kolekcija. Kādreiz viņš apgalvoja, ka esot atradis īsto Amati. Dažreiz sirdījās, ka tagad fabrikas taisot vijoles sērijām, kā dāmu zeķes, kurām neesot nekādas vērtības. Beidzis Skujenes draudzes skolu, kaut kā pašmācības ceļā iegūst mērnieka tiesības un strādā Krievijā. Vēlāk pārnāk uz Rīgu un Feniksā darbojās kā tehniskais zīmētājs.

Mākslinieka talants spilgti izpaužās jau skolas gados. Viņš pats to izkopj, un ir jau ievērojams mākslinieks pirms iestājas Latvijas mākslas akadēmijā. Akadēmija varēja viņa mākslinieka uzskatus padziļināt un paplašināt, bet ne nospraust ceļu. Pēc akadēmijas beigšanas (1926.g.) piestājās pie Benjāmiņu izdevumiem un tur darbojās kā mākslas lietu konsultants. Viņa talants bija vispusīgs. Gandrīz visiem Latvijas armijas pulkiem zīmēja karogus, ilustrēja grāmatas, citus izdevumus, skolu diplomus, u.c. Viņa gleznas visiem patika, figurālas kompozīcijas bija vienreizīgas, vai tas bija Jāņu vakars, linu plūcējs, kartupeļu lasītāji, jeb pieguļnieki. Visu mūžu palika uzticīgs klasiskam naturālismam. Mazliet bija izjūtams krievu naturālistu iespaids. Pēc savas dabas kluss, mazrunīgs, vairāk nogrimis savās domās. Mazrunīgs bija arī ģimenē, kādēļ viņa kundze arvien žēlojās par sava vīra klusēšanu. Bet ja sarunas ieslīdēja mākslas fazē, viņš atdzīvojās un dzīvās sarunās varēja pavadīt cēlienu, kurš bija tikpat sirsnīgs, cik sirsnīgs bija viņa skats, raugoties sarunu partnerī. Slavens viņš tika ar savu izstādi, saukto „kaspersionādi”, kura tika sagatavota toreizējā kubisma un futurisma iznešanai. Pretējā puse to Kasparsonam nekad nepiedeva, un karš nerimās visus Latvijas pastāvēšanas gadus. Māksla viņam bija svēta un neaizskarama, kādēļ dega svētās dusmās pret tiem, kas gribēja to iznerrot vai lētas populāri-

tātes dēļ izmantot. Savas klusās un kautrās dabas dēļ, laikam, savā mūžā netika sarīkojis nevienas patstāvīgas izstādes, tikai ar dažiem darbiem piedalījās kolektīvās skatēs. Mūsu valsts pēdējos gados mākslinieku satiku Vērmaņa parkā. Iegājām bufetē un apsēdāmies krēslainā kaktiņā. Kā ieziemešiem mūsu sarunas ievilkās garumā. Kad iejautājos par dzīvi un darbiem, viņš savās atbildēs bija ļoti optimistisks: „Paldies Dievam, dzīvoju tikai no mākslas. Divi simti eļļas darbu ir ārzemēs un dzimtenē nav mazāk. Arvienu esmu aizņemts.” Varbūt tā bija mūsu pēdējā tikšanās, citas neatceros. Viņam bija ievērojama pastmarku kolekcija, kurā atradās arī reti eksemplāri. Tā kalpoja tikai mākslas nolūkiem. Okupanti Kasparsona vārdu gan pieminēja, bet ļoti reti. Viņa tūrā mākslinieka dvēsele postošam okupantu režīmam nevarēja kalpot.

MĀCĪTĀJS ŠLOKENBERGS

Viņš tomēr cīnījās to labo cīnīšanos

Šī gada sākumā trimdas periodiskos izdevumos parādījās Latvijas Ev.-lut. baznīcas archibīskapa T. Grinberga paziņojums par mācītāja Jēkaba Augusta Gaiļa nelikumīgo ordināciju, kurš līdz ar to zaudējis tiesības sprediķot, un kā viņa izdarītie amata darbi ir netiesīgi Latvijas Ev.-lut. draudzēm. Pats par sevi saprotams, ka šis ziņojums nav domāts māc. Gailim, bet tas vērstas pret Dieva priekšā aizgājušo mācītāju Robertu Jēkabu Šlokenbergu. Tā kā mūsu archibīskaps tiek parasti attiecināts salīdzinājumā kā Jēzus mīļākais māceklis Jānis, un tiešām vienmēr ir Kristus mīlestības un piedošanas gara pilns, tad tāds paziņojums nāca kā pērkons no skaidrām debesīm. Vai tiešām mūsu archibīskapa tēvs no brīvas gribas un laba prāta ir parakstījis šo paziņojumu?

Dažādu intrīgu, sīkumainības, godkārības, šauru personīgu uzskatu dēļ tika vajāts māc. Šlokenbergs. Ir taisnība, ka Šlokenbergam bija viena otra cilvēcīga vājība, bet vai visi tie, kas tiesāja māc. Šlokenbergu ir bez vājībām? Katrs cilvēks ir vājš un nevarīgs, tādēļ nevajadzēja skatīties pēc skabargas viņa acī. Nebija man Šlokenbergs pazīstams personīgi, bet arvienu ierados Rūjienā un tur klausījos viņa sprediķos, runās, apbrīnoju lielos darbus. Mācītājs Šlokenbergs cīnījās tomēr to labo cīnīšanos un šinī cīņā viņš neapstājās. Viņš gāja uz priekšu ne kā vējš, bet brāzās kā vētra, un vai kāds brīnums, ka šī vētra aizkāra pašam negribot vienu otru. Ieguvis augstu teoloģisku izglītību, apdāvināts labām runas dāvanām, lielu gribas spēku, izcilām organizatora spējām, nostājās savas draudzes vidū drošs, paļāvīgs saviem spēkiem un ticībai.

Klausoties kādā aizgājušo draugu svētdienas sprediķī, kurā viņš runāja par Dieva un mūžīgās dzīvības esamību, biju pārliecināts, ka toreiz pārpildītajā Rūjienas baznīcā katrs dievlūdzejis varēja liecināt kā evaņģelija stāstā augstā priesterka kalpone par apustuli Pēteri: —Arī šis vīrs bija ar Jēzu no Nāceretes.— Šis apliecinājums gāja cauri visam Šlokenberga teoloģiskam un sabiedriskam darbam. Sarkanās Rūjienas bērnu viņš atņēma Marksam un atdeva Kristum. Baznīcu sāka apmeklēt ļaudis, kuri agrāk gāja tai garām. Mazajā provinces pilsētiņā pacēlās pieminekļi, starp ziedošām puķēm mirgoja strūklakas, kā lielpilsētā. Kad Šlokenberga vadītajā draudze skolā

ierodas uz vizitāciju kreisās valdības ministrs A. Ķēniņš, viņš tā ir pārsteigts un sajūsmināts, ka apsola izgādāt pabalstu skolas celšanas parādu nolīdzināšanai.

Kāds tad nu ir tas grēks, ko Šlokenbergs būtu izdarījis pret Latvijas Ev. -lut. baznīcu, ka tam netiek pāri Lielbritānijas sinode un archibīskaps, un liedzas izpildīt mūžībā aizgājušā mācītāja testamentu: ordinēt mācītāju Gaili?

Bet mācītājs Gailis jau ir ordiņēts, to izdarījis pats māc. Šlokenbergs, pēdējo reizi uzvelkot savu amata tērpu, lai pēc pāris dienām jau stātos sava Kunga un Meistara priekšā. Rodas jautājums, vai mūsu Ev. -lut. baznīca vairs ir kristīga, ja viņā vairs nav Kristus mīlestības un piedošanas?-- skumji lasāms 1958.g. 4. janvāra Archibīskapa paziņojums. Noliecu zemu galvu prāvesta Skrodeļa priekšā, kurš mācītāju Šlokenbergu apmeklējis slimnīcā, nevis lai kārtotu kādus rēķinus, kas varbūt kā kaimiņu draudžu ganiem radās dzimtenē, bet lai izlūgtos piedošanu no slimā amata brāļa... Liels, cēls un Kristus mīlestības pilns ir bijis šis prāvesta solis.

DIVI NEKROLOGI

Emīls Skujenieks

Mūsu sarīkojums tuvojas noslēgumam, bet vienmēr vēl grūti šķirties, tāpat kā bija grūti šķirties no Emīla Skujenieka. Gribētos jautāt, vai šovakar šeit nevarētu būt cits sarīkojums un Emīls vēl būtu mūsu vidū, pastāstītu kādu labu anekdoti, pateiktu kādu asprātību vai prātulu.

Ar Emīlu iepazīnos šeit Klivlandē. Arvienu jau satikāties, bet, kad viņa vairs nav, rodas jautājums, kādēļ tik maz tikāties. Bet reizēs, kad tikāties, arvienu pietrūka laika visu izrunāt. Līdzko sarunas bija uzsāktas, tad lielā steigā devāties uz dzimteni, uz Latviju. Tad arī pārcilājām visas mūsu toreizējās avīzes, žurnālus un grāmatas un pārrunājām par mūsu rakstniekiem, dzejniekiem, publicistiem un avīžniekiem. Emīls bija strādājis *Sociāldemokrātā*, lielas dienas avīzes partijas izdevumā, vadījis teātra daļu. Bija ļaudis, un arī šeit vēl ir cilvēki, kas ieraudzīja ēnu — itkā Emīls nestu līdz tās partijas krāsu. Bet Emīls nebija politiķis, viņš stāvēja tālu no partijām un politiskām šmucēm. Un tajā pašā laikā viņš arī vadīja maigās un mīlās *Zeltenes* redakciju. Viņa labākie draugi atradās pilnīgi pretējā lēģerī, Olģerts Liepiņš un Kārlis Lapiņš, kurš, kā Rīgā mēdza teikt, vadīja melnajā *Latvī* literāro daļu. Emīlam it sevišķi sirsnīgs bohēmas draugs bijis piebaldzēns Lapiņš, ar kuru Rīgas romantiskajos krodziņos, kādi nav nekur pasaulē, pavadījis daudz laika. Emīls man atstāstīja gadījumu, kad ar Lapiņu krietni iestiprinoties pienācis vēls vakars, ieprasījies, kad viņš atkal *Latvīm* uzrakstīšot vienu no vareniem ievadiem. Lapiņš saķēris galvu — viņam ievadu vajagot rītdienas numuram, jo šefam Bergam to apsoliļjis, un numuru jau tagad spiestuvē saliekot. Tad nu abi steigušies uz *Latvja* drukātavu, kur Lapiņš pie burtliča pulsts nodiktējis ievadu.

Nevaram dzīvē visu izrunāt. Valodas raiti un jautri plūst satiekoties, bet šķiroties, kad vajadzētu vēl daudz ko teikt, mēs klusējam. Dažreiz paceļam pilno šķiršanās kausu, asaras tanī iekrīt, bet mēs klusējam. Kad Emīlu apmeklēju pēdējo reiz slimnīcā, viņam bija pārlietas asinis, jutās tīri žirgts, bet viņš savu stāvokli saprata — gatavojās mūžības ceļam ar lielu mieru. Cerēja, ka varbūt vēl uz īsu laiciņu salāpis, vēl brītiņu pabūs mājās.

Sarunās atkal aizklidām uz Rīgu un pārstaigājām senās takas. Par slimību mēs nerunājām. Pienāca apkalpotāja ar ratiņiem, lai rakstnieku aizvestu uz ārsta izmeklēšanu.

„Šodien mums jāšķirās,” teica Emīls, „Varbūt vēl ...”

Teikums palika nepabeigts, kopējas steidzās.

Kā drāmas recenzentam, Emīlam vienmēr gribēju prasīt par Saulieša nesaparasto bet unikālo satīrisko traģēdiju *Ķēniņš Zauls*. Bet tiekoties vienmēr iegrimām citās valodās un iemetām pa čarkai un tā nekad nenoprasīju par *Ķēniņu Zaulu*. Kad slimnīcas gaitenī Emīlu kopējas stūma projām, ienāca prātā, gribēju vēl steigties pakal: „Ko tu, Emīl, rakstīji par *Ķēniņa Zaula* izrādi?” Bet no gaitenja pa kreisi atvērās durvis, aiz kurām Emīls pazuda skatam.

Tā bija mūsu pēdējā tikšanās.

Autors ar draugiem, Bernhardu Sniedzi un Emīli Skujenieku.

Bernhards Sniedze

„Tavā dziļā klusumā
Nogrimst visas zemes bēdas.
Tavā lielā spožumā
Izgaist visas dzīves pēdas”.

„Mums žēl Tevis, brāli Jonatan!” Cik iznīcīgi gan mēs esam! Tev, mīlais Bernhard, vēl priekšā bija diezgan tāls ceļš ko iet, bet cik drīzi tas izbeidzās.

Rodas it kā kurnēšana pret Dievu, kādēļ vēl spēka gados no mūsu draudzes aizsauc pie sevis vislabākos cilvēkus — draudzes darbiniekus. Bet Dieva ceļi nav mūsu ceļi un Viņa domas nav mūsu domas. Varbūt savus mīluļus Dievs glābj no vēl lielāka posta.

Berharda Sniedzes zaudējums nav izjūtams tikai mūsu draudzei, tikpat sāpīgi tas skar D.V. organizāciju un visu Klīvlandes latviešu sabiedrību. Vai mēs varam novērtēt viņa zaudēšanu?

Viņa apņemšanās vēl bija piedalīties draudzes nama nobeigšanā, iekārtot apakštāva telpas sabiedriskām vajadzībām, un galvenais, nobeigt skatuvi, kuras iekārtošanā bija zināšanas un piedzīvojumi. Tāpat palika nerealizētas skaistas ieceres pie draudzes jaunās filmas par mūsu jauno draudzes namu. Sniedze ar saviem draugiem to visu būtu viegli veicis. Sabiedrisko darbu izprata un novērtēja līdz pilnībai. Galvenais bija pats darbs, kas tiek darīts, un neklausījās, neskatījās, ko runā un dara apkārtne. Nebija arī no tiem „skrējējiem”, kas kādu nesaprašanu vai pārpratumu dēļ pamestu darbu, jo saprata, ka darbs nedarīts nevar palikt. Katru uzsāktu darbu izpildīja ar lielāko rūpību un atbildības sajūtu. Pavisam necieta paviršību. Dievs viņam šūpulī bija ielicis lielas mākslinieka dāvanas. Savās gleznās un dekorācijās parādīja labu krāsu izjūtu un izteiktu perspektīvi. Tikai tie daži, prof. V. Purviša darbnīcā nostrādātie mēneši, lai sagatavotos iestāšanās pārbaudījumiem akadēmijā, nevarēja līdz pilnībai atraisīt viņa spožo talantu. Viņa darbi bija izjusti, vienmēr bagāti ar idejām. Dzimtenes daba ar savu krāšņumu bija viņa darbu tematika.

Viņa dzīves logs uz šo pasauli bija vēries 1913. gada februārī Vidzemes Jaunpils pagastā, resp. draudzē. Latvijas patstāvības gados pārdēvēta par Zaubi.

Bijām vienas puses ļaudis. Mūsu pagastus šķīra tikai kāds kaimiņa streijgabala stūris. Ja labi savās tēva mājas robežās at-

spertos, droši akmeni iesviestu viņa pagastā. Bet nekad netiku Sniedzes pagastam ar akmeni metis. Uz savu pagastu bija iedomīgs un lepns un to dēvēja par Vidzemes kultūras centru, jo no tā nāca divi lieli mākslinieki: prof. Vilhelms Purvītis un prof. Pauls Sakss. Vēl Zaube bija devusi ievērojamus saimnieciskus darbiniekus — rūpnieku Ķuzi un ievērojamo Rīgas apavnieku Eglīti. Dzimtenē mums nekāda saskare neiznāca, jo šķīra diezgan liela gadu starpa, gandrīz vai paaudzes mīnā. Bet svešumā tas mūsu tuvību netraucēja. Kad viņš kā jauneklis Šoseju zemes ceļu departamentam sācis krāsot ceļa zīmes, biju jau tēva mājas atstājis un sasniedzis vīra gadus. Svešumā satikāmies un tas mūs vienoja.

Neesmu veikls sarunu partneris, bet ar Sniedzi sarunājoties mūsu valodas plūda ar neapslāpstošu interesi. Bija mums no vietas daudz kopēji pazīstamu ļaužu, kopēji zināmu notikumu, un šķīroties mūsu sarunas vienmēr palika nepabeigtas. Aiz viņa nebēdības, humora, pat nerātņām replikām slēpās dziļi jūtīgais un traģiskais Sniedze. Visas dzīves parādības izprata un izjuta līdz galam. Nežēlojās par savu likteni, sirdšāpēm, dzīves grūtumiem. Atvadoties arvienu teica: „Saulas mūžu.” Kādreiz ieminējos, ka loģiskāk būtu teikt: „Saulainu mūžu,” jo cilvēks saules mūžu nedzīvo. Atbildēja: „Bet gars ir mūžīgs,” kas norādīja uz dziļi reliģisku izpratni. Zīmīgi, ka šķirstam grimstot kapā, pavērās tumšie rudens lietainie mākoņi un to apspīdēja „mūžīgā saule”. SAULES MŪŽU, MĪLAIS BERNHARD!

Bohēmas brīžos uz mūsu galda atradās reibinoši trauki, bet vienmēr mums viss bija kārtībā. Tika pārcilātas sirsnīgas problēmas. Kādreiz ieminējos, vai nevarētu vēl nodibināt ģimenes dzīvi. Tad neganti iesmējās: „Kas nu es vairs par brūtgānu, tur jau suņam jāsmējas.” Sapratu viņa dziļo jūtīgumu un uzmanību, ka pie sava likteņa negribēja saistīt otru cilvēku, kas pēdējo reizi pasniegtu ūdens lāsi izslāpušai mutei. Bet Sniedzem netrūka mīlu roku un siržu grūtā brīdī, kas par viņu uzpurējās. Apmeklējot pēdējo reizi slimnīcā, uz galdiņa atradās kāda kartiņa, kurā lasīju: „Mīļo Sniedzīt, mēs domājam par tevi nakti un dienu, un lūdzam Dievu, lai Viņš Tevi sarga.” Un Dievs viņam sūtīja tās mīlās rokas, kuras viņu nomazgāja, apkopa, un kuras aizvēra acis mūžīgai dusai. Tīrs un apskaidrots pārcēlās uz mūžības krastu. Tas ir brīnišķīgs un jauks dzīves noslēgums, kāds tiek dots tikai izredzētiem.

Sarunās mīlēja kavēties pie savas Zaubes un jaunības, pie nākotnes nodomiem — akadēmiju un pie mākslas problēmām. Visas ieceres un nodomus bija pārtraucis karš. Tādos gadījumos palikām sentimentāli un vienojāmies Veidenbauma skumjā dziesmā:

Sen kapā dus nodomi cēli
Un sirdij tik žēli, tik žēli.

Līdz ar viņa cēliem nodomiem nu kapā dus arī pats Sniedze,
un skumjās nolieksim galvas, pieminot viņa sirsnību un mīles-
tību.

MĀKSLINIEKS BASKĀJIS

Vai gleznotājs Voldemārs Irbe bija ģenijs, par to domas dalās. Bet viņam ir sava neatņemama daļa ne tikai Rīgas sejā, bet visā mūsu kultūras dzīvē kā īpatnējai un talantīgai interesantai personībai. Viņš tomēr bija tēlotājas mākslas pārstāvis no Dieva žēlastības, un talantu neviens viņam nenoliedz. 1973.g. 13. novembrī viņš būtu kļuvis 80 gadu vecs — apaļa jubileja, kuŗu vērts atzīmēt. Dzimis Vidzemes Malienā, Beļavas pagastā 1893.g. krāsotāja ģimenē. Vēl zēns būdams, viņš pārnāk uz Rīgu un sāk strādāt pie namu „pervētājiem” zeltiniešiem, kur viņa gars rod izteiksmi krāsu skaistumā un gleznās. Papildinājies pie Madernieka un Purviša. Es viņu jau ievēroju Rīgā, kur viņš gāja basām kājām uz pirkstgaliem pacēlies un uz priekšu padevies. Tādēļ viņu iesauca par Irbīti, jo viņa iešana atgādināja irbes tecēšanu. Parasti padusē bija paspiesti uz papes gabaliem darināti gleznojumi un plecoss kā lauku ganam uzkārtā kulīte ar pastelkrāsām.

Tuvāka iepazīšanās ar šo dīvaino cilvēku un mākslinieku iznāca Ķemeross, kur pavadīju trīs pēdējās Latvijas vasaras, labodams kaŗos iegūtās vainas. Irbītis no Rīgas Ķemeross iebrauca

Irbītis aicinā pirkat gleznas. (Aizmugurē autors)

„Dod nu, puisīt, cepurīti, lai fotogrāfs uzņem mani kā lielu vīru.“

Pēc fotografēšanas Irbītis saka: „Puisīti, apskaties, ka tik utis nav iekšā.“

rītos, apmetās kaut kur ielas malā vai krustojumā un nodevās gleznošanai. Vienmēr ap viņu salasījās ļaudis, kas ziņkārīgi raudzījās viņa gleznošanā. Viņi ieguva arī pa darbiņam, lai izdaiļotu savas mājas. Gleznošana Irbītim veicās — ko nespēja ar krīta gabaliņu, tur pielika pirkstu. Katru uzgleznotu darbiņu pārnesa pāri ielai, uzlika uz sētas vai pieslēja kādai sienai, lai pats no tāluma noraudzītos, kas viņam iznācis. Arvien vēl piedams, pielika kādu strīpiņu vai likumiņu, kur tas bija vajadzīgs. „Tu nu, Irbīt, šodien strādā kā pats Purvītis ar spilgtām krāsām,” kāds pienācējs piezīmēja, raugoties noliktā zīmējumā. „Vai tu domā gan, tad jau man pašam ar jāapskatās kāds tas „purvītis” iznācis”, atjokoja darinātājs. Bet tad uz reizes aprāvās: „Nedrīkst jau tā lielīties, dabūs zināt direktors, un manas gleznas izmetīs no mūzeja.” Jāpiezīmē, ka valsts mākslas mūzejs bija iegādājies dažas Irbīša gleznas. (Tā laika mūzeja vadītājs bija prof. V. Purvītis.) Par gleznām mūzejs it kā maksājis līdz Ls 1000.00 gabalā. Šis savādais cilvēks mākslinieks mani interesēja un intriģēja, kādēļ nosēdēju veselīgiem cēlieniem raudzīdamies viņa gleznošanā. Mēs labi sadraudzējāmies un arī labi sapratāmies, tikām daudz runājuši par mākslu un dažādām dzīves parādībām. Runāšana viņam veicās: bija veiklu valodu, pat asprātīgs un dziļdomīgs. Bet dažreiz izdalīja nodrukātus traktātus, kuŗos izteica savus dzīves uzskatus un pārsprieda mākslas problēmas. Tos lasot gan likās, ka Irbītis noiet no ceļa un nebūtu „riktīgs” —bet ne jau katram rakstītais vārds padodas. Kādreiz pie savas novietnes bija pie sētas piestiprinājis mēnešrakstu *Aizsargs* ar ievietoto Rirdāna karikatūru „Kā ganu Jānītis tika pie savas govš?” Lai to parādītu, Rirdāns bija uzzīmējis tikai trīs lietas: rīksti, kuŗas tievais gals veidoja govš asti, uz tās uzklātu govš ādu, galvu un ragus veidoja uz rezgaļa uzsprausts klingēris. Šo zīmējumu Irbītis rādīja sanākušajiem ļaudīm: „Jūs redzat ģeniju, Rirdāns ir liels ģenijs un ideju bagāts. To katrs nevar!” Kādu rītu, iziedams uz ielas, ieraugu Irbīti un dzirdu, ka viņš skaļi domā. Caur tumšām eglēm laužas rīta saules gaišums, Irbītis plātās rokām un runā ar sevi. Ieraudzījis mani, viņš paskaidro: „Vai redzi, kas tur caur mežu laužas laukā? Cik tas ir vareni!” Rāda man ar roku uz saules gaišumu, kas spiežas caur Ķemeŗu tumšajām eglēm. „Nu labi, Irbīt, uztaisi to skaisto skatu gleznā, tev taču krāsas pie rokas,” skubinu viņu. „Nē! nē! Es to nevaru. To nevar neviens. Dievs radīja gaismu!” Tā Irbītis bija aizrāvies ar rīta gaismu un nejuta ap sevi vairs apkārtnes.

Kādreiz ierunājos, lai velti netērē naudu un laiku un nebrauc vakaros uz Rīgu, bet pārnakšņo Ķemerose. Piesolu naktsmājas, un

viņš ir priecīgs palicējs. Gribējās ar šo īpatnējo cilvēku parunāties divatā, dziļāk ieskatīties viņa dvēselē un izprast, kas viņu novedis pie neparastā dzīves veida. Norunātā laikā viņš arī ierodas, bet, ienācis istabā, bailīgi raugās apkārt, un gaužas par pārgulēšanas iespējām. Piesolu dīvānu, bet atsakās, jo viņš esot netīrs un smirdot. Palikšot slikta smaka, un es vairs nevarēšot te dzīvot. Norādu uz istabas vidū noklāto lāča ādu, bet arī tā tiek noraidīta, jo esot utis, un kas tās no vilnas dabūšot laukā. Tad, raudzīdamies uz paklāto ādu, it kā tā būtu dzīvs lācis, atmuguriski tuvojās durvīm, veikli izlavījās laukā un aizgāja. Radās doma viņu nofotografēt. Biju jau dzirdējis, ka neļaujoties fotografēties, kādēļ sāku uzmanīgi par to runāt. Palīgā nāca arī dzejniece A. Richtera kundze, un galā Irbītis bija pavisam priecīgs uz kopēju bildēšanos. Bet kad aizgāju pie fotografa, tas negribēja nākt, jo būšot tikai velta staigāšana. Cik esot mēģinājis, tik Irbītis neesot ļāvis. Šoreiz Irbītis bija pavisam priecīgs uz bildēšanos. Tādā ceļā ieguvu vairākus uzņēmumus, kas jāuzskata par retumiem. Gadījās tuvumā kāds jauneklis — mazpulka dalībnieks, no tā Irbītis aizņēmas formas cepuri — laiviņu, lai fotografs viņu uzņemot par „lielu vīru”. Bet, cepuri atdodot, piekodināja labi apskatīties, vai tajā neesot utis. Vai un cik viņam utu bija, kas to lai zina, bet redzējis nevienu netiku. Ja Skalbe tomēr saka, ka katram esot sava uts, tad tādā nozīmē Irbītim to bija papildnam. Viņš prata arī ar atjautīgu humoru vienu otru pamatīgi izāzēt. Bija parasts, ka Ķemeros starp peldviesiem atradās vairāki gleznotāji, pat akadēmiķi, kuŗi ar Irbīti kā sev līdzīgu kollēgu labprāt pārrunāja mākslas problēmas.

Citreiz Irbītis pienācis klāt rāda man mazu glezniņu un piesola pārdot. „Paņem nu, atdodu par Ls 2.-. Pats redzi, ka šis darbiņš ir daudz vērts.” Kad par šo nopirkto darbiņu prasīju akadēmiķa L. novērtējumu, atbilde skanēja: „Tas ir ģenija darbs!” Kad atstāju dzimteni, šis ziemas skatiņš palika dzīvoklī pie sienas.

Liels vērtību pārvērtēšanas laiks pazudināja arī Irbīti. Viņš aizgāja bojā, lieliniekiem ienākot Rīgā 1944.g. oktobrī. Bet viņa darbi dzīvo, un viņa vārds tiek pieminēts pārrunās par mākslu.

FRIDRICHS VEINBERGS

Lielas personības ir kā gaišas bākas, kuras tumsā rāda ceļu. Bet no ceļa bieži novīļ maldunguņi un noved mūs purvā, un vēl tad nevaram attapties, ka mums bija liels ceļš un gaišs ceļa rādītājs.

Nav gan vecam Fricim (tā Rīgā viņu sauca) šogad lielas atceres, kuru skaitļu galos raksta apaļas nulles vai apzīmē ar skanošiem vārdiem, bet jubilejas tomēr ir un pie tam vēl divas. Viņa dzīves logs vērās pirms 115 gadiem, 1844.g. 24. janvārī Lielsvētē, skolotāja ģimenē, un 1924. g. 24. maijā rima no savām darbošanām Rīgā. četrus gadus atpakaļ kādā apcerē par 1905. gada revolūciju nācās pieminēt arī Veinberga nostāju, gadījās kāds oponents, kurš mani norāja, jo Veinberga idejas nebijušas augstākas par Rīgas namiem. Nekādu polemiku neiesāku, jo sapratu, ka Veinberga personība viņam sveša. Viņa mērķi un idejas cēlās tālu pāri ne tikai Rīgas namiem, bet arī Rīgas torņiem. Veinbergs savā laikā mums bija gudrākais jurists un tālredzīgākais politiķis. Ja pareizi atcerēšos, viņa sirds apstājās brīdī, kad bija atnācis prasīt padoma, kādā sarežģītā lietā, viens no Rīgas slaveniem advokātiem.

Beidzis 1867. g Maskavas universitātes tiesību zinību fakultāti, Veinbergs atgriezās dzimtenē. No 1869. g. dzīvo Rīgā un strādā dažādās iestādēs kā tiesībnieks un stājas Rīgas Latviešu Biedrības priekšgalā. Tikai pateicoties Veinberga zināšanām un diplomātijai varēja pastāvēt Rīgas Latviešu Biedrība, jo citādi 1870'tos un 80'tos gados vācieši būtu to noēduši bez sāls. Un kas mums bija RLB? Viņa bija Latvija pati! Ne par velti tauta bija devusi viņai tādu jauku miļu vārdu: Māmuļa. Mūsu valsts patstāvības laikā politiķi no RLB centieniem aizgāja prom, spēlējami "augsto" politiku, kura mums maksāja dārgi. Veinbergs bija ass zobens tajos laikos pret vāciešu varmācību un hegemoniju Latvijā. Kad gubernators aizsūtīja savu vietnieku, vācu tautības ierēdni, pie Veinberga, lai pārrunātu RLB slēgšanas jautājumu, tas iegājis Veinberga kabinetā, sācis runāt vāciski, bet Veinbergs uzsaucis: šapku doļoi (cepuri noņemt). Vācietis nebija ievērojis, ka ar muguru nostājies pret ķeizara Aleksandra II bildi.

Veinbergs veikli nostādīja vāciešus pret toreizējo cara valdību un paglāba RLB. Lai aizstāvētu latviešu centienus vāciešu priekšā, nepilnus trīs gadus izdeva avīzi vācu valodā *Baltische Zeitung*, kurā starp citu uzrāda lielo plaisu Latvijā starp vāciešiem un iedzimtiem, un tālredzīgi norāda, ka var sekot liela katastrofa. 1887. g strādā guberņas valdē, bet pēc pāris gadiem kroņa dienestu atstāj un paliek pr zvērinātu advokātu Rīgā. Šai laikā daudz strādā avīžniecībā, nostājas asā cīņā pret vāciešiem. Uzņemas vadītāja

lomu Rīgas un citu pilsētu domnieku vēlēšanās. 1902. g. nodibina konservatīvo *Rīgas Avīzi*, kurā apkaro demokratiskos centienus, atzīdams tos par kaitīgiem latviešiem. 1905. gadā brīdina latviešus no piedalīšanās revolūcijā, jo nostāšanās pret valdību var atņemt mums lielu postu. Atzīst par labāko palikt uzticīgiem cara valdībai. Kad 1917. gadā Krievijā pie varas nāca bolševiki, Veinbergs nostājās tad vāciešu pusē. Viņa politiskais uzskats bija, ka mums nav kopēja ceļa ar bolševikiem, bet draudzība jāmeklē ar tuvāko un lielāko kaimiņu, jo pāri jūrām mūs grūtā brīdī neviens nenāks glābt. Bet visos savos centienos viņš kaislības, viņu noliedz, pulgo un nicina. Sevišķi kreiso aprindās ir kā dadzis acī. Pat Amerikā 1908. gadā izdotā *Strādnieku Kalendārā* kāds "dzejnieks" salīdzina Veinbergu ar vijolīti un mēslu čupu, un savā vājā dzejā lasītāju mutēs noslēgumā liek sekojošu pantu:

Kur agrāk vijolīte zēla,
Tur tagad sūdu čupa pūst.
Vijolīte drīz aizmirsta kļūs,
Bet "smird, ka Veinbergs",
tā mūžam slava būs.

Viņa sabiedriskie un politiskie centieni nebija tikai kādam laikmetam, bet skatījās pāri laikiem un paaudzēm un savai tautai rādīja īsto ceļu. Viņa paredzējumi sāk piepildīties. Pieminēsim vēl kādu Blaumaņa veltījumu Veinbergim:

No rokas tev var izraut spalvu,
Var tavus rakstus plēst un kājām mīdīt,
Var kaut un saukt, tu centies esot rīdīt-
Nekas par to, cel augstāk savu galvu!

Tie kas ar tevi, zina tavu grēku:
Kad tauta glēvā izklaidībā slīka
Tad sirds tev dega, tavi vaigi tvīka,
Kā pretiniekam rādīt viņas spēku!

Un vienprātību tu tai sludināji,
Un patstāvību mācīt neapnīki,
Un brāļa roku brāļa rokā liki,
Un rāji tos, kas uzticībā vāji.

Tām kupru mugurām bij taisnām liekties
Un acīm pašu paļāvībā zibēt!
Un rokām nedarīta darba gribēt,
Un nelūgties pēc tā, bet lepni sniegties!

Un tādēļ viņi tevi projām stūma!
Ej arī--nezudīs tev tava daļa!
No latvju ozollapām balva zaļa
Un zieds no mīlestības rožu krūma!

Bet tam, kas iedomājas tevi sitīs,
Ar žēlu smaidu tikai uzsaukt varam:
"Par velti stājies pretim šādam garam,
Tas kāps un pieaugs, tu--jau esi kritis!"

Veinbergs nebija savas tautas pēdējais idealists, kuru apsmēja.
Cik žēl, ka šodien mums tādu nav!

KĀDAS TRAĢĒDIJAS 15 GADI

Kapteiņa Kristapa Upelnieka piemiņai

1944. gada 14. novembrī vācu lauku žandarmērija apcietināja vairākus Kureļa grupas virsniekus, starp tiem faktisko grupas vadītāju kapteini Upelnieku, pulkvedi Liepiņu, pulkv.-leitn. Graudiņu, kapteini Mucenieku, virsleitnantus--Gregoru, Rasu un Prikuli, leitnantu Ankravu, darbvedi Valteru un saimniecības priekšnieku Pavulānu. Vispirms tie esot novesti uz Talsiem, tad uz Liepāju, kur tiesāti. Kara tiesā ar ^{ģen.} Dēnicu kā priekšsēdi, minētiem latviešu virsniekiem inkriminēts, ka viņi uzturējuši sakarus ar angļiem un citiem pretvācu politiķiem un gatavojušies bruņotam apvērsumam. Cīnījušies pret vācu SS vienībām un uzbrukuši latviešu būvbataljonam. Izdarījuši pretlikumīgas rekvizīcijas, pieņēmuši dezertierus u.t.t. Nošāvuši arī kādu vācu virsnieku. Upelniekam aizstāvēties atļauts 25 minūtes, pārējiem pa piecas. Pēc tiesas sprieduma nošauti: Upelnieks, Liepiņš, Mucenieks, Gregors, Rasa, Prikulis; pārējie divi nošautie nav bijuši kurelieši. Graudiņu, Pavulānu un Ankravu iesloga koncentrācijas nometnē.

Ar Kristapu Upelnieku bijām ne tikai labi pazīstami, bet mūs saistīja arī klusa draudzība. Viņš bija zinīgs vīrs, viņa vēsturiskos apcerējumus mūsu augstskola godalgoja. Satiksmē vienkāršs, sirsnīgs, vispārīgi reti jauks cilvēks; bet viņu kautkā intrigēja politika. Pavisam nevar teikt, ka viņš būtu bijis kāds dēkainis vai avanturists, bet karstas putras strēbējs gan. Merķeļa ielas dzīvoklī pavadījām ne vienu vien cēlienu sarunās par mūsu tautas pagātņi un citiem vēsturiskiem tematiem. Mēs sapratāmies ļoti labi, bet līdz ko sarunas ievirzījās politiskā plāksnē--tās apsīka. Politiskie temati mums nesaskanēja, pavisam nē, bet tādēļ Upelnieka personība manās acīs nepalika mazāka. Aizkustinoša bija viņa gādība par ģimeni. Agri zaudējis dzīves draugu, saviem bērniem pieķērās ar visu sirdi un dvēseli. Saimniecību vadīja un māju kopa paša Upelnieka māte. Dažreiz mūs iztraucēja brīnišķīgi smuks sievišķis no akadēmiskām aprindām, kurai iznāca pie Upelnieka darīšanas ar viņa rakstiem vai manuskriptiem. Kādreiz iejautājos--vai nedomā vēl otrreiz precēties? Tad skaļi iesmējās: "Jā, jā! Sievu jau es varu dabūt, par to nešaubos," bet tad strauji aprāvās un lūpas savilkās kā sāpēs, "bet saviem bērniem mātes vairs nē!"

Vecā māte ar bērniem vasaras vidū arvien pavadīja Rītes Rozēs pie Upelnieka tēvoča. Tur mūsu bērni satikās un rotaļājās ziedošajos Susejas ličos. Lauma bija gudra, apdomīga meitene. Sajuzdamas mātes zaudējumu, bērna acis meklēja tālus apvāršņus, kur savās domās aizklīda un kavējās. Dēls Egīls skaļāks,

bezbēdīgāks un priecīgāks, gribēja izmācīties tikai par labu šoferi. Kur tagad atrodas šis labi audzinātais un jaukais bērnu pāris?*

Kad SD vīri veduši Upelnieku nošaušanai--arī tad pēdējos vārdus veltījis saviem bērniem. Upelnieku pēdējo reizi satiku 1944. gada septembrī, dodoties bēgļu gaitās cauri Rīgai. Tad viņš piederēja jau kureliešu štābam, kurš vēl atradās Skrīveros. Redzēju iegērbusos Latvijas armijas virsnieka uniformā ar Lāčplēša ordeni pie krūtīm. Ar vari centās mani atrunāt no došanās uz Vāciju, bet ieteica kādā mežā nogaidīt pārmaiņas, jo drīzi viss būšot kārtībā. Sapratu, ka Upelnieks spēlējās ar uguni—es viņam neklausīju. No dzīvokļa kopīgi iznācām uz Merķeļa ielas. Viņš steidzās uz staciju, lai brauktu uz Skrīveriem. Kad sniedzām rokas atvadām, teicu: "Esi, Kristap, uzmanīgs, Vācija ir grūti ievainots zvērs, tādēļ ļoti bīstama." Bet Kristaps Upelnieks nebija uzmanīgs. Viņa pēdējie vārdi bijuši vēl palicējiem: "Dzīvojat un darat tā, lai manam dēlam nav jākaunas, ka viņa tēvs mirst par Latviju." Bet Upelnieks nemira par Latviju—viņš mira dēļ pārpratuma un neapdomības. . . Viņa dzīvība arī mums trimdā būtu nepieciešamāka kā nāve! Bet no Upelnieka nāves mums nevienam nav jākaunas--un pēc 15 gadiem visiem, kas viņu pazinām un zinājām, ar skumjām jānoliec galvas, sveicinot to mūžības krastā.— Cik slikti iznāca, ka kurelieši vieglprātīgi palāvās mūsu bijušiem politiķiem un diplomātiem. Cik zināms, viņi uzturēja sakarus ar Zviedriju, no kurienes raidījumi un ziņojumi vēstīja par noteiktu rietumnieku palīdzību un šai versijai ticēja. Bet tā bija bolševiku makšķere, uz kuras kurelieši uzķērās, tikai rietumnieku rokās. Tie savu mērķi sasniegta. Pēc šī notikuma lielākā daļa kureliešu tika ieslodzīta koncentrācijas nometnē. No lielāka posta tos paglāba ģenerālspektora Bangerska iejaukšanās.

---

* 1988.G. Lauma dzīvo Greničā, Konetikatā, Egīls Rīgā.

PIENSAIMNIEKU KOOPERACIJAS 50 GADI.

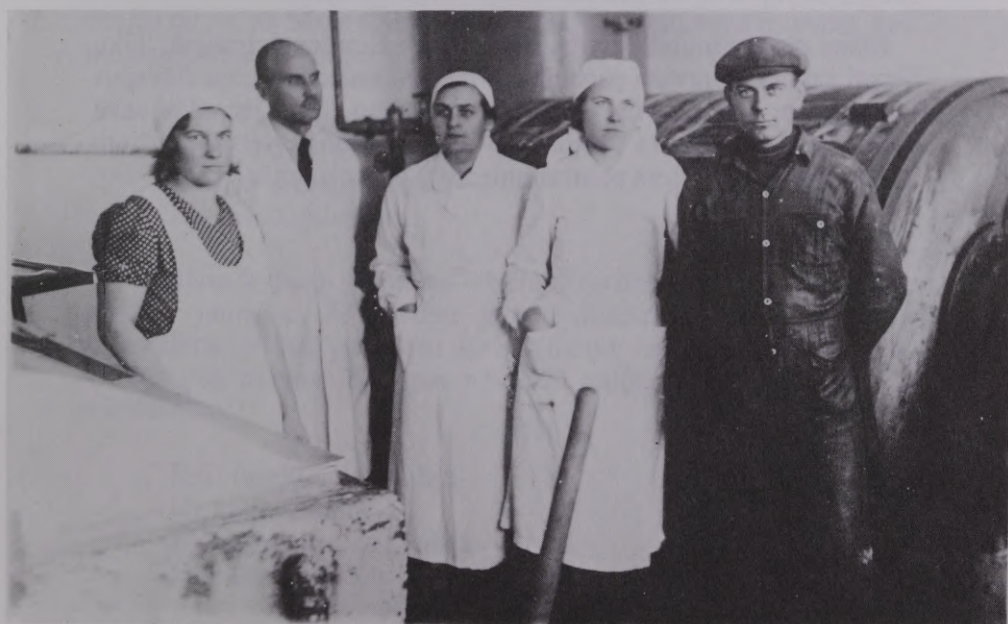
1909. gadā marta mēnesī sāka darboties pirmā piensaimnieku sabiedrība, vai kā toreiz teica—kopmoderniecība. Darbība tika uzsākta ar mazu biedru skaitu, un pati pienotava izskatījās gaužam bēdīga: maza koka mājiņa, kā pirtiņa, bet ar to tika dots sākums lielsaimnieciski sabiedriskam pasākumam, kuram Latvijas tautsaimniecībā bija liela nozīme, kā pirmā pasaules kara, tā mūsu valsts patstāvības gados. Līdz 1914. gadam, kara sākumam, jau darbojās 88 piensaimnieku sabiedrības, kurām pēc tolaiku tehniskām prasībām piederēja labi iekārtotas pienotavas. Pa kara laiku šis skaits katastrofāli samazinājās un darbību turpina tikai 16 koppienotavas. Bet mūsu valsts sākumā piensaimnieku sabiedrības atsāka darbību un 1922.g. jau darbojas 84 pienotavas. Ar to tad nu koppienotavu skaits strauji aug un 1928.g. mums ir 465 pienotavas. Vēlāk šie skaitļi gan mainās uz leju, bet tas notiek sakarā ar koppienotavu pārorganizēšanos un apvienošanu.

Tieši pirmā koppienotava stāv man labā atmiņā no puikas gadiem, kad pats vēl nedomāju par darbu piensaimniecībā. Viņa atradās Drabešu pagastā pie Spāres Doles ceļa malā, kas veda no Skujenes uz Ierīkiem. Vēlāk uzcēla prāvu divstāvu ēku, kurā tika apvienota pienotava ar kooperatīvu. Kara laikā šī ēka nodega līdz pamatiem, un līdz ar to izbeidzās arī tas sabiedriskais pasākums, kuru mēs šodien atceramies.

Runājot par pirmo piensaimnieku sabiedrību, nevaram pāriet garām viņas organizētājam un vadītājam Miķelim Stradem, kurš mums jāuzskata par celmlauzi piensaimnieku kooperācijā. Beidzis Krievijā Vereščagina piensaimniecības skolu, apveltīts ar labām organizatora un vadītāja spējām, Strade domā, ka netikai muižnieki, bet jo labāki zemnieki kopdarbības ceļā var pienu pārstrādāt un iegūtos produktus laist tirgū. Strade nācis sakaros ar dažiem Drabešu pagasta lauksaimniekiem—piensaimniekiem, ir licis pamatu piensaimnieku kooperācijai. Drīzi piensaimnieku darbā rodas tādi pazīstami vārdi, kā Fricis Kerselis, Teodors Kalniņš, kuri atbraukuši no Vācijas piensaimniecības institūtiem bruņojušies ar smago zinisko bagāžu. Strade, strādādams praktisko piensaimniecību, izveidoja arī pirmo koppienotavu grāmatvedību. Tā bija gan nepilnīga, bet administrācijai kautkāds pamats tika dots. Tanī pašā laikā saraksta pirmo *Piensaimniecības Rokas Grāmatu*, no kuras zināšanas ir smēlušies mūsu vecākās paaudzes piensaimnieki. Ja atmiņa neviļ, tad viņa līdz ar prof. Neilanda *Piensaimniecības Ķīmiju* ir tikusi lietota Smiltenes piensaimniecības kursos. 1913.g. no Amerikas atbrauc Ulmanis un Strade atrod labu erudītu darbinieku sabiedriskā laukā. Viņu starpā nodibinājas, ja ne sirsnīga draudzība, tad vismaz laba pazīšanās.

Mālamuižas vecā (nodega 1933.g.) un jaunā pienotava

Rites piensaimniecības darbinieki.

Sākoties karam, Ulmanis paliek Latvijā, bet Strade dodas bēgļu gaitās uz Krieviju, kur strādā zemstves pārvaldē kā piensaimniecības inspektors.

1920.g. atgriežoties Latvijā, Strade steidzas satikt savu veco paziņu Ulmani, kurš tagad ir ministru prezidents. Sarunas novirzās uz sabiedriskiem pasākumiem un piensaimniecības organizāciju. Ulmanis uzsver, ka piena olbaltums jāizbaro cūkām, jo Anglijā bekonam ir labs tirgus. Strade tomēr ceļ iebildumus, jo nevarot saprast, ka olbaltums izbarojams cūkām, jo no tā var iegūt brīnišķīgu delikatesi—labu sieru. Strade jūt, ka viņa iebildumi prezidentam ļoti nepatīk. Tālāk Strade vēl uzsver, ka uz kooperācijas pamatiem jāveido arī citi saimnieciski pasākumi, kamēr kapitālisms nav ieviesies mūsu zemē. Ar to sarunas izbeigušās un Ulmanis Stradi uzskata par savu ienaidnieku. Tiek izslēgts no katra organizācijas darba savā dzimtenē. 1934.g. pavasarī tiek rīkots sarkarā ar piensaimniecības kooperāciju 25 gadi pastāvēšanu plašs atceres akts. Pats par sevi saprotams, ka rīkotāji nevar pajet garām šī pasākuma dibinātājam un iesācējam Miķelim Stradem, bet Ulmanis brīdina: —ja Strade tur būs, tad manis tur nebūs.— Jubelija notika bez jubilāra. Bet tieši atceres dienā iznāk Strades grāmata: *Kā organizēju un vadīju pirmo Latvijas koppienotavu..* Drīz notiek 15. maija pārvērtības un tiek slēgta Strades privātā pienotava Vidzemes šosejā, kurā viņš ražoja augstas kvalitātes sierus.

Mans piensaimnieka darbs iekrita tieši Strades dzimtenē. Tiku Stradi satīcis un arvien pārrunājuši piensaimniecībai tuvu stāvošus jautājumus. Vēl 1944.g. sākumā Strade no Rīgas ieradās savā dzimtenē. Visu vakara cēlienu pavadījām sarunās par pagājušiem laikiem un notikumiem piensaimniecības organizācijās.

LAPAS MĀRTIŅU ATCEROTIES

Laiks nestāv uz vietas. Kā mūžīgi plūstoša straume tas aiznes visu kas, gadās ceļā. Notikumi un paaudzes grimst mūžībā, izbālē un zūd no atmiņas. Pussimts gadi aizgājuši mūžībā kopš Rīgā Torņakalna kapsētā apglabāja visvairāk lasīto un dziedāto dziesminieku Lapas Mārtiņu, 1909.g. 20. aprīlī. Kad avīzes iznēsāja ziņu, ka miris Lapas Mārtiņš, atceros no savas bērnības, ka arī mūsu mājās sanāca kaimiņu vīri un sievas, lai pieminētu aizgājušo dzejnieku. Visi kopīgi nodziedāja viņa dziesmu:

Tas cilvēks šinī pasaulē
Tik dzīvo īsu brīdi:
Te zied, te vīst, te nobālē,
Drīz trūdu bedrē krīt.

Dzimis lauku amatnieka ģimenē 1846.g. 18. sept. Trūkums un rūpes stāv kūmās pie nākošā dzejnieka šūpuļa. Tikai divas ziemas var apmeklēt pagasta skolu, bet jaunietis slāpst pēc izglītības. Pie saimniekiem strādā par puisī, lai nopelnītu naudu skolai. Palīdz arī tēvam mūrnieka darbos. Vēl trīs ziemas Valmieras un Rūjenes draudzes skolā, un tālāklās zināšanas piesavinājas pašmācības ceļā. Dzejnieka talants mostas agri. Trūkst naudas, ko pirkt papīra, tādēļ dzejas raksta uz bērza tāsīm. Mīlestība ir tas mutuļojošais avots, kas mūžam paliek neizsmelts.

Tik mīlestība vien ir tā,
Kas priekam kroņus pin,
Un kad beidzas jaunība—
Ap sirmo galvu tin.

Populāras ir dzeju grāmatas—*Mīlestības dziesmu rota*, *Mīlestības puķītes jaunībai*. *Mīlestības gaudu dziesmas* piedzīvo sešus izdevumus. Mūsu paaudzei šīs grāmatas izliksies vientiesīgas, varbūt pat naivas, bet gan nevarēs noliegt lielo sirsnību un vienkāršību.

Reiz tumšā naktī vadīju
Uz māju meitiņu.
Kad šķīramies, tad bučoju
Es viņas vaidziņu.

No mīlestības dziesmām galīgi izslēgts erotiskais elements, kas dažreiz spilgti izpaužas mūsu laikos.

Jo jaunībā, kas mīlējās
Ar taisnu draudzību,
Un uzticīgi vienojās
Uz visu mūžību.

Kas neskat mantu nīcīgu,
Ne augst kārtu pras,
Bet meklē tiklu, mīlīgu
Tik īsti laimīgs tas.

Tam mīlestības gaišu dar
Šo dzīves tumsību,
Par priekiem bēdas pārvērst var,
Dod sirdij mierību.—

Aizgājušās jaunības paliek žēl, kura nekad vairs neatgriezīsies.
Iznīcības domas skumdina dzejnieku.

Tu jaunība, kam sārtais vaigs,
Kam prieks vēl sirdī mīt,
Tev vēl ir jaukais dzīves laiks,
Tev laimes saule spīd.

Liec vērā—drīz tas paiet steidz,
Šeit viss ir iznīcīgs!
Drīz liktens tevu prieku beidz,
Jo tas nav pastāvīgs.

Ar visu sirdi Lapas Mārtiņš pieķeras dzimtenes tautiskiem tēmatiem. Lai tikai pieminam: *Latviski lai atskan dziesmas*, kas līdz ar Baumaņu Kārļa mūziku pastāvēs vienmēr. *Ak, Tēvija, tu dārga svēta, Lai dziesmas skan daudz balsu vienībā, Cel pāri man par Daugavu* u.c. Visvairāk dziedātā bija:

Cik mīļa esi Latvija
Tu, mana dārgā Tēvija!
Ar savām zaļām birstalām,
Ar savām druvām bagātām.—
Kas tevi karsti nemīlo
Nav vērts, ka tevi apdzīvo.

Ne mazāk ražīgs Lapu Mārtiņš ir prozā. No viņa spalvas nākuši šādi oriģināli stāsti un romāni: *Labam laba alga*, *Noziedzies, bet nevainīgs*, *Laime pēc nelaiemes*, *Ko liktens pārbauda* u.c. Daudz tulkojumu: *Priežkalna roze*, gandrīz 2000 lpp. biezs romāns,

Mednieks, romāns 8 daļās, *Don Karlos*, *Izabella* u.c. Lapas Mārtiņš ir bijis visražīgākais rakstnieks, sarakstīdams milzumu grāmatu. Viņš ļoti labi izprata toreizējo lasītāju gaumi un prata tai piemēroties.

Bet viņš ir bijis arī valodnieks un daudziem ģermānismiem atrada latviskus vārdus, kurus vēl lietojam šodien, Freilene tika nosaukta par jaunkundzi, vāciskās „kusiņas” vietā atrada brīnišķīgo „buču”.

Lai cik sirsnīgi apdziedāja mīlestību, bet pašam tanī neveicās. Laikam sieviešiem nebūs paticis. Ar vienu aci drusku šķielējis, rokas aukstas taukainas, baltais elsiņš vienmēr nav balts, mazā šlipsisīte apsmulēta; ļoti paticis iedzert alu vai ko vēl stiprāku. Tomēr vēlāk esot ticis pie savas Līzītes, ar kuru tad uzticīgi dalījies liktenī. Arvienu apmeklējis Rīgas Latviešu Biedrības runas vīru sapulces un citas sanāksmes. Lai gan nekāda amata RLB nav ieņēmis, bet nekad tur nav bijis lieks. Vinmēr ieradies kā aicināts, atnesdams kādu dzejoli vai apcerējumu. Un pats par sevi bijis saprotams, ka Mārtiņu vajadzēja aicināt uz bufeti, kur viņam tika izmaksātas pusdienas ar visām piedevām, jo pašam naudas bijis vienmēr paknapi.

LATVIEŠI SVEŠUMĀ

Tāles vilina. Cik ilgu pilnu skatu kādreiz no savas dzimtenes pakalniem raudzījāties tālumā, kur pret apvāršņiem pacēlās zili kalni un dūmakā tīti meži. Šīs ilgas radīja vēlēšanos izrauties no vecās vietas, atstāt tēva māju un doties svešumā. Un šo aizgājēju bija daudz. Tēva mājās palika tikai vecākais dēls. Aizgājēji atnāca uz savu veco ligzdu tikai ciemoties, bet daudzi tur neparādījās pavisam. Bija laimes meklētāji, kas aizbrauca uz Austrāliju, Kaliforniju un Sibiriju, lai tur raktu un krātu zeltu, bet gandrīz visi tur aizgāja bojā. Novgorodā, Jeiskā, Ufā, Sibīrijā nodibinājās latviešu kolonijas. Viņi tur ara jaunu zemi, bet daudzas sēklas "krita ērkšķos un uz akmens." Tikai dzejnieks Pumpurs aizgājējiem žēli sauca pakal: "Kam jūs klīstiet tālu, tālu, Prom no savas dzimtenes."

Tā bija pašgribēta trimda. Bet tad nāca 1905. gada revolūcija, kādēļ daudziem nu vajadzēja aut kājas tālam ceļam, lai nekristu sodā par nodevību pret toreizējo valsti. Daudzas sirdis, kas domājās cīnījušās par maziem brāļiem, trimdā grima sāpēs un ilgās pēc savas dzimtenes. Ber viņu ilgas nebija bez cerībām, jo vecās Krievijas cari nebija sarkanie diktatori. Izdeva amnestijas un daudzi atgriezās savās mājās. Tad nāca citi laiki, briesmīgi laiki. Nokrita netikai cariem kroņi, bet par "tautas ienaidnieku" tika pataisīts katrs cilvēks, kas mīlēja savu zemi un tautu. Jauno diktatoru barība bija asinis un nāve. Tad bēgļu ceļos devās lielas mūsu tautas masas, lai glābtos no fiziskām un garīgām mocībām. Šodien latvieši ir izkaisīti pār visiem kontinentiem un visiem svešiem ceļiem, atlūzuši kā zari no savas tautas dzīvā koka.

Katru vasaru iesmērēju savus spēkratus, pārbaudu to "sirdi" un riepas, lai dotos pie tautiešiem svešumā. Pagājušā gadā apmeklēju ASV vidējos dienvidus. Šogad pēc Kanādas dziesmu svētkiem devos uz vidējiem austrumiem. Ceļa mērķis tiek izraudzīts Pensilvānijas dienvidaustrumu stūris, Landenberga, kur savā lauku saimniecībā dzīvo J. Rošānu ģimene. Rošāns dzimtenē bijis skaistu, auglīgu Rites pagasta Gastulēnu māju saimnieks uz Susejas upes krasta. Jaunībā kopā ar Veseli apmeklējuši Jēkabpils pilsētas skolu. Tagad savā īpašumā ieguvis 42 akri lielu saimniecību, ierīkojis zivju diķi, 5 akri apsējis as griķiem, kas domāti tikai bišu barībai, otri 5 apstādīti ar Ziemassvētku eglītēm. Pie pārējās zemes apstrādāšanas netiek, jo abi ar dzīves biedri aizņemtī maizes darbā ārpus mājas. Dēls Jānis strādā pēc nobeigta kara dienesta Ņujorkas pavalstī namdara darbus, lai nopelnītu naudu studiju turpināšanai. Meita Rita beigusi augstskolu, nākošā mācības gadā mācīs augstskolā angļu valodu Delavērā. Sarunas novirzas pie dzimtenes ļaudīm un lietām. Dzīvojam svešumā, bet domas un sirds ir tur,

kur kādreiz karājies šūpulis zem tēva mājas jumta. Tuvākā pilsētiņā Kenetskvērā palikušas vairs tikai divas latviešu ģimenes, agrāk dzīvojušās izbraukušas uz citām lielākām pilsētām.

Pābraucot Pensilvānijas roežu, Delavēras pavalstī satiekam Sprodzānu ģimeni, kas dzimtenē Rugāju pagastā atstājuši labi iekoptas mājas, tagad svešumā iepirkuši nelielu pleķīti, uz kura uzcēluši skaistu modernu dzīvojamo māju. Ģimenes galva strādā uz būvēm, bet meita beigusi augstskolu, nodarbināta slimnīcā. Robežpilsētā Vilmingtonā atrodas liela tautiešu kolonija, kas nodibinājusi arī savu draudzi, kuru aprūpē mācītājs Siliņš no Filadelfijas. Lielākā daļa tautiešu nodarbināti rūpnīcās un pie būvniecības.

Liela runāšana iznāk ar Akmentiņu, kas dzīvo netālu no Doveras pilsētiņas un uz saviem 8 akriem ierīkojis plašu bišu dravu ar 700 saimēm. Šo skaitli gan pats saimnieks tur ļoti relatīvu, jo daža saime izkrīt, citas atkal nākot klāt.

"Vai bites ienes daudz dolāru gadā?", iejautājos dravas īpašniekam.

"7-8 tūkstoši gan, ja saimes izdodas izvadāt uz labām ganībām," paskaidro centīgais biškopis.

Savas runas nevaram ne izbeigt, kad noskaidrojas, ka kopā ietas kara gaitas Ložmetēju kalnā un pie Mazās Juglas. Arī Latvijas atbrīvošanas cīņās ieti kopēji ceļi. Senās cīņu gaitas pārcilāt ir interesanti un jauki.

Ceļu turpinu līdz pašai Delavēras dienvidus robežai pie Atlantijas okeāna. Ošenvjū pilsētiņas apkārtnē lauku saimniecības ieguvušas četras latviešu ģimenes: divi Bērziņi, Vālodze un man ieziemietis Kampars no Skujenes. Ir tiešām jābrīnās par Kampara znota Valda Bērziņa uzņēmību, kas savā īpašumā ieguvis 140 akru lielu saimniecību un pārvērtis par ziedošu saminiecību. Saimniekošana iesākta ar tukšām rokām, kopā ar sievas tēvu Kamparu salikuši tikai \$1000, ko iemaksāt par pirmajiem simts akriem un vecu graustu. Ar savām rokām uzcēlis 40 tūkstošu kvadrātpēdu vistu kūtis, kurās mitinās 10,000 vistu, kuras devušas \$450 apgrozījumu nedēļā. Pagājušā pavasarī vistas likvidētas, jo parādījusies kāda slimība. Bet Bērziņi domā tās atjaunot nākošā gadā. Saimniecībā iegādātas visas lauksaimniecības mašīnas, divi piec-tonnīgi kravenieki, vieglais traktors un uzstādīta koku apstrādāšanas darbnīca. Pašlaik vēl atrodas 60 akru, ozolu meža. Koki tiek cirsti un apstrādāti pašu, daļēji arī tirgus vajadzībām. Vecais grausts pārvērsts par skaistu, modernu dzīvojamo māju. Farma un viss saimniecības inventārs samaksāts un iepirkti vēl 40

akru zemes klātu. Šogad visa apstrādājamā platība atrodas zem kukurūzas, kuras ienākumu saimnieks vērtē uz 8,000-9,000 dolāru. Bērziņš ir rīdzinieks, nāk no karavīru ģimenes, apmeklējis Bulduru dārzkopības skolu, Vircburgas nometnē mācījies dažādos pārskološanas kursus. Visas iegūtās zināšanas tagad liek darbā, kas dod milzīgus panākumus. Visur un vienmēr veicot lielos darbus, uzticīgs palīgs un atbalstītājs ir viņa dzīves biedre Gaida; ģimenē aug divi braši dēli.

Kad sēstamies pie kopējā pusdienas galda, uz kura atrodas vecā Kampara maksšķerēti žāvēti zuši un citi pašu saimniecībā un mājās ražotie gardumi, mūsu valodas novirzas, kā parasts, par zaudēto dzimteni. Ir jāpiemin, ka Kampara tēvs, neskatoties uz savu gadu nastu, kopā ar dēlu Induli aizgājuši leģionā, lai cīnītos pret mūsu dzimtenes un visas cilvēces ļaunāko ienaidnieku--komūnismu. Nav sāpes vēl aizmirstas, kad no cīņas lauka vecam Kamparam vajadzēja iznākt vienam.-- Daudz mums ko atcerēties vēl no tiem laikiem pirms pirmā pasaules kara, kad Kampars paraleli Mironova komercskolai Rīgā apmeklēja Dubura dramatiskos kursus. No tiem laikiem viņam pastāvējusi laba draudzība un pazīšanās ar vairākiem mūsu skatuves māksliniekiem. Atgriezies tēva mājās, noorganizē Kosā un Skujenes apkārtnē labu amatieru skatuves ansambli, kas dod vērtīgas teātra izrādes. Pie Dr. Zariņa Skujenē apmetās pa vasaru literāti un citi mākslinieki, Kampars tur arvienu ir viņu vidū. Liels notikums ir, kad kaimiņu Ķ ēcu skolā ierodas jauna skolotāja Lilija Štengele, kurai Dievs devis lielas mākslinieces dāvanas, izcilu balsi un skaistumu. Pāvils Gruzna un Viktors Eglītis viņu pierunā atstāt skolotājas darbu un doties uz Rīgu, kur Jaunajā Teātrī varēs strādāt kā aktrise. Bet savā palīgskolotājā līdz ausīm iemīlējies skolas pārzinis Lūsis, un neparko neatlaiž. Kādā dienā pie Kampara no Ķ ēcu muižas jāšus ierodas vīrs un skubina, nekavējoši ierasties skolā, jo tur drīz būšot divi miroņi. Kampars līcis tūlīt iejūgt drošku, pa ceļam kā oficiālu personu vēl paņēmis līdzī Kosas pagasta skrīveri Bercholcu un devušies turpu. Stāvoklis tiešām bijis ļoti traģisks, bet reizē arī komisks: pie galda sēdējuši Lūsis ar Štengeli, abi noraudājušies. Lūsim rokā pielādēts rovolveris, un viņa paziņojums bijis pavisam kategorisks: -Tikai divas izejas var būt, vai Lilija paliks skolā strādāt, jeb šeit būs divi liķi.- Bijušas lielas pūles Lūsi pārliecināt un nomierināt. Bet kad bijušas visas problēmas pārcilātas un atņemts revolveris, Lilija tikusi nekavējoši nogādāta Ieriķu stacijā.

Kā izdzisis, vecs ugunskurs iededzies atkal un liesmo ar jaunu spēku, tā sarunas ar veco Kamparu ir iekvēlojušās par mūsu kopējo dzimteni un nevar norimties. Daudz ir runāts, bet daudzas atmiņas vēl paliek nepārcilātas, kad ceļamies no pusdienas galda. Vēl ar Bērziņu ģimeni kopējs ceļojums uz pāris jūdžu tālo okeana malu.

Kā nedēļas nogalē, piekraste pilna ļaužu kas meklē sauli, gaisu un ūdeni. Lai gan vēja nav, lielie ūdeņi iekustējušies viļņo. Bērziņa kundze labi izpētījusi globusu un karti, zin pēc grādiem, kur uz vecā kontinenta atrodas kura vieta. Paliek skumji, gribētos kā Sudraba Edžus Dulnajam Daukam iesēsties laivā un doties jūrā, lai atrastu apvārsnim malu un--mūsu dzimtenes krastu. Mums tikai atmiņas. Nākotne neko vairāk nevar dot, priekšā tikai tukšums, nogurms un nespēks.

Mēdz teikt, ka arī vecais paliekot jaunāks un priecīgāks, kad atrodoties starp jauniem. Un kur lai atrod--ja ne tur, kur jaunatne saiet kopā, dzīvo, sapņo un strādā. Tādēļ savus ratus pagriežu uz ziemeļiem un dodos uz Savienoto Valstu universitātes pilsētu Itaku Ņujorkas pavalstī. Pati pilsēta nav liela, iespiesta ielejā starp diviem kalniem, bet pēc rakstura līdzīga Heidelbergai. Arī Kajuga ezers (Cayuga Lake) nebūs platāks par Reīnu. Abas Itakas augstskolas ir pati pilsēta, un nekā cita ievērojamāka saskatīt nevarēs. Varbūt vēl ievēribas cienīgs mazais kājnieku tiltiņš, kas savieno krastus apmēram simts metru dziļai gravai. Kad pār tā margām lēcis pirmais pašnāvnieks, nav zināms, bet vispārīgi to nekad neesot trūcis, kā to paskaidro mani pavadoņi. Pirmām kārtām tie esot bijuši nelaimīgi mīlētāji, kur dzīvības neprāts licis meklēt galu. Viņiem nedaudz sekojuši daži nesekmīgi studenti. Cik tautiešu dzīvo Itakā un cik studentu mācas Itakas augstskolās--nav precīzi zināms. No mācības spēkiem, kas pēdējā laikā darbojušies Cornell universitātē, ir bijis agr. A. Ozols, kas pirms nepilna gada miris. Viņa dzīves biedres pavadībā atliek vienīgi apmeklēt tautieti kapsētā. Ozola kundze turpina strādāt Cornell laboratorijā. Vēsturnieks A. Ezergailis iegrimis grāmatu kalnos un gatavo kādu zinātnisku darbu, lai, mācības gadam sākoties, varētu sniegt jaunas zinības saviem jauniem studentiem. Viņa dzīves biedre Inta turpina studijas Cornell'ā. Prieks par jauniem censoņiem, kas savā plašajā bibliotēkā tur arī latviešu grāmatas, daudzas sūtītas no dzimtenes. Tautiešu Itakā nav daudz un tie paši dzīvo izklaidus and kopā daudz nesatiekas. Pavisam no tautiešu grupas pazudis rakstnieks Modris Zeberīņš, pat tālruņa grāmatā viņa vārds nav atrodams. Cornell universitāte šogad svēta savu simts gadu pastāvēšanu. Ejot pa tās hallēm, gaitenīem un bibliotēkas telpām jūtama liela cienība pret šo slaveno Savienoto Valstu zinātnes iestādi. Bibliotēka ievietota divās lielās celtnēs, bet atsevišķas vēl atrodas pie fakultāšu klausītavām un laboratorijām. Kādas lasītavas stūrī redzu lielu globusu, steidzu pie tā, lai paskatītos uz Latviju, bet tās tur neatrodu.

Mana vēlēšanās ir sadzīt lielā latviešu zinātnieka prof. Dr. Paula Valdena pēdas, kas šeit darbojies kā viesis 1927/28. gados un sakopojis savas lekcijas Cornell kollēgām grāmatā: Sāļi, skābes,

bāzes, elektrolīti un stereoķīmija. Vienu no šīm grāmatām autors dāvinājis savam Cornell kolēgam ar ierakstu: "Dem lieben Kollegen Prof. Dr. Nichols mit freundlichem Dank für die schonen Tage in der Cornell University, P. Waldens." Grāmatā ievietota arī prof. Valdena ģimēne. Bibliotēkā atrodamas daudz grāmatas ar Valdena darbiem. Ieskatoties tajās, ir jāizsaucas: "Ak, šie latviešu zemnieku dēli! Tur vecās zemnieku sētās zem salmu jumtiem karājās viņu šūpulis. Tur veidojās mūsu tautas fiziskais un garīgais spēks." Valdens savu zinisko karjeru bija sācis Rīgas politehniskā institūtā, kā asistents, Dr. chem gradu ieguvis Pēterpils universitātē, ievēlēts cara Krievijā par zinātņu akadēmijas locekli. Nodibināja savu skolu, kas izaudzināja arī daudzus Latvijas ķīmiķus. Pēdējais viņa ziniskais darbs: *Ķīmijas vēsture*. Miris 1957. gadā lielā vecumā Getingenā.

Cornell universitātes bibliotēkā atrodami arī citu latviešu zinātnieku un publicistu darbi. Starp tiem uzgāju trīs Ozolus: Kārli, Jāni un Zelmū.

Lielā ceļojuma suns ir pārlekts. Vēl jāpārvar tā aste. Tādēļ 29. augustā dodos pie Kajuka (Keuka) ezera, kur notiek Sirakūzu latviešu ev.-lut. Kristus draudzes izbraukums, lai skaistā ezera krastā, Bašķu ģimenes īpašumā, pavadītu svētdienu. Tas ir labi apmeklēts, ieradušies daudz tautiešu no Sirakūzām, Ročesteras un citām vietām. Sākas ar dievkalpojumu, kuru vada mācītājs Zīraks. Ir atkal ko apbrīnot latviešu lielā centība un sasniegumi. Bašķu ģimene izveidojusi plašu vīna dārzu ezera krastā, kas aizņem 50 akru. Kad esam visi sasēdušies viesmīlīgo māju dārzā, lai iebaudītu--ko katram Dievs devis--raisās valodas, rodas jautājumi, tiek dotas atbildes un birst asprātības.

"Kā klājas vīnakaļna kungam", griežos ar tiešu jautājumu pie mājas tēva.

"Kungam iet pavisam labi, tikai dzerat vairāk vīna," tikpat tieši atbilk dārzu īpašnieks.

"120 tonnu ogu gadā, kas dod \$20,000."

"Vai domājat palikt pie sasniegtā?"

"Nē, nē! Vīna dārzu paplašināšu un apgrozījums jāsasniedz \$50,000," atbild centīgais vīnakaļna īpašnieks. Kaimiņos uz sava īpašuma ierīkojies un uzcēlis skaistu māju būvuzņēmējs A. Elgūts. Atnāk arī šeit laipnā namā paciemoties. Kad par šo un to pārrunāts, iebaudītas garšīgas pusdienas un iedzerts labs vecās zemes konjaks--pienākusi jau vakara krēsla. Jānododas mājup.

1965.g.

IZSKAŅAI

Esmu ieradies pilsētas centrā. Nezinu pats kādēļ šeit atnācu. Maldos pa ielām, laukumiem; kautko meklēju, raugos apkārt, kādas žēlabas, kāds nemiers mani dzenā. Ejot gar Klīvlāndes Šeratona viesnīcu, atmosfost. Jā, tikai pāris nedēļas atpakaļ un, likās, ka šī svešā pilsēta ir mūsu pašu. Latviešu valoda skanēja ielās, viesnīcu gaitenēs, sarīkojumu telpās. Un tagad jau tāds tukšums, pelēcība, ikdiens. Eju pāri skvēram, pie strūklakām, tur kori pulcējās gājienam—varbūt tur kaut ko atradīšu? Bet arī tur tukšums, tikai rets gājējs parādās uz bulvāra. Kāda lapa lēni atraisījusies šūpodamās krīt lejup. Mana roka to uztver un spiež pie lūpām itkā gribēdams noskūpstīt par pagājušās vasaras zaļumu, krāšņumu... Ak, bet mana jaunība tu esi, mūsu dzīves vasara ir pagājusi—tagad jau vītusi un dzeltējusi, un spiežu to vēl ciešāk pie lūpām. Bet ko gan šeit meklēju uz šī svešā pilsētas bulvāra, kas nokaisīts jau dzeltenām lapām? Raugos pāri Ērijas ezeram, skatos debess zilumā, pa kuru aizpeld saules apzeltīts mākonītis. Nē, nekā neredzu, pēc kā ilgojas sirds—un skumjas vēl dziļāk krīt dvēselē. Man gribas vēl tieši redzēt tā skaistuma, kas šeit atmirdzēja krāšņos tautas tērpos, kuru karogos, svētku ļaužu laimīgās sejās, gribu dzirdēt jautrās, priecīgās valodas. Pieveru acis, lai vismaz kā parādība viss tas vēl nostātos manā priekšā. Bet tas ir pavisam kautkas cits ko redzu! Kaut kur pa Kalpaka bulvāri iet dziedātāju pulki aiz saviem karogiem viens aiz otra. Viņi steidzas uz svētku vietu, lai dziesmās izteiktu savas tautas prieku un ilgas, savas dzimtenes skaistumu. Kāda ēna man ir pietuvojusies un klusi čukst ausī: —Nē, šī zeme nav radīta mūsu svētkiem, ne arī mūsu kapam. Tas viss ir tikai atskaņa, atblāzma no dzimtenes.— Taču redzēji to veco vīru, kas dzimtenē uzticīgi bija kopis savu dzimto sētu, tagad atspiedies pret ielas stabu slaucīja asaras. Uz jautājumu, viņš atbildēja: —Tas ir Latvijas bērns gājiens, ne vairs mūsu prieka pilnie dzimtenes dziesmu svētki.— Dziļas skumjas viņa sejā.

Kāda gājēja soli iztraucē manu aizsapņošanos. Atveru acis, un redzu, pa bulvāra ietni tuvojas dāma, tērpusies elegantā kostīmā. Gar viņas seju nolaižas dažs rudens lapa, bet viņa pati neredz. Viņas dzīves gausie puksti atskan no smailiem kurpju papēžu pieskārieniem bulvāra asfaltam. Tie līdzinājās lēniem pulksteņa sitieniem, kuri katru esošo sekundi atstāj pagātnei—mūžībai. Bet viņas gaita ir cēla, paceltu galvu raugas taisni uz priekšu. Viņas sejā, acīs jau izdzisis aizejošās vasaras dzīvības brīnums. Izdzisis kamīns, izsmēķēta cigarete... Viss paiet. Viņai, svešiniecei, nav nekādu skumju, ne žēlabu par mūsu izskanējušiem dziesmu svētkiem.

Vispārējie dziesmu svētki Klīvlandē nekad vairs nebūs, tie, kas atkārtosies, būs citi. Viss tas, kas šeit notika, bija viena no varenākām trimdas tautiešu demonstrācijām, kas parādīja mūsu augsto kultūru, mūsu tautisko apziņu, mūsu vienotību. Mēs lepni paceļam savas galvas, un sakam: nav ko žēlot pagājušo, pēc pieciem gadiem nāks atkal citi svētki! Bet tad būsīm jau vecāki, mūsu soļi būs gurdāki, un daža balss, kas šoreiz kopkorī skaņi pacēlās dzimtenes brīvībai, būs apklususi. Viss paiet. . .

TRAKAĻS GARS
(1995.g. revīzija) pirmās

OTRĀ DAĻA

Karš un revolūcija

TRAKAIS GADS (1905.g. revolūcijas piemiņai)

Šogad paliek pusgadusimtenis, kad 1905.g. revolūcija satrauca plašo Krievijas imperiju. Pēc piecdesmit gadiem vērojot vēsturiskos notikumus secībā — mēs varam skatīties uz tiem arī no citas perspektīves, kā tas bija revolūcijas dienās un vai 30, 40 gadus atpakaļ. Parasti kā revolūcijas cēloni uzskata cāriskās Krievijas neveiksmi Japāņu karā un patvaldībai pakļauto tautu neapmierinātību. Bet varam arī teikt, ka karš bija tikai iegansts īstiem revolūcijas ideologiem nemieru sākšanai. Mazākuma tautībām cara patvaldība nebija pieņemama, bet vai viņām bija kāda nozīme revolūcijas sākšanai, kā to mēdza un mēdz vēl tagad apgalvot daži revolūcijas piekritēji — ir jāšaubas. Interesanta ir Sukoniņa statistika par cilvēku skaitu pēc tautībām, kas sastāvējuši par neatļautu politisku darbību apcietinājumā uz 1905.g. 1. janvāri. Šis skaits ir sekošs: 1898 krievi, 1676 židi, 624 poļi, 124 kaukazi, 85 baltieši, pārējo 94 — visu kopā 4526. Šis skaits ir niecīgs, sevišķi attiecībā pret baltiešiem, jo lietuviešus cara valdība uzskatīja par stingriem autonomistiem.

Nemieri iesākās Pēterpilī priestera Gaponas organizēti un vadīti. 1904.g. decembra sākumā kādā savu ļaužu sanāksmē Gapons teicis: „Es gaidu tikai kādu iekšēju notikumu — lai krīt Port Artura!” 21.dec. krita Port Artura. Tieši pēc nedēļas — 28. decembrī sanāca gaponiešu ļaudis — 280 cilvēku un nolēma iesākt nemierus. Priesteris Gapons vadīja izsūtāmo cietuma baznīcu Pēterpilī. Gaponiešu darbība izveidojās plānveidīgi un saviem nolūkiem izmantoja katru mazāk vai vairāk nozīmīgu gadījumu. 1904.g. 29. dec. (lietoju veco stilu) Puķilova fabrika, kura strādāja bruņošanai, atlaida kādu strādnieku par neatļautu metālu piesavināšanos. Šis gadījums tika izmantots nemieriem, un 3. janv. 1905.g. iesākās streiks visā fabrikā. Streikotāju priekšgalā nostājās Gapons. No Puķilova streiki pārgāja uz citām fabrikām. 5. janv. finanču ministrs Kokovcevs griezās pie ķeizara, norādīdams uz smagām saimnieciskām sekām un visu to ļaunumu, kas tiek organizēts un vadīts no Gaponas; valdībā atradās daži vientiesīgi ļaudis, kas ticēja Gaponam un viņa priestera kārtai. 6. janv. 22 galvenie gaponieši nolēma organizēt gājieni uz pili un iesniegt ķeizaram petīciju. Nemieru kustība ar katru dienu pieņēma plašumā. 7. janv. iznāca pēdējie laikraksti, jo streiki pārgāja arī uz spiestuvēm. Tādos satrauktos apstākļos Gaponam izdevās noorganizēt gājieni uz pili. 8. janv. Gapons apbraukāja

daudzas sapulces, kurās pieņēma petīcijas tekstu. Bija diezgan daudz sanāksmju, kur Gaponam nācās vilties, bet viņš prata masas pārliecināt — ka nekādas briesmas nedraud, ka ķeizars petīciju pieņems un viss norisināsies labākā kārtībā. Sanāksmēs, kur stāvoklis bija krasāks, viņš teica: „Ja ķeizars nepieņems strādnieku prasības, tad mums nav ķeizara,” un pūlis atkārtoja: —Mums nav ķeizara!— Lai demonstrācijai piešķirtu policijas un armijas acīs nevainīgu raksturu, nolēma gājiena priekšgalā nest svētbildes un ķeizara portretus. Petīcijas saturs bija garš un plašs, un nobeidzās vārdiem: „Pavēli un paklausī izpildīt tās! Nepaklausīsi un neatsauksies — mēs nomirsim uz šī laukuma tavas pils priekšā.” Vai šai petīcijā bija izteikta tikai Pēterpils strādnieku un tautas vēlēšanās, ļoti jāšaubas, jo viņas saturu Parīzes komunistu avīze *H u m a n i t é* publicēja jau dienu iepriekš pirms to pieņēma strādnieku mītiņos.

8. janv. valdība nolēma demonstrāciju noliegt un uz visiem stabiem, māju sienām uzlimēja uzsaukumus, ka uzskata gājienu par nevēlamu un bīstamu valsts drošībai, kādēļ pret to tiks nostādīta policija un armija. Nepaklausības gadījumā lietos ieročus, lai demonstrāciju apturētu.

9. janvāris bija svētdiena. Strādnieku gājieni no savām sapulcēšanās vietām iesākās ar tādu aprēķinu, lai plk. 2 nonāktu pie pils. Kad gājiens no Narvas vārtiem nonāca pie Svabodnij kanāla, priekšā nostājās karavīru ķēde. Neskatoties uz brīdinājumiem, gājiens virzījās uz priekšu un pacēla plakātus: —Zaldāti, nešaujiet uz tautu!— Pirmie tika doti brīdinājuma šāvieni. Pūlis sakustējās, bet vadoņi gāja uz priekšu, tā iespaidodami masas. Tad karaspēks deva pirmos tiešos šāvienus pūlī. Vairāki tika nošauti vai ievainoti. Pirmais pie zemes krita pats Gapons. Izplatījās baumas, ka nošauts, bet viņa tuvākie draugi to pacēla un pārsvieda pār sētu. Ar to brīdi Gapons paslēpās un pazuda no Pēterpils. Pūlis izklīda uz ceļa, pametot svētbildes un cara portretus. Tāpat tika izklīdinātas citas demonstrantu grupas. Visur nostājās pretim karaspēka kardonī ar brīdinājumiem, kur netika paklausīts, šāva pūlī. Vakarā visas demonstrācijas izbeidzās. Pilsētā klīda baumas par lieliem upuriem, kuru skaits arvienu vairojās. Vēlāk pēc oficiāliem ziņojumiem noskaidrojās, ka demonstrācijās kritušo ir 130 un ievainoto vairāki simti. Demonstrācijās piedalījušos skaitu noteica uz 300.000. Vēsturnieks Oldenburgs, novērtēdams 9. janvāra notikumus, raksta: „9. janvāris bija politiska zemestrīce — sākums krievu 1905.g. revolūcijai.” Kur pēc janvāra notikumiem palika Gapons, nav īsti noskaidrots. Daži

revolucionāri izdevumi vēl tagad piemin, ka atradies Dienvidkrievijā, bet oficiālie ziņojumi vēstīja, ka aizbēdzis uz ārzemēm, no kurienes sūtījis savus uzsaukumus. Šos uzsaukumus pat revolucionārais *Osvobožģenije* ievietojis kā laikmeta dokumentus. Viņu saturs līdzinājās mums tik labi pazīstamajam boļševiku žargonam. Daži no šiem uzsaukumiem adresēti atsevišķi, par piem.: zvēram caram, šakaļiem — ministriem, suņu varzai — ierēdņiem utt. Revolucionāriem un kaujas komitejai viņš rakstīja: „Ministrus, pilsētu priekšniekus, gubernatorus, pristavus, gorodovajus — policistus nošaujiet. Generāļus, virsniekus, kas pavēlēja uz jums šaut, nositat. Kaujas komitejai lai visi līdzekļi, ieroči, dinamīts, lai ir zināmi un pieejami. Ūdens vadus, gāzes ierīces, telefonus, telegrafus, apgaismošanu, visas satiksmes ierīces, ceļus, tiltus, dzelzceļus, iznīcinājat. Apspiedīsim asinskārīgos zirnekļus!” (Osvobožģ. 5.III.1905.) Vēlāk pretizlūkošanai izdevies noskaidrot, ka pieminētā kaujas komiteja atradusies gājienā uz pili aiz Gaponā, kuras uzdevums bijis petīcijas nodošanas brīdī nogalināt caru.

19. janvārī ķeizars uzdeva Pēterpils vecākam Trepovam, sasaukt strādnieku pārstāvjus no visām Pēterpils fabrikām un tos pieņēma Carskoje Selo. Uzrunājot delegāciju teica: „Jūs ļāvat sevi iespaidot un apmānīt no mūsu dzimtenes ienaidniekiem un nodevējiem. Tādas dumpīgas demonstrācijas un izlēcieni tikai uztrauc iedzīvotājus, noved pie nekārtībām un nevainīgu cilvēku upuriem. Valsts vara vienmēr stāsies pret tām ar bruņotu varu. Zīnu, strādnieku dzīve nav viegla, nepieciešams daudz labot un kārtot; bet ar satrakota pūļa demonstrāciju izteikt savas vēlēšanās ir noziedzīgi.”

Tanī pašā sanāksmē cars paziņoja, ka atļāvis 50.000 rubļu 9. janvārī cietušām ģimenēm. Uzticēja senatoram Šidlovskim, noorganizēt komisiju no strādnieku vidus, kas izteiktu un kārtotu vajadzības. Bet šī komisija neko nedeļa, jo sāka nodarboties ar politiskām lietām, atstājot strādnieku saimnieciskās vajadzības neievērotas. Revolūcija, kas bija sākusies Krievijas galvas pilsētā, pārgāja uz citām toreizējās imperijas daļām un starp citu arī uz mūsu dzimteni.

Rīga ar revolūciju aizsteidzās priekšā visām citām Krievijas pilsētām. Rīgas latviešu strādnieku socialdemokrātu partijas komiteja noorganizēja 23. oktobrī 1904.g. gājienu, kurš pa Ganību dambi virzījās uz pilsētas centru. 6. janvārī 1905.g. Rīgas sociālistu federatīvā komiteja noorganizēja ievērojamu demonstrāciju pret karu. Šīs komitejas sastāvs bija sekošs: Kļevanskis no Bunda; Kobozers, Borogins un Rozovskis no

boļševikiem; Dermans, —Beta, Gamma, Delta (partijas „kličkas”) no latviešiem, Milaševskis no Pēterpils priekšpilsētas krievu SD partijas un Jansons — Brauns no maziniekiem. Šīs demonstrācijas iespaidā atradās visa Rīgas pilsēta; bet kulmināciju sasniedza 13. janvārī 1905.g. 9. janvāra notikumi Pēterpilī Rīgā atrada auglīgu zemi.

Federatīvā komiteja 12. janvārī pilsētā izplātīja hektogrāfētas proklamācijas ar sekojošu saturu: „Biedri! Kauns mums ir strādāt un pūlēties bagātnieku labā, kad Pēterpils ielās sniegs krāsojās strādnieku asinīm. Šajā sīvajā cīņas brīdī mūsu pienākums pievienoties Pēterpils biedriem. Mēs piesakam kopēju cīņu! Nesāksim strādāt kamēr neiegūsim brīvību.” Atsevišķas proklamācijas izdeva vēl žīdu Bund un krievu SD partija.

13. janvārī darbus pārtrauca visi Rīgas uzņēmumi. Apstājās arī Kuzņecovs, kur strādniekus no darba atņēma ar varu. Pēcpusdienā slēdza kantorus un avīžu redakcijas. Darbi apstājās arī Rīgas dzelzceļa mezglā. Strādnieku masa plūda uz Rīgas ielām, dziedot revolucionāras dziesmas, sarīkojot sapulces, turot runas utt. Plk. 5 uz ielām atradās nepārskatāmas ļaužu masas, kuras zem šarkaniem karogiem virzījās uz pilsētas centru. Liels gājieni pa Latgales (Maskavas) ielu tuvojās dzelzs tiltam. Masām spiežoties uz pilsētas centru, pretim nostājas karavīru rota. Notika sadursme, kurā bija kritušie un ievainotie. Tāpat karavīri aizturēja tās ļaužu masas, kas no Pārdaugavas virzījās uz Daugavas tiltiem, lai nokļūtu pilsētā. Aizturēja arī citas demonstrantu grupas.

Vakarā gan visi gājieni bija beigušies, bet vispārējā atmosfēra bija stipri elektrizēta un nemierīga. Pilsētā klīda baumas par lieliem upuriem. Valdība oficiāli minēja 20 vīriešus un 2 sievietes kritušas un 60 ievainoto. *Iskra* šo skaitli dubultoja, *Vpered* trīskāršoja, bet *Revolucionnaja Rossija* runāja par ļaužu masām — neskaitāmu upuru skaitu, jo esot jāpieskaita kritušajiem tās ļaužu masas, kas, glābdamās no zaldātu un policijas lodēm uzgājušas uz Daugavas ledus, bet tur ielūzušas un nogrimušas vēsajos viļņos. Par 13. janvāra notikumiem Rīgā nepievedišu revolucionārās vai antirevolucionārās preses atsauksmes, jo tās lielākā vai mazākā mērā ir tendenciozas vai pat cīniskas, bet atļaušos īsu izrakstu no *Frankfurter Zeitung*. Rīgas korespondents tos notikumus apraksta sekoši: „Vakars. Sniegputenis turpinājas. Logi noklāti ledus puķēm. Vēja gaudošana dzirdama visā mājā. Blakus istabā guļ manas saimnieces sašautais vīrs. Tikai 15 min. atpakaļ viņu šeit atnesa draugi. Apakšstāvā novietoti vēl trīs smagi ievainoti studenti. Troksnis, bļautīšanās dzirdama uz bulvāra. Ļaudis

runā par lieliem upuriem. Nevaru no uztraukuma nosēdēt pie rakstāmgalda. Tad esmu viens starp daudzajiem Daugavmalā un ziņkārīgi raugos apkārt. Visu pārņēmusi baiļu sajūta. Pretējai mājai apakšējie logi, durvis un sienas sašautas. Pie viņas vēl gara rinda kritušo un ievainoto. Piebrauc Sarkanā Krusta kaņamanas un tos uzlasa. Pie manis nostājas kāda kuprainā sieviete. Viņas acīs kvēlo ienaidis, bet kājas atsakas klausīt un tā pakrīt uz sniega. Karavīri un ļaudis klusējot noskatas uz asinīm notraipīto sniegu. Soļus trīsdesmit no manis vairāki vīrieši un sievietes nolec pa stāvo Daugavas krastu uz ledus un par kautko strauji žestikulēdami sarunājas.”

Līdz 15. janvārim proletāriešu enerģija par cīņu kāpa, bet tad sāka kristies. 15. iesāka darbu jau četras fabrikas, tad strādājošo skaits ar katru dienu vairojās. 20. janvārī darbs atkal gāja ar pilnu jaudu.

Revolucionāri saviem nolūkiem vēl centās izmantot kritušo bēres. Nošautā studenta Pečurkina aizlūgums notika Politehnikuma aulā 14. janv., piedaloties studentu un strādnieku pārstāvjiem. Direktoram prof. Švarcam policija bija devusi norādījumu sanāksmi izbeigt, bet tas viņam neizdevās, kādēļ ieradās karaspēka daļas un Politehnikumu pilnīgi ielenca. Sanākušie ļaudis izklīda. Sestdien 15. janv. notika Pečurkina apglabāšana. Šķirstu veda garām Augstskolai, kur bija salasījies liels ļaužu pulks. Pa ēkas augšējo logu tika izkārts melns karogs ar uzrakstu: —Slavu kritušiem, lāsts slepkavām!— Tad policija noliedza bērū procesijas. Līķus varēja apglabāt tikai piederīgi stingrā policijas uzraudzībā.

Revolūcija, kas uzliesmoja mūsu pilsētās, pārgāja arī uz provinci. Laukos revolūcija bija ievērojama ar jaunām Izpildu Komitejām, muižu dedzināšanu, mītiņiem un melnās sotņas apkaršanu.

Kā pārējos Latvijas novados, tā manu dzimteni pārņēma revolūcija un neiztika arī bez upuriem. Sevišķi nikna tā bija kaimiņu draudzēs: Nītaurē, Jaunpilī, Piebalgā un citur. Skujenē revolucionāri nošāva kādu Gavariņu, brīnišķīgu jauku jaunekli, un Kosas veikalnieku Kaķīti. Abu šo jaunekļu nāvei bija romantisks iemesls, lai dabūtu sāncensus pie malas. Kā revolūcijas nodevēji viņi tika nošauti. Baidīdamies revolucionāru vajāšanu, kapos nebija ieradies vietējais mācītājs, bet pavadīšanu uzņēmies vietējais brāļu draudzes sacītājs, iesākdams bērū runu: „Man žēl tevi, brāli Jonatan, ko Dāvids bija Zaulam darījis, ka tas gribēja viņu nogalināt, ko šis jauneklis darījis saviem slepkavām, kas viņam dzīvību atņēmuši.”

Vēls rudens. Ledus višņi klāja ezeru un no rītiem lielas salnas. Pēcpusdienā, kad saule jau grīma vakaros, no rītu puses cēlās melni dūmi, kas norādīja uz lielu ugunsgrēku. Vakarā noskaidrojās, ka revolucionāri aizdedzinājuši Sermūkšu muižu. Nemierni Sermūkšos iesākušies ar alus brūža atvēršanu. Kad galvas bijušas pietiekoši siltas, nemiernieki pārcēlušies uz kungu māju, jeb pili. Kad pils bijusi aizdedzināta, revolucionāri devušies uz lopu kūti, izmeklējuši kādu treknāku govī, kuru nokāvuši kopējam mielastam. Azaidis sarīkots pagasta skolā pie skolotāja Liberta. No brūža atvestas dažas mucas alus. Lai mielasta ieturēšana būtu drošāka, uz visiem ceļiem noliktas sardzes. Uz Banūžu ceļa pie muižas parka nolikts apkārtņē pazīstamais skroderis Bloms; kaislīgs mednieks un makšķernieks, bet ar vāju dzirdi. Skroderis uzlikto pienākumu pildījis apzinīgi, bet kad laidies pāri meža pīļu bars — mednieka instinkts neizturējies, un no savas dubultnīcas laidis vienu šāvienu pašā bara vidū. Šis skrodera šāviens tā satraucis visus dzīrotājus, ka izbailēs nezinājuši, kur katrs mukt. Viens par otru klieguši: melnā sotņa, kazāki, strazņiki utt. Gaļas gabali izkrituši no rokām, alus laidējam pasprukusi tapa un glābušies katrs kur varēdami. Kad apstākļi noskaidrojušies, dzirošana sākusies no jauna, bet īstas omulības trūcis. Dažs atzinis par labāku, pazust pavisam. Skroderim par neapdomīgo šāvienu izteikts rājiens un atņemta medību bise. Šis muižas dedzināšanā piedalījās arī kāds mans tuvāks radnieks. Vēlāk viņu notiesāja apgabaltiesā uz četriem gadiem katorgā un mūža noņemšanu Sibīrijā. Arī viņš toreiz bija turējies par labāku no Sermukšiem pazust. Iekrāvis ratos pāris mucīņu alus un ar dažiem draugiem atbraucis pie mana tēvoča ciemos. Tā kā mana tēvoča, kā Brāļu draudzes sacītāja, morāles normas bija pietiekoši augstas, tad nebija laidis istabā ne revolucionāru, ne viņa alus mucīņu. Bet galā revolūcija tomēr bija taisījusi savu uzvaru: alus tika nodzerts, un mucīņas pēc vairāk gadiem sēņotāji atraduši kādā eglu jaunaudzē.

Pēc dažām nedēļām, kad zemi jau klāja sniegs, tika dedzināta kāda cita muiža. Rīta agrumā, kad māju ļaudis gāja apkopt rīta soli, pa atvērtajām durvīm līdz ar ziemas vēsumu ienāca stipra gruzduma smaka. Par to ļoti uztraucās mūsu mājas ļaudis, jo domāja, ka uguns nelaieme pašu mājās. Bet tūliņ arī noskaidroja, ka gruzduma smaku nes vakara vējš no degošās Annas muižas. Viss ārs bija gaišs no ugunsgrēka blāzmas. Annas muiža bija tikai pāris vērstis no mūsu mājām, un latviešu vēsturē ievērojama ar to, ka pēdējos 18. gs. gados barona Transeja ģimenē par mājskolotāju strādājis Garlibs Merķelis. Keizariene Katrīna II. Annas

muižu līdz ar Nītauri bija dāvinājusi kādam augstam kara kungam grāfam Fermonam, bet tas kā nomalāku īpašumu licis uz kāršu galda un tā drīzi piedzīvojusi citu īpašnieku. Pārgājusi barona Transeja īpašumā; šī muižnieku cilts Annas muižu pārvaldīja vairākas paaudzes. Pēc Transeja nāca Derfelds, bet 1905.g. muiža nonākusi bija krieva Gajevska īpašumā. Nedomāja, ka Annas muižu varētu dedzināt, jo pret krieviem nejuta tāda ienaida, kā vāciešiem. Mans tēvs solījās neiet uz sarkano mītiņiem un arī nepiedalīties nevienā muižas dedzināšanā, bet uz Annas muižu tomēr aizgāja. Bet, redzēdams satrakotos ļaudis un viņu vidū arī savu krustdēlu, drīz atgriezies mājās. Kā šodien redzu savu tēvu — istabas kaktā noliekam paegļa rungu, pie sienas uz naglas pakaram kažociņu; tad no skapa izņēma Dziesmu grāmatu un pie galda nosēdies nodziedāja: —Želīgs Dievs, ak nesodi mani bargā prātā.—

Nītaurē divi revolucionāri bija iebrukuši pastā, lai piesavinātos pasta kasi, bet pastmeistars tos abus nošāva. 1905.g. Vasaras svētkos dievkalpojuma laikā revolucionāri salasījušies Nītaures luterāņu baznīcā. Kad mācītājs beidzis altārī liturģiju un pēc otrās dziesmas kāpis kancelē, izgājis pretim kāds maskojies revolucionārs, iesitis pa seju un teicis: „Tu, cūka, ej gulēt, šodien es sprediķi teikšu.” Uzķāpjot kancelē, nolīcis sev blakus proklamāciju paku un revolveri. Tad sācis gari un plaši runāt par revolūcijas uzdevumiem un jaunās pasaules celšanu. Noslēgumā teicis: „Seit Nītaurē ir viens liels cūka — par Jansonu viņu sauc. Viņš ir no Cēsīm, no Silķēm. Agrāk bijis pārvaldnieks Annas muižā, bet tagad ir Nītaurē.” Pēc mītiņa baznīcā ar sarkaniem karogiem sācies gājiens pie Nītaures „nodevējiem”. Vispirms apmeklējuši Jansonu, kuram likuši Nītauri nekavējoši atstāt. Muižas īpašniekam grāfam Fermonam pieprasījuši nekavējoši atlaist Jansonu no pārvaldnieka pienākumiem. Kad grāfs jautājis kādēļ, kāds no gājiēna dalībniekiem teicis: „Viņš jūs apzog.” Pēc tam gājiens turpinājies pie mācītāja Sillinga. Mācītājs iznācis revolucionāriem uz balkona pretim. Kāds pasniedzis viņam akmeni, teikdams: „Mēs jums lūdzām maizi, bet jūs devāt akmeni, šeit jums tas akmenis atpakaļ.” Vasaras svētkos gan revolucionāri pagāja mācītājam garām, bet tā paša gada 9. septembrī vairs nē. Divi apbruņotī vīri mācītāju nošāva viņa darbistabā.

Starp mūsu radiem bija daudz revolucionāru, bet bija arī daži, kas revolūciju noliedza un nosodīja. Sevišķi stingri pret revolūciju nostājās Jaunpils pagasta rakstvedis Kalniņš, kurš bija dziļš nacionālists un jaunlatvietis. Dzimtenē kādā tautas

10. mēn.
Kārb
Janson
1905

darbinieka atmiņu grāmatā bija redzams Kalniņa uzņēmums ar diezgan plašu dzīves aprakstu, bet nebija pieminēts, ka viņu nošāvuši 1905.g. revolucionāri. Kur vien tas bija iespējams, Kalniņš cīnījās pret revolūciju — uzstājās ar runām, izplatīja dažādus pretrevolucionārus traktātus, uzsaukumus utt. Par to revolucionāri Kalniņu ļoti ienīda un piedraudēja viņu nošaut. Tā kā Jaunpilī revolūcija bija ļoti nikna un Jaunpils Bērzu muižā tika noslepkavota skolotāja Knaģa ģimene, Kalniņš pārcēlās uz Skujenes draudzi un dzīvoja pie saviem radiem.

Kad soda ekspedīcijas sāka revolūciju apspiest, Kalniņš atgriezās savā darbā Jaunpilī. Pie soda ekspedīcijas Kalniņš daudz pūlējās, lai glābtu savus tautiešus, kas bija nonākuši konfliktā ar toreizējās valdības likumiem. Un tikai pateicoties Kalniņam, kur revolūcija Jaunpilī bija visāsāka, iztika no soda ekspedīcijas puses ar vismazākiem asins upuriem. Bet vēlāk revolucionāri Kalniņu tomēr nošāva. Tāda nu ir revolūcijas ētika, kas pār neapzinīga pūļa galvām ceļ asiņainu karogu. Jaunpilī nemieri nemitējās arī pēc soda ekspedīcijas izbeigšanās. Dažus gadus vēlāk nošāva Kliģenes muižas pārvaldnieku Spīsu. Daudz tika runāts, kas šo pārdrošo slepkavību izdarījis, bet pie noteiktas skaidrības nenāca. Tikai mūsu agrārreformas laikā kāds Jaunpils pilsonis iesniedzis C.Z.I.K. uz jaunsaimniecību pieprasījumu, kur ailē par nopelniem valsts labā uzdevies par Spīsa nonāvētāju. Kā uz šo lietu skatījusies C.Z.I.K. nav zināms.

Soda ekspedīcijas ierašanās manā atmiņā ir ļoti dzīva. Daudz tika runāts par melno sotņu, jeb kā malienieši viņu saukuši — *malla sukna*. Melnās sotņas nosaukums bija laikam cēlies no ekspedīcijas kazāku vienībām, kuras sadalītas simtos (sotņās). Pirmais iespaids bija ļoti drausmīgs, un ko tik katrs nebija par viņu dzirdējis un redzējis. Nostāstos tika attēloti visšausmīgākie notikumi. Skujenē, pie Nītaures un Ērgļu ceļa krustojuma, tika nošauti divi revolucionāri. Ilgi vēršu stabs glabāja ložu caurumus, pie kura sodītie bija piesieti. Piebalgā kazāki bija laiduši darbā arī lielgabalus un sagravuši vēsturisko draudzes skolu. Daudz atmiņu un humora Piebalgā bija atstājusi tā ekspedīcijas daļa, kuru vadījis kāds krievu pulkvedis un saziņā ar vietējo pareizticīgo priesteri, katram karstasinīgam revolucionāram devuši par sievu tikpat karstasinīgu vecmeitu vīra gribētāju. Bet drīzi noskaidrojies, ka veco meitu ir daudz vairāk kā revolucionāru, un tā pienācies to „precību” biroju slēgt. Jāsaka, ka soda ekspedīcijas nagos krita lielāko daļu nevainīgi ļaudis. Īstos revolūcijas kūdītājus neviens neredzēja un nezināja. Maskojušies viņi ieradās

mītiņos un citās sapulcēšanās vietās, sarīdīja, sakūdīja pūli uz neapzinīgiem vardarbīem un paši pazuda. Daudzi lielākie vaininieki aizlasījās uz svešām zemēm, atstājot mazos brāļus viņu liktenim. Daži prata ļoti veikli pārsviest kažokam otru pusi un palika lielākie muižnieku draugi. Tiem soda ekspedīcija vairs klātu neķērās. Notika dažādas provokācijas, nodevības, kas pavisam nevainīgus ļaudis nodeva nāvei.

Mans tēvs savā apkārtnē bija pietiekoši labs krievu valodas zinātājs, kādēļ iznāca būt gan kā tulkam, gan kā aizturēto aizstāvim pie soda ekspedīcijas daļām. Kādā vēlā naktī mūsu mājās ienāca kāds vecs vīrs, mūsu attālāks radnieks, pilnā balsī raudot. Nekad neesmu veca vīra redzējis tik izmisuša un nelaimīga. Viņš izmisis lūdza manu tēvu, lai tas brauktu līdz uz Jaunpili, kur kazāki aizveduši viņa dēlu Jāni. Varbūt vēl izdodoties glābt no nāves. Tēvs paņēma līdz savas vecās dienesta apliecības, jo savā laikā bija dienējis ķeizaram Aleksandram III, un tā viņi aizbrauca tumsā un salā. Pēc stundas ieradās otrs vecs vīrs, mana tēva svainis, kurš arī tēvu gribēja dabūt uz Jaunpili, jo uz turieni zaldāti esot aizveduši dēlu Pēteri, mana tēva krustdēlu. Cik no svara bija mana tēva misija pie soda ekspedīcijas, nezīnu, bet viņš bija griezies pie ekspedīcijas virsniekiem un lūdzis žēlot šos abus jaunekļus, jo tie nākot no godīgām ģimenēm, kurām ar revolūciju neesot nekā kopēja. Ja esot kur redzēti starp revolucionāriem, tad tas noticis no viņu puses pārpratums, jo ne katrreiz varējis zināt, kur sākas noziegums pret ķeizarsko valdību. Ekspedīcijas virsnieks bijis ļoti stingrs, bet ar manu tēvu labprāt sarunājies un apsolījis ar nāvi nesodīt, bet kāds sods tomēr būšot jāsaņem, jo pret likumu esot noziegušies. Jānis ar Pēteri dabūja stingru pērienu. Jānis pēc pāris gadiem nomira, jo sitieni bija gājuši līdz kaulam, bet Pēteris visu mūžu pieminēja Jaunpili dabūto pērienu.

1905.g. revolūcijā piedalījās latviešu strādniecība, daļa inteliģences, daļa pilsētu iedzīvotāju, studenti, gados vecākā skolu jaunatne u.c. Piedalījās arī literāti, galvenā kārtā tie, kas nāca no dekadentu un jaunstrāvnieceku aprindām. Akuratera sacerētas dziesmas dziedāja mītiņos un gājienos. Atturīga bija zemniecība, sevišķi Vidzemē, kur liela daļa piederēja Brāļu draudzei. Klasiskās paaudzes rakstnieki: Blaumanis, Poruks, Saulietis un citi atturējās, bet pavisam krasi pret revolūciju nostājās Andrievs Niedra. Laikam šajos revolūcijas sabangotos ūdeņos, kas plašākā mērogā pret revolūciju nostājās no latviešu tautas bija divi cilvēki: Veinbergs un Niedra. Tagad, kad no revolūcijas jau pagājis pusgadsimtenis, tā laika revolucionāri un revolūcijas pretinieki jau daudzi aizgājuši pie senčiem un

dzīvie katrs velk savu smago trimdas jūgu, vai arī smok jaunās pasaules cēlēju šausmīgajās vergu noietnēs, varam pavisam ar mierīgu prātu novērtēt tā laika notikumus. Nesodīsim revolucionārus, jo starp tiem bija siltas sirdis, kas pukstēja priekš savas zemes un savas tautas. Bet mēs arī zinām, ka starp revolucionāriem bija tie ļaudis, kas nostājās vienās pozīcijās ar marksistiem, resp. bolševikiem un piedalījās mūsu tautas iznīcināšanā. Tur redzam Stučku, Lečmani, Daniševski, asiņaino Petersu — galveno Džerzinska palīgu Maskavas čekas un pulkveža Brieža tiešo slepkavu un daudz citus. Veco strēlnieku nostāšanos bolševiku pusē varam, psiholoģiski ņemot, izskaidrot tikai ar 1905.g. revolūcijas notikumiem. Un šī revolūcija — ko viņa mums deva? — Smagākus žņaugus no toreizējās cara valdības, soda ekspedīciju, vairāk ienaida, provokācijas, nodevības un daudz mūsu tautas asiņu. Un kad šī pati 1905.g. revolūcija turpinājās 1917.g. — atnesa mums bolševismu, kas šodien nospiež mūsu zemi un iznīcina mūsu ļaudis.

Bet vai nicināsim revolūcijas pretiniekus? — Nē! Varbūt, ka viņi bija tālredzīgāki, saprata un redzēja tos spēkus, kas stāvēja zem sarkanā karoga. Vecais Rīgas advokāts Fr. Veinbergs — liela personība, nosvērts tiesībnieks, konservatīvs latvietis no galvas līdz papēžiem. Vai viņš, nostādamies pret revolūciju, gribēja savai tautai ko ļaunu? Nekad nē! Tad Andrievs Niedra — jaunlatvietis rakstnieks, mācītājs, domātājs un psihologs, kas ar visu sirdi cīnījās par latviešu zemi, latviešu tiesībām, latviešu ticību — vai nostādamies pret revolūciju viņš gribēja ko sliktu? Laikam gan nē! Domāju, ka visvairāk Niedra būs izpratis tos tumšos spēkus, kas stāvēja aiz revolūcijas, un bolševisma briesmas jau saskatījis tad, kad par tām neviens nedomāja. Uzmanīgs lasītājs tās ieraudzīs jau 1902.g. sarakstītā romānā *Kad mēness dilst*. Revolūcijas jautājumam ir pieskāries *Zemnieka dēlā un Pēterī Salnā*. Ļoti skaidri un tālredzīgi Niedra novērtē revolūciju savos uzsaukumos. Tā kādā tālaika uzsaukumā „Kurp mēs ejam” starp citu saka: „Tautieši, neejat zem sarkaniem karogiem, nepiedalieties revolūcijā, jo mēs nonāksim nelaimē un postā. Sarkanie karogi neapstāsies muižā, bet viņi ies pāri mūsu zemnieku sētām un viņu gājiens nav pārredzams.” Vai tas neizklausās pavisam pravietiski? Pēc piecdesmit gadiem mēs zinām, ka sarkanie karogi apstājušies kolhozos, vergu noietnēs un pie masu kapiem. Vai viņi ies vēl tālāk — un neapstāsies pie mūsu tautas kapa?

1905.g. revolūcijā daži saskatījuši pamatus mūsu patstāvībai — Brīvai Latvijai. Pirmais mūsu prezidents Jānis Čakste,

uzrunājot 1920.g. no frontes Rīgā iebraukušos karavīrus, norādīja uz latviešu kopdarbības pasākumiem, kas savā būtībā jau bijušas organizācijas ar valstisku saturu; bet kā galveno uzsvēra tās siltās sirdis, kas, nežēlojot smago upuru, cīnījās par tautu un dzimteni. Bez šaubām sirmais prezidents toreiz pateica lielu patiesību, bet dosim godu arī revolūcijai, jo 1918.g. Latvijas brīvvalsti varējām noorganizēt tikai uz bijušās ķeizarišķās Krievijas drupām. 1905.g. revolūcija, pateicoties I. pasaules karam, iesākās par jaunu 1917.g. Viņa sagrāva veco Krieviju un iznīcināja Romanova dinastiju. Tā radās iespēja daudzām tautām nodibināt savas brīvvalstis.

Tikai viena lieta palika aizmirsta — ka revolūcija ir čūska, kas savus bērnus norij — un tie dzīvē vairs neatgriežas. Tā 17. jūnijā 1940.g. aizgāja bojā arī mūsu ziedošā zeme! Tikai evolūcijas ceļš ir tas drošākais pamats valsts mūžīgai pastāvēšanai.

Revolūciju nevar izdarīt tikai kāda iedzīvotāju daļa; tur ir vajadzīga iepriekšēja organizācija — un galvenais arī nauda. 1905.g. revolūcijas organizēšanai taču toreizējā Krievijas valdība nedeva pabalstu, lai viņu pašu gāstu. Tas nāca no citurienes. Toreiz gan vientiesīgā cara valdība bija tajos uzskatos, ka revolūcija ir pilnīgi iekšēja lieta, bet vēlāk noskaidrojās, ka revolūcijas finansētāji dzīvo citās zemēs. Par lielākām naudas summām runā Savinkovs, kas nākušas no Japānas (Biloje Nr.3.), bet aktīvās somu partijas pārstāvis Konni Cillikus ziņojis Centrālajai Komitejai, ka saņēmis vairāk miljonu franku Amerikas miljonāru ziedojumu ar norādījumu, ka nauda jāizlieto revolucionāru apbruņošanai. Angļu žurnālists Dillons savā grāmatā *Krievijas saulriets*, zina stāstīt par ārzemju kapitāla iepludināšanu revolūcijas sagatavošanai. Savos memuāros par ārzemju kapitāla piedalīšanos 1905.g. revolūcijas sagatavošanā ir rakstījis arī tālaika diplomāts R.R.Rozens. Vēsturnieks Oldenburgs savā kapitālajā darbā *Carstvovanije Imperatora Nikolaja II*. rakstot par 9. janvāra notikumiem Pēterpili starp citu izsakās sekojoši: „Pēterpili izveidojās kustība, kurā darbojās neredzami spēki, kas nāca tālu pāri Krievijas robežām.”

Kas revolūcijas ideologiem neizdevās 1905.g., to viņi panāca 1917.g. ar sekojošu bolševiku apvērsumu 25. oktobrī. Dziļās pārdomās šodien noliecam galvas, jō cilvēce ir visvairāk tagad apdraudēta, kā nekad savā vēstures gājumā. Bolševisms kā asinskārīgs zirneklis savus tīklus izplēš arvienu plašāki. Visvairāk ir apdraudētas mazās tautas, starp tām arī latvieši.

Pēc revolūcijas nāca reakcija — soda ekspedīcija. Soda ekspedīcijas bilance sekoša: piespīesti 4002 nāves sodi, bet izpildīti tikai 2118, cietumos ieslodzīto 181.137. Katorgā aizdzīti 74.000.

Lai revolūcija dus pagātnē ar savu neprātu, ienaidu un asi-
nīm. Meklēsim no jauna tīrāku, skaidrāku un patiesāku ceļu uz
savu dzimteni — mūsu Latviju.

STRĒLNIEKI LOŽMETĒJU KALNĀ.

Runājot tagad par piedzīvojumiem strēlnieku pulkos, ir jāsaka, ka ar tām atmiņām ir tā, kā ar palu laikā iznestu tiltu: daži grodi gan vēl turas vecā vietā, un citus vied kaut kur straumē, bet labi jau zini, ka tie tavā krastā vairs nekad nepiestās; daži jau laikmetu ūdeņu aiznesti, ka tie vairs nav ne sajūtāmi, ne saskatāmi. Tā nu mums tā satiksme ar pagātņi, ar strēlnieku laikmetu un tagadni paliek apgrūtināta. Ir taču vairāk kā trīsdesmit gadi no tā laika pagājis. Pirmā pasaules kara rētas sadzijušas un tā laika notikumi tā kā piemirsti. Otrais pasaules karš sitis vēl dziļākas brūces, vēl postošāks tas ir bijis. Mūsu tauta ir cietusi un cieš vēl vairāk, mūsu tēvu zeme ir postīta un tagad to posta vēl vairāk. Tik spožais strēlnieku laikmets paliek tā kā tālāk un līdz ar pašiem tā laika cīnītājiem stingri vien slīd uz vakara pusi un, laikam jau gan lielākā daļa to laiku cīnītāju būs aizgājuši tālajos, klusajos ciemos pie saviem kritušajiem draugiem, uz savām zemes mājām atnākdami vairs tikai vēlajās veļu stundās...

Dzimtenē esot, strēlnieku cīņas vietas apmeklēju vairs tikai divas reizes. Pirmo reizi tas bija 1927. gadā, taisni 10 gadus kopš biju tur kā karavīrs. Ņēmu seno ceļu — no Slokas pāri Lielupei, pāri ezeram, pāri Babītes Lielupes plašajām pļavām; taisnā ceļā uz Sileniekiem, Neinu kapiem. Tad likās, ka esmu Ložmetēju kalnā ieradies pēc garāka atvaļinājuma, tikai cīnītāju pulki ir laikam iesnaudušies dienas dusā; bet kuru katru brīdi tie celsies un visā bijušā cīņas laukā atkal šalkos kara troksnis.

Visas vietņas bija pazīstamas: garā kāpa pacēlās pār tūreli, tranšeju grāvji gan pienesti smiltīm, bet zināma katra vietņa, katrs pakalniņš, meža likumiņš, pat zināmas dažas jau sagruvušas patvertnes. Izstaigāju Mangaļu mežu, pārgāju pāri tūrelim. Kaut kur sūnās ieaudzis kādreizējā cīnītāja skelets.

Otro reizi Ložmetēju kalnu apmeklēju atkal pēc 10 gadiem kādā strēlnieku izbraukumā no Rīgas. Bija līdzīgai jaunā audze. Tad daudz kas bija pārvērties. Senās tekas, ceļi aizauguši. Garā kāpa palikusi zema, kā tūreli iegrimusi. Gar Tūreļu malu stāv gan vēl vecais drāšu žogs. Izstieptas dzeloņu stiepuļes tur galīgi satrunējušos mietiņus, kuriem piesitot ar kāju tie sairst putekļos. Tūrelis tikai rada seno ainu: kroplās priedītes ne zemākas ne lielākas, bet pazīstamākas vietas meklēt velti. Viss aizaudzis krūmiem, kokiem, visa apkārtne liekas pilnīgi pārveidota.

Latvijas laikā gadījās diezgan bieži braukt pa Rīgas — Jūrmalas dzelzceļu. Starp Slokas un Ķemeru stacijām vilcienam

ejot, arvienu spiedos pie vagona loga, kur pāri Lielupei, Babītei labi saskatāms Ložmetēju kalna meža siluets sākot no Neinu kapiem līdz Lielupei. Katru reizi gribējās saskatīt: vai tur pie zilā dūmakā tītā meža nepacelsies seno cīnītāju ēnas, vai neuzšausies gaisā raķetes, vai nepacelsies granātu sprādzienu melnie dūmi.

Man ir jāsaka, ka esmu no strēlnieku visjaunākās paaudzes, kurai nebija izdevība piedalīties strēlnieku spožajās cīņās. Tāpat nevarēšu neko pastāstīt par svarīgiem militāriem notikumiem vai kādām vēsturiskām norisēm. Pieskaršos vienīgi strēlnieku sadzīves jautājumiem. Piedodiet, ja valoda dažā vietā iznāk tāda strēlnieciska.

Frontē iebraucu, varētu teikt, reizē ar Semjonu Nachimsonu. Toreizi viņš veda uz Ložmetēju kalnu savu avīzi *Okopnaja Pravda* un citu komunistisku literatūru, kā arī, kur tas bija iespējams, turēja savas sarkanās revolūcijas runas, stāstīdams par jauno pasauli un paradīzi zemes virsū. Un nevar liegt, ka politikā nepiedzīvojušie strēlnieki nebūtu uzķērušies uz šīs veikli izmestās makšķeres.

Nebūs daudz teikts, ja sacīsim, ka Nachimsons bija īstais ziemeļu frontes sagrāvējs. Šis darbs viņam ļoti veikli izdevās. Sākās karavīru brāļošanās ar ienaidnieku: vāciem bija droša izdevība pārsviet spēkus no austrumu frontes uz vakariem, tā sabiedrotajiem sagādājot lielas grūtības. Nachimsonam bija arī naidnieki, sevišķi starp strēlnieku virsniekiem, kuri negribēja ļaut musināt strēlniekus pret virsniekiem un armijas vadību. Visasākie starp tiem bija ģenerālis Gopers un pulkvedis Briedis. 1918.g. vasarā Jaroslavas sacelšanās laikā, kad baltie bija ieņēmuši pilsētu un savus spēkus pārsvieduši pāri Volgai, Gopers Nachimsonu bija sastapis mierīgi pastaigājoties pa Jaroslavas ielām. Viņš ir ticis nodots kara tiesai un nošauts.

Ieejot Ložmetēju kalnā, tiku nozīmēts 5. Zemgales strēlnieku pulka 7. rotā. Tanī pašā dienā iesniedzu lūgumu, lai mani pārceļ uz 8. Valmieras pulku, kur dienēja mans brālēns, vecs strēlnieks, piedalījies visās kaujās. No 5. pulka maz ko atceros. Aizmirsti ir pat zināmi karavīru vārdi. Vienīgais, ko atceros, ir 7. rotas komandieris štāba kapteinis Dombrovskis. Lai gan pulka komandieris pulkv. Vācietis strēlniekiem nebija noliedzis brāļoties ar vāciem, Dombrovskis savā rotas rajonā neparko to necieta. Līdz ko bijām izlīduši no ierakumiem, tā Dombrovskis vāciem uzkliedza: Frici slezai v okopi. Kā redzams, Dombrovskis neprata vāciski, kaut gan starp strēlniekiem bija daudz, kas runāja vācu valodu. Ložmetēju kalnā strēlnieki atcerēsies vietu, kur tūrelis

aizgriezās uz dienvidvakariem, bet pozīcijas no garās kāpas turpinājās Kalnciema ceļa virzienā. Pa kreisi bija tūrelis ar mazo akaci, kurā dienu atspīdēja saule, bet naktī izlaistās raķetes. Kad pavasara vējš nāca no tūreļa, līdzī nesa grūti panesamu, trūdošo liķu smaku; jo purvā bija palikušas neapraktas vairākas ķēdes kritušo strēlnieku no janvāra kaujām. 5. pulks bija ievērojams ar to, ka viņa štābā par rakstvežiem strādāja mūsu toreizējā jaunā literātu paaudze. Tur bija Virza, Akuraters, Aleksandrs Čaks un citi. Skalbe, ja atmiņa neviļ, laikam, mūzikanu komandā pūta ragu. Ievērojams bija pats pulka komandieris Vācietis. Kas īsti šis vīrs bija, tā laikam nevarēs pateikt neviens arī šodien. Viņa domāšana un darbība gan laikam bija citādāka, kā citiem strēlnieku pulka komandieriem — viņa kolēģām. Pulka strēlnieki par viņu jūsmoja un sauca par mūsu labo vecīti, bet citu pulku strēlnieki viņu neieredzēja. Kad biju 8. pulka sakarnieks, tiku komandēts kādreiz uz brigādes štābu dežurēt. Rīta ziņojumus saņemot no pulkiem par nakts notikumiem frontē, citu pulku telefonisti mēdza apvaicāties: ko tad šorīt 5. klepoja, ko Djada Kostja pūta, ko Vācietis melsa utt.

Frontē parasti bija klusums, izņemot artilērijas apšaudīšanos, bet 5. pulka ziņojumi bija gari un plaši, viņu izlūku grupas bija tikušās ar ienaidnieku, situšās un kāvušās uz nebēdu, —tikai nakts bija visā frontē pagājusi pavisam klusi, un nebija arī ievainoto vai kritušo.

Citu pulku ziņojumi bija lakoniski — pagājušā naktī nekādu notikumu nebija, kamēr Vācieša ziņojumi bija gari. Tika runāts, ka Ziemsvētku kaujās pulkvedis Vācietis nokavējis izešanu kaujās par 20 minūtēm, cerēdams, ka citi pulki būs to lielo darbu padarījuši, bet viņam atliksies tikai dalīties uzvaras ieguvumos. Bet te nu bija vecītis pievilies: kaujai sākoties citos pulka rajonos, ienaidnieks bija palicis uzmanīgs piektā pulka rajonā, un sagatavojies uzbrucēju sagaidīt ar stiprām ugunīm— un tā laba daļa palikuši 5. pulka strēlnieku uz drāšu žogiem.

Savāds šis kungs bija, un neparasta viņa darbība. Kādreiz, pulkam nākot no Rīgas, bija apmetušies atpūtā pie Pinķu baznīcas, kur pulkv. Vācietis uzkāpis baznīcā uz kanceles un strēlniekiem noturējis stingru sprediķi. Aleksandrs Čaks par šo gadījumu uzrakstījis garu balādi: *Sprediķis Pinķu baznīcā*. 1918.g. pulkv. Vācietis bija Maskavā un pilnīgi pārgājis bolševiku dienestā.

Nevar zināt cik pamata baumām, bet tika runāts, ka Vācietis pielicis savu roku arī pie pulkv. Brieža traģiskā likteņa. Vēlākā laikā Vācietis ir komandējis bolševiku austrumu fronti pret čehiem.

Kad pēc divām nedēļām pulks iznāca no pozīcijām rezervē, pienāca arī rīkojums manai pārcelšanai uz 8. Valmieras pulku. Tā kā ceļā ar maršējošo rotu Trenčos man nozaga mēteli un mantu maisu, nekāda nesamā nebija, kādēļ salicis rokas uz muguras pārgāju uz 8. pulku. Komandas rakstvedis paņēma manus papīrus, nogāja uz pulka štābu nokārtot pārcelšanās formalitātes un tā gandrīz stundas laikā kļuva 8. Valmieras pulka Sakaru komandas strēlnieks. Komandas vecākais Vistiņš, ar nolūku kropļodams krievu valodu, nodiktēja garu telefonogrammu, kuru vajadzēja uzrakstīt bez kļūdām, gramatiski pareizi. Viņš bija tāds tiesu skrīveris un visā darīšanā ļoti punktīgs, teica, ka cīņu laikā ne katrreizi varēšot labi telefonu saklausīt un saprast, bet pārpratumu tomēr nedrīkstot būt. Visām sarunām un telefonogrammām vajagot būt pareizām.

Bet dažreizi kļūdas jau gadās vislielākam gudriniekam. Tā rudenī, kad vācietis jau bija ieņēmis Rīgu, pulka štābs atradās pie Nītaures Pelnu kroga; kādam mūsu puisiņam, pieņemot no brigādes telegrammu, kurā gāja runa par karavīru instrumentu atjaunošanu, kādus pa krieviski sauca tancevoi instr. bija aiz pārpratuma uzrakstījis tvotcevoi. Tā jau nebūtu nekāda nelaime, ja telegramma bez kādas adjutanta pārbaudes nebūtu nonākusi pulka komandiera rokās. Tas nu lasa un brīnās, kas tie par strumentiem varētu būt; var jau nu būt, ka zaldāti ar viņiem strādā, bet tā kā īstie arī nav.

Nāk pie mums pulka štābā to lietu noskaidrot; bet tas nu sacēla visā kancelejā tikai smieklus un nekas no tās skaidrības arī neiznāca.

Komandas vecākais mani nozīmē pie 5. rotas un 2. bataljona telefonistiem kā jaunāko. Ieejot nozīmētā telefona stacijas patvertnē, uz lačas blakus telefona galdiņam, gulēja pats stacijas priekšnieks Triškova. Man, viņu ieraugot, sametās tā kā baile, jo pie krūtīm bija piesprausti divi Jura krusti un kāds varen spožs Serbu ordenis. Domāju, ka šitais vīrs nu skrien traki ugunī un raus arī mani līdz. Bet tā kā viņš mani ļoti laipni un smaidīdams uzņēma, tad tās bailes itkā pārgāja. Pēc skata smuks jauks puisis un arī valoda bija jauka. Kā īsts mājas tēvs sāka apvaicāties vai pusdienas ēdis un tālāk nāca jautājums pēc jautājuma. Vēlāk ar Triškovu mums valodas nekad nepārtrūka, nebija klusuma brīžu. Savās sarunās pārstaigājām savas tēvu mājas, dzimteni, karu un visu plašo pasauli. Divus gadus nostaigājām kopā, soli pa solim nešķirti, gan dzimtenē, gan plašajā krievu zemē.

Abiem manām kolēģām bija krieviski vārdi: Volkova un Triškova, tīri vai varēja šaubīties, vai viņi patiešām ir latvieši, bet tādi viņi bija 100%. Volkova ar savu uzvārdu bija piedzimis, bet

manam draugam Triškovam aiz viņa vārda slēpjas diezgan liela traģēdija, jo, gan negribēdams, bija nositis cilvēku. Bet viņam nebija nekādas ļaunas tendences — varbūt pavisam pretēji. Kā karavīrs viņš bija viens no tiem retajiem, uz kuru varētu attiecināt vecās grāmatas vārdus par mīlestību, kurš varēja savu dzīvību nodot par saviem brāļiem. Par to viņam bija piešķirts arī tas Serbu ordenis.

Labi atmiņā ir palicis 2. bataljona komandieris štāba kapteinis Pone. Cēls, gaišs virsnieks. Viņš stāvēja pāri virsnieku augstprātībai, visām toreizējām augstdzimtībām un labdzimtībām. Neglaimoja toreizējam frontes elkam — pelēkajam pūlim. 5. rotas komandiera neatceros, varbūt, ka bija poručīks Pļavenieks, jeb arī Āboliņš... Bet atmiņa ir uzglabājusi citu virsnieku, podporučiku Jēkabsonu. Viņš bija īpatnējs. Cauru dienu un arī nakti raudzījās uz ienaidnieka ierakumiem. Nēsāja vācu kasku, rokās pastāvīgi turēja garo šauteni. Šo virsnieku satiku 1919.g. pavasarī Baloža brigādē. Tāpat vācu kaska bija galvā, rokās gara ierindnieka šautene.

Mūsu sakarnieku priekšnieks bija kāds poručīks Krūmiņš. Šim virsniekam bija latvieša vārds un arī latvieša asinis varbūt, bet latviešu valodas vairs nebija. Bija nācis no Vitebskas latviešiem.

8. Valmieras pulku komandēja pulkv. Francis, saukts vecais Francis. Pēc janvāra kaujām bija aizgājis garākā atvaļinājumā un pulkā nerādījās. Pulka komandēšana bija nodota I. bataljona komandierim pulkv. Avenam. Vecais Francis pulkā parādījās tikai 1917.g. vēlā rudenī, pēc 25. oktobra revolūcijas. Avens jau bija aizlaidies. Viņš ieradās pulkā atvadīties no saviem strēlniekiem. Pulks tad atradās Valmieras apriņķī Vilēnu/Urgas muižas apkārtnē. Revolūcija bija tad padziļināta pašos pamatos. Uzpleči noplēsti. Pulkvedis Francis ieradās štābā Vilzēnu muižā. Pie muižas klētīm bija salasījies viss pulks. Vecais Francis uzkāpa uz muižas ratiem, saskaņā ar revolūcijas prasībām bez uzpleciem, uzrunāja savu pulku:

„Kungī virsnieki, mani mīļie strēlnieki! Atnācu no jums atvadīties. Esmu vecs un slimis un pie jums es vairs nekad neatgriezīšos. Jūs ejiet citu ceļu un ar to man nav nekas kopējs. Esmu nācis no senas latviešu dzimtas, esmu mācījies vecās skolās, esmu dienējis vecā ķeizariskā armijā, esmu devis un pildījis veco zvērestu un visu mūžu pielūdzis veco Dievu. Nevaru vairs pāraugt un nevaru vairs savā mūža vakarā piemēroties jaunam laikam, jauniem tikumiem. Jūsu acis un dvēseles ir aizputinātas un jūs vairs neredziet tās saules, kas apmirdzēja mūsu pagātnei. Nepazīstu jūsu jaunā dieva un savus ceļus viņa priekšā nelocīšu. Mani mīļie

strēlnieki! Ja jūs esat izvēlējušies iet jaunu ceļu un kalpot citam man svešam kungam, tad ejiet! Es jūs atrunāt negribu, nedz tas man tagad ir iespējams. Bet sava Dieva palīga jums novēlēt nevaru. Pateicos, mani strēlnieki par dienestu. Tās cīņas, kurās mēs frontē degām, pavadīs mani līdz kapam. Ardieu!”

Stingrs, kā akmeņa kalts, stalti galvu pacēlis, vecais pulkvedis nokāpa no ratiem un iejuka pelēkā strēlnieku barā. Nepacēlās neviens protesta vārds, klusēdami strēlnieki izklīda. Varbūt viņi atcerējās veco pulkvedi vēl no janvāra kaujām, kad viņš bija staigājis gar pirmo līniju, modinādams piedauzījis katram ar nūju: „Celties, brāļi celties!” jo bija nobažījies, ka strēlnieki noguruši varētu aizmigt un nosalt. Francis vēl piedzīvoja Latvijas augšamcelšanos un neilgu laiku kalpoja Latvijas armijā, kā drēbnieku darbnīcas pārzinis. Izkalpoja penziju bet drīz aizgāja pie veciem lieliem cīnītājiem, lielo mieru atrazdams kapsētā savā dzimtenē, par kuru viņš tā bija cīnījies.

Kā tiku jau pieminējis, 1917.g. vasarā Ložmetēju kalnā nekādas cīņas nenotika: tikai parastas artilērijas apšaudes izdarīja krievu lielgaballieki. Strēlnieki par to lietu ļoti pukojās, jo tas traucēja brāļošanās. Bet tur nu nekā darīt nevarēja, jo par artilēriju bija krievi un tie šāva, kur gribēja un kad gribēja, bet sekas cietām mēs, kas atradamies pirmā līnijā. Lielākais posts bija, ja vāciešiem sašāva tiltu pār Lielupi, pār kuru notika visa satiksme. Tad tas nu fričiem bija par daudz. Ja tiltu sašāva, tad vācieši mums sašāva ķēķus, un tanī dienā vairs ēšana nenotika.

Brāļošanās frontē notika pilnos apmēros un notika arī tāda maiņas tirdzniecība. 1917.g. vasarā paēduši bijām vēl nekas. Maizes pietika un palika arī pāri. Vēl piedevām šādas tādas zupītes, un bija arī vēl kādas citas devas — varējām šo to atlicināt tirdzniecībai.

Švakas mantas jau nu fričiem bija: šķiltavas, bleķa naži, kabatas lukturīši un vēl šis tas piedevām. Mūsu visu acis raudzījās uz vācu šņabi, bet par to nu vajadzēja dot pretim „Speck und Eier.” Un tā kā mums deva arī nedēļā laikam katram 5 vai 6 olas, tad tā nu mums trijiem telefonistiem iznāca katru nedēļu viena pudele šņaba. Olu bija laba daļa bojātu, bet vāciešiem jau nu viņas aizgāja visas — kā tās labās, tā arī sliktās. Latvietis jau nu ir mīlētis vienmēr iedzert. Karam sākoties, kroņa šņabis bija noliegts, un, ja laba šņaba nebija, tad dzēra visādus liķūdeņus. Nebija retais gadījums, kad no mūsu DP nometnes viens otrs aizbrauca netikai uz slimnīcu, bet nolika arī karoti.

Uz brāļošanās rēķina gājām uz Lielupi arī peldēties. Peldēšanās notika apmēram tanī vietā, kur Latvijas laikā bija Odiņu piestātne. Krastā bija kādu māju drupas. Lielupes krasts

bija ļoti labi atklāts vācu pozīcijām, bet vācieši jau kā īsti džentelmaņi vienmēr uzvedās miermīlīgi un mūsu peldēšanos netraucēja. Bet vienu reizi, vai nu viņš gribēja mūs iznerrot, vai arī krievu artileristi bija sakrenķējuši, sāka mūs apšaudīt granātām. Vienā momentā viss Lielupes krasts bija pilns kailiem strēlniekiem, un, savas drēbes paķēruši, tie glābās, kur nu katrs varēja, meklēdami aizsegu. Bet bija arī strēlnieki kas palika mierīgi un gaidīja zivis, kas pacēlās Lielupes ūdeņos, no granātu sprādzieniem apdullušas. Un šie lomi bija prāvi.

Daudzi jau nu vēl atcerēsies, kā strēlnieki gatavoja frontē dažādas mantas — karotes, gredzenus, dažādas saktas. Frontes dārgmetāls toreizi bija vācu artileristu izšauto šrapneļu galviņu alumīnijs. Tas nu visā Ložmetēju kalna apkārtnē tika uzlasīts līdz beidzamam sīkumam. Bija interesanti noskatīties no garās kāpas, kad vācu artilērijas apšaudes laikā strēlnieki joza cik varēdami uz apšaudes kvadrātiem, apšaudes vietām, lai varētu būt pirmie; tie nu nebēdāja par nekādu uguni — kad tik alumīnijs. To mantu gatavošana izdevās kā nu kuram; bet mūsu sakaru komandā bija kāds Rīgas zeltkalis, Jānis vārdā, bet nezinu kādēļ strēlnieki bija iesaukuši par Jēni; laikam gan viņa lēnās un mīkstās valodiņas dēļ. Līdz šis alumīnijs nonāca Jēņa rokā, tad tur nu nāca pavisam brīnišķīgas mantas laukā. Tad Jēnim bija draugs, arī mūsu komandas sakarnieks — Konrātiņš. Cik Jēnis bija lēns valodā, kustībās, un visā savā raksturā, tik Konrātiņš bija kustīgs un nemiērīgs. Savas straujās valodas dēļ tika iesaukts par pulemjētu. Bet ar Jēni viņiem bija liela draudzība. Un tur nu bija tas, ka Jēnis bija labs meistars, bet Konrātiņš vēl labāks spekulants, un tas nu Jēņa taisītās mantas veda uz Rīgu un izpārdeva par labu naudu, kuras pietika abiem.

Konrātiņam varēja dot mūžīgās kustības vārdu — Perpetuum mobile. Pat naktī gulot viņš nebija mierīgs. Grozījās un stāipījās, uzcēlās vairākas reizes augšā, piegāja pie durvīm apskatīties vai neaust gaisma, vai nevarēs iziet laukā un apmest malas — kā pats teica. Ar mazu gaismiņu bija augšā, izmetis kādu līkumu atgriezās atpakaļ, vienmēr kaut ko rokā turēdams: vai tas nu bija kāds koka gabals ķepluškai, vai arī kāds šrapneļa vai granātas gabals, pie kura bija jūtams kāds baltums. Un tad likās savam draugam Jēnim virsū: „Celies nu, Jēni, augšā, tu tak traks paliksi gulēdams. Rītu gribēju braukt Rīgā, bet ko lai nu vedu, jo tu tak visu laiku tikai guli un nekā nestrādā. Izgulēsies, kad nomirsi, vai friči nosītīs. Redzi, kas te ir ap to stakanu, tāds balts — kad tik nebūtu sudrabs, ko var zināt, ko katrreiz tie vāci šauj.” Bet Jēnis tikai noņurdēja, apgriezās uz otriem sāniem un palika kluss kā

kaps. Jēnim varēja runāt vai nu pie viena vai otra gala, miegs viņam bija dārgāks par visu. Sarunās Konrātiņš bija arī liels varonis un bezbailīgs karotājs. Bet līdz ko Konrātiņš sāka lielīties, tā viņa paša labais draugs Jēnis knāba bez žēlastības virsū. Šādās reizēs Jēnis tikai ieprasījās: „Kā tad tev nu Konrātiņ, bija Ziemas svētku kaujās pie Mangaļiem tajā mežā? Vai tev nav jāatzīstas kā tam žīdam pie veļas mazgātājas —, man iekš tem kreklēm ir bišķin iekēzīts.” Citi Konrātiņu nevarēja apklusināt, bet līdz ko Jēnis uzņēma uz zoba, tā Konrātiņš palika kluss kā ūdeni mutē ieņēmis. Jēņa valoda bija lēna un arī paklusa, bet ļoti pielīpa. Viņiem bija savas sarunas, pie kurām neviens netika un nedabūja zināt, ap ko lieta grozās.

Kādreiz Konrātiņš atbraucis no Rīgas Jēnim stāsta, vai nebūtu iespējams to alumīniju padarīt baltāku, tad tās lietas varētu aizlaist par sudrabu. Un tur nu gudrinieki ņēmās maisīt metālus un ārpusē patvertnei ierīkoja savu laboratoriju, lai izdarītu sakausēšanu. Bet tā lieta ar parasto uguni negāja. Izdomāja tikt pie karstākas uguns ar lielgabalu pulveri, kura frontē netrūka. Sāka kurināt savus katlus ar to. Sākumā lika pulveri apdomīgi, pa vienai plāksnītei, bet metāli vēl nekusa, tad lika vairāk — pa veselam maisīnam. Bet kad vienā maisīnā bija gadījies kaut kas līdzīgs mednieku pulverim, tad pa gaisu aizgāja visa laboratorija, un paši alķīmiķi ienāca patvertnē apdeguši un apkvēpuši.

Tad strēlniekiem Ložmetēju kalnā bija vēl citas vietas, kur noiēt un kavēties, un viena no galvenām bija kritušo brāļu kapi. Pie Silenieku mājiņas bija liels ozols. Zem šī ozola bija agrāk aprakti daži vācu karavīri un arī pa retam strēlniekam. Bet Ziemas svētku kaujās 8. Valmieras pulks bija salasījis savus kritušos — 167 strēlniekus un apracis zem šī ozola. Uz kapa strēlnieki bija uzcēlušī lielu krustu un piestiprinājuši ovālu koka tāfelīti ar uzrakstu *spite orli bojevoje — strelki 8. valmerovskovo latiškovo strelkova pulka*. Spiče orli bija 1915.gadā iznākusi krievu dziesmiņa kritušo karavīru piemiņai ar skumju jauku meldiju, bet vēlāk frontē viņa ieņēma tādu kā garīgas dziesmas vietu un parasti, kā pareizticīgos krievus, tā arī citu konfesiju piederīgos apglabājot, orķestris nospēlēja to pie aizbērtā kapa. Ložmetēju kalna apkārtne brāļu kapu bija daudz, bet bez šiem zemē apraktiem daudz karavīru gulēja arī virs zemes. Tīrelī bija palikušas vairākas ķēdes neapraktas no janvāra kaujām. Divīzijas komandieris, polis, ģenerālis Trikovskis, kā spītēdams pulkveža Brieža jaunajai stratēģijai bez artilerskoi pogotivki bija strēlniekus dzinis tiešā kaujas ugunī. Un tādu virszemes gulētāju visā Ložmetēju kalna apkārtne bija daudz. Tā ap 1932.g. kāds

Babītes lauksaimnieks bija salasījis vairākus tādus virszemes gulētāju ģindenus, apracis vienā kopējā kapā, izdaiļojis kapa apkārtni, uzcēlis pieminekli, un bija griezies pie Veco latv. strēlnieku biedrības, lai šo kapu pārņemtu savā aprūpē. Bet tā kā Ložmetēju kalna apkārtne cīnījās un krita arī krievu karavīri, tad nu šim godājamam lāga vīram bija grūti zināt no tiem kauliem, kuri no tiem piederēja krievam, kuri latviešam. Bet tā nu laikam arī ir, ka tur mūžībā vairs nešķiro arī viņu dvēseles.

Tas karavīru liktenis jau tāds ir, ka neviens viņus neželē un tā kritušo un to brāļu kapu ir daudz. Pirmā pasaules kara laikā, sagatavojot kādu uzbrukumu Galicijas frontē, kad runa gājusi, ka šis uzbrukums prasīs daudz karavīru dzīvības, tad kāds no komandējošiem ģenerāļiem teicis — Eta grjaz nam dovoļna. Frīdrichs Lielais par saviem kaujas zaldātiem teicis — vai tad tie tēviņi domā mūžīgi dzīvot! — Tie tēviņi jau nu mūžīgi nedzīvo, katram jau pienāk savs laiks karoti nolikt un mirušo vietā nāk citi, kas aizņem aizgājušo vietas. Tā kritušo strēlnieku vietas aizņēma no rezerves pulka jaunas maršējošas rotas. — Bez šiem brāļu kapiem ir vēl vieni citi kapi, kas paliek līdz ar dzīvajiem karavīriem. Nezinu šos kapus nosaukt vārdā. Mūsu rakstnieks Jānis Klīdzējs savā grāmatā *Grēks uz pusēm*, runādams par kara vīru dzīvi saka, —karavīru dzīvei nav grīdas un pie sienas pakārtā vadzi tā nevar turēties. —

Ja miera laikā varam armiju uzskatīt kā labu audzināšanas iestādi, tad kara laikā tas ir pavisam citādi. Un ja par savas morāles normām uzskatām 10 baušļus, un ja ņemam pēc kārtas aizlieguma baušļus, tad jāsaka, ka karš viņus apgāz visus. Un tas tā ir — par nokaušanu saņem uzslavas, dod ordeņus un, savu tuvāko nokaujot, karavīrs glābj savu dzīvību. Laulības pārkāpšana jau nu notiek arī pie citiem, bet karavīram tā ir parasta lieta. Un tā zagšana jau nu vienam otram ir iedzimta kā pīlēnam peldēšana, tas nu zog kā var un kā māc, bet zaldāts ir zaglis par sevi — viņš zog visādi, viņš zog uz pavēli, zog bez pavēles, zog savas vajadzības dēļ, zog prieka dēļ, zog vispārīgi tādēļ, ka tāda zagšana ir.

Mēs esam jauki smējušies Grīna *Dvēseļu puteni* lasot, kur strēlnieks no krievu baterijas komandanta patvertnes, komandieram un viņa denčikam turpat guļot, nozaga krāsniņu un no lačas apakšas virsnieka jaunus lakādas garos zābakus. To nu varēja izdarīt tikai strēlnieki, kuri bija gājuši izlūkos. Tie bija pēc pulkv. Brieža parauga apmācītie izlūki, kurus visā militārā vēsturē var uzskatīt par vienreizējiem. Ar tiem pašiem strēlnieku izlūku gājieniem rīkojās Latvijas atbrīvošanas karā arī kapteinis Helmanis. Runājot vēl tālāk par šiem otrajiem kapiem, nevar

paiet garām vienai lietai attiecībā uz strēlniekiem, par kuru ir vismazāk runāts. 1917.gada rudens bija sevišķi drūms un baigs. Sevišķi tas attiecās uz Rīgas un daļu Cēsu apriņķiem. Badā izkāmējušie krievu karavīri siroja pa latviešu sētām: laupīja, zaga un slepkavoja. Kaut gan latviešiem bija savi strēlnieki, bet latviešu zemes un latviešu māju viņi vairs nesargāja. Pasaule viņus bija paņēmusi, aizrāvusi projām no savām ģimenēm, no savām mājām un arī no savas tautas. Tad rakstnieks Saulietis rakstīja dzejoli „Tēvijas vakars”, kurā starp citu ir lasāmas šādas rindas: -„Mums dzīvie dēli kapenēs, Bet beigtie šķūtīs brauc.”

Tur nu rakstnieks bija domājis strēlniekus, kuri savai tautai bija miruši un tos kritušos varoņus, kuriem vajadzēja spožo strēlnieku slavas vainagu glabāt un turēt spodru priekš tiem, kas cīnās par savu tautu un tēvu zemi, bet tagad bija palikuši nožēlojami gaitnieki, jo par velti viņi bija savas dzīvības atdevuši... Un šeit nu sākas tā lielā traģēdija, kuras sekas sniedzas līdz mūsu dienām, kuras dēļ mēs esam kā rudens vējā izkaisītas lapas pieplakuši svešai zemei.— Nevienš negrib par šo traģēdiju runāt un pats strēlnieku tēvs, vecais Goldmanis, grābstās kā pa tumsu. Daudz dubļu ir mests, daudz lāstu ir raidīts, daudz zaimu un izsmieklu ir sviests uz veco strēlnieku galvām, bet nav ienācis prātā nevienam meklēt pēc iemesliem un cēloņiem, kas toreiz strēlniekus atšķīra no savas tautas. Skaidras atbildes bīstas pateikt arī šodien, lai gan to laiks bija jau sen darīt.

Nebija grūti politikā nepiedzīvojušos strēlniekus — šos brīnišķīgos, varonīgos latviešu zēnus, apmulķot ļaudīm, kuriem pasaule par to deva naudu, zeltu, sudrabu un, ja vajadzēja, arī dārgakmeņus un skaistas sievietes. Šie ļaudis saucas arī par kristīgiem, viņi iet baznīcā, lasa bībeli un citas svētas grāmatas, bet sātans ir viņu tēvs. Šie ļaudis runā par cilvēku tiesībām, par laimīgu cilvēci un itkā stāv par mieru un patiesību, bet meli ir viņu dzīves saturs. Šie ļaudis smaida un glaimo, un savās runās aizstāv itkā mazos brāļus, bet viltus un nodevība ir viņu sirdis un par katru nodarītu veikaliņu viņi saņem Jūdasa grašus... Drūmi ir tie strēlnieku brāļu kapi, kuros nogrima daudz jaunu dzīvību, daudz jaunas dzīves, daudz jaunu jauku cerību, bet mums katram, kas esam dzimuši, pienāk reize no dzīves šķirties. Kā savās cīņās latviešu strēlnieki gāja cieši slēgušies rindās, tā savos kapos viņi dus rindiņā cieši viens pie otra turēdamies... Un daudz ir to, kas šiem aizgājušiem pulkiem ir pievienojušies no Latvijas atbrīvošanas cīņām un arī no tās jaunās paaudzes, kas gāja izpirkt to grēku parādu, pie Volkavas un citur, kuru pasaule bija uzkrāvusi uz strēlnieku pleciem.

Ložmetēju kalnā strēlnieki palika pāri vasaras vidum. Labi vairs neatceros, bet tas bija laikam augusta mēneša pirmās dienās, kad visa otrā brigāde iznāca no Ložmetēja kalna. Strēlniekus apmainīja kāda Sibīriešu divīzija. Strēlnieku pulki iznāca viens pēc otra no Ložmetēju kalna meža, pie Neinu kapiem uzgriezdamies uz Kalnciema ceļa, vēl viņi atskatījās atpakaļ uz savu veco cīņas vietu, kur pret tumšajām nakts debesīm pacēlās frontes rajonā izšautās raķetes...

NO KARAVĪRU DZĪVES

Šis gads ir izsludināts par karavīru piemiņas gadu. Mēdz teikt, ka atmiņas ir Paradīze no kuras nevar izdzīt, bet karavīru atmiņas esot kā kara zābaki, kuri arvienu jāuzspodrina. Kā katrs cilvēks neaizmirst savas pirmās mīlestības (varbūt arī aizmirst), tā karavīrs neaizmirst savas cīņu gaitas. Latvijas brīvības gados diezgan bieži iznāca braukt pa Rīgas jūrmalas dzelzceļu. Starp Slokas un Ķemeru stacijām spiedos pie vagona loga un raudzījies pāri Lielupei, kur aiz plašajām Babītes pļavām pacēlās Ložmetēju kalna sila siluets. Kā bišu spiets sacēlās atmiņas un gara acīm redzēju virs sila kokiem plīstošo šrapnelu mākonīšus, granātu melnos dūmus, strēlnieku rindas, kas cita aiz citas gāja uzbrukumā ienaidnieka pozīcijām. „Pats” sēdu II. bataljona kancelejā un pa tālruni nododu rotām bataljona komandiera kapteiņa Pones rīkojumus. Ienāk mazais podporučīks Jēkabsons, kurš no savām rokām nekad neizlaida garo japāņu šauteni. Jēkabsonu satiku atbrīvošanas cīņās Vecpiebalgā — tāpat ar garo šauteni rokās. Visi cīņu biedri, draugi iet garām, kā kino lentā, un saista tavu prātu un sirdi. Pats sēdu vagonā, bet otrs mans „es” ir tur — pāri Lielupei, Babītes pļavām, kur pret Tīrēli paceļas stāvais Ložmetēju kalns.

Tad Latvijas atbrīvošanas karš. Ir 1919. gada vasara, kad tieši pirms 50 gadiem, mēs Cēsu bataljona karavīri ieņēmām fronti: Murmastiene, Loški, Troški, Stalīdzāni. Borchu stacijā tiek ierīkota rajona sakaru centrāle. Mūs 14 puisi nozīmē centrāles apkalpošanai. Visa Baloža brigāde nostājas cīņā ieņemtā rajonā pret lieliniekiem. Mums sakarniekiem daudz darba, lai frontē iesaistītās vienības pievienotu sakaru centrālei. Borchu (vēlāk saukta Atašiene) stacijas priekšnieks Girdo uzvilcis bijušās Krievu armijas kapteiņa uniformu un savu saorganizēto prāvo partizāņu grupu apmāca cīņām. Kādreiz pie mums atbrauc toreizējais armijas virspavēlnieks ģen. Simāns, divīzijas komandiers pulv. J. Balodis apskatīt frontē novietotās karavīru vienības. Mums pretim stāvēja mūsu brāļi — Latviešu sarkanā divīzija. Paradoksāli un traģiski!- Bet internacionālais komūnisms bija panācis savu: brālis bija brāļa ienaidnieks. Pēc Rīgas atstāšanas viņi ir stipri cietuši, kādēļ lielākas cīņas nenotiek, bet izlūku darbība ir pastiprināta. Baidamies, ka pie stacijas nepiebrauc sarkanais bruņotais vilciens un mūs visus nenoslauka no zemes, kādēļ esam ļoti uzmanīgi un uzraugam austrumu pusi. Uzturs mums ir labs, ēdam Amerikas onkuļa atsūtīto speķi, konservus, baltmaizi, bet „mērkaķu” taukus kraujam lielā bļodā, kurā no tiem krājās kaudze, mazās reņģītes bērām spainī.

Domājām, ka tie mums tādi lieki produkti — un vajadzētu tikt vaļā, bet laukā gāst tomēr bija žēl. Bet, kad uz rudens pūsi mūsu devas palika liesākas, kad sāka aptrūkt Amerikas marinētā speķa un konservu, Zuļa no kāda izbījuša komūnas lauka mums nesa kartupeļus, tos mērkaķu taukos sacepa brūnus un garšīgus, lielā tauku bļoda sāka kristies. Kritās arī reņģīšu spainis, kuras tika sagatavotas ar pipariem un lauru lapām. Iznāca īsta delikatese — „Reveļskije kiļki”. Zuļa mums visu palīdzēja sagatavot. Par Zuļu būs rakstīts plašāki citā sakarā un citā izdevumā. Baumoja, ka viņa ir Mariensē bijušā īpašnieka ārļaulības meita, bet kņazs Borchs par savu bērnu gādājis, devis labu izglītību, Pēterpilī bija sākusi jau studēt medicīnu, bet 1919.g. bija nonākusi lielā trūkumā un nabadzībā.

Augusta pēdējās dienās tika organizēts uzbrukums Līvāniem. Mūsu armijas vadība bija nodomājusi ieņemt Līvānu nocietināto rajonu, kuru aizstāvēja 1. latviešu sarkano strēlnieku pulks, lai būtu izdevīgākas pozīcijas nākošam Latgales atbrīvošanas uzbrukumam. Rajona sakaru centrālē atstāja tikai trīs vīrus, bet mums 6 vajadzēja doties kaujas vienībām līdz uz fronti, nokārtot telefona skarus. Naktī no 25. uz 26. augustu izgājām no Stalīdzāniem. Tanī pašā dienā vajadzēja sākties uzbrukumam Līvāniem. No Stalīdzāniem līdz Steķiem ceļš veda pa lielu mežu — gāršu. Mazā gaismiņā nāca mums pretim bars sievu sēņotāju ar groziem uz rokas.

Neatceros, kurš virsnieks vadīja mūsu grupu, varbūt kapt. Kociņš vai Audze, kad mūsu sakarnieks Ķeirāns izgāja priekšā un teica: „Kapteiņa kungs, iesim atpakaļ, tās sievas nav uz labu.” Tiešām, tā sievu nelaieme mums neizgāja no prāta visu kaujas laiku. Priekšējās kaujas grupas izgāja uz Ošas upi /prāva Dubnas pieteka/ un Dubnu ieņemt pozīcijas pa kreisi no 4. Valmieras pulka. Mēs trīs sakarnieki palikām Steķu atbalsta punktā /Zauls, Karnups un es/. Bez dežūres mūsu uzdevums bija nokārtot sakarus ar Rudzātu grupu Mālkanos kā komandpunktu. Uzbrukums notika Rudzātiem, kur pretim stāvēja 3. sarkano strēlnieku pulks. Steķos novietojās arī vieglā batereja, kura sastāvēja tikai no viena veca angļu lielgabala un pāris kastēm municijas. Batereju komandēja kapteinis Balodis — mazs apaļš vīriņš. Brīnums, ka viņš bija ticis par artilērijas virsnieku, jo zirgā varēja uzkāpt tikai pakāpjoties uz sētas. Mūsu lielgabals pabalstīja uzbrukumu uz Rudzātiem, Zālāniem un Rusiņiem, bet reti šāva, jo municija bija ierobežota. 26. augusta diena pagāja kaujās, un, cik atceros, tika gūti panākumi. Bet naktī sarkanie strēlnieki taisīja pretuzbrukumu un dienā iegūtais bija jāzaudē. Otrā rītā agrumā kapt. Balodis ar to vienu lielgabalu šāva, ka dūmi vien

kūpēja, jo stāvoklis 27. augustā nebija labais. Latviešu sarkanā divīzija bija labi apbruņota, un galvenais, viņu rīcībā bija laba un spēcīga artilērija, kamēr mums bija jāapmierinās ar veciem izšautiem angļu lielgabaliem, kas bija nopirkti par dārgu naudu. Tā arī Jelgavas pulka rīcībā no 4 izsūtītiem lielgabaliem tikai 2 bijuši lietojami. Ar labām sekmēm cīņas bija veikušās Daugavas kreisā krastā, bet tam varēja par iemeslu būt, ka tur pretim atradās 3 sarkanie krievu pulki, kuri viegli padevās spiedienam. Mūsu 26. augustā sāktais uzbrukums Daugavas labā krastā neizdevās — sievas sēņotājas to mums izjauca. 28. augustā naktī atgriezāmies savās izejas pozīcijās. Visi 9 puīši rajona sakaru centrālē Borchu stacijā atkal sanācām kopā un tālāk mūsu dzīve ritēja parastās slīdēs.

Ievērojama loma karavīru dzīvē un arī cīņās ir mīlestībai. Meitenes nevienu tā nemīl un nevienam tā nepieķeras kā karavīram. Viens acu skats, viens rokas spiedienu un viens mīļš vārds pa lūpām — un mīlā jau deg divas jaunas sirdis. Tāda ir karavīru mīlestība! Un meitenes mīl karavīrus, neprasīdamas vai rītu es vairs viņu redzēšu, vai viņš būs jau prom cīņās, vai varbūt kaut kur meža malā pēc asins kaujas palikusi, no mīlestības pilnās sirds, tikai maza zemes čupiņa. Laimīgas karavīriem viņas

plūc dārza un mežmalas puķes, bet nezina kam, vai ievīs tās slavas vainagā, vai aiznesīs uz Brāļu kapiem. Jā, nāve un mīlestība ir māsas — kur nāve aiznes sev līdzī dzīvības nebūtībā, tur mīlestība piepilda tukšumu. — Un tieši Borchī bija mums mīlestības „paradīze”. Jau pašā pirmā dienā, ienākot Borchos, Zaulu Jānis bija apcēlis Trošku sādžā savu Annu — „meitu egles garumā”. Bet mums pārējiem arī nebija ilgi jāgaida. Sarkanie atkāpdamies staciju bija atstājuši galīgi tukšu, kādēļ mums nācās ar armijas sakaru ierīcēm apkalpot arī dzelzceļu. Tā mēs nonācām sakaros ar dzelzceļa telegrāfistēm, resp. telefonistēm ierēdnēm, Zilānos, Krustpilī, Pļaviņās u.c. Bija mums arī pašiem savi „karabiedri” Kurzemes divīzijas štābā, telegrafistes: Gaide, kuras priekšvārda es neatceros, un Lonija Sakne. No sākuma notika tikai sarunas pa „drāti” — varbūt tās palika karstas no dedzīgiem mīlestības vārdiem, ka ne zvirbuli nevarēja uzņemties uz tām. Kas tik tur netika sarunāts, solīts, stāstīts un zvērēts, un galvenais, „liets čuguns” tīri sarkans kā no krāsns. Un jālej bija, jo citādi nebūtu mūsu mīlestībai panākumu. Ar laiku no vārdiem pārgājām uz darbiem, braucām uz Zilāniem un Krustpilī savas izredzētās satikt. Iznāca jau arī vilšanās, jo ne visi satika savu ideālu. Bet ko karavīram vairāk vajadzēja, jo viņas bija meitenes uz goda, ar kurām varēja tīri labi iztikt. Kādreiz

vedināju līdzī Zaula Jāni, un teicu lai atstāj savu garo Annu Troškos un brauc mums līdzī, jo viņas ir mūsu kollēgas, dzelzceļa ierēdnes — sakarnieces, skolotas meitas, kurām plašāks skats uz dzīvi un mīlestību, arī vairāk piemērotas mūsu rangam. Bet Jānis nebija pierunājams. „Iztikšu ar savu Annu tikpat labi kā jūs ar tām skolotām, un mūžīgi jau Borchos mēs nedzīvosim.” Jānim bija taisnība, nāca rīkojumi un karavīriem iznāca bieži mainīt savu novietojumu. Citā vietā, kā Jāņa diena nāca atkal jauna mīlestība, citas meitenes nāca pretīm smaidīdamas, čivinādamas un dziedādamas, kā lakstīgalas. 1920.g. 3. janvāra agrā rītā atstājām Borchus, lai nekad vairs tajos nepiestātu. Devāmies atbrīvot no ienaidnieka trešo māsu — skaisto ezerzemi — Latgali.

Un tagad pēc garas rindas gadiem, kad visas toreizējās kara grūtības visi mūsu cīņu panākumi izgaisuši kā sapņi un dūmi, sēžu bez biedriem, ar kuriem asins derība bija slēgta kauju laukos. Kur jūs esiet mani draugi, mani mīlie brāļi? Ar nevienu no jums man vairs nav sakaru, kas paši veidojām un uzturējām sakarus ar vienībām cīņu laukos.— Kur esiet visi pazuduši kā tumsā?.. Aizsedzu acis ar plaukstām un mēģinu garā saskatīt tās „dārgās ēnas”, kas cīņas laukos man stāvējāt pa labi un kreisi. Izstiepu roku sirsniņam, mīlam sveicienam, bet nav, kas to saņemtu. Vienīgi ar pulkvedi Krīpēnu, toreizējo Cēsu bataljona adjutantu apmainījāmies trimdā esot dažām sirsniņām vēstulēm. Atsūtīja man arī savu grāmatu ar mīlu sirsniņu ierakstu. To esmu nodevis jaunai audzei, lai glabā dārgumu.— Savukārt šo grāmatu recenzēju Latvija Amerikā. Bet arī viņš ir mūžības sliekšni tagad pārkāpis. No Borchu rajona centrāles sakarniekiem iznāca ar dažiem Latvijas brīvības gados satikties vai arī tikai redzēties. Jānis Zauls, mans ieziemietis un skolas biedrs no draudzes skolas laikiem. Bieži jau tad atvietoja savu tēvu mūsu dzimtenes baznīcas zvanītāju. Kā zēni abi kāpām dievnama tornī, kad mūsu dzimtenes dievnama sudraba zvans iezvanīja svētvakaru, vai aicināja mūžības ceļiniekus Dieva valstībā. Brīvības gados bija turīgs dzirnavnieks, līdz 14. jūnija naktī aizveda pazušanā. Ernests Platais, skaistākais, cēlākais un izdarīgākais puisis, meiteņu dievināts un pielūgts, palika uzticīgs karavīra gaitām. Vēlāk 2. Ventspils pulkā virsnieka vietnieks, 30. gados mira no plaušu tuberkulozes un mūža mieru atradis Liepājas Ziemeļu kapsētā. Lubejs nobeidza iesāktās medicīnas studijas un darbojās kā Slokas pilsētas ārsts. Pāris reizes iznāca satikties. Mūsu priekšnieka Vln. Priedes brālis Rūdis bija beidzis tad tikko ģimnāziju, bet bija liels meistars acītes spēlēšanā. Kādreiz algas dienā Marienzē muižā visiem bataljona virsniekiem atspēlēja ne

tikai visu naudu, bet arī revolverus un binokļus. Atnāca mītnē kā pūķis piebāzies ar naudu un mantām, bet nākošā naktī atkal visu palaida.

Tikai reizi satiku uz vecās universitātes ēkas kāpnēm. Atskrēja atpakaļ uz ielas pasniegt man roku, bet tūliņ steidzās atpakaļ uz lekciju. Tikko spēju iejautāties „Rūdi, vai tu acīti vēl sit?” Rīgas žīdi bija iesūdzējuši tiesā Kristīgo Nacionālistu partijas avīzes Tautas Balss galveno redaktoru Dr. med. Reinhardu par izredzētās tautas aizkāršanu. Tā kā biju Tautas Balss stringrs līdzstrādnieks, šī prāva mani interesēja un iegāju Apgabaltiesā pasekot prāvas gaitai. Tiesneša togā aiz galda ieraudzīju mūsu Karnupu. Vienmēr dzīves priecīgais liezerietis Ķeirāns pēc ārējā izskata atgādināja Repina gleznā Aizkrāces kazāku sotņas skrīveri, kas raksta turku zultānam vēstuli. Savas pagarās ūsiņas turēja taisni saskrullētas. Baltie zobi vizēja ka pārles aiz jaunekļa sārtajām lūpām. Nākdams no bataljona noliktavas ar pārtikas devām, atverot durvis katrreiz iesaucās: „Manai meitai Ližukinai, kas viņai brunču, kas viņai brunču!” To viņš bija noklausījies dzimtā pagastā, kur kāda māte bija priecājusies par savas meitas turību. Man atstājot aktīvo pulku, netiku vairs viņa saticis. Rozentāls, viens no mūsu centīgākiem sakarniekiem, Latgales atbrīvošanas cīņās piesaistoties dzelzceļa vadiem bija saklausījis sarunājoties sarkanos komandierus. Tūliņ piesaucis pulka komandieri Ezeriņu, kas tad bija pārņēmis sarkano pulku komandēšanu, tā izglābjot dzelzceļa tiltu pie Viļāniem. Vai Rozentāls par saviem pakalpojumiem saņēma arī Lačpleša ordeni — nezinu. Mans iezīmiētis Jānis Burdajs bija jauks, smaidīgs jauneklis, vienmēr ar visu apmierināts. Piebaldzēns Mednis beidzis tikko ģimnāziju, kā brīvprātīgais iestājās pie mums sakarniekos. Godīgs mīļš jauneklis, nezinu kādēļ, ar visu sirdi bija pieķēries man. Pēc ilgiem gadiem satikāmies studentu grāmatnīcā Kr. Barona ielā. Bija smuks korpulents kungs un kā farmaceits vadīja kādu Sarkanā Krusta aptieku.

Tādi bija mani cīņas biedri Latvijas atbrīvošanas karā. Viņu jau bija daudz, bet pieminēju tikai tos, ar kuriem iznāca būt kopā Borchu sakaru centralē, cīņās un atpūtas brīžos. Vēl raugos viņu jaunajās, priecīgās sejās, bet kad mana roka grib satvert viņu senās ēnas — tās pazūd un palieku viens ar savām ilgām, sapņiem, skumjām un atmiņām sveša ceļa malā.—

P I R M S 5 0 G A D I E M

I. REVOLŪCIJA DZIMTENĒ

Tas bija pēdējās jūlija vai augusta pirmajās dienās, kad atstājām Ložmetēju kalnu. II. latv. brigādi nomainīja Sibīrijas strēlnieku pulki. Mums bija paredzēta ilgāka atpūta. Revolūcijas tvanā strēlnieki bija gan apstulbuši, bet fronti vēl turēja godam. Bija tā kā žēl Ložmetēju kalnu atstāt, kur tikai vēl pirms pusgada notikušas lielas cīņas, kuŗu atbalsis pāršalca visu pasauli.

Ejot gar Silnieku veco ozolu, visu galvas pagriezās pret lielo balto krustu, zem kuŗa dusēja ciešās rindās Ziemas svētku kaujās kritušie 8. Valmieras pulka cīņu biedri. Gaŗām Trenču barakām, saŗautajai Annas baznīcai, kuŗā 5. Zemgales pulka komandieris Vācietis bija strēlniekiem sprediķojis, caur Beberbeku ienācām Pārdaugavā, kur izcēlās pirmais konflikts starp strēlniekiem un pulka vadību. Strēlnieki gribēja doties uz Rīgu, bet 8. Valmieras pulka komandieris pulkvedis Pēteris Avens norādīja, ka stratēģiskie apstākļi liek iet citā virzienā. Tikai neliela daļa nepaklausīja pavēlei, vairums gāja cauri Pārdaugavai un pret Katlakalnu nogriezās pāri Daugavai vai provizorski uzceltu armijas tiltu. Pulks apmetās Ropažu rajonā. Kanceleja ierīkojās Bāliņa krogū. Mums, sakarniekiem, bija pilnas rokas darba, kamēr izkārtojām satiksmi ar pulka daļām. Mēs, vecie Tīreļa vilki, kas Ložmetēju kalnā vienmēr atradāmies priekšējās līnijās, ievilkāmies starpstacijā, kas atradās Zaķu muižas krogū. Strēlnieki lauku apstākļos tiešām ierīkojās ļoti omulīgi, tālu projām no frontes nemiera. Būtu bijis pavisam labi, ja viņus netraucētu Nachimsona un Daniševska kalpi ar lielinieku aģitāciju un šķiru cīņas propagandu. Bet tad sākās notikumi, kas pārsteidza visus sapņotājus un revolūcijas padziļinātājus.

No 18. uz 19. augustu man gadījās nakts deŗūra. Kā jau naktīs parasts, sakaru tīklā valdīja klusums. Nakts jau gāja pret rītu, kad gaŗa laika pēc izgāju laukā. Tikko atvēris āra durvis, ievēroju, ka visa pamale aiz Zaķu muižas sila laistījās ugunīs un vārijās kā raganu katls. Kad atgriezos istabā, tālruņa tīkls bija atdzivojies. Ieklausījies sarunās, uzzināju, ka vācieši atklājuši vēl nepiedzīvotu artilērijas uguni Ikšķiles rajonā. Simtiem un tūkstošiem lādiņu gāzās virsū krievu 186. divīzijas pozīcijām. Mirklī tās tika sagrautas un kaŗavīri no tām iztriekti. Ap brokastu laiku vācu artilērijas uguns apklusā un plkst. 9 jau pār Daugavu bija uzcelti 3 pontona tilti. Vācu kaŗaspēks ieņēma Daugavas labo krastu. Sasista bija arī krievu artilērija, kuŗa savas pozīcijas

„brīvības vārdā” nebija mainījusi kopš revolūcijas sākuma. Vācieši bateriju novietnes bija izspiegojuši, tādēļ tās iznīcināja pirms paspēja uz ienaidnieku atklāt uguni. Pusdienas laikā 2. strēlnieku brigāde saņēma pavēli ieņemt pozīcijas Mazās Juglas krastā.

Bija jau pienācis vakars ar tumsu, kad mūsu pulks ieņēma ierādītās pozīcijas. No komandas priekšnieka saņēmām rīkojumu trim telefonistiem palikt pie 2. bataljona un 5. rotas. Bija jau pusnakts, kad beidzām darbu, jo vadi bija jāizvelk arī ar 5. Zemgales pulku, kas atradās kreisā pusē un tāpat ar 136. krievu divīzijas daļām, kas ieņēma pozīcijas pa labi. Atdevāmies droši nakts mieram, jo ziņoja, ka priekšā vēl atrodas divas aizsardzības līnijas, kuŗas ieņēmušas 186. divīzijas rezerves. Bet kad otrā rītā (20. augustā v. st.) daži strēlnieki paņēma divieļus, lai upes ūdenī nomazgātos, caur biezo rīta miglu tie ieraudzīja otrā krastā svešus jātniekus. Vācu izlūki jau bija pienākuši pie Mazās Juglas. Strēlnieki tikai paspēja ielēkt ierakumos, lai pret nelūgtajiem viesiem atklātu uguni. Saulei paceļoties, izklīda migla un sākās mūsu pozīciju apšaude ar smagiem lādiņiem. Mums nebija lielgabalu, tie bija pamesti Daugavas labajā krastā. Tikai 5. Zemgales pulka rajonā darbojās viens 8-collīgais, kas esot ļoti labi šāvis. Artilērija ir tā, kas kaujas laikā kaŗavīriem uztur garastāvokli, bet šoreiz mums vajadzēja iztikt ar šautenēm un ložmetējiem. Ap pusdienas laiku vācu spiediens pastiprinājās. Uz mums šāva ar sprāgstošām lodēm. Nevar teikt, ka vācieši būtu šāvuši precīzi — viņu lādiņi krita tālu aiz mūsu pozīcijām. Galvenais spiediens gāja uz 5. Zemgales pulku — Skriptu mājām, lai no turienes dotos uz Ropažiem un Inčukalnu un ielenktu 12. armijas spēkus. Pulkvedis J. Vācietis, kas bija dēkainis un arī liels melis, savus ziņojumus brigādei viemēr pārspīlēja, bet šoreiz bija jāliecina, ka lai arī viss vācu spiediena smagums gūlās uz zemgaliešiem, viņu pretestība palika nesalauzta. Pārņākot pār Daugavu, vācu spēki labajā krastā izveidoja vēdekļveida kustību. Arī 136. divīzija, kuŗas pozīcijas sākās pie Stālu mājām no mums pa labi, turējās godam. Telefona vadi un pulka štābu bija pārrauti, vajadzēja iet un sasiet. Nevar zināt, cik taisnības bija plkv. Vācieša ziņojumiem, bet pieminēja, ka 6. Tukuma pulka strēlnieki atteikušies iet uzbrukumā.

Pievakarē, ap plkst. 5 vai 6 vācieši bija sākuši apiet 5. pulka kreiso flanku un ieplūst 2. brigādes aizmugurē. Lielā steigā pametām savas labās pozīcijas. Atkāpjoties bija grūti pārvarēt kailo noru līdz silam, kuŗu vācieši turēja zem artilērijas un šauteņu uguns. Priecājāmies, kad sasniedzām mežu. Caur silu

pulks izgāja godam. Atgriežoties Zaķu krogū, vēl apmeklēja veco vietu, kuru bijām atstājuši tikai iepriekšējā dienā. Pie Bāliņa krogus atstāju pulku un devos uz Ropažu staciju. Drausmīgas izskatījās ceļa malas: izmesti galdi, krēsli, skapji, šujammašīnas, drānu saiņi. Rati sagāzti, šalauzti. Krūmos, mežos māva govīs, blēja aitas. Pie Ropažu stacijas braucēju, kājnieku rindas plūda kā straume palu laikā. Iegājis bēgļu straumē, tiku aizrauts projām no stacijas. Kad tiku šosejas otrā malā, lielu gabalu vajadzēja nākt atpakaļ, lai tiktu stacijā. Ielēcu kādā gaŗāmejošā preču vilcienā un uz „tormaza” stāvēdams, ar rīta gaismu sasniedzu Līgatni, lai kājām dotos uz 30 verstis attālām tēva mājām. Bija jādomā par dzimtenes atstāšanu, jo nebija vairs cerību, ka revolūcijas sagrautā krievu armija varētu vācu uzbrukumu atturēt. Ar vācu pārnākšanu pār Daugavu Rīgas un pārējās Latvijas liktenis bija apzīmogots.

Kaujas pie Mazās Juglas jāuzskata par strēlnieku slavenu cīņu „gulbja dziesmu”. Vēl vāciešus gan apturēja t.s. Cēsu līnijā, un strēlnieki ieņēma pozīcijas Sīguldas un Nītaures rajonos, bet tas jāuzskata par vāciešu paguruma zīmi, ne stratēģisku soli. Trīs smagos kara gados Vācijas dzīvā spēka un materiālās rezerves bija jau izsmeltas. Feldmaršals Ludendorfs ar 1917. gada Jaungada sveicienu to bija ziņojis savam ķeizaram Vilhelmam II. No galīga sabrukuma Vāciju 1917. gadā glāba tikai Krievijas revolūcija. Pāriet pār Daugavu vāciešiem nebija grūti, jo revolūcijas sagandētā krievu armija vairs necīnījās, bet bēga, jau ienaidniekiem parādoties vien. Ievērojot toreizējos stratēģiskos un politiskos apstākļus, jāsecina, ka vāciešiem nebija nekādas nozīmes ieņemt Rīgu, zaudēt ļaudis un kara materiālus, kas bija tik nepieciešami rietumos. Pie Mazās Juglas 5. pulka rajonā vien palika 1500 kritušie, ja var ticēt plkv. Vācieša ziņojumiem. Ko viņiem vairs varēja dot kara un revolūcijas noplicinātie apgabali?

Kad atgriezās pulkā, tas bija apmeties Nītaures ciemā. Sakaru komanda atradās Kalna skolā, bet pārējās pulka daļas bija izvietojušās pa citām ciema ēkām un apkārtējām saimniecībām. Skaistā Nītaure bija stipri izpostīta. Mājas izdemolētas, iedzīvotāju atstātas. Cēlais luterāņu baznīcas tornis sagrauts, jumts ielauzts, logi izsisti, ērģeles sapostītas un stabules mētājās pa visu apkārtni. Dažas kaŗavīri nēsāja padusēs, citi, pielikuši pie mutes, tajās pūta. Kad kādreiz skaistā harmonijā atskanēja dievnamā, slavējot Radītāju un Pestītāju, tagad disciplīnu zaudējušo kaŗavīru pūstas, skanēja kā izsalkušu vilku gaudošana, kas gatavi visu saplosīt, iznīcināt, kas vēl dzīvs un nesagrauts. Gauzām bēdīgs skats bija arī pareizticīgo baznīcā: grāmatas,

svētbildes, dažādu dokumentu sējumi, raksti samesti uz grīdas, tiem pāri gāja rudens dubļos sabristi zābaki. Durvis neviens nedomāja aizvērt, rudens vēji caur izdauzītajiem logiem pūta cauri gaudodami. Strēlnieku stāvoklis bija neapskaužams — dzīvoja pusbadā, jo visa 12. armijas apgāde palika aiz frontes Rīgā. No Krievijas apgādes daļām nekā nevarēja pievest, jo transports bija sabrucis. Vienīgais glābiņš bija saimnieku kartupeļi laukos, kuņģus rakām resp. zagām un izvārītus vai izceptus tāpat ēdām bez aizdara. Pulka saimniecības daļā nebija ne maizes, ne citu produktu. Manās mājās, kuņas nebija tālu no Nītaures, visa bija papildnam, jau ēda jauno rudzu maizi. Sazinoties ar komandas vecāko, devos uz mājām, ar cerībām rītā atgriezties. Tuvojoties ieraudzīju uz ceļa izmētātas mūsu māju grāmatas un citus priekšmetus. Domas pārņēma slikta nojauta. Tiešām, mājas bija izdemolētas, nebija vairs ne cilvēku, ne kustoņu. Tāpat nopostītas kaimiņu mājas, visur skapji atlauzti, atvilktnes izsviestas, viss atrastais izmētāts uz grīdas, saplēsts, samīts. Žēl bija grāmatu. Savējos atradu kādas 10 vērstis no mājām, lielā dziļā mežā, ar visiem kustoņiem. Stāvoklis bija gaužam grūts.

8. strēlnieku pulka sakarnieki, 1917.g., Nītaurē

Tā pulkā atgriezās tukšām rokām. Bet kaŗabiedri jau bija pratuši sevi nodrošināt un rast izeju. Cīņu draugs Vilis Triškovs bija cerējis nošaut kādu stirnu vai zaķi un egļu jaunaudzē atradis maisus ar rudziem, apkrautus ar skujām. Rudzus no meža atveda, Vimbas dzirnavās samala, un Mīsas mājās piekrāva ar miltu maisiem pilnu kaktu. Nevienam nebija daļas gar rudzu glabātāju — vai tas dzīvoja vai mira badā. — Kad atgriezās, maizi jau bija izcepuši un prātoja, kā no miltiem varētu gatavot stipru dzeramo.

Pienāca laiks doties ierakumos un nomainīt, ja pareizi atceros, 6. Tukuma pulku. Vācieši bija ieņēmuši Mālpili un fronte atradās jau labi uz Nītaures pusi. No ierakumiem varēja redzēt Mālpils baznīcu, kuŗas tornis bija sašauts. Mani atstāja pulka štābā. Pēc brāzmainajām Juglas kaujām fronte bija samērā klusa. Brīnījāmies, ka vācu armija nekādas kaŗa operācijas neizdarīja. Bet drīz pienāca pavēle Cēsu līniju atstāt un pārcelties uz Valmieras apriņķi tuvāk jūrmalai. Brigāde apmetās abpus Valmieras-Ainažu dzelzceļam, Vilzēnu un Braslavas muižās un pie apkārtējiem lauksaimniekiem.

Mēs, sakarnieki, novietojāmies Vilzēnu „Prūšos”. Māju saimnieki Kuģi bija inteligenta ģimene. Pats vecais Kuģis skolotājs-cimzietis, ļoti mūzikāls — ērgelnieks, kuŗa diriģents. No sākuma pret mums bija rezervēti, bet vēlāk sadzīvojām ļoti labi. Prūšu mājas viņam bija dāvinājis Urgas muižas barons par bērnu skološanu. Daudz mēs viņiem palīdzējām mājas darbos, un viņi mūs atalgoja ar labu uzturu. Savas bēdīgās armijas devas atdevām viņu rīcībā. Pēc oktobra revolūcijas, kad bez izpildu komitejas ziņas vairs neļāva malku cirst ne muižās, ne paša mežos, mēs četri telefonisti paņēmām cirvjus, zāģus un arī šautenes, iebraukuši Urgas muižas mežos, piecirtām un savedām mājās divas gaŗas grēdas labas bērzu malkas. Tāpat bija ar dzirnavām, kuŗās bez izpildu komitejas atļaujas vairs zemniekiem nemala labību. Piekrāvām divus lielus vezumus ar maisiem un Urgas muižas dzirnavās samalām. Izpildu komitejas vīram likām uzraudzīt mūsu pajūgus. 25. oktobra pārmaiņas strādnieki, gan mazākā daļa, uzņēma ar dalītām jūtām. Mūsu pulka pagaidu komandieris Pēteris Avens ar adjutantu štāba kapteini Aplociņu bija paspējuši nozust. Vēlēja pulka komandējošo sastāvu. Bija paredzēts, ka par pulka komandieri izvēlēs praporščiku Pētersonu, nežēlīgu lielnieku, bet kad noskaidrojās balsošanas rezultāti, izrādījās, ka vairums strēlnieku nobalsoja par 2. bataljona komandieri kpt. Poni, kuŗš bija inteligents virsnieks, saprātīgs un vienmēr pieejams strēlniekiem. Par pulka komandiera palīgu izraudzīja mūsu komandas telefonistu M. Čeži, klusu, miermīlīgu un saprātīgu puisi. Viņi ļoti labi sadarbojās.

Oktobra pārmaiņas mūsu pulkā bija pārgājušas samērā viegli. Bet citos pulkos, sakarā ar boļševiku uzvaru Pēterpilī, nebija tik mierīgi. 7. Bauskas pulkam bija dots rīkojums ieņemt Valmieru, bet 6. Tukuma pulkam — Valku. 1. Daugavgrīvas pulks apmetās Cēsīs, kur nodibinājās 12. armijas revolūcionārā komiteja jeb saīsināti Glovrevkom, ar Nachimsonu vadībā, kurš strādāja saskaņā ar boļševiku Iskolostrelu. Kārlis Lapiņš savā atmiņu grāmatā *Sabrukums* (1937. g.) raksta, ka Cēsīm un strēlniekiem piekrita galvenā loma komūnisma nodibināšanā Krievijā, jo strēlnieki, Revkoma un Iskolostrela vadītāji, aizturēja 6., 19. un 12. armijas mežonīgās divīzijas, kurām bija jādodas uz Pēterpili aizsargāt Satversmes sapulci. Divīziju kaŗavīri atteikušies ar strēlniekiem kauties, jo kopā bija cīnījušies Rīgas frontē. Valmierā strēlnieki atbruņoja un izdedzināja no ešelona kazaku pulku, kurš bija ceļā uz Pēterpili. Revkoms nav ticējis, ka strēlnieki noturēsies, jo spēku samērs bijis milzīgs pret 2 divīzijām un kazaku pulku, bet boļševiki riskēja ar visu un ieguva visu. „Strēlnieki tālāko nesaskatīja, bet ar revolūciju spēlējās kā ar rotallietu,” saka K. Lapiņš. Tad pats Nachimsons Revkoma sēdē uzsvēris: „Mēs nevaram fronti atklāt, lai ienaidnieks ieņem revolūcijas šūpuli Pēterpili. Mums jāstāv frontē un, ja vajadzīgs, arī jāmirst.” Revkoms gribēja nodibināt komūnistu iekārtu arī izlaupītajā un tukšajā Vidzemē. Revolūcijai sekoja trūkums, posts, bads, asinis un chaoss. Cēsu stacijā nošāva kādu 6. Tukuma pulka virsnieku, jo tas neatdevis ordeņus. Strēlnieki savam virsniekam tos rāvuši nost, bet tas pretojies. Ordeņu un uzpleču noplēšana notikusi arī Iskolostrelā. To savās atmiņās apraksta aculiecinieks K. Liepiņš: — „Nu, biedri, kas sāks?” saucis Čariņš. „Es ceru, ka mūsu revolūcijas ētika neskums pēc šīm vecā režīma paliekām.” — Čariņš pirmais ar labo roku no kreisā pleca norāvis virsnieka uzpleci. Tos noņēmis arī Tillibs, Draudiņš un citi, kaut gan negribot. Pavisam negribējis no sava Juriša šķirties sardzes strēlnieks. „Kas gan tad zinās, ka es nocēlu to vācu posteni,” viņš aizstāvējies.

Strēlnieks Markušs organizēja mītiņu, un kur gan labāk kā Cēsu Sv. Jāņa baznīcā. Bet sievas aizstājušās priekšā un neļāvušas to apgānīt. — Tik liela būda, pietiks vietas mums visiem, — teicis Markušs. Bet sievas turējušās pretim: „Mēs nepielaidīsim, mēs neļausim gānīties dievanamā. Tikai pār mūsu līķiem jūs tiksit baznīcā! Vai jums citu telpu nav, kur savas pagānu mācības sludināt? Œizaru nogāzāt, nu gāzis arī Dievu! Nekā nebūs! Pirkstus apsvilināsit, nelieši!”

„Nogāzīsim arī Dievu,” teicis Markušs. „Un ja nevarēsim nogāzt, tad atcelsim ar dekrētu.” Markušs nevarēja rādīt lielajam pūlim, ka ar sieviešiem netiks galā, tādēļ spiedās vidū. Viņam ap roku bija Glovrevkoma sarkanā lente. Sievas nogulās uz baznīcas sliekšņa. „Saminiet mūs, mēs cietīsim, kā cieta mūsu Pestītājs.” Markušs bija dusmīgs un sauca strēlniekus palīgā, lai sievas aizvāktu. Tās aiznesa nešus, kaut kļiedza, koda rokās, — bet tas nekā nelīdzēja. Durvis atvēra un mītiņa dalībnieki ieņēma vietas dievnamā. — Tik tālu aculiecinieka stāsts.

Ļeņins pieprasīja vienu latviešu strēlnieku pulku Satversmes sapulces padzišanai un garnizona dienesta pildīšanai. Uz Pēterpili aizbrauca 6. Tukuma pulks. Markušs mītiņā saucis: „Kas brauks uz Pēterpili padzīt „učreģiļku” (Satversmes sapulci), zēni, vai ir kas pieteicas? — 6. pulks jau būs priekšā,” — ziņojis kāds no prezidija galda. Pieteicās daži Revkoma un Iskolostrela locekļi.

Pēterpili tika palaistas baumas, ka 6. latviešu strēlnieku pulks ieradīsies aizsargāt Satversmes sapulci. Sakarā ar to *Pēterpils Balss* (Petrogadskij Goloss) ievietoja plašu uzsaukumu 1917. g. 30. novembra numurā, kuŗā starp citu strēlniekiem veltītas sekojošas rindas:

„Esiet sveicināti, latvieši! Jums būs jāsarga Satversmes sapulce. Goda pilns uzdevums! Jūs nostāsities ap veco balto pili (Taurijas), kur uzliesmoja mūsu kopīgās brīvības ugunis. Jūs ieņemsit ieejas un izejas zālē, kuŗā izšķirsies vislielākās valsts liktenis. Jūsu durkļu mežs kā cieša sēta zibēs ap daudzgalvaino Krievijas tautu vienību un aizsprostos ceļu ļaunumam uz turieni. Jums to vajadzēs darīt, jo jūs esat drošsirdīgi un godīgi. Mums nav daļas gar to, ka jūs sauc par boļševikiem. Pālieciet par tādiem, bet pālieciet godīgi. Paturiet savu pārliecību, bet paturiet arī savu godīgumu. Mēs negribam jūs pārliecināt, kas patiesība, kas maldi, un mēs zinām, ka jūsu maldīšanās ir neviltota un tādēļ godīga. Jūsu godīgajai apziņai mēs uzticam pašu dārgāko, kas mums palicis — Satversmes sapulces cieņu. Jūs varat godīgi neticēt tās īstenībai, bet dosit tai iespēju veikt savu uzdevumu zemes (starni) priekšā. Un visa godīgā Krievija jums par to būs pateicīga.”

Satversmes sapulces padzišanā no Iskolostrela aizbrauca K. Ļapiņš, Bajārs un Sudars. „Braukšana no Cēsīm līdz Pēterpilij štāba vagonā ir ērta un lieliska, tajā agrāk brauca tikai augsti virsnieki un komandieri, bet tagad dažādi delegāti,” atceras savā atmiņu stāstā K. Ļapiņš. „Līdz Pēterpilij ceļojums bija līkums: Pleskavā piebiedrojās 5. armijas žēlsirdīgās māsas, kas ienesa lielu

jautrību. Tukumieši jau Pēterpili bija paspējuši iekārtoties kņazu un grāfu pilis Galēru ielā. Kādai pulka daļai iznāca dzīvot vienā mājā ar Kerenska sieviešu bataljonu, ar kuņām gan sākumā attieksmes rezervētas, bet vēlāk sadzīvošana ļoti laba un galā saplūduši kopā, ka nevarēja zināt, kur sākās tukumiešu disciplīnai gals, kur sākums. Tukumieši uzdzīvoja. Atteicās piedalīties somu nacionālistu apspiešanā, un vēlāk neklausīja pavēlēm, kad dzina pret vāciešiem uz Pleskavu.”

Pienāca Satversmes sapulces padzišanas laiks. Strēlniekus sauca uz sapulci, kuņā runās un dos norādījumus paša Trocka vietnieks Antonovs-Ovsejenko. Strēlnieki, iedami uz sanāksmi, zobojās. — „Nāc pie dievgalda, čomiņ!” — kāds ieminējies. „Tad drīzāk pie bikts. Nosvētīts par nāvinieču mīlestību un tur nodzerto vīnu. Laidies tik dibenā”, piezīmējis cits.

Boļševika Antonova runa bija strupa, nepārprotama un asa. Strēlniekiem pārmeta izlaidību, piedraudēja ar pulka izformēšanu un apgādes izbeigšanu. Atskanēja pa protesta saucienam, jo strēlniekiem Antonova uzstāšanās nepatika.

„Tad pa Pēterpils ielām soļo, šauteņu stobriem uz leju, 6. pulka divas rotas. Šoreiz viņiem svarīgs uzdevums — padzīt Viskrievijas jauno saimnieku — Satversmes sapulci. Tas ir notikums, kuņū zina tikai notikuma inscenētāji — un šīs divas rotas: Taurijas pils priekšā abas rotas pārņem boļševiku matrozis Žeļezņaks. Skaņ komanda, žvadz šauteņu spali vecās pils priekšā. Rotas tiek sadalītas pa grupām un izvietotas pa pils koridoriem. Maz mirkļos tukumieši pili ielenc. Viņiem palīdz Kronštates matroži un tautas komisāru padomes emisāri. Neviens vēl netic, ka tūliņ notiks nenovēršamais, jo uz ielas skan Marseļēza un sauc: Visu varu Satversmes sapulcei! Bet strēlnieku soļi dārd sēžu zālē. „Tautas komisāru padomes vārdā atstāt šīs telpas, pavēlot skan Žeļezņaka balss. Satversmes sapulce ir aizdzīta. Kāda neredzēta drāma!... Pūkains ziemas sniegs birst pār „ļichača” pajūgu, kad mēs ar Bajāru atceļā no Taurijas pils dodamies uz Kazaku šķērsielu,” — atceras šo notikumu aculiecinieks K. Lapiņš savā grāmatā.

Tās bija vienas no drūmākām dienām, kad bijušajā Krievijā valdīja pilnīgs chaoss. Šis chaoss skāra vēl no ienaidnieka brīvo mūsu dzimtenes daļu. Tajā laikā Saulietis uzrakstīja dzejoli „Tēvijas vakars”, kuņā bija arī šādas rindas:

Tavs vakars satumst, tēvija,
Nāc baiga tava nakts —
Bez zelta zvaigžņu mirdzuma,
Bez mēness sudrabsakts.

Uz strēlniekiem, kas kalpoja komunistiem, attiecināmi šie vārdi:

Mums dzīvie dēli kapenēs,
Bet beigtie šķūtīs brauc ...

8. Valmieras pulkam, kas mierīgs dzīvoja zemnieku mājās, visi šie uztraukumi gāja garām, tikai atbalss atskanēja no tā, ko piedzīvoja citas strēlnieku daļas. Pienāca Ziemassvētki. Braucu tos pavadīt pie vecākiem. Valmierā pārejot uz lielo vilcienu, kas gāja uz Cēsīm un vēl tālāk, bijām vairāki strēlnieki. Preču vagoni, kurā sakāpām, bija tukšs un bez krāsniņas. Strēlnieki tomēr sanesa malku un sāka kurināt uguni uz grīdas. Līdz Cēsīm vēl grīda turējās, bet braucot tālāk jau radās caurums. Lai ietaupītu 10 verstis no garā ceļa, parasti lēcu laukā no ejošā vilciena pie Inķēnu pārbrauktuves, starp Cēsīm un Ieriķiem. Kad pacēlu galvu no sniega kupenas, redzēju, ka aizskrien vilciens pa nakts tumsu ar degošu vagonu.

Īstas ciemošanās un svētku prieka tēva mājās nebija, jo mājas bija papostītas, un postīšanas draudi vienmēr pastāvēja. Izbadējusies, kādreiz ar pārtiku tik labi apgādātā krievu armija gāja laupīt. Bija jābūt vienmēr gataviem aizstāvēt vēl to, kas piederēja. Klētis, kūtis un stalli tika aizslēgti un aizbultēti. Labi, ka zemnieki bija apgādājušies ar ieročiem no irstošās krievu armijas. Bija nodibinājušās tādas maza paš aizsardzības vienības. Vīrieši gulēja kūtīs ar šautenēm rokās. Bija gadījumi, kad laupītājus arī nošāva.

Mājās pavadīju arī jauno gadu. Bija 1918. g. pirmās dienas, kad braucu atpakaļ uz pulku. Citkārt, no tēva mājām aizbraucot, māte vienmēr bija sagatavojusi bagātīgu ceļa somu ar visādiem gardumiem, bet šoreiz tas nenotika. Paņēmu tikai maizes doniņu pa ceļam ko iegrauzt, lai apmierinātu izsalkumu. Pulkā vēl viss bija vecā kārtībā un strēlnieki bija nosvinējuši vecajās zemnieku mājās īstus Ziemas svētkus. Bet drīz šiem priekiem pienāca beigas. Pulks saņēma pavēli pārcelties uz Cēsīm. To bija vēlējies Revolūcionārā komiteja un Iskolostrels. Kādēļ šī pārcelšanās bija vajadzīga, neviens nevarēja izprast. Cik spējām, vēl pasteidzām savam labajam saimniekam padarīt ziemas darbus. Kad bijām sakārtojušies izbraukšanai un sakaru komandas inventāru salikuši ragavās, vēl pāris dienu uzkavējāmies Prūšos, lai vēlāk ar vilcienu iebruktu Cēsīs, jo garie pārgājieni nekad nav bijuši patīkami. Aizsūtītie telpu izraudzītāji bija sameklējuši neapkurināmas Gaujmalas vasarnīcas, kurās pašā ziemas aukstumā nebija iespējams dzīvot. Radās sarežģījumi, jo vajadzēja meklēt citas telpas. Mēs, 5 telefonisti, kas bijām kopā

Prūšos dzīvojuši, atgriezāmieš pilsētā un sev sameklējām kādu istabiņu Katrīnas ielā. Tajā bija maza krāsniņa un plītiņa tieši mums piemērota. Arī pārējās pulka daļas novietojās pilsētā. Bet šī Vidzemes Pērle mūs saņēma ar pārtikas trūkumu. Arī izbraucot 10 un vairāk verstis ārpus pilsētas, nekā nevarēja samangot, jo apkārtnes lauksaimnieki bija iztukšoti. Mēs cietām vārda pilnā nozīmē badu.

Jāsaka, ka pēc Rīgas krišanas strēlnieki nekad nebija paēduši. Ja šādu pārtikas trūkumu būtu izjutuši agrāk Rīgas frontē, nevar zināt, kas tad būtu noticis. Bet tagad visi cieta klusu. Revolūcija ir maģisks spēks! Tā iespēj visu — arī paciest badu. Un netikai badu, bet visus pazemojumus, spīdzināšanas un nāvi. Par visu to mēs klusējam vēl tagad. Kādēļ?

Citkārt skaistā, tīrā pilsētiņa bija kļuvusi pelēka, tumša un nemīlīga. Ielās redzēja tikai kaņavīrus. Privātie iedzīvotāji nelabprāt rādījās. Miliči pa ielām dzenāja arestētos. Godīgam cilvēkam būt bija noziegums. Jau bija nodibināties Rāceņa tribunāls, kas atradās Katrīnas ielā. No nāves piespriešanas vēl atturējās, bet katru godīgu pilsoni pazēmoja un zaimoja. Tiku no Cēsīm pāris reižu vēl apmeklējis vecāku mājas. Stāvoklis tur arvien pasliktinājās. Visa atlikušā Vidzemes daļa grima arvien dziļākā postā, tādēļ nav jābrīnās, ka gaidīja ienaidnieku kā atbrīvotāju. Pilsētas veikali lielumties bija slēgti, jo nebija vairs preču tirgošanai. Bet drīz nācās steigā izvākties no Cēsīm un doties projām no dzimtenes. Vācu armija bija atsākusi uzbrukumu.

Ja pareizi atceros, pulks atstāja Cēsis 18. februāra vēlā vakarā: devāmies uz staciju un iekāpām kādā preču vagonā, kas līdz pusei bija piekrauts ar kara raķetēm. Vilciens virzījās ļoti lēni. Nakts tumsā šāvām raķetes, tā apgaismojot ceļa apkārtni. Atskatoties uz Cēsīm, bija redzami blāzmojam ugunsgrēki, armija atkāpjoties dedzināja mājas. Valmierā iebraucām ar lielu gaismu un pulks jau atradās priekšā. Bija dota pavēle dienu un nakti palikt Valmierā un atkāpšanos turpināt tikai rītā. Pilsētā ieņēmām naktsmājas, kur un kā vien varēdami. Vēlā vakarā, kad no pilsētas vēl nogāju līdz stacijai, lai dabūtu kādu braucamu vai jājamu zirgu, jo man tāda nebija, redzēju vāciešus, kuņģi jau ieradušies stacijā. Tā kā mani neievēroja, laimīgi izmuku un, atgriezies pilsētā, varēju saviem ļaudīm paziņot par vāciešu ierašanos Valmierā. Visi skrēja pa galvu, pa kaklu, lai dotos ceļā. Daudz nedomādams, likos kādam zirgam mugurā, neprasīdams pēc tā īpašnieka. Zirgs bija gan vājš un pakavi nodiluši, bet uz priekšu varēja tikt tīri labi. Pēc 10 gadiem kāds, aprakstīdams kādā periodiskā izdevumā šo atkāpšanos, bija tieši pieminējis

mani, ka vājā zirga mugurā izskatījies kā Napoleona bēgošais grenadieris pie Berezīnas. Naktī devāmies caur Strenčiem, ar rīta ausmu sasniedzām Saules staciju, tur ieturējām brokastis un pabarojām arī zirgus. Mums gažām miliči padzina kādu gūstekņu grupu, kuŗu vēlāk apšāvuši. Pēcpusdienā sasniedzām Valku un apmetāmies Lugažos tirgus laukumā.

Pulka vadība, ieskaitot komiteju, bija nolēmusi visus palaist brīvībā un izsniedza, gan apzīmogotas, pulka komandiera Pones un komisāra Čežes parakstītas demobilizācijas kartes. Izpildīt tās vajadzēja pašiem, un kartēs varējām rakstīt, ko gribējām. No pulka kases katram izmaksāja 40 rubļu ceļa naudas kerenkās. Lugažos bija laikam bijusi tirgus diena, jo bija sabraukuši apkārtējie zemnieki. Viņi sāka interesēties par zirgiem, un tā mēs sākām ar viņiem tirgoties. Vislabākais zirgs bija Ludim, un tas par savu dabūja 180 rubļu. Par savu vājo dabūju tikai 20 rubļu. Bijām nu brīvi pilsoņi „brīvajā Krievijā” — ej, kur gribi, bet kur? Nebija izvēles, nebija arī ceļa. Vāciešiem padoties negribējām — tur gaidīja gūsts, bads, raktuves, kuŗās jau tūkstošiem gūstekņu bija gājuši bojā. Bet bads mūs gaidīja visur. Tomēr mēs, seši bijušie 8. Valmieras latviešu strēlnieku pulka telefonisti, apņēmāmies braukt uz Krieviju, vispirms uz Pēterpili. Ejot caur Valkas staciju, tā likās kā izmirusi. Kur bija palikuši mūsu pulka strēlnieki? Vai jau paspējuši aizsteigties projām ar kādu vilcienu? Uzgaidāmās telpās uz grīdas bija nomesta kāda grāmatiņa kabatas formātā, melnos cietos vākos. Bijāšanā un cienībā pret grāmatu, to pacēlu un iebāzu mēteļa kabatā. Vilciena kādreiz tik dzīvajā Valkas mezglu stacijā neviena nebija, bet pie ogļu iekrautuves laukuma vēl stāvēja lokomotīve. Devāmies turp. Tā mūs uzņēma. Metās jau tumsa, kad, sēdēdami uz tvaikveža ogļu kravas, braucām projām. Tumsā sākās mūsu ceļš un nākotne, un — tumsā palika dzimtene...

II. LATVIEŠU STRĒLNIEKI KRIEVIJĀ

Tumsā un salā tvaikvedis rauj uz priekšu. Ar rīta gaismu sasniedzam Verovu, kuŗā atradās kāds vilciens uz Pleskavas pusi. Tūlīt pārejām vilcienā un ieņemam kādu tukšu un aukstu preču vagonu. Vēlā pēcpusdienā jau bijām sasnieguši Pleskavu. Iedami pa vecās pilsētas ielām, domājam par ēšanu. Bet visas ēdnīcas, krogi no ēdamā un tāpat dzeŗamā iztukšoti. Kādā tējnīcā saņēmam pa glāzei tējas, ko tāpat nesaldinātu iedzeŗam. Paldies par to pašu! Ceļš jāturpina. Pleskavas stacijā uz Pēterpils pusi iet kāds balasta vilciens. Tā redeļainos un caurajos vagonos salu un vēju jūtam vēl vairāk. Pricējos par Valmieras stacijā iegūto kažoku,

kuņā ievilcies, jūtos kā podiņā. Kad esam sasnieguši Bjelija Strūgi, stacijā stāv kāds vilciens uz Pēterpils pusi un vēl ar dažiem I klases vagoniem. Mēs ieņemam vietas uz mīkstiem sēdekļiem! Vagons ir silts un arī braucēju nav visai daudz. Justies var ļoti labi, bet nelaba ir mana personīgā sajūta, jo nejūtos piederīgs I klases braucējiem. Kāda pretim sēdētāja dāma rausta degunu, jo mans plikais ādas kažoks izplata nepatīkamu smaku. Bet latviešu strēlnieki ir varoņi, revolūcijas avangards un tautas komisāru ticība un cerība, tādēļ viņiem viss atļauts. Ludis liekas par kaut ko gandarīts un sevī apmierināts smaida. Ar visiem kaŗa zābakiem viņš kāpj uz augšējā, ar tumši zilu samtu pārvilkta plaukta un liekas gulēt. Kupejas pretējo plauktu ieņem Broks. Mēs ar Triškovu un Āboliņu paliekam sēžot. Siltums un vieglā vagona šūpošanās mūs ātri iemidzina. Kad paveŗu acis, ir jau rīts un gaisma plūst pa vagona logiem. Pretim sēdētāja dāma smēķē papirosu, laikam, lai nejustu mana kažoka smaku. Es to saloku un palieku zem kājām. Mana roka mēteļa kabatā satausta Valkas stacijā pacelto grāmatiņu, kuŗu atvēris lasu titullapu: Ceļa maize. Lūgšanas un dziesmas rekrūšiem un zaldātiem. — Ar drebošu roku ierakstīts: 1887. g. Krieviņ. Droši kāds strēlnieks iedams cīņās to vienmēr turējis klāt kā dārgumu, bet nu, aizbraukdams uz sarkano „paradīzi”, izmetis kā nevajadzīgu. Esmu priecīgs, jo jūtu, ka pats Dievs man nezināmā ceļā devis līdz „ceļa maizi”. Kamēr lielākā daļa braucēju šūpo galvas saldā miegā, izlasu dažas lūgšanas un domās izdziedu dziesmas. Šo grāmatiņu izglabāju caur visu krievu zemi sarkanā strēlnieka gaitās, pārvedu dzimtenē, tā bija neatliekams dārgums — pavadonis Latvijas atbrīvošanas cīņās. Vienmēr to turēju savā somā blakus pieticīgam kaŗavīra maizes riecienam. Vēl vienmēr žēlojos, ka neesmu to paņēmis līdz svešniecības ceļos.

Vilciens kavējās stacijās. Ar vakara krēslu izkāpām Varšavas stacijā. Sveika, svētā Pēterpils! Kādēļ tu šodien esi palikusi par bezdievju pilsētu, ļauj apsmiet savus cēlos dievnamus un vajāt savus priesterus? — Bet kur mēs Loŗmetēju kalna varoņi un Tīreļa vilki iesim un ko darīsim? Kaut kur Izmailovskas pulka rajonā (pilsētas rajona nosaukums) ieejam viesnīcā, kas sevī dēvē par Zelta Enkuru. Pie porterām mūs sagaida izbadējies ņveicars ar jautājumu: „Net ļi kusoček chļeba (vai nav gabaliņa maizes)?” Žēl cilvēka, kuŗam nav ko ēst, bet arī mēs nevaram viņam palīdzēt. Bet manī iedzeļ kāds ļauns prieks un mute paveŗas jautājumam: Ja jums nav ko ēst, ejiet uz ielas un sauciet kā pirms gada — maizi, maizi! ŀeņins, Trockis, Sinovjevs un citi „tautas” komisāri jums sola paradīzi, dos arī maizi. To tikai nodomāju, bet

nespēju nekā pateikt bēdu sagrauztajiem ļaudīm. Bet kāda likteņa ironija! Ģen. Pozņiševs savā atmiņu grāmatā stāsta, ka revolūcijas dienās maizes Pēterpili bijis diezgan, tikai pietrūcis melnās rudzu maizītes, bet pēc pāris nedēļām arī tā būtu pietiekami apgādāta. Pēterpils noliktavās krājušies baltie kviešu milti trim mēnešiem. Maizes sācis trūkt tikai Kerenska valdīšanas laikā, kad revolūcijas priekā pārdevis miltus Francijai un Pēterpils noliktavas iztukšojis. Bet revolūcijai ir maģisks spēks! Kad maize ir, tad ejam uz ielām un saucam pēc tās, bet kad nav, klusējam. Revolūcija spēj ievest ļaudis no patiesības maldos — un otrādi.

Rītā piecēlušies, izejam pilsētā. Kaut kur jau ir arī strēlnieki, bet nevienu nesatiekam. Mēs arī viņus nemeklējam. Veikali tukši. Pie ēdnīcām, tējnīcām, restorāniem un kafejnīcām palikušas tikai izkārtnes, bet nekas nav dabūjams. Kur slavenās krievu virtuves, kas pazīstamas visā pasaulē? Aizeju arī uz Vasiļa salu, kur kaŗa slimnīcā satiekos ar žēlsirdīgo māsu Tolmani. Kad atgriezīties viesnīcā, nolēmjam no Pēterpils doties prom, cik ātri vien iespējams. Ludis kaut kur dabūjis žāvētas silķes, ar kuŗām apmierinām ēstgribu. Āboliņš veic skrīveŗa pienākumus un saraksta mums visiem Valkā izdotās veidlapas. Pats aizbrauc uz Nachičevu pie Donas, bet mēs, pārējie četri, braucam uz Jekaterinoslavu. Tā izšķīrīties ar lāga zēnu Āboliņu un nekad vairs dzīvē nesatikāties. Vilciens no Nikolaja stacijas aiziet vakarā, tas nav sevišķi pārpildīts, tādēļ ērti atsēzīties un iekrītam snaudā.

Kad rītā paceļam nogurušās galvas, redzam, ka vilciens joŗo pa līdzenu purvainu apgabalu. Iedomājos vēsturisko nostāstu par cara Nikolaja I izšķīrīŗu lēmumu šī ceļa būvē. Galvenais līnijas projektētājs, inŗenieris, griezies pie cara ar izstrādāto projektu un skaidrojis ceļa likumu vajadzību. Cars noklausījis inŗenierŗa paskaidrojumu, paņēmis līnēŗu un novīlcis taisni starp Pēterpili un Maskavu, noteīkdams: „Šai līnijai vajaga būt tādai.” Tādēļ, laīkam, Nikolaja ceļš ir viens no vistaisnākījiem pasaulē.

Vakarā sasnīdzam Maskavu. Skaudīgi gribas ēst, bet nekā mums nav. Maskavā kaut kur ir strēlnieki, bet mums nav vēlēšanās viņus satīkt. Pārceļamies uz Kurskas stacīju, lai dotos tālāk uz dienvidiem. Bufetē mums laīmējas atrast skābus gurķus. Katrs apēdam pa 3 vai 4, un tā savu izsalkumu apmierīnām. Mūsu ceļš turpīnās ne vairs klases vagonos, bet ķepluškā, t.i., preču vagonā ar krāsniņu, kādos parasti pārvadāja kaŗavīrus. Esam pie tiem pieraduši un laīmīgi ieņemam vietas uz nārām.

Dodoties dziļāk dienvidos, sniega ir mazāk un laīks slīl taks. Arī izsalkumu sākam apmierīnāt vieglāk. Orlā iepērķam

kartupeļu pankūkas, bet Kurskā mums jau ir melnā rudzu maizīte. Ir agrs silts rīts, kad iebraucam Harkovā. Vilciens paliek stāvēt kaut kur ārpus pasažieru stacijas. Nolemjam kājām doties uz pilsētu. Valmierā iegūtais kažoks, kas man bijis tik noderīgs, nu liekas pavisam nevajadzīgs. Kā gaidīts, kāds dzelceļa strādnieks man uzsauc: „Zemļak, prodai šubu!” Veikals tiek noslēgts par 7 rubļiem, tā nu esmu atbrīvojies no liekas mantas. Ieejot pilsētā, mūs pārņem izbrīna un prieks, jo maiznīcā lielu apaļu maizes kukuli par 1.20 rubļiem var pirkt, cik grib. Paņemam divus klaipus baltmaizes un meklējam tējnīcu, kur varētu pēc ilgāka laika ieturēt kārtīgas brokastis. Arī tēju mums pasniedz saldu. Tā kā vilciens uz Aleksandrovsku un Siņeļņikavu atiet tikai vēlā pēcpusdienā, apskatām šo Dienvidkrievijas pilsētu un ieturam arī pusdienas. Paņemam vēl pāris klaipu maizes vakariņām, kuŗas būs jāietur vilcienā, jo Siņeļņikovā vilciens pienāks tikai pēc pusnakts. Tā ir liela mezgla stacija, kuŗā krustojas galvenie Dienvidkrievijas ceļi. Kamēr Ludis ar Broku snauduļo stacijas uzgaidāmās telpās, ar Triškovu pastaigājamies pa stacijas peronu, gaidīdami vilcienu uz Jekaterinoslavu. Iešaujas prātā paskatīties Dienvidkrievijas debesis, kuŗas tika brīnišķīgi savos darbos aprakstījis Gogoļs. Bet nekā nesaredzu no tā skaistuma, kas tik jūsmīgi izteikts rakstnieka stāstos. Mūsu ziemeļu debesis, kuŗās rudens naktīs atspīd zvaigžņu miljardi, ir daudz skaistākas.

Ar rīta gaismu esam sasnieguši savu mērķi Jekaterinoslavu, — bet ko šī svešā pilsēta mums dos, kad visā zemē trako komūnisms un dzimtene smok ienaidnieka jūgā? Stacija pilna ļaužu. Ejot gar pārtikas galdiem, redzama liela produktu bagātība. Krievijā bads nekad nevar būt un maizes dēļ tā varētu karot 10 gadu. Pagaidām apmetamies kādā lētā un vienkāršā viesnīcā, kamēr noskaidrosies darba iespējas. Triškovam šai pilsētā veci draugi, ar kuŗu palīdzību ceram tikt pie darba un maizes. Jekaterinoslavā ir daudz rūpnīcu, lielajās Bņanskas fabrikās strādā tūkstošiem, tādēļ mums cerības lielas. Bet kad atnāk Triškova paziņas, mūsu ilūzijas tiek satriektas, jo viņi paši vairs tikai turoties darbā. Tiešām, pilsētā darba neatrodam. Izbraucam pāris simt verstu ārpus pilsētas uz Grišino raktuvēm, kur darbā gan pieņem, bet pienāk raktuvju vadītājs un līdzcietīgi brīdina neiet raktuvēs, jo mēs kā kaŗavīri, no darba atraduši, nekā nenopelnīšot, un tās zaldātu drēbītes, kas mums mugurā, turēšoties tikai dažas dienas. Sabaidīti braucam atpakaļ uz pilsētu. Ar kāda krievu sādžnieka ziņu nolemjam ierīkot ārpus pilsētas kandžas brūzi (jo mums šai lietā jau zināma prakse no

Nodaļa ieņēmusi viesnīcas otro stāvu. Dzīvo ērti. Iepazīstamies. Nodaļas priekšnieks Kārlis Ozoliņš, viņa palīgs Jānis Ādamsons, saimniecību pārzin kāds Šulcs no 1. Daugavgrīvas pulka. Ļoti famoza persona ir Pūpols, kas uzdodas par 2. Rīgas pulka virsnieku. Nēsā divrindu pogu gaŗo mēтели, kam uzpleču vietas nokrāsojušās sārtas. Nekādu sevišķu uzdevumu viņam nodaļā nav, bet liekas, ka ar dažiem bijušiem strēlniekiem strādā uz savu roku. Vakaros viņi aiziet ar šautenēm plecōs, rokas granātās aizbāzuši aiz jostām, nagani pie sāniem. Ierodas atpakaļ pēc pusnakts, uz rīta pusi. Vai tie vairs ir mūsu disciplinētie, varonīgie strēlnieki? Atgādina bandītus, kas, nodarījuši savus netīros nakts darbus, atgriežas mītnēs. Vēl ir pāris jaunekļu un kāds bijušais Rīgas Etna fabrikas strādnieks. Pārsteigumu rada 9 sievietes, kuŗas Ādamsons apmāca rīkoties ar loŗmetēju. Vienu no viņām atceros ļoti labi — Kristīni Jēkabsoni, smuidru vijīgu augumu, glītu sejiņu. Savu pienākumu un uzdevumu mums pietiek. Daŗreiz vajaga izbaukt ārpus pilsētas un „apmierināt” dumpīgos zemniekus. Atceros tālāku braucienu uz kādu sādŗu vēl aiz Griŗino raktuvēm. Parasti daudz stāvēju sardzē, sadraudzējos ar kādu patīkamu armijas garīdznieka meitu. Kad viņa pie manis ieradās, abi sēdējām vestibila lielajos klubkrēslos un runājāmies. Runājām par visu, neizslēdzot politiku. Viņa mani gribēja pārvilkat kādā krievu nacionālistu organizācijā. Varbūt tas būtu noticis, ja Jekaterinoslavai netuvotos vācieŗi. Pilsētu atstājām steigā. Lai jau ŗi sarkanā vienība nepatika, bet izŗķiršanās brīdī tomēr paliku kopā ar bijušajiem strēlniekiem. Kādā vakarā sakāpām mums padotā eŗelonā. Bija nodoms mūs izmantot cīņai pret vācieŗiem. Vēl stacijā ieradās kāds Mariopoles sarkano pulks, bet vācieŗi no Ŧijevas puses tuvojās tik strauji, ka mūsu eŗelonam nepaspēja priekŗgalā piebraukt lokomotīve. Vajadzēja steigties, t.i., bēgt, tādēļ atpakaļgājienā eŗelons tika stumts līdz Siņeļņikai. Vilcienam stāvat Jekaterinoslavas stacijā, kāda nomaldījusies lode izskrēja cauri mūsu vagonam un stipri ievainoja nodaļas priekŗnieku Ozoliņu gurnā. Sanitārs viņu pārsēja un Siņeļņikovā pārnesa uz sanitāro vilcienu. Nodaļas vadību pārņēma Adamsons. No Siņeļņikovas braucām austrumu virzienā cauri Dienvidkrievijas raktuvju un rūpniecības apgabalam. Tālāk brauciens līdzinājās patīkamam ceļojumam. Nekas mūs neapdraudēja, — varbūt mēs citus vairāk. Ilgi stāvējām stacijās.

Iebraucot Donas apgabalā, bija jāliecinā par skaisto un bagāto zemi. Ļaudis jau bija izgājuŗi laukos strādāt un kaisīja sēklu jaunai raŗai. Kādā vietā mūsu eŗelonu apturēja uz posma. Strēlnieki Ādamsona vadībā aizgāja uz lauka pie arāja, noņēma no arkla

vērsi, to nokāva un gaļu sanesa virtuves vagonā, lai pusdienai izvāritu svaigu gaļas viru. Tā nu bija ne strēlnieku, bet revolūcijas morāle. Bija vietas kur nostāvējām dienu un vairāk. Luganskā ešelons palika 24 stundas. Ilgu laiku stāvējām Rķičevā, Miļļerovā, Grazos, Bološovā u.c. Kādā stacijā aizgāja un vairs neatgriezās divi mūsu puīši. Mēs viņus gaidījām. Otrā dienā trīs bruņoti vīri tos atveda pie ešelona, pieprasīdami nošaut, jo sādžā izdarījuši laupīšanas. Ja mēs to nedarišot, viņi paši tos nošaušot. Bija jābrīnās, ka „viņi paši” to jau nebija izdarījuši. Bet para doksālais tas, ka visi klusēja, arī pats Ādamsons, it kā mēs atzītu savu cilvēku iznīcināšanu. Tad cēlās vecais Tīreļa vilks Triškovs un kļiedza: „Kas mēs esam, strēlnieki vai bābas, ka ļausim nošaut savus biedrus! Nemsim šautenes un tos sādžas miličus aiztrieksim!” Atmodās Ādamsons un ar miličiem izkārtojās.

Pēc šī incidenta braucām tālāk. Vairāk nekā dienu nostāvējām Bološavā, kur saņēmām rīkojumu doties uz Saratavu. Otrās dienas rītā jau pietājām Saratavas pasažieru stacijā. Puīši tūlīt izklīda pa pilsētu. Steidzāmies apraudzīt savu priekšnieku Ozoliņu, kuŗš slimnīcā dziedēja Jekaterinoslavā sašauto kāju. Pa nakti mūs kaut kur bīdīja un veda, rītā piecēlušies, ieraudzījām Volgu, kuŗa plūda visā varenumā, nesdama ziemeļu palu ūdeņus uz dienvidiem. Ešelons bija novietots pašā Volgas malā uz kādām rezerves sliedēm. Atvērām savas „ķepluškas” durvis uz upes pusi, lai arvien acīs būtu plašā straume un lielākās Krievijas upes varenums. Cik plata viņa bija? Runāja par sešām verstīm. Pāri pretim, otrā pusē, Pokrovas pilsētiņa izlikās kā uz delnas uzlikta. Vilciens, ko redzējām kustamies, izskatījās kā bērnu rotaļlietiņa. Pie sliedēm upes malā bija izīrējamo laivu osta. Nāca jauni ļaudis, braukdami laivās, dziedāja skumjās krievu dziesmiņas. Viņi vēl baudīja skaisto dzīves rītu, veco brīnišķīgo krievu romantiku, un vēl neaptvēra, kāds briesmīgs, asiņains murgs nāks pār visu zemi un viņiem pašiem. Arī mēs braucām laiviņās, jūsmojām par lielo upi un tās skaistumu. Pāris reižu izbraukumi man sagādāja lielas bailes. Ar Triškovu paņēmām rokas granātas un devāmies pašajā straumē ar nolūku nosist zivis. Bet cik neapdomīgi — pašu pirmo granātu metām pret straumi uz augšu, kuŗas panestā granātas sprāga zem laivas. Laivas gals tika pacelts un mūs gandrīz izmeta straumē. Citas sviedām pa straumei, bet zivju nedabūjām. Citā reizē izbraucām vizināties ar Ludi, bet vecajam jūrniekam patika ūdeņos trakot. Kādreiz laivu iegrieza taisni gaŗām braucoša kuģa ūdeņos, saceltie vilņi mūs mētāja uz augšu un leju. Mūsu ešelona tuvumā Volgas malā bija apmeties liels pulks čigānu. Arvien no

būŗa iznāca jauna ģigāniete ģitāru rokās. Viŗa spēŗļa un dziedāja, savus priekšnesumus pavadīdama ar graciozām kustībām. Viŗa dziedāja par mīlestību, par likteni, par stepi, kuŗā klist ģigānu tabori, par jaunekli, kas, nakti pie viŗas pavadījis, rīta agrumā aiziet bez uguns kvēles acīs un pazūd kā miglā. Un par brīvību viŗa dziedāja:

Volga, tavos krāšņos krastos
Mūŗam brīva mana sirds.

Kāds vecs ģigāns skatījās pāri plašajiem ūdeņiem, līdz pāŗ viŗa sirmo bāŗdu sāka ritēt asaras. Kādas skumjas, kāds paredzējums pildīja vecā ģigāna dvēseli? Tagad Pad. savienībā ģigānu tabori iznīcināti un, laikam, arī paši ģigāni. Pienāca laiks arī mums no eŗelona vagoniem izvākties un pāŗcēlties uz pilsētu. Formēja 5. latvieŗu Sarātavas padomju pulku. Mēs, ģetri Valmieras pulka vecie streļķi, nolēmām jaunformējamā padomju pulkā nepalikt, bet doties prom uz tālo Sibiriju, kur vēl nav padomju varas un cilvēki dzīvo brīvi un pāŗtikuŗi. Tieŗi Liēdienu naktī, vareni dimdot baznīcu zvaniem, ar kuŗi *Bajan* atstājām skaisto pilsētu Sarātovu, lai dotos līdz Samārai un tad ar vilcienu prom uz austrumiem. Ilgi paliku stāvot uz kuŗa klāja. No acīm izzuda pilsētas uguns, bet augšāmcēŗšanās skaņas vēl plūda pāŗ plaŗo ūdens klajumu pie manis. Ar mums reizē brauca no sarkano sievieŗu grupas Kristīne. Arī viŗa atstāja sarkano ierindu. Savā kajītē gulējām brīvi, un kad rītā modāmies, kuŗis tuvojās lielajam Sizrjaņas tiltam. Tieŗām — skaista ir Volga! Paslīd gaŗām brīņi-ŗķīgi skati: stāvas augstas klintīs nomaina līdzeni, kokiem apauguŗi krasti. Tāds ceļojums ir vienreizēji jauks, kā būtu izpriecas braucienā. Bet mums tas liēla priēka nedara, jo esam bēŗļi bez dzimtenes un mājas. Kuŗis piēstāj pie vairākām Pievolgas pilsētīņām. Visur bagātīgi pāŗtikas galdi. Iēpērkamies, lai nodroŗinātos tālajam ceļam. Vienā no ŗīm piēstātnēm izkāpj Kristīne. Labi, ka esi prom no sarkano sievām, kas tev jaunai glītai meitenei var būt kopīgs ar viŗām!

Liēdienu pievakarē izkāpjām Samārā, lielā Pievolgas pilsētā. Dodamies tūlīt uz dzēlzēļa staciju, lai ar pirmo vilcienu brauktu prom. Bet ēļa uz austrumiem vairs nav. Neviens vilciens uz turieni no Samāras vairs neiet. Sadumpojuŗies ēēchi un visus ēēļus uz ŗibiriju slēguŗi. Izŗķirŗšanās notiek ātri, īsa apspriede — un braucām uz Maskavu, kur atrodas stipras strēŗnieku vienības. Uz Sizrjaņu iē kāds preēu vilciens. Vagoni slēgti, bet ir kāda platforma, uz kuŗas atrodas kariēte. Tā mums kā radīta, sasēŗamies visi ēētri un braucām kā baroni vecos labos laikos. Kad no

rīta pamostamies, esam pie Sirzjaņas tilta, kuŗam pa apakšu tieši pirms 24 stundām bijām izbraukuši cauri. Omulīgais brauciens kariatē izbeidzas Sirzjaņā, kur gaidām kārtējo pasažieru vilcienu un iesēžamies 3. kl. vagonā. Vilciens nav pārpildīts, tādēļ jūtamies labi.

Ir'agrs rīts, kad pēc gaŗāka brauciena ierodamies Maskavā. Ieejai Kremli vairs kalpo tikai Aleksandra vārti. Tajos stāv strēlnieku sardze. Aprunājamies, ko darīt. Viņi mums ieteic palikt Kremli, jo kalpošana neesot smaga. Jāizdara iekšējā un ārējā Kremļa apsardzība, jo pats Ļeņins to uzticējis tikai latviešiem. Beigās sarunājam palikt Kremli pie Ļeņina izredzētajiem latviešiem. Iestājamies sevišķu uzdevumu revolūcionārā vienībā (īsto vienības nosaukumu esmu aizmirsis). Otra lielākā vienība Kremli bija 9. latviešu padomju pulks. Vismaz bijām nodrošināti ar maizes riecieni, kas gan arī Ļeņina izredzētajām vienībām bija gauŗam plāns. Jāsaka, ka badā nomiršanai par daudz, bet dzīvošanai par maz. Blakus sarkano devai kaut ko piegādāt nav iespējams. Bet iztiekam. Sardzē jāstāv pie ķeizara pils, jāstāv uz Kremļa mūŗiem, galvenais, jāuzmana Sarkanais laukums. Tad iekšējā sardze gaitēnos, pie komunistu vadoņa durvīm, kur dzīvoja Ļeņins, Trockis, Sverdlovs. Man kaut kā iznāca būt kādā Baltā mājā (Bjelij dom), kur arī dzīvoja komunistu vadoņi, bet ne galvenie. Gaitēnos bija nolikti galdiņi, pie kuŗiem vajadzēja sēdēt ar šauteni rokās. Uz galdiņa atradās saraksts, kādas personas sargi drīkstēja ielaist vai izlaist. Personas, kas sarakstā nebija minētas, vajadzēja aizturēt un nodot sardzes priekšniekam. Ja atmiņa neviļ, tad Baltajā namā tādas bija 27, bet pie Ļeņina durvīm tikai 12. Baltajā namā vislielākais staigātājs bija dzejnieks Demjans Bednijs, kas apdziedāja krievu proletārietu un vadoņus. Ar viņu iedraudzējos, dažreiz ilgi sarunājamies un jāsaka, ka viņam par komūnismu nebija nekādas izpratnes, paŗts arī komūnists nebija. Viņš rakstīja diezgan veiklus pantus, sevišķi labi padevās satūra. Ar laiku arī viņš bija savu moŗa darbu padarījis uz pazuda. Demjāna Bednija vārds vairs netiek pieminēts. Ļeņina gaiteni apmeklēja divas skaistas ŷidietes. Viņu vārdus vairs neatceros. Atceros gadījumu, kad vienai no viņām no kurpes papēŗa nokrita ripiņa. Man to vajadzēja pielikt. Bija diezgan grūti, jo skrūvītes caurums gumijas ripiņai bija izdilis. Ieliku papīŗiti un ar durkļa galu mēģināju pieskrūvēt. Kad man neveicās, viņa no somiņas izņēma mazo Brauniņu un teica: — Varbūt ar ŷo varētu labāk? — Lūdzu viņai no stobra izņemt lodi, pirms to varētu lietot kā darba rīku.

Komūnistu vadoņus redzēju vai katru dienu un varu viņus arī raksturot. Patiesībai par godu jāsaka, ka viņu starpā nebija neviena krieva, bet visi svešinieki. Krievi parādījās Kremli tikai vēlāk, kad sāka nodibināties diplomātiskas attiecības ar brīvo pasauli, jo komunistiem vajadzēja veco diplomātu paražu, etiķetes un veiklības, lai tās rādītu ār pasaulei. Bet drīz vecie krievi pazuda. Ļeņins bija bastards ar maz krievu asinīm. Komunistu izdevumos jūsmo par viņa skaistajām acīm, bet tā nav taisnība. Lai kas, acis viņam bija atbaidīgas kā rāpulim. Likās, ka viņam vienmēr kur jāsteidzas. Gāja uz priekšu padevies, neaizpogājis mēteli vai svārkus. Atgādināja kupci, kas skrien un maisās rudens tirgos starp ļaudīm. Trockis bija īsti civilizēts kungs. Labi ģērbās, dažreiz neparasti — apkāries ar piecstūrainām zvaigznēm. Līks deguns, kas uzgūlies lūpām, Mefistofeļa bārdiņa, dedzīgas acis. Bijis ļoti nesavaldīgs, asinskārs, labs orātors un organizātors. Projektējis uz Sarkanā laukuma ierīkot giļotīnas, kuŗās saviem pretiniekiem nocirst galvas, bet Ļeņins tam pretojies. Maskavas iedzīvotāji viņu lūguši mazināt badu, kas tiešām lielajā pilsētā bija jūtams. „Bads būs tad, kad jūs, simt krievu, skriesit pakaļ vienai žurkai!” bijusi Trocka atbilde. Gandrīz Trockim līdzīgi izskatījās citi komunistu vadoņi: Bucharins, Sverdlovs, Rikovs, Kameņevs u.c. Bieži no Pēterpils iebrauca Sinojevs. Tika runāts, ka Kremli dzīvojot arī Stučka un Dauge, bet viņus neredzēju.

Strēlnieki uz Kremļa sienas

Ja ne katru dienu, tad ļoti bieži pie Ļeņina un Trocka ieradās angļu misijas pārstāvis Lokarts uz ilgām sarunām. Lokarts bijis mazs ierēdnītis cara laikā angļu konsulātā, bet lieliniekiem nākot pie varas, izcēlies. Viņš Kremlī iebrauca ar tumši zilu mašīnu, kurai vienā pusē pielikts imperijas krustotais, bet otrā komunistu sarkanais karodziņš. Viņa vārdu bieži piemin arī tagad, it kā būtu sadarbojies ar krievu nacionālistiem un cīnījies pret lieliniekiem. Šis divkosīgais kungs vēl šodien ir manās acīs, un man liekas, ka viņam būs pielipušas arī plkv. Brieža asinis, jo viņam uzticējās Sovinkova Tēvijas glābšanas un brīvības savienība. Lokartam dotas lielas summas cerībā, ka viņš darīs visu, lai atbrīvotu no komunistu varas. Krievu ļaudis neskopojās, viņi saziedoja arī mūsu plkv. Brieža izpirkšanai 30.000 rubļu, bet kur šī nauda palika, nav zināms vēl šobaltdien. Imitēts apvērsuma projekts ar strēlnieku komandiera Ed. Bērziņa starpniecību. Bet tā bija rafinēta un smalki izstrādāta provokācija. Naudu, ko krievi uzticēja Lokartam, nodeva Bērziņam, kas tad uzticībā un vientiesībā komūnismam un tā vadoņiem to nodeva čekai. Latviešu divīzijas komisārs Kārlis Pētersons pirmo summu - 700.000 rubļu, personīgi nodeva VČK (Viskrievijas ārkārtējai komisijai) priekšniekam Džeržinskim, kā komunisti paši stāsta K. Pēterona dzīves aprakstā. Pavisam tādā ceļā čekai nogādāti 1.300.000 rubļu. Lokarta nodevīgā loma noskaidrojās tikai pēc vairāk gadiem, kad Loids Džordžs 1921. g. viņu paaugstināja dienestā un nosauca par „lielo diplomātu”, kas nokārtojis labas attiecības ar Krievijas jauno iekārtu (necilvēcīgo komūnismu). Tas bija smalks veikals, kas notika Ļeņina un Lokarta starpā, pret kuŗu cilvēku acis nav atvērušās vēl šodien. Lokarts vēlāk strādāja angļu sūtniecībā Prāgā.

1918. g. 1. maijs ir auksta un lietaina diena. Kaŗa komisāra Trocka pavēlē ziņots, ka notiks sarkano strēlnieku parāde Hodīnkā, kuŗu pieņems Trockis. Bijušo strēlnieku daļu komandieri Lācis un Bērziņš sagatavo savas daļas parādei plkst. 10 dienā un gaida augstos biedrus, kas pieņemtū parādi. Ir plkst. 3 pēcpusdienā, sarkanie strēlnieki izmirkuši, nosaluši, gaida vēl. Bet sākas kurnēšana, abi komandieri sarunājas un plkst. 4 liek šautenes ņemt plecos un doties atpakaļ uz pilsētu. Plkst. 5 ierodas Trockis, bet strēlnieku vairs nav. Kaŗa komisāriāts pavēl abus komandierus nodot tribunālam, lai viņiem par disciplīnas pārkāpumu piespriestu nāves sodu. Par to ļoti uztraucies divīzijas komandieris Vācietis; komisārs Pētersons grib šos cilvēkus glābt. Viņš griežas pie Vācieša, lai pārrunātu, ko varētu darīt Lāča un Bērziņa glābšanai, bet bijušais pulkvedis un no Rīgas frontes pazīstamais „labais vecītis” kratās abām rokām nost no sava komisāra. Pētersonam atliek viens ceļš — griezties pie Ļeņina, ar kuŗu

viņam labas attieksmes no seniem laikiem. Arī Ļeņins nodarījumu atzīst par milzīgu pārkāpumu, un domā, ka sarkanie komandieri būtu par šādu grēku jānošauj, bet Pētersonam tomēr izdodas Ļeņinu pārliecināt, un viņi saņem tikai rājienu. Tik daudzu nicinātais cars gan parādes pieņemšanās nenokavējis ne minūti, kā vēl tagad raksta toreizējās armijas dzīves apcerētāji. Pašu komunistu izdevumos pieminēts, ka 1918. g. augustā pēc Trocka pavēles pie Kazaņas nošauti 4 strēlnieki komandieri un arī daži strēlnieki. Ak, varenie strēlnieki, cik zemu jūs bijāt krituši, ka nevarējāt aizstāvēt ne savu godu, ne savu draugu, cīņas biedru dzīvību! Par to klusēja. Klusēja paši strēlnieki, klusēja tad un klusē vēl tagad. Kur šie vairs ir loģika?

Neatceros, kā iznāca, bet reiz vajadzēja nonest kādu sainīti divīzijas komandierim Vācietim. Kad biju pieteikts un iegāju, kādreizējais „labais vecītis” pastiepa roku pār plecu un neatskatījies saņēma pasniegto vēstuli. Laikam komunistu ellē bija atradis īsto vietu, kur savam sātānam kalpot. Dēkainis un avantūrists viņš bija no sākuma līdz beigām. Revolūcijas sākumā solījies braukt ar savu pulku uz Pēterpili un tur visas nekārtības un sacelšanos izbeigt. Būtu labi, ja to būtu izdarījis, varbūt tad izlabotu arī savu nesekmīgo akadēmijas diplomu?

Dažreiz mūs abus ar Triškovu sūta sardzē uz Kremļa mūra pret Sarkano laukumu. Uz kāpjam pa Glābšanas vārtu iekšpusi (Spasskaja bašņa) uz mūra un staigājam ar šautenēm plecos gar visu Sarkano laukumu. Mūra spraugās saliktas šauteņu patronas, rokas granātas, lai uzbrukuma gadījumā būtu municija pie rokas. Glābšanas tornis slēgts, bet no augstā Kremļa mūra iespējams uzkāpt tornī. Augšējā stāvā atradām daudz zvanu, kas bija piestiprināti pie četrstūraina steķa. Ar šiem zvaniem pirms revolūcijas uz pulksteņa mehānisma pamata spēlēja dziesmu „Koļ slaveņ naš”, kas mūsu baznīcas pazīstama kā „To mīlestības spēku sveicu”. Šī dziesma bija kalpojusi no Katrīnas Lielās laikiem līdz 1833. g. kā Krievijas valsts himna. Saites, kas vienoja zvanu mēles ar pulksteņa mehānismu, bija sarautas. Sākām zvanus saistīt ar mehānismu, un tas mums izdevās tīri labi. Tā bija ļoti interesanta nodarbošanās. Pats mehānisms arī bija sabojāts, bet mēs to griezām ar rokām, un tornī sāka jauki skanēt „Koļ slaveņ naš”. Bet tad arī paši nobijāmies, un ne pa jokam, jo ļaudis, kas gāja pār Sarkano laukumu, apstājās, krustījās un klanījās. Tas oda pēc revolūcijas, un Trockis varēja mūs likt nošaut, jo Ļeņina dekrets par čeku jau bija spēcīgi iedarbojies. Tolaik tornis klusēja, bet tagad tajā spēlējot internacionāli.

Bez mums vēl Kremli bija apmeties 9. latviešu padomju pulks. Pulka iskomkults noorganizēja ievērojamus koncertus,

kuŗus cītīgi apmeklēja. Sevišķu vēribu veltīja mītiņu koncertiem, kuŗos kā runātāji uzstājās visi lielinieku varasvīri, neizslēdzot Leņinu, Trocki, Sverdlovski, Steklovu u.c., un mākslinieki Kara-kašs, Popova, vijolnieks Meccs, kuŗu vēlāk Latvijas konservātorija izraudzīja par vijolklases vadītāju. Brīvajā laikā daudz staigājām pa pilsētu. Vairākreiz iegriezās Tretjakova galerijā apskatīt brīnišķīgās gleznas. Izbraucām uz Maskavas nomalēm — Vladmira šoseju, Petrovskij parku. Interesants bija skats no Zvirbuļu kalniem uz pilsētu, kas likās it kā paglābusies zem zeltītajiem bizantiešu kupoliem. Cik Maskavā bijis baznīcu, to laikā neviens skaidri nevar pateikt. Dažādās publikācijās minēts no 400—700, bet prezibiters Poļskijs savā lielajā darbā par kristīgās baznīcas iznīcināšanu Pad. Savienībā min 1100. Mūsdienu ziņas stāsta, ka Maskavā vairs atlikuši tikai 30—40 dievnami. Pati Maskava nesaistīja, tā likās akmeņaina, mājas sabāztas, nebija ielas, bet skvēri jeb stūri (pereulki). Par to ārpusēta bija glīta, tur pilsētas iedzīvotāji labprāt uzturējās jaukās vasaras dienās. Pilsēta bija liela, veca un vēsturiska. Daudz īpatnēju senu celtnu, skaistu kultūrvēsturisku pieminekļu.

Pienāca ziņas no Bologojas, ka tur atrodoties 8. Valmieras pulks. Kādreiz Maskavā iebrauca no tā kāds Ziepiņš, kas mums sīki izstāstīja par Bologojas apstākļiem un pulka dzīvi. Izrādījās, ka tiešām Bologojā ir Valmieras pulka strēlnieki, kas apvienoti 8. latviešu padomju pulkā un dzīvojot samērā labi. Mums abiem ar Triškovu sirds bija tur. Lai vai kā, bet kaŗavīrs meklē savus vecos cīņas biedrus, ar kuŗiem kopā pavadītas gaitas Rīgas frontē. Šķiršanās no Maskavas iznāca negaidot. Mūsu vienība saņēma rīkojumu atstāt Maskavu un doties uz Samāru pret čečiem. Mūs ar Triškovu neinteresēja ne Samāra, ne kaušanās ar čečiem, tādēļ aizbraucām uz Bologoju, bet Ludis ar Broku devās līdz vienībai uz austrumu fronti. Kauties viņi nebija gājuši, bet pievienojušies kādai čekai. Par viņiem divdesmito gadu sākumā dzirdēju ziņas, ka bijuši nežēlīgi čekisti. Lieliniekiem 1919. g. sākumā valdot Rīgā, Tõrņakalna stacijā pienācis preču vagonš ar dārgām mantām: zeltu, sudrabu, dārgiem kaŗozkiem u.t.t., kuŗas novietotas Luŗa tēva mājiņā. Ludis no Rīgas pazudis un nekas par viņu vairs nav dzirdēts.

8. latviešu padomju pulku komandēja Aplociņš (jaunais), jo viņa vecākais brālis, kas bija 8. Valmieras pulka adjutants, turējās pie sava vecā pulka komandiera P. Avena. Bologojā mūsu dzīve sākās no jauna. Atkal ar Triškovu bijām telefonisti sakaru komandā. No vecajiem pulka sakarniekiem bija atlikuši maz — Adellovs, Cīrulis, bet viss vairums jaunu ienācēju. Rotās bijušo pulka strēlnieku turējās vairāk. Pulks bija samērā labā sastāvā.

Nebija arī starp mums sveštautiešu. Sakaru komandā tikai viens polis Luckis, kas nebija telefonists, bet ordinātors. Še ir vietā iebilst pret tiem publicistiem, kas savos ziņojumos minējuši, ka pulkos bijis maz veco strēlnieku, bet viss vairums svešinieku. Tas bija sākumā, bet vēlāk salasījās vecās vienības, jo taču nebija kur palikt. Pulka komiteju vadīja A. Bērziņš, tajā vēl darbojās Čirulis u.c., kuŗu vārdus vairs neatceros. Pulka komisārs bija Jansons, bijušais valmierietis seržants: Saimniecības daļu vadīja kpt. J. Steins no rezerves pulka. Sakaru komandas priekšnieks bija Lindbergs, kas sevi dēvēja par administratīvo virsnieku cara armijā, bet privātā dzīvē bijis mērnieks. Bologojā bija patīkama dzīve, jo jutāmiem kā laukos, svaigā gaisā. Sakaru komandas apmešanās bija kādā mājā Nikolaja ceļa malā, kas veda uz Pēterpili. Pie sarkaniem dzīvoja jau pieminētais Ziepiņš, kas bija famoza, noslēpumaina persona. Nekādu atbildīgu posteni viņš pulkā neieņēma, nekur viņa vārds nefigurēja, bet bija it kā visa pulka vadītājs, visu lietu zinātājs. Viņa uzvārds bija pieņemts. Bija no veciem revolūcionāriem, dzīvoja emigrācijā Amsterdamā. Pārtikas trūkumu viegli papildinājām ar pienu, kuŗu krievu zemnieces nesa pārdot uz staciju. Stacijas bufetē pirkām sieru, ja bija naudas.

Kādreiz no Maskavas iebrauca trīs latviešu pārstāvji. Ja pareizi atceros, to starpā bija Klīve, Vesmanis un vēl trešais — varbūt Upītis. Pilsētā dzīvoja vairāki latvieši privāti. Latviešu pārstāvji mūs centās pārliecināt nenodoties revolūcionārām idejām, bet vienoties ap savu tautu un censties izbraukt uz okupēto dzimteni. Norādīja, kas varētu izdot dokumentus izbraukšanai no Krievijas. Pēterpili tādus izdodot Dr. Voits. Mūs abus ar Triškovu šāda ziņa pacēla spārnos, tikai prom no sarkanās paradīzes! Kādu vakaru sēdos vilcienā un devos uz Pēterpili uzmeklēt Dr. Voitu. Bet mans brauciens nekā laba nedeļa. Dr. Voitu nesatiku, bet kāda dāma, kas viņu aizstāja, teica, ka vācieši doktora dotās zīmes neievērojot. Noskumis atgriezpos Bologojā. Sapulcē ieradās komisārs Jansons un Ziepiņš, kuŗi uzstājās ar bargām protesta runām. Ziepiņš, kas arvien bija smaidīgs, šoreiz bakurētaino seju savilka tik ļaunā grimasē, it kā cīnītos ar velniem.

Mūsu dzīve Bologojā ritēja patīkami. Vizinājāmiem arvien pa plašo Bologojas ezeru. Bieži pārcēlāmiem uz otru krastu, kur smaržoja bērzi un bija daudz vasarnīcu. Vienā no tām dzīvoja Adellovs ar bijušo Valmieras pulka 5. rotas jaunāko virsnieku E. Ulmani, manu paziņu. Adellovs labi spēlēja vijoli, bija patīkami klausīties. Bet drīz mūsu omulīgā dzīve beidzās, jo pulks saņēma rīkojumu pārcelties uz Jekaterinburgu. Izsūtīja vietu raudžus.

Bologoju atstājām divos ešelonos. Vakarā jau sasniedzām Ribinsku, bet nākošajā rītā jau pietājām Jaroslavā, kur pulks saņēma rīkojumu mainīt maršrutu un nogriezties uz Vologdu. Šī ziemeļu pilsēta mūs negaidīja labprāt. Dažas dienas pavadījām ešelonā, kamēr pilsētā sameklēja dzīvokļus. Apmešanās iznāca pavisam jaukā vietā: uz Suchonas krastā, pareizticīgo ēkā, kuŗā novietojās pulka štābs, kancelejas un arī kāda rota. Pulks uzņēmās pilsētas apsardzības dienestu, bet strēlnieki daudz darbojās arī uz savu roku. No Maskavas ieradās čekists Eiduks, kas kopā ar pulka komitejas priekšsēdi Bērziņu daudz nodarbojās ar iedzīvotāju spīdzināšanu. Strēlnieki viņiem bija paklausīgi kalpi, un tā notika lietas, kas nesaskanēja ar cilvēcīgām normām. Viena no tādām bija kratīšanas Vologdas klosterī, kad klosterā personāls pārdzīvoja baisu nakti. Nerunāsim par to, bet nepārmetīsim arī nevienam citam necilvēcības, laupīšanas, asinskāri un visu citu noziedzību, kas notiek kuŗā vai revolūcijā. Bijušais praporščiks Pētersons, necilvēcīgs boļševiks, bieži izbrauca ar kādu noorganizētu komandu kuŗtī pa Suchonu, lai sādžās nomierinātu dumpīgos zemniekus. Ar ko šīs nomierināšanas beidzās, varam labi iedomāties. Šīs ekspedīcijas nesaskanēja ar mūsu varonīgo strēlnieku godu, nedz arī ar latviešu tautas godu. Vai par to lai priecājamies, ja krievu mātes toreiz ar latviešu vārdu baidīja savus bērnus?

Kā zibens no skaidrām debesīm nāca negaidīts spēriens. Jaroslavā notika sacelšanās, kuŗu vadīja plkv. Goppers kopā ar plkv. Perchurovu. Tā uzliesmoja spēcīgi un paplašinājās. Krievu sarkanarmijas daļas nometa ieročus, daudzi pievienojās dumpiniekiem, citi izklīda, ieroču arsenāli pārgāja nacionālo vienību rokās. Goppers pilsētā uz ielas bija nejauši satīcis vecu „draugu” — galveno strēlnieku boļševizētāju Rīgas frontē Nachimsonu, kuŗu tūlīt aizturējis un nodevis kuŗa tiesai, kas viņu sodīja ar nāvi. Vienīgās revolūcijas glābējas bijušas latviešu vienības. Uz Jaroslavu devās mūsu pulks un kopā ar 6. pulku apspieda brīvības cīnītājus. Man šīs cīņas gāja gaŗām, jo biju saslimis un gulēju ārpus pilsētas 114. lauku lazaretē. Par to pateicos Dievam vēl šodien! Pēc kaujām strēlnieki atgriezušies atpūtā. Dažs bija ticis arī pie produktiem. Savus mantu maisus piepildījuši riekstiem, kuŗus atraduši ostā, kādā kuŗī. Lielais boļševiks Pētersons bija ļoti smāgi ievainots, sarkanās paradīzes dēļ esot skrējis dzīvā ugunī. Bija arī citi ievainotie un kritušie. Un kam šīs cīņas un asinis? — Nebija man miera arī slimnīcā. Kādā naktī ieradās tik daudz slimnieku, ka bija pārpildīti gaitenī un kāpņu telpas. Tie bija svešinieki un runāja svešu valodu. Māsiņa

teica, ka visi esot veneriķi. Pēc pāris dienām viņi pazuda, jo slimnīcas vadība nepieņēmusi. Kādu rītu vaimanādama un raudādama mūsu palātā ienāca žēlsirdīgā māsa ar ziņu, ka Jekaterinburgā noslepkavota cara ģimene. Toreiz nezināju, ka šajā vēsturiskajā slepkavībā vainos arī latviešus, tādēļ ziņu uzņēmu vienaldzīgi, jo valdnieki revolūcijās vienmēr nogalināti. Tagad, pēc 50 gadiem, kad par to izrunājusies visa pasaules prese, manī radies rūgtums, ka galvenā slepkavas — komūnisma neviens nesauc vārdā. Vēl šobaltdien komūnisma briesmu darbus slēpj gan latviešu, gan krievu gan citu tautu aizsegā.

Kad no slimnīcas atgriezos, pulkā mani pārsteidza jauna ziņa: Jaroslavas kaujas esot pierādījušas, ka katram pulkam vajagot savu lielgabalu, tādēļ ar KTK pavēli pie mūsu pulka nodibināta baterija. Triškova iecelts par sakarnieku priekšnieku, bet es par baterijas rakstvedi. Tas man ļoti patika, jo tiku šķirts no kaujas uzdevumiem. Jaunā baterija jau bija novietota gandrīz aiz pilsētas, kādās koka ēku kazarmās Suchonas malā. Manai kancelejai bija ierādīta ērta istaba ar logiem uz dārzu, bet blakus nolikts arī baterijas komisārs igauņis Siks. Sākumā tas man nevisai patika, jo baidījies no viņa iejaukšanās manā darbā. Tomēr ar igauņu boļševiku satiku labi, kaut viņš bija ļoti kašķīgs. Visvairāk viņš strīdējās ar baterijas komandieri E. Ulmani, klusu un miermīlīgu cilvēku, kas, būdams kājnieku virsnieks, nekā nezināja par artileristu pienākumiem un dienestu. Par Sika neapmierinātību uzzināja pat pulka komandieris un pulka komiteja, jo pēc viņa domām neviens nesaprata revolūcijas nozīmes un uzdevumus. Sapulcēs viņš ārdījās kā pats nelabais. Viņam bija vidusskolas izglītība, labi pārvaldīja krievu valodu, bet runāja ar jūtamu igauņu akcentu un gandrīz katra vārda galā iemeta savu „kurati”.

Pulka komandiera vietā stājies bij. kapteinis J. Steins. Kādēļ nomainīts Aplociņš un kur viņš palika, vairs neatceros. (Aplociņu satiku pēc pāris gadiem Rīgā kā atbrīvošanas cīņu virsnieku un LKO kavalieri, bet ar stipri savainotu kāju, jo gāja lēni un pie spieķa turēdamies). Strēlnieki pilsētā rīkojās patvarīgi un baīgi. Pie baterijas kancelejas loga arvien pienāca kāds naktis darbu „varoņiem”, aizrautīgi sarunādamies ar Siku. Sarunas bija drausmīgas. Esmu tās paturējis pie sevis un apņēmies paņemt līdz aiz mūžības vārtiem, jo strēlnieku gods ir arī mans gods, bet viņu maldīgums nav mans. Lai nebūtu viņu baigajās sarunās jāklausās, dažreiz mēdzu aiziet Suchonas malā, muguru atspiedis pret bērzu, raudzījos straumē. Šī ziemeļu dziļā upe plūda lēni. Viņā peldēja samērā lieli tvaikoņi. Arvien mēdzu ieiet bijušā cara armijas pulka bibliotēkas telpās, kur grāmatas bija sagāztas uz

grīdas, mīdītas kājām un plēstas. Lasīju, šķirstīju dārgos sējumus. Mājā un skolā bija mācīts grāmatas turēt godā un cienā, tādēļ pacēlu tās no grīdas, liku ciešās kaudzītēs, lai pār tām nestaigātu un nemīdītu. Izlasīju, laikam, 50 vai vairāk glītu sējumu, zeltā iespiestiem greznojumiem, to starpā krievu konversācijas vārdnīcu. Cerēju skaistās grāmatas paņemt līdz, tādēļ iesaiņoju kastēs, bet, atstājot sarkano armiju, tās palika. Tagad, pēc 50 gadiem, visu to atceroties, domāju, ja Dievs būtu devis mākslinieka dāvanas, zīmētu Ļeņinu ne uz pedestāla, bet uz sagāztajām grāmatu kaudzēm, ar izplestām kājām tās mīdot un plēšot. Grāmata bija revolūcijas ienaidniece! Tās sasvieda uz grīdas, baznīcās, skolās, bibliotēkās, zinīgu cilvēku kabinetos un visur citur, kur tikai revolūcionāri sastapās ar garīgām vērtībām.

Negaidot baterijā mainīja komandieri. Ulmanis aizgāja uz pulku, bet viņa vietā ieradās kāds Micheļevs, pēc tautības polis. Dienesta sarakstā viņu apzīmēja par ceļu inženieri un artilērijas kapteini, tātad, zinīga un militāri nozīmīga persona. Atnācis viņš visu gribēja redzēt un zināt, bet līdzko pielika rokas pie Sika pāris grāmatām — uguns ieskrēja pakulās. Siks viņu izlāmāja visiem trīsstāvu vārdiem, pateikdams, ka komisāram gan ir tiesības revidēt komandieri, bet ne komandierim revolūcijas pārstāvi. Tomēr jāatzīst, ka baterijā radās jauna, labāka kārtība. Man kancelejas darbs gan vairojās. Jutu, ka ar mani nav apmierināts, bet kaut kā iztikām un vēlāk kļuvām labi draugi. Man viņš iemācīja labu administratīvā darba izpratni. Revolūcijas dotais uzturs vienmēr bija nepilnīgs. To mēs papildinājām ar zagtiem kartupeļiem, kas krievu zemnieku laukos bija labi padevušies. Vasara bija nemanot aizgājusi; laikam septembra beigās naktīs zeme sasala un Suchona pārklājās ar ledu.

Atsūtīja steidzīgu pavēli 8. pulkam un baterijai doties uz dienvidiem, kur pie Volgas, Caricinas rajonā, trakojojot ģen. Krasnova baltgvardu „bandas”. Oktobra pirmajās dienās atstājām Vologdu. Caurbraucot Jaroslavai, bija redzamas vēl vasaras cīņu pēdas. Koki vēl stāvēja vasaras rotā, bet, atmirdzot saulei, redzēja lapas raisāmiešus un krītot lejup. Man patīk lūkoties dabā, tādēļ nesaprotu ļaudis, kas, vilcienā sēžot, var lasīt grāmatu vai atrast citu nodarbošanos, kad gar vagona logiem slīd gaŗām ainavas — paša Dieva rakstītā grāmata. Dienai iesilstot un saulei paceloties augstāk, atstāju vietu vagonā un pārcēlos uz platformu, kur varēju raudzīties brīvi uz visām pusēm. Dažās stacijās vilciens stāvēja ilgi. Vakarā atgriezās guļas vietā. Cik salds ir miegs, kad diena pavadīta svaigā gaisā! Otrā rītā tuvojāmies Maskavai. Ešelonš apstājās kādā Maskavas apkārtnes stacijā, kur paredzēta ilgāka palikšana, jo komandieriem, komisāriem un

komitejām bija darīšanas divīzijas štābā, Izkolostrelā u. c. iestādēs. Micheļevs man pastāstīja, ka Maskavā palikšot vairākas dienas un uzdeva man vadīt visas administratīvās lietas līdz ieradīsies pats. Kādā stacijā, jau tuvāk Razaņai, pa peronu pastaigājās liela balta zoss. Nodomāju — cik bīstamā vietā tu, putniņ, atrodieš! Tiešām, nākošajā stacijā vilcienu aptur un ešelona komandantam paziņo, ka pēdējā stacijā nozudusi zoss. Formālā aptaujā neviens par zosi nekā nezina un nav tādas zoss redzējis. Bet, kad esam aizbraukuši aiz Razaņas, otrā dienā uz buržuikas vāra zosi... Galvenie zoss mednieki bijuši mūsu telefonisti Jansons un Kirchs. Ešelons steidzīgi joņo pa dienvidrītu līniju. Esam jau cauri Kozlovai. Ilgāka apstāšanās Ģrazos, lielā mezglu stacijā. Tad tuvojas galastacija Borisoglebska, kur mums rodas lieli sarežģījumi ar apgādi. 8. pulku tūlīt aizsauc uz fronti, kur prāvi Krasnova spēki jau ieņēmuši Aļeksikovo staciju un virzoties uz priekšu. Mēs paliekam bez apgādes, jo produktus visu laiku saņēmām no pulka saimniecības daļas. Ko tagad darīt? Micheļevs vēl nav atbraucis. Nosūtu Triškovu pie pulka saimniecības daļas, bet ar Siku uzmeklējam pilsētā Borisoglebskas komisāru, kas izrādās latvietis — Polis. Jautājot biedram komisāram par mūsu apgādi, saņemam atbildi, ka viņam tādu iespēju neesot, bet mūs kā viesus varot pacienāt pie sava galda. Ar tukšām rokām atbrauc arī Triškova, pavēstīdams, ka baterija jau no pulka atdalīta kā patstāvīga vienība. Esam kā lielu koku mežā, nezinām kurp griezties, ko darīt. Ar Siku norunājam sūtīt telegrammu divīzijai, lūdzot palīgā. Telegrammu paraksta Siks kā baterijas komandieris, bet es kā rakstvedis. Otrā dienā saņemam apgādes daļas rīkojumu ierasties pēc produktiem. No Maskavas ierodas arī Micheļevs ar pieprasījumu čeku grāmatiņām, ar ko mūsu apgāde nodrošināta. Izrādās, ka atkal esam maizes zemē un varam pirkt, cik tikai patīk, ja ir nauda. Lielgabali paliek stacijā uz rezerves sliedēm, bet paši pārceļamies uz pilsētu, un tā mūsu dzīve rit tālāk.

Borisoglebska maza pilsētiņa, ar savu kino, tējnīcām, kādu izbijušu krodziņu. Biežs viesis pie mums ir pilsētas komisārs Polis, kas iedraudzējas arī ar Micheļevu. Mēs ciemojamies arī pie viņa, ēdot pie bagātīgiem galdiem, tukšojot pa glāzītei „samogonkas” u. t. t.

Bet kā kara apstākļos mēdz būt, baterija saņem steidzīgu rīkojumu ierasties Povorino. Tur jau gaida no Tombovas iebrukusi pusbaterija komandiera Erbes vadībā. Līdz viņam ir divi vecās cara armijas virsnieki, artilērijas kapteinis Šaķilovs un podporučīks Sergejs Nikolajevičs Zagražkijs. Erbe ir bijušais artilērijas apakšvirsnieks, bet tā kā viņš ir vecs partijas cilvēks un nežēlīgs boļševiks, viņam uzticēta baterijas komandēšana.

Micheļevs paliek pie brigādes. Apvienojoties ar Tombovas pusbateriju, mūsu vienība izaugusi par spēcīgu artilērijas daļu. No Povorino pārceļamies uz Samodurovkas sādžu. Stacijā uz rezerves sliedēm II klases vagonos novietojies brigādes štābs. Samodurovkā notiek tālāka personāla izkārtošana. Šaķilovs kļūst Erbes palīgs, bet mani norīko par baterijas darbvedi. Man tas neērti, jo Zagražkijs ir vecs virsnieks un pēc izglītības jurists, līdz šim bijis pusbaterijas skrīveris, tādēļ lūdzu viņu uzņemt darbveža pienākumus. Bet Zagražkijs atkratās no visiem amatiem, sacīdams, ka palikšot par „boborgirnavodčiku” pie lielgabala. Beigās tomēr iznāk, ka paliek kancelejā man par palīgu. Ar viņu esmu iemantojis brīnišķīgu draugu: darbā neatvietoājams palīgs, ļoti labi kā jurists pārzina visas administratīvās lietas. Saprotaļmies ļoti labi, viņš ir sirsnīgs, izpalīdzīgs cilvēks — īsta krievu dvēsele. Vakaros abi ejam pastaigāties, daudz runājam gan par politiku, gan literātūru, sadzīves un citiem tematiem. Reiz runājam braukt uz Borisogļesku un pirtī nomazgāties. To mēs arī izdarījam. Kaut kā biju palicis bez krekla. To pirtī ievērojis Zagražkijs:

„Vai tev, Ivan Karlovič, nav krekla?”

„Jā, man, Sergej Nikolajevič, nav krekla, un revolūcija vēl jauna nav paspējusi iedot!”

No somas viņš izņēma baltu kreklu un pasniedza man, teikdams: „Man ir divi.” Vai viņam palika vēl kāds krekls, to zināja tikai viņš pats. Arvien šo gadījumu atceros kā patiesu kristīgu mīlestību. Uz Borisogļesku aizbraucām arī ar Micheļevu pie komisāra Poļa, kas mums rīkoja rautu. Bija izcepta zoss, galdā pašdarīts alus un šņabis. Lustīgi padzīvojām pāri pusnaktij, un Samodurovkā atgriezāmies tikai no rīta.

26. oktobris mums bija nozīmīga diena, jo no 3. brigādes komandiera posteņa aizgāja Buchmanis, viņa vietā iecēla 8. pulka komandieri J. Steinu. Tā kā brigādes štābs atradās pavisam tuvu — Samodurovkas stacijā, aizgāju pie Steina apsveikt ar augsto posteni. 8. latviešu padomju pulka komandēšanu pārņēma Pētersons. Pret Krasnova vadītajiem baltgvardiem jau notika cīņas, bija ieņemta Aļeksikovo stacija. Uz fronti izbrauca arī mūsu baterija. Krasnova spēki bija ielenkuši 8. pulka flangu, tur bija daudz kritušo, ievainoto. Kaujā bija kritis arī pulka komandieris Pētersons un komisārs Jansons. Pētersona līķi iezārkoja un nosūtīja uz Maskavu apbedīšanai. Tieši toreiz mani norīkoja sagatavoties ceļam uz Maskavu. Manam komandējumam nebija nekā kopīga ar Pētersona bērēm, ne arī ar revolūcijas svētku gadadienu. To bija noorganizējis Micheļevs, ar dažādiem spekulātiem uzdevumiem, dodams līdz vairākas

vēstules tautas brāļiem — poļiem. Micheļevu interesēja vairāk spekulācija nekā revolūcija. Kad biju jau sagatavojies izbraukšanai, man pateica, ka līdz došoties komisārs Siks. Sākumā ceļojums veicās ļoti labi. Bija nakts, kad iebraucām Ģrazos, kur vajadzēja gaidīt vilcienu uz Maskavu. Stacija bija ļaužu pārpildīta. Vilcienam pienākot, to ielenca, pūlim „sturmējot” vilcienu, mūs ar Siku izšķīra, aizrāva katru uz savu pusi. Iespiedos invalidu vagonā, kurā stāvēja cilvēks pie cilvēka. Tas bija piesmacis, tomēr silts. Pēc īsa brīža dzirdēju Siku ārpusē saucot manu vārdu. Izvirzījies laukā, jautāju — kā viņam vajaga. Atradis mums piemērotu 2. kl. vagonu, lai nākot līdz. No ārpusē jau bija tas pats glītais dzeltenais vagoniņš, bet iekšpuse pavisam izārdīta: kupejas izlauztas, sola neviena, visi logi izdauzīti, kaila grīda no viena gala līdz otram. Kad vilciens uzsāka gaitu, vējš skrēja cauri svilpodams. Radās bažas, kā izturēt saltumu un caurvēju. Revolūcija necieta vecās cara kārtības atliekas. Visu noārdīja — arī vagona sienas un logus. Atcerējos veco krievu kažociņu, kuŗu Harchavā pārdevu. Soreiz tas tiešām būtu bijis derīgs. Šausmīgo braucienu tomēr izturējām līdz vilciens piestāja Razaņas stacijā. Spriedām, kur katrs paliksim. Siks teicās iet pie draugiem pilsētā, bet man tur vietas neesot. Nodomāju iet uz Kremli, jo to sargāja vecie cīņu biedri — strēlnieki. Bet vecā draudzība bija pačībējusi. Stāvoklis tāds, ka tiešām nebija kur palikt. Devos uz staciju, lai pārgulētu uzgaidāmā telpā uz grīdas. Tuvojoties vārtiem, pretim nāca kāda sieviņa, kuŗu biju ievērojis jau pavasarī, kad dienēju Kremlī. Iejautājos par pārgulēšanas iespējām. Padoņājusī brītiņu, viņa teica: „Nāciet pie manis, divančiks ir, pārgulēsiet.”

Tā nakstnājas sadabūtas negaidot. Aicināja vakariņās. Uz galda sīca patvāris, bet citādi tas tukšs. Doniņa maizes, kas viņas rokās, pārlauzta uz pusēm, un pārkrustījusies viņa teica: „Glāb, Dievs, savus ļaudis!” Šis brīdis man ir palicis atmiņā un to neaizmirsīšu līdz kapam. Tā bija kristīgā mīlestība visaugstākā mērā. Maizes gabaliņu apēdām pie nesaldinātas tējas. Vēl šodien to izjūtu kā sakramentālu mielastu. 1918. g. vairākās pilsētās izdeva maizes vietā lopbarības raušus. Brīnišķīga revolūcijas apoteoze! Šī vecā krievu māte bija īsta proletāriete — Kremļa veļas mazgātāja. Uzklājot guļas vietu, noprasīja, kā gribot gulēt — vai ar skatu pret svētbildi? Ja tā mani traucētu, likšot spilvenu otrā galā kušetei. Izvēlējos skatu pret ikonu, kuŗas priekšā dega lampāda, svētuguns. Rītā jau agri mana labvēle piecēlās un, nometusies ceļos pret svētbildi, sirsnīgi lūdza Dievu. Cēlos vēlāk un steidzos uz staciju, kur rokas багаžā bija nodots kāds sainis ar produktiem vairākām dienām, jo Maskavu jau zināju kā liela bada pilsētu. Bet saņēmu tikai tukšu maisu. Kur un kam žēloties?

Neviens neuzklausīs. Atstājis tukšo saini uz galda, gāju projām. Biju nodomājis iepriecināt savu labo saimnieci... Devos pie Sika, izstāstīju neveiksmi. Viņš pasmējās: Esmu mūsu uzturu nodrošinājis latdivīzijas komandantūrā. Dienas devu mēs saņemsim. Komandantūrā izsniedza bundžu konservu, gabaliņu maizes, dažus gramus cukura un vēl šo to. Šo dienas devu aiznesu savai naktsmāju devējai.

Maskava bija sagatavojusies revolūcijas svētku svinēšanai. Pilnas ielas un laukumi sarkanu karogu, pie namu sienām revolūcionāru bildes, transparenti ar revolūcionāriem saukļiem. Tieši revolūcijas svētku dienā Sarkanajā laukumā notika parāde, ko pieņēma Sverdlovs, stāvēdams uz Kremļa mūra. Negāju tās skatīties. Siks bija izgādājis arī teātra kartes, jo mūs kā frontiniekus ievēroja. Vakarā noskatījāties Nežlobina „Nogrimušā zvana” izrādi. Tiešām, lieliska izrāde. Krieviem, laikam, skatuves mākslā sāncensu nav.

Brauciens caurajā vagonā tomēr nebija palicis bez sekām: mocīja dziļš, smags klepus. Aptiekās gan vēl varēja dabūt labās klepus zāles — Dāņu ķēniņa piles.

Izkolastrelā kādā zālē bija nolikts Pētersona šķirsts. Piegāju paskatīties. Tur viņš nu gulēja mūža mierā — viens no tiem karstasinīgiem revolūcionāriem, kas gribēja viens pats apsist visus baltgvardus, bet pats dabūja galu.

Savus uzdevumus bijām veikuši, nu laiks atgriezties. Šoreiz izvēlējamies citu ceļu — Maskava, Orla, Jeļeca, Gņazi — tādēļ divīzijā pārrakstījām literi. Šis ceļš izrādījās ērtāks un labāks. Varējām vietas ieņemt uz augšējiem guļamiem plauktiem un braukt ar patiku. Pēc lielā ceļojuma Samondurovku sasniedzām spirtīgi un veseli. Baterija atradās frontē, bet visi aizmugures vīri nāca pie mums it kā pēc siltiem Maskavas kļiņģeriem. Nekā sevišķa mums nebija ko pastāstīt. Micheļevam nodevu dažas vēstules un sūtījumus, kuņus man uzticēja kāds polis. Ar to mana misija bija veikta, bet mums nelika mieru partijas vīri, kuņiem vajadzēja ziņot par Maskavas revolūcijas svētkiem un Pētersona bērēm. Bērēs nebijām bijuši ne viens, ne otrs, bet Siks klāstīja par visu redzēto un dzirdēto kā no grāmatas. Bija noskatījies ne tikai parādi, bet kārtīgi izrevidējis Maskavu. Kā visur, tā arī šoreiz: ne Iskolostrelā, ne Latdivīzijā, viņš Sarkanajā laukumā parādē redzējis biedru kurrati Ļeņinu un citus revolūcijas vadoņus.

Baterija atradās frontē, letiņi cīnījās kā velni. Krasnovam bija atņemtas divas stacijas uz Povorinas, Caricinas līnijas un vairākas sādžas. Mūsu komandieris Erbe ar lielgabalu šaujot veiklāk un labāk nekā dažs ar šauteni. Tagad, lasot dažos Pad. Savienības izdevumos par cīņām Povorinas un citās frontēs, pieminēs gan

kāds baterijas komandieris Sakenfelds, bet Erbes vārda nevar atrast. Šī lielā revolūcionāra, nežēlīgā komūnista, kas apbalvots ar visiem slaveniem sarkaniem ordeņiem, vārds pat nav atrodams personāla sarakstos. Kad 20. gadu sākumā tikos Latvijā ar Erbes bijušajiem artileristiem, tie stāstīja, ka cīņās ar Deņikinu visa baterija tikusi ielenkta. Baltie virsnieki likuši padoties un atstāt lielgabalus un ieročus viņu rīcībā, bet Erbe, zirgā sēdēdams, vēl komandējis un kļiedzis: „Es baterijas komandieris, bet ne tu, suņa bērns!” Paspējis ar naganu nošaut vienu Deņikina virsnieku. Tad Erbi uz vietas nošāvuši, bet viņi aizvesti uz kādu sādžu, kur novietoti šķūnī un labi ēdināti. Kad pāris dienu neviens nelicies par viņiem zinīs, gājuši atpakaļ meklēt letiņus. Gadījies iet gažām vietai, kur krituši gūstā. Vasaras karstajā saulē Erbe gulējis stepē ar visu sarkanā karoga ordeni pie krūtīm. Tāds bija dzīves nobeigums sarkano latviešu strēlnieku baterijas komandierim. Komūnisti savu varoni aizmirsuši pieminēt, lai tas nu notiek ar šīm rindām. Moris savu darbu bija padarījis, tas varēja pazust. Bet tādi moži bijām arī mēs, visi sarkanie strēlnieki, kas gāja cīņā par internacionālo komūnismu!

Ar brigādes komandiera pavēli tā tiku nozīmēts par sakaru priekšnieku. Izmaksas dienās kerēnkas saņēmu pa vecam. Man piešķīra izjājamu zirgu, iedeva jaunu nagānu un binokli. Diezka tā būšana man nepatika un bija arī drusku bail, ka neaizdzen uz fronti, bet vienmēr sēdēju kancelejā un abi ar Zagražski kārtojām baterijas administratīvās lietas.

Kad kādu rītu ierados brigādes štābā, aiz sliedēm ieraudzīju divus nošautos. Kāds štābnieks paskaidroja, ka tie esot kontrrevolūcionāri, kas gribējuši pāriet fronti pie Krasnovas. Viņi nošauti pēc brigādes komandiera pavēles. Vēlāk uzzināju, ka abi bijuši strēlnieku virsnieki. Viņu vārdus esmu aizmirsis. Komandieri Šteinu labi pazinu, viņš nebija asinskārs, bija samērā inteligēnts, labi ģērbās, uz viņa drānām nevarēja ieraudzīt ne puteklīša. Kaut ļoti pieejams un sirsnīgs, viņa dabā bija kaut kas no dēkainības un diezgan stipras homoseksuālas tieksmes. Gadījās ar viņu vēl sadarboties Latvijas armijā. Kad 1920. g. pavasarī mūsu pulks no Latgales frontes pārcēlās uz Rīgu atpūtā, Šteinu nejauši satiku uz ielas. Viņš mani aicināja pie sevis dienestā, jo vajagot Virsnieku kursu saimniecības daļas darbveža, tur man amats un alga nodrošināta. Viņš gādāšot, lai mani paaugstinātu par administratīvo leitnantu. Piedāvājums mani ļoti interesēja, bet kaut kas arī nepatika, un kad pulks pārcēlās no Rīgas uz Daugavpili — aizbraucu pulkam līdz. Kad 1920. g. beidzās cīņas un Latvijas robežas bija atbrīvotas, 2. Ventspils pulku pārcēla uz Liepāju. Man gribējās būt Rīgā. Liepājā jutos kā

svešinieks un man tā Baltijas jūras pērle nepatika. Atcerējos Šteina solījumu, tādēļ tūliņ viņam rakstīju, lūdzot gādāt par manis pārceļšanu. Ne sakaru priekšnieks Aperāts, ne pulka komandieris Puriņš mani neatlaida. Saņēmis dažas dienas atvaļinājuma, braucu uz Rīgu un kopā ar Šteinu armijas štābā tieši pie Baloža nokārtojām pārvedumu uz Kaŗa mācību iestāžu pārvaldi. Tā ar Šteinu iepazinās tuvāk. Viņa greznajā dzīvoklī Elizabetes ielā Nr. 21a biju ļoti bieži. Viņš nebija mantkārīgs, apzinīgi veica dienestu, bet — būdams Veco latviešu strēlnieku biedrības kasieris, viņš bija piesavinājis Ls 21.000. Tas man nesaprotams vēl šodien.

Paliku tomēr baterijas kancelejā, jo pats Erbe bija „malo gramotnīj”. Viņam bija liela cienība pret katru, kas prata rakstīt. Papīru ienāca daudz, un daudz bija arī jāraksta. Ar Zagražski mums abiem darba pietika. Krasnovs savām balto vienībām bija izdevis pavēli, ka pretiniekos atrodoties varonīgie latviešu strēlnieki, kas veikuši lielu pakalpojumu mūsu kopīgai tēvijai, būdami Rīgas frontē. Šo pavēles norakstu glabāju savā archīvā pie pārējiem vēsturiskiem materiāliem, kuŗus kopā ar dienasgrāmatu iznīcināju Baigajā gadā. Šo pavēli baltie kaŗavīri arī bija ievērojuši. 8. pulka komitejas priekšnieks A. Bērziņš un mūsu baterijas telefonists Kizelbachs bija devušies neitrālā joslā sirot un bija krituši krasnoviešu rokās. Tikuši kārtīgi nopratināti un likts pārīet balto kaŗaspēka pusē kopīgai cīņai pret komunistiem. Bērziņa stāvoklis bijis ļoti grūts, jo atrasti sarkano dokumenti. Viņi tomēr izvēlējušies atgriezties pie saviem strēlniekiem. Virsnieks iesitis ar šampolu pa dibenu un nosaucis par muļķiem. Abi laimīgi atgriezās pie mums. Bateriju papildināja ar diviem jauniem sarkanās kaŗaskolas virsniekiem — Stālu un Porieti. Abus iecēla par vadu komandieŗiem un tie devās uz fronti pie baterijas. Tad latviešu sarkano vienībās sāka pūst jauni vēji. Ziņoja, ka visām latviešu vienībām jābraucot atbrīvot dzimteni no vācu un kapitālistu jūga. Bet latviešu pārceļšanai turējās pretim 14. sarkano divīzijas komandieris Roļko. Cīņa notika arī Maskavā. Tomēr Stučkam ar Daniševski bija izdevies pārliecināt Ņeņinu un Trocki, un tā Latdivīzijai pavērās ceļš uz dzimteni. Sarkano latviešu dēļ dzimtene nebija laimīga. 30. novembrī jau 2. latbrigāde bija ieņēmusi Pleskavu. Baterija jau 3. decembrī iznāca no frontes un 13. decembrī visa 3. latbrigāde ceļoja uz Latviju. Pēc iznākšanas no frontes baterija atstāja Samodurovku un apmetās atpūtā kādā sādžā pie Tokarevkas stacijas. Kā jau jauniem cilvēkiem, radās pazišanās ar vietējo krievu jaunatni. Kopīgi nospēlējām arī īsu ludziņu. Kādā vakarā pat iesēdāmies troikā un izbraucām, jautri tērzēdami un dziedādami. Varbūt tā bija pēdējā troika, kas vēl bija atlikusi no

senās krievu romantikas. Apmēram pēc trim gadiem ziņas vēstīja, ka šo dienvidaustrumu apgabalu skāris milzīgs bads, un iedzīvotāji apmiruši bada nāvē.

Pienāca diena, kad mums padeva ešelonu aizbraukšanai. 8. latviešu baterija bija liela, 3" lielgabalu bija 5 vai pat seši, tad zirgi un cits inventārs. Komandējošais sastāvs ieņēma vienu vagonu, bet baterijās štābs otru. Pie tā piederēju es ar kanceleju, tad komisārs Sikss, Zagražskis un Triškovs kā telefonistu vecākais. Pie mums novietoja arī naudas lādi dežūrējot sarkanarmietim ar šauteni rokā. Iespējams, ka bija vēl kāds, kuŗa vairs neatceros. Bet latvieši ir praktiski ļaudis. Ikviens no mums zināja, ka brauksim cauri bada pārņemtajai Centrālķrievijai uz vāciešu noplicināto dzimteni. Tādēļ apgādājāmie produkti, kuŗu šai Krievijas apvidū vēl bija pilnībā. Produktus veda ar baterijas vėzumiem, bet piebrauca arī krievu zemnieku ragavas. Iegādājos 4 maisus miltu, 2 prosas putraimu, dažus gabalus speķa un arī 1 zosi, ko cept uz buržuikas, kā krievi bija nodēvējuši apaļās čuguna krāsniņas. Triškovam zosu bija vesels maiss. Mūsu vagonā ievietoja galdu, jo kancelejai vajadzēja strādāt arī pārcelšanās laikā. Rakstīju pavēles, sūtīju vairākus ziņojumus, telegrammas.

Ar tām Erbe neskopojās. Vairākās stacijās papildināja zirgu barību, netikām arī paši aizmirsti ar gaužam vājām revolūcijas devām. Tuvojoties Kozlovai, uznāca lielie Austrumķrievijas sniegputeņi, kas sāka apgrūtināt dzelzceļu satiksmi, kamēr kādā Kozlovas šķirotavā vai preču stacijā apstājāmie pavisam. Visas rezerves sliedēs bija pieblīvētas vilcieniem, to starpā arī kāds speciāls badinieku (golodujuščij) ešelons no Pēterpils, kas brauca pēc maizītes uz dienvidiem. Bālas un izdēdējušas bija šo cilvēku sejas. Katru dienu kādu iznesa bada nāvē nomirušu. Nezinu, kur viņi liķus lika. Preču vilcienu starpā bija kāds ar aizplombētiem vagoniem. Sikss, kā īsts revolūcijas izpratējs, kādam vagonam norāva plombi un atvēra durvis. Vagons izrādījās piekrauts slavenajiem Kozlovas fabrikas konserviem. Vienu kasti atnesa arī mūsu vagonā. Kozlovas konservi garšīgā mērcē bija īsta delikatese, kad tos ēdām pārgājienos un frontē, vēl ķeizara dotus. Bundžas gan bija tās pašas vecās, bet saturs vairs nebija ēdams. Pasaucām kādu no bada cietēju ešelona, kas kasti aiznesa, bet vai viņi arī ēda, nezinu. Liekas, ka konservi bija gatavoti no bojātas gaļas, varbūt no sprāgušiem kustoņiem.

Jaunībā visur atrod draugus. Sniegos ieputināto, badā mirstošo starpā ieraudzīju kādu jaunavu, smuidru, graciozu, samērā labi ķērbusos, kaut vāju, bet glītu, inteligentu sejiņu. Sākās sarunas un iepazīšanās, un tā mums arvien gribējās būt kopā. Viņa steidzās pēc maizītes, lai varētu remdēt badu, bet nu mēs še

stāvējām sniegā ieputināti. Viņas izsalkumu centos apmierināt ar maizes gabaliņu, kaut ko pielikdams pavalgam. Lai viņai nebūtu jāmaldās bezmērķīgā produktu meklēšanā, apsolīju tos no savējiem. Ja viņa būtu ar mieru pārnākt mūsu ešelonā, tad no Maskavas varētu ceļu turpināt uz mājām. Savu pasažieri, protams, pieteicu Erbem un Sikam. Zagražskis bija ešelona komandants — ar viņu kā atbildīgo viss bija kārtībā pats par sevi. Pēc nedēļas lielie puteņi mitējās, ceļu tūrīja speciāli sliežu arkli, un tā mēs varējām ceļu turpināt. Irina Aļeksejevna pārnāca pie mums, un mūsu kancelējas vagonā bija arī sava saimniece, pret kuŗu visi izturējāmies pieklājīgi un ar cieņu. Cepām, vārījām zosis, izlietojām arī savas baterijas devas. Pēc pāris dienām bijām jau Maskavā, kur mūsu ešelonu novietoja stacijā Presņa. Bija domāta ilgāka palikšana, jo komandieriem un komisāriem vajadzēja divīzijā kārtot dažādas lietas sakarā ar padomju Latvijas armijas organizēšanu. Divīzijas priekšnieks toreiz bija mūsu pēdējais 8. Valmieras pulka komandieris Pēteris Avens, bet štāba priekšnieks Lerche. Vācietis bija jau vasarā iecelts par sarkanarmijas komandieri un atradās austrumu frontē. Strēlnieki Maskavā jutās kā savās mājās. Gandrīz katram te bija pazīstams vai radi, kas izbēguši no dzimtenes. Paķēruši kulītes padusēs vai pārlikuši pār pleciem, steidzāmies uz pilsētu satikt savus ļaudis. Maskavas iedzīvotāji, uzzinājuši, ka Presņas stacijā atrodas ešelons ar produktiem, nāca un lūdzās maizītes. Kaut ko jau katrs arī saņēma, bet nevar noliegt, ka notika arī spekulācija. Kādu rītu mūsu ešelonu ielenca apbruņojušies čekisti un pieprasīja ne tikai izbeigt spekulāciju, bet nodot produktus viņiem. Tā bija vienīgā reize manās sarkanarmieša gaitās, kad man strēlnieki patika: paķēra šautenes, kam tās bija, pat ložmetējs parādījās vagona durvīs. Zēni uzlēca uz platformām, lai atbrīvotu lielgabalus „karķečai”, norībēja zalve pār matrožu galvām un tiem pieprasīja acumirkli atstāt staciju. Kā suņu bars, izdzirduši uz sevi vērstus šāvienus, čekisti aizlasījās no stacijas. Arī karstais boļševiks Erbe nopriecājās par savu vīru izdarībām. Tā kā čekistu uzbrukums ar pastiprinātiem spēkiem varēja atkārtoties, pie ešelona pastiprināja sardzi un pāris lielgabalu sagatavoja šaušanai.

Pēc piestāšanās Maskavā steidzos pie dziļi kristīgās dvēseles — vecās krievu mātes, lai revanšētos par mazo maizes gabaliņu, ko viņa reiz Kristus vārdā pārlauza un dalīja ar mani grūtā brīdī. Vispirms piepildīju Irīnas maisiņus, kas nebija lieli, tad atlikumu no diviem sagatavoju labajai krievu sieviņai. Paņēmu arī speķa gabaliņu un biju apgādājis kanniņu ar eļļu svētuguniņ, kuŗas atspīdumā pret ikonu biju sildījies pirms nepilniem pāris mēnešiem. Lai mani netraucētu čekisti, kārtīgi apjozos ar vidusjostu un

nagānu pie sāniem, no Triškova aizņemos cepuri ar piecstūraino zvaigzni, jo pie savas cepures sarkanarmieša gaitās noziedzīgo zīmi nebiju pielicis. Ļikačs mani aizveda līdz Kremlim par katliņu putraimu, piedevām vēl iedevu 20 kerenku. Kad pagraba šaurajā dzīvoklītī ienesu pārtikas maisu un uzliku uz galda speķa gabaliņu, sieviņa pārkrustījās un noteica: „Glāb, Kungs, savus ļaudis!” Piegājusi pie svētbildes, viņa atkal pārmeta krustu. Iedzērām nesaldinātu tēju un brītiņu parunājāmies. Steidzos atgriezies ešelonā, jo bija jānokārto arī Irīnas brauciens uz mājām. Norunājām ka braukšu līdz uz Pēterpili, lai nogādātu drošībā iegūtos produktus, un pats par sevi saprotams, šī jaukā, inteligentā meitene man patika. Lai brauciens būtu pilnīgāks, iztukšoju savu veco strēlnieku mantu maisu un arī to piepildīju ar miltiem. Erbe un Siks man parakstīja komandējuma apliecību, tā otrā rītā agri devāmies ar Ļikaču uz staciju. Nākošās dienas agrā rītā jau sveicām bijušo Svēto Pēterpili. Irīnas Aleksejevnas vecāku plašais dzīvoklis vēl nebija atņemts, tikai neapkurināts. Zālē skaists liels flīģelis, uz kuŗa spēlējot Irīnas māte un arī Irīna, konservātorijas audzēkne. Paši saspiedušies šaurā istabiņā, ko apsildīja maza krāsniņa. Irīnas vecāki bija ļoti priecīgi par atvestajiem produktiem un sirsnīgi pateicās par izpalīdzēšanu. Nolēmu pie viņiem palikt tikai vienu diennakti un jau otrā rītā ar agro Maskavas vilcienu doties atpakaļ, kamēr ešelons vēl Presnā, jo nebūtu prieka dzīties tam pakaļ ar atsevišķu vilcienu. Kad biju sagatavojies aizbraukšanai, dzirdēju, ka māte skubina Irīnu pavadīt mani līdz Nikolaja vakzālei. Pēterpilī vēl bija Ļikači, bet zirdziņi vāji, trūka barības. Abi braucām līdz stacijai. Kad važonim prasīju par samaksu, viņš vispirms pieminēja maizi, tā ka tās mums nebija, prasīja pāris rubļu. Vecajos labajos laikos brauciens būtu maksājis tikai dažas kapeikas, bet nu iedevu visu kerenka zīmi. Ar Irīnu šķīrāmies sirsnīgi, apsoties sarakstīties un atkal redzēties. Bet tas bija laikmets, kad cilvēki sāka pazust, un tā pazuda arī viņu ģimene.

Ešelonu atradu vēl vecajā vietā, un viss bija kārtībā, bet savu miltu un putraimu maisu vairs neatradu. Aiz dūsmām man galvā sakāpa asinis. Siks pastāstīja, ka tos paņēmis un aizvedis Micheļevs, teicis, ka Ezergailis līcis paņemt. Velti man bija viņu meklēt... Maskavā vēl palikām pāris dienu. Visi sajūtām tukšumu, jo nebija vairs Irīnas, kas ar savu rotaļīgo valodu un saimniekošanu pie čuguna krāsniņas mums visiem sagādāja daudz prieka. Erbe divīzijā noskaidrojās, ka mums paredzēta palikšana Daugavpilī, jo notiekot padomju Latvijas armijas pārkārtojumi un artilērijas daļu apvienošana. Bija vakars, kad atstājām Maskavu. Iegriezāmies vēl lielajā Branskas vakzālē, kur

ešelonam pievienoja pāris vagonu. Kad nakts pagājusi, vilciens joņoja pa krievu zemes laukiem, cauri nelielām birzīm, gar sādžām, stacijām. Daudzās no tām mēs nepieturējām.

Man tā vien likās, it kā pār zemi lidotu nāves eņģelis vai demons, ar ziemas salu stundzinot ļaudis. Ap pusdienas laiku pietājām Borodino, kur ešelons uzturējās dažas stundas. Pievakarē, atsākot ceļa turpināšanu, redzējām kaut kur seno Borodinas kaujas lauku, uz kuŗa paceļas stalts pieminekļis. Žēl, ka nebija neviena, kam pavaicāt, kā viss še noticis. Stāsta, ka Tolstojs, krādams materiālus lielajam romānam „Kaŗš un miers”, salasījis vēl dzīvos cīnītājus, savedis Borodinā, tad pats kā virsnieks novietojis frontēs un komandējis, lai gūtu pārliciecināšanu iespaidu par seno laiku cīņām. „Da biļi ļuģi naše bremja, ņe to sčto ņiņešņeje plēmja”, iešaujas prātā Puškina dzejolis. Cik pravietiski tas šodien skan! — tagadējiem ļaudīm vairs nav tēvzemes mīlestības, nav bruņnieciskuma, nav varonības, nav arī vairs Dieva — palicis tikai vairs sātāns. Neapbruņotos, nevainīgus ļaudis saved pie masu kapiem un iznīcina.

Vilciens uzņēmis gaitu, drīz šīs ainas mums aizslīd gaŗām, arī domas atrod citu ceļu. Pabraucam gaŗām Smoļenskai, Vitebskai un Poļockai, kur papildinām zirgu barību. Skatam gaŗām jau paslīd Daugavas aizsalušie līči. Diena iegājusi vakara pusē, kad ešelonu apstādina Daugavpilī, jaunbūves pusē, uz kādām rezerves slīdēm. Puiši tūlīt izkļūst pa pilsētu un pārnāk ar ziņām, ka vakarā, sakarā ar Ziemas svētkiem, krievu ģimnazijā esot sarīkojums un balle, kur varēšot papriecāties ar skaistām ģimnazistēm. Skubināts, arī es uzvelku „svētku drānas” un aizeju uz ģimnazijas vakaru. Tiešām, meitenītes, vairumā polietes, ir glītas un var par viņām priecāties, bet savu vietu sirdī ieņēmusi Irīna, tādēļ plašākās ganībās to nepalaižu. Laikus atstāju sarīkojumu, jo rītā jāierodas cietoksnī ieņemt telpas baterijas novietošanai. Ir vecie Ziemas svētki, pilsētā redz ļaudis uzposušos svētku drānās. No pareizticīgo baznīcām skan zvani. Naktī mūsu ešelons tiek pārvests uz rezerves slīdēm pie cietokšņa. Nākošajā dienā ieņemam izraudzītās telpas un iekārtojamies ērti un brīvi. Drīz iedzīvojamies jaunajos apstākļos. Cietokšņa komandants ir kāds Vīksne. Šis kungs jau bija mūs pāris reižu apmeklējis Samodurovkā, esot strēlnieku virsnieks, ar Erbi viņam raisījās apzinīgas, revolūcionāras sarunas. Vīksni redzēju 1920. g. Rīgas stacijā. Nostājos viņam pretim un gribēju sākt sarunas, bet viņš no manis aizgriezās. Saprātu, ka viņš izvairījās mani satikt. Bija gan ģērbies kaŗavīra drēbēs, bet bez nozīmēm, tātad, nacionālajā armijā nesastāvēja. Līdzīgs gadījums notika arī 1919. g. vasarā Vecpiebalgā, kad krūtīs sadūros ar kollēģu no 3. padomju

artilērijas divizionā—Lazdiņu. Viņš no manis ne tikai vairījās, bet bēga, — un man tā gribējās ar šiem cilvēkiem parunāties! Daugavpili neilgi kopš bija atstājuši vācieši. Krievu armija, 1918. gada sākumā atstādama pilsētu un cietoksni, paslēpusi daudz mantu. Vīksne šo mantu sameklēšanai iecēla speciālu komisiju, kurā izraudzīja arī mani, bet komisija pastāvēja tikai uz papīra. Pēc padomju Latvijas kara komisāra pavēles tika izsludināta mobilizācija. Baterijā ieradās labs pulciņš jauniesaucamo, kurus apmācīja sarkano virsnieki Štāls un Porietis Erbes uzraudzībā. Ar 3. brigādes pavēli mūs izskaitīja no brigādes sastāva un pakļāva padomju Latvijas armijas artilērijas priekšniekam, kurā štābs atradās Cēsīs. Pavēlē bija ziņota arī Povorinas kaujas bilance: 8. latviešu pulkā 18 krituši, 32 ievainoti un 89 zuduši; 9. latv. pulkā 3 krituši, 18 ievainoti un 64 zuduši; Sevišķu uzd. pulkā 23 krituši, 39 ievainoti un 21 zudis; Vitebskas latv. kav. 9 krituši un 6 zuduši; Penzas eskad. 2 krituši un 6 zuduši; 3. brig. štābā 2 krituši; 8. baterijā 2 krituši.

Iespējams, ka šie skaitļi ir nepilnīgi. Tās visas bija latviešu daļas 3. brigādes sastāvā. Kam šie upuļi bija vajadzīgi — vai jaunajai Latvijas valstij? Neprāts tos bija pārņēmis. Sevišķi duŗas acīs lielais zudušo skaits. Iespējams, ka ļaudis bija pārgājuši Krasnova pusē. Nu sākās sarakste ar minēto artilērijas priekšnieku, noorganizēja 3. padomju Latvijas armijas vieglo artilērijas divizionu, kurā vēlāk vajadzēja iekļauties arī mūsu baterijai.

Kādu vakaru pie manis ieradās Micheļevs, ko nebiju redzējis kopš iebraucām Maskavā. Solījās samaksāt par Presņas stacijā pārņemtajiem produktiem. Savā bezkaunībā viņš par paņemtajiem miltiem un putraimiem piedāvāja tikai to, ko biju samaksājis dienvidos, kamēr Daugavpili uztura līdzekļu vērtība nebija samaksājama. Piesolīto maksu noraidīju un, pagriezis muguru, aizgāju. Micheļevs arvien redzēts cietoksnī, bet kādu amatu viņš ieņēma, vairs neatceros. Saņēmu pāris nedēļu atvaļinājuma apciemot piederīgos. Braucot cauri Rīgai un Cēsīm, likās, ka šīs pilsētas it kā izmirušas. Mājās pirmo reizi dzirdēju, ka Maskavā nošauts plkv. Briedis, proklamēta Latvijas neatkarība, ka mums ir sava nacionālā armija, kas cīnās pret sarkanajiem u. t. t. Ainas bija ļoti drūmas. Cēsīs darbojās nežēlīgais Rāceņa tribunāls un pazudināja daudz ļaužu. Sevišķi nežēlīgi izrēķinājās ar zemniekiem. Stučka kā padomju Latvijas galva savā pirmajā manifestā bija rakstījis: „Sarkanie strēlnieki ar prieku badīs savus durkļus pelēksvāŗu vēderos.” Un nevar noliegt, ka tas nebūtu noticis. Brigādes komandieris Lielbiksis, ienākdams Cēsīs, aicinājis visus cīņā pret nacionālo armiju: „biķ bjeluju svoloč,

nesčaģiķ porochu.” Latvijas laikā Lielbiksis bija Saeimas komandants. Pagastu izpildkomitejās strādāja ļaudis ar apšaubāmu morāli, bijušie sliņķi un dzērāji. Stāvoklis manā dzimtenes pagastā bija ļoti drūms. Notika izrēķināšanās, daudzus nošāva. Dēls komūnists bija nošāvis pat savu tēvu. Noziedzīgais internacionālais komūnisms iznīcināšanas akcijās ar lielu veiklību iesaistīja pat sievietes un bērņus (plintnieces, „nagliņu komanda” Cēsīs — zēņi no 12 — 14 gadiem). Cik zemu gan cilvēks varēja grimt! Kad pēc pavadītā atvaļinājuma atgriezos Daugavpilī, saņēmu cietokšņa komandantā rīkojumu, ka esmu nozīmēts dežūrējošo komandieŗu sarakstos cietokšņa garnizonā. Tāds gods pavisam nepatika, jo reizi nedēļā vajadzēja celties naktīs pārbaudīt sardzes arī ārpus cietokšņa, pie municijas noliktavām un dzelzceļa tilta pār Daugavu. Bija tiesība lietot jājamo zirgu, bet to nekad nedarīju, jo neparedzētos gadījumos kājnieks varēja vieglāk paslēpties, nekā zirgā sēžot. Kādu nakti atgriežoties caur ziemeļu vārtiem cietoksnī, mēness gaismā ārējos vaļņos ieraudzīju neparastu skatu — it kā tur atrastos nozāģētu koku celmi. Liels bija mans pārsteigums un izbailes, kad piegājis ieraudzīju tur guļam nošautos cilvēkus. Tai naktī vairs nevarēju aizmigt. Rītā piecēļos noguris, nervozs un paģirains. To bija ievērojuši un jautāja, kas ar mani noticis? Kad palikām ar Zagražski divatā, izstāstīju naktī redzēto. Nolēmām pēc pusdienām iet un apskatīt izmocītos čekas upuŗus. Nošauto starpā bija arī vairākās sievietes. Marta kailsalā nošautie mocekļi palika neaprakti, un neviens viņus arī nenovāca. Ik nakti nāca jauni klāt. Ar Zagražski izpētījām mocekļu ceļu — no čekas viņi vesti cauri pilsētai, tad pa lauku ceļu, starp šoseju un Rīgas dzelzceļa līniju uz savu Golgātu. Pa ceļam atradām vairākus nošautos vai nosistos, jo čekistiem bija kārojies asiņu iekām nokļūst izredzētajā vietā. Iegājuši pilsētā, nopirkām baldriāna piles, lai varētu nomierināties un naktīs iemigt, bet arī tās nelīdzēja. Naktī dzirdētie šāvieni rāva no gultas augšā. Čekas terrrors Daugavpilī bija sācies pilnā jaudā. Bet arī mūsu dzīvošanai Daugavpilī pienāca beigas. Artilērijas priekšnieks pavēļēja pārcelties uz Sebežu, kur organizējās 3. vieglais artilērijas divizons. Marta pēdējās dienās atstājām Daugavpili. Sebežā komandējošam sastāvam bija ļauts izmeklēties dzīvokļus privātās mājās. Man ierādītā istaba bija tiešām laba, glīti uzposta, puķes pie logiem, pie sienām gleznas. Namatēvs bija vietējās ģimnazijas direktors, simpatiska, patīkama kundze, sirsnīgi jauki krievu ļaudis. Sarunas arvien interesantas. Baterija novietojās pilsētas sabiedriskās ēkās. Pati Sebeža provinciāla krievu

pilsētiņa, ar pāris bruģētām ielām, bet skaistā ezera krastā. Divizona komandieris kāds Pēterpils krievs, Duļščikovs, pēc izglītības inženieris, bet dienesta artilērijas virsnieks, vēl jauns, simpatisks cilvēks. Skaista un simpatiska arī viņa dzīvesbiedre. Saimniecības daļu vadīja kāds pavecs vīrs, bijušais apakšpulkvedis, kuŗa vārdu esmu piemirsis. Loloju mazas cerības pārcelties uz divizona štābu par darbvedi, bet kad par to ieminējos Duļščikovam, viņš teica, ka to jau atvedis no Pēterpils. Tiešām, tas bija veikls un izdarīgs jauneklis — Serebrakovs. Un manī mājāja paredzēšana, ka ilgi vairs sarkanais strēlnieks un komandieris nebūšu. Pa ceļam no mūsu baterijas jau bija pazudis Erbes palīgs Šaķilovs, no Sebežas atvaļinājumā uz Tambovu aizbrauca arī Zagražskis. Ar viņu sirsnīgi atvadījāties kā uz neredzēšanos. Biju zaudējis sirsnīgu draugu, ar kuŗu varēju vienmēr atklāti un labi izrunāties. Baterijas administratīvais darbs ar iekļaušanos divizionā stipri sašaurinājās. Nebija vairs savas saimniecības. Visi čeku pieprasījumi tika atņemti, tāpat naudas lāde. Izbeidzu arī pavēļu rakstīšanu un izsūtīšanu. Satikšana un sastrādāšana ar jauno priekšniecību bija ideāla. Arī jaunais divizona komisārs Strautmanis, kaut partijas biedrs, bija kluss un miermīlīgs. No Daugavpils ieradās Micheļevs, laikam pārņemt 1. bateriju. Redzēju viņu bieži, bet kā cilvēks viņš manās acīs bija zaudējis simpatijas. Likās, ka Sebežā arī čeka tik drausmīgi nestrādāja kā Daugavpili un citur.

Tuvojās pavasaris. Gar ielas malām parādījās zaļa zālīte, uzplauka pa pienenei, kokos brieda pumpuri, lai raisītos jaunai vasarai. Strēlnieki sāka apmesties uz soliem pilsētas parkā, kas piekļāvās ezera krastam. Ne ikreiz tie labi uzvedās, kļuva pārgalvīgi un bezkaunīgi, aizkāra sievietes, teica divdomīgas piezīmes u. t. t. Kādu pareizticīgo mācītāju pat iesvieda ezerā. Tā gan nebija strēlnieku, bet revolūcijas morāle. Pie maniem saimniekiem arvien ciemojās kāda jauna simpatiska skolotāja, ar kuŗu gadījās iepazīties un sarunāties. Gājām arī pastaigāties, kavēdamies sarunās. Divizionā notika pastiprināta veida apmācības, pat šaujot ar lielgabaliem, tajās jāpiedalās arī man kā sakaru priekšniekam.

Bija Lieldienu sestdienas pēcpusdienu. Neko nedarīdams, vientulis sēdēju savā istabiņā. Pie saimnieka ienāca pareizticīgo priesteris ar diakonu, tur notika svētīšana. Katrs iedzīvotājs kaut ko viņiem uzliek uz dāvanu galda. Kad ceremonija beigusies saimnieku galā, diakons ienāca arī pie manis teikdams, ka batjuška ieradies. Saistīšanās ar komunistu ienīstās baznīcas ceremonijām man kā sarkano komandierim nebija vēlama, bez tam es biju luterānis. Tomēr teicu, lai ienāk. Ienāca tētiņš ar

kvēpināmo trauku un diakons iesvētīja ar ūdeni, noskaitīja lūgšanu un pārkrustīja. Man nekā īpaša nebija ko iedot svētku brīdim, tādēļ uz dāvanu galda noliku lapu kerenku. Likās, ka par šādu „sarkanā komandiera” rīcību viņi bija pārsteigti. Mani ielūdza nakts dievkalpojumā vietējās kapsētas baznīcā. Tā nebija tālu, tādēļ arī turp nogāju. Pirmo Lieldienu stundu krievi uzņēma ar lielu prieku un gavilēm. Notiek ugunošana un citas izdarības, lai svētais Kristus augšāmcelšanās brīdis būtu iespaidīgs. Iznākot svētku procesijai no baznīcas, arī te izšāva raķetes. Bija ieradusies kāda grupa strēlnieku no mūsu baterijas ar kara raķetēm, ne lai tās šautu, bet traucētu dievkalpojumu. Procesijai iznākot no baznīcas, kādu raķeti iešāva tieši priesterim krūtīs, kas ievaidēdamies pakrita. Viņa vietā stājās cits un svinīgais dievkalpojums turpinājās. Pareizticīgo baznīcās ir paradums pie altāra iedegto svečīti degošu pārnest mājās. Nakts nebija mierīga un klusa, tādēļ savu svečīti, aizsargādams ar roku, atnesu mājās un iededzināju citu. Uz galda atradu direktora kundzes uzliktu kuļiņa gabaliņu. Lieldienas biju uzņēmis svēti un priecīgi, izņemot bēdīgo gadījumu ar priesteri. Lieldienas rītā mani aicināja pusdienās pie telefonistiem. Kamēr krievi lūdza Dievu baznīcās, viņi naktī bija nožmieguši kādā sādžā cūku, nu uz galda kūpēja svaiga cūkgaļas vira. Ēdām cūkas gaļu, strēbām viru, bet maizes ko piekost nebija. Pie tā gan bijām pieraduši. Mūsu baterijā bija trīs narkotīki: vada komandieris Štāls, telefonists Kizelbachs, trešā vārda vairs neatceros. Kad viņi bija sākuši lietot kokainu, nezinu, bet Daugavpilī viņi apreibinājās bieži, indi pilsētā iegūstot no židiem. Kādu vakaru, kad bijām sagatavojušies apmeklēt dzelzceļnieku zālē sarīkojumu, viņi balto pulverīti piedāvāja arī man. Uz to paskatoties vien, man drebuļi pārgāja pār ķermeni. No baltās indes aizsargājos un to nekad neizmēģināju. Tagad Sebežā viņi staigāja kā ēnas, ar tumšu, zemei līdzīgu sejas krāsu. Naktīs negulēja, rīstījās it kā bez elpas un nelabi krāca. Pēc dažiem gadiem, kad Latvijā satikos ar bijušiem baterijas telefonistiem, tie stāstīja, ka viens no viņiem miris, bet divi ievietoti trako mājā.

Pienāca 1. maijs. Ar divizona pavēli bija noteiktas svinības un nolikta parāde. Visiem bija jāierodas parādē un maija sarīkojumos. Lai apliecinātu solidaritāti ar revolūciju, katram vajadzēja greznoties ar sarkanu lentīti, to piespraužot pie frenča vai virskrekla sirds pusē un vietā. Jaunībā cilvēks ir pārgalvīgs, neapdomīgs un izdara daudz muļķību. Par gudriem nevarēja dēvēt arī tos, kas revolūcijas vārdā pušķojās ar sarkanām lentēm. Uz maija parādi neaizgāju, jo tur nekas mani neinteresēja, bet

apmeklēju jauno paziņu — jau pieminēto skolotāju. Viņa bija pagatavojusi mākslīgas baltas margrietiņas. Vienu piesprauda savam tērpam, bet otru ievēra man frenča virsējās kabatiņas pogcaurumā. Pavadījis laiku omulīgās sarunās, pusdienas laikā gāju mājās. Ejot caur pilsētu, kāds pienāca pie manis, uzlika pirkstu margrietiņai un jautāja: „Tovarišč, čto u vas eta, monarchija?” — Nē, vienkārša puķīte, atbildēju un mierīgi turpināju ceļu uz māju. Biju gan nobijies, bet nedaudz. Pēcpusdienā kādā Sebežas sarīkojumu zālē notika svētku akts. Tur daudz runāja, paceltām dūrēm, kļiedza, zaimoja un lādēja. Kāds vīrs ieradies sarkanā kreklā ar lielu patosu un izteiksmi deklamēja revolūcionārus dzejoļus. Piedalījos sarīkojumā bez baltās margrietiņas un sarkanās lentītes. Vakarā jutos ļoti noguris.

Pēc dažām dienām, kad dzīvoklī lasīju mierīgi saimnieka iedotu grāmatu, ieradās divizona komandieris Duļščikovs. Piecēlos apsveicināties un piedāvāju krēslu, bet viņš aizbildinājās ar nevaļu. Pacēlis pret mani pirkstu, teica: „Ivan Karlovič, budgķu ostorožni!” Saprātu to kā stingru brīdinājumu. Kļuvu ļoti domīgs. Erbe arī bija ar mani tāds jocīgs, kaut arvien atnāca pie manis ar savām rakstīšanas vajadzībām, bet palika mazrunīgs. Viņš vienmēr bija bīstams komūnists, kas varēja izraut naganu un nošaut. Tikai Siks, kas visur un visos redzēja revolūcijas neizpratni, bija Erbi iesūdzējis tribunālā un apsūdzējis kontrrevolūcijā, jo bijušais apakšvirsnieks baterijā izrīkojoties kā cara laika baltais ģenerālis. Tas Erbi grauza. Duļščikova brīdinājums lika man domāt par sarkanarmijas atstāšanu. To jau bija izdarījuši Šaķilovs un Zagražskis, kas no atvaļinājumiem vairs neatgriezās. Revolūcijas pārtikas devas bija gaužam vājas. Par tām runāja katrā strēlnieku sapulcē, rakstīja sūdzības Izkolostrelam, divīzijai, bet panākumu nebija. Tādēļ arvien centāties tās papildināt no ārienes. Pirms maija svētkiem savas mājas bija izbraukājis vada komandieris Porietis un atvedis bagātīgus krājumus, kas nu jau izbeigušies. Vispirms aprunājos ar Siku, ka es varētu aizbraukt uz māju pēc produktiem. Viņš par to bija sajūsmināts. Erbe norādīja, lai griežoties pie divizona komandiera, viņam neesot iebildumu. Duļščikovs man to atvēlēja ar lielu prieku. Vēl tikai atlika divizona komisārs Strautmanis, kam katrā ziņā jāparaksta komandējuma dokumenti. Tā saņēmu komandējumu uz Cēsīm artilērijas priekšniekam. Kad savā istabā saiņoju aizbraukšanai mantu maisu, ienāca Triškova, ar kuŗu bijām kopā vadījuši strēlnieku gaitas Ložmetēju kalnā. „Paredzu, draugs, ka tu vairs neatgriezīsies, un muļķis tu būtu, ja vēl šurp brauktu”, mani sirsnīgi apkampis un noskūpstījis, teica vecais cīņu biedrs. Krūtīs

kaut kas iesāpējās, jo nav viegli šķirties no drauga, kas asins brālību turējis cīņu laukos. Saule jau grima uz vakaru, kad atstāju Sebežu. Smacēja smagums, riebums, žēlums un bailes. Kad otrā rītā vilciens joņoja pa Latgales laukiem starp Rēzekni un Krustpili un apstājās Borchu stacijā, nevarēju iedomāties, ka pēc īsa laika šē atradīšos kā Latvijas atbrīvošanas cīņu kaŗavīrs. Rīgā ieradots naktī no 20. uz 21. maiju. Biju nodomājis apstāties uz pāris dienām, bet tās gadījās lielu satraukumu un pārmaiņu pilnas. Bet par to ir cits stāsts. —

Komūnisms nav proletāriāta diktātūra, bet lielkapitālisma ļaunākais paveids. Ko varētu iebilst, ja mazais cilvēks demokrātiskā ceļā iegūtu valsts varu un noteiktu savu likteni? Tā būtu sociālās taisnības valsts, bet ne internacionālā komūnisma necilvēcīgā diktātūra. Kad 1815. g. Vīnes kongresā lēma izbeigt vergu tirdzniecību, kas bija pastāvējusi kopš 1517. g. tad šie paši vergu tirgotāji sāka domāt par jaunu, vēl rafinētāku un necilvēcīgāku cilvēka verdzināšanas un izmantošanas veidu. Viņi domāja par to, ka no asinīm var taisīt zeltu. Te kā saukts nāca Markss ar savām teorijām (*Komūnisma mani.festu* un *Kapitālu*), it kā proletāriāta aizstāvis un visu sāpīgo sociālo problēmu nokārtotājs. Toreiz lielās koloniālās valstīs savā mantkārībā necilvēcīgā kārtā izmantoja savu koloniju iedzīvotājus. Marksa rafinētās un viltīgās mācības uz šiem ļaudīm iedarbojās kā eļļai pielaista uguns. Savas teorijas viņš lika Kristus evaņģelija vietā, bet pašu Kristu vienmēr sita krustā. Kristus mīlestības vietā lika vislielāko ienaidu. Ar viltību un neiedomājami rafinētiem paņēmienu apmānīja un apmulķoja vientiesīgo proletārieti. Šķiru cīņai viņu aicināja zem asiņainā karoga pret brāļiem, māsām, pret savu tautu un ikvienu cilvēku, kas nepievienojās neaprobežotajai asinskārei. Ar lielāko viltību komūnisms pārņēma savā kalpībā latviešu strēlniekus. Pēc notikumiem 1917. g. Pēterpilī strēlnieki vēl turējās godam, bet līdzko frontē ieradās Nachimsons un Daniševskis ar „Cīņu” un „Okopnaja Prayda” un savām uzbāzīgajām un musinošām runām, — visa strēlnieku pelēkā masa aizgāja viņiem līdz. Strēlniekus tiktāl apmulķoja, ka tie pilnīgi uzticējās revolūcijas vadoņiem un revolūcijas vadoņi strēlniekiem.

Vai strēlnieki bija komūnisti? Nē! Ne vairāk kā 5% fanātiski ticēja lielinieku mācībām. Bet, pavadot četrus gadus kaujas laukos, viņiem patika patvaļa, un šo strēlnieku patvaļu komūnistu vadoņi prata izmantot revolūcijas padziļināšanai un nostiprināšanai. Patvaļīgs pūlis ir kaut kas briesmīgs. Tas piesita arī Kristu krustā. Aiz šīm masām gāja Ļeņins un sauca: „Laupi salaupīto, posti nenopostīto!” Nevar noliegt, ka strēlnieki būtu sekojuši Ļeņina sauklim. Vai strēlnieki bija tie, kas nostiprināja un nosargāja komūnistu varu Krievijā? Negribētos strēlniekiem vieniem

šo „godu” piešķirt, jo komūnismu sargāja un saudzēja visa pasaule, visas internacionālās varas, bet katrā ziņā viņu loma bija ievērojama. Vispirms jau pēc oktobra revolūcijas strēlniekiem uzticēja „tautas komisāru” apsardzību, ko 300 vīri uzticīgi veica līdz galam. Boļševiku vadoņu bandai pārceļoties no Pēterpils uz Maskavu, šie vīri aizbrauca līdz un Kremli izveidojās 9. latviešu padomju strēlnieku pulks, kas uzliktos pienākumus pildīja uzticīgi tālāk. Strēlniekiem tomēr piederēja galvenā loma Satversmes sapulces padziņā, kā savā atmiņu grāmatā atceras K. Lapiņš; to apstiprina arī Pad. Savienībā iznākošie izdevumi. 1918. g. 6. jūlijā eseru sacelšanos apspieda vienīgi strēlnieki — 9. pulks. Ja Maskavā nebūtu strēlnieku, Kremļa komunistu hierarchija būtu noslaucīta no zemes virsas. Bet vai ar to būtu likvidēts komūnisms — tas ir cits jautājums. Jūlija sacelšanos Jaroslavā, ko vadīja ģen. Goppers un krievu pulkvedis Perchurovs, apspieda tikai 6. un 8. latviešu pulki. Austrumu fronti, kur balto un čehu vienības pārvaldīja plašus apgabalus, no sabrukuma izglāba tikai sarkanie strēlnieki. Carīcinās frontē — Povorino, Aļeksikovo, Kosarkā, Orlavo, Dupleckajā, Dvoīnājā un citās vietās strēlnieki cīnījās kā lauvas un Krasnova spēku izplešanās apturēja. Atmiņu grāmatā „Drozdovci v Ognē” pieminēts, ka tikai strēlnieki pie Orlas viņu virzīšanos uz Maskavu apturējuši. Sarkano krievu daļas bija inertas. Atgriežoties 1918/19. gadmijā dzimtenē, strēlnieki uzvedās kā savas tautas ienaidnieki. Bet vai strēlnieki bija vienīgie, kas cīnījās par padomju varu? Upītis apcerē par plkv. Briedi starp citu piemin, ka Krievijā atradušies 60.000 vāciešu, kas cīnījušies par padomju varu. Tos pašus vācu spēkus piemin arī Tatjana Botkina-Meļņika savā grāmatā „Vospominanija o carskoi semje”: cara ģimenes noslepkavošanas laikā Jekaterinburgā atradušies ievērojami vācu spēki, kas kalpojuši komūnistiem. Tiem publicistiem un sarkano strēlnieku aizstāvjiem, kas raksta un domā, ka Latvijas brīvība izkaŗota pie Chromiem un Perekopiem, dabiski jāakceptē mūsu dzimtenes okupācija, mūsu zemes un tautas iznīcināšana. Pie Perekopiem tika iznīcināti pēdējie pretlielinieciskie spēki bijušās Krievijas teritorijā, kas cīnījās izmisīgi, lai paglābtu no lielāka ļaunuma ne tikai savu dzimteni, bet visu cilvēci. Ar kolchozu ieviešanu mūsu dzimtenē un citās internacionālā komūnisma pārņemtās zemēs, to tautas īstenībā ir iznīcinātas. Lai lasītāji piedod manū pesimismu, bet viss pārdzīvotais mani tādu padarījis. Šodien mēs esam tikai vairs kamīnā kvēlošas ogles, kas drīz pārvērtīsies pelnos.

III. LATVIJAS ATBRĪVOŠANAS CĪŅĀS

Četrpadsmit sarkanarmijā pavadītos mēnešus ieskatu par tumšākajiem savā dzīvē. Bet kad mūžs nodzīvots, raugoties no pašreizējās perspektīvas, jāsecina, ka ir arī kautkas iegūts. Tai laikā iepazinu komūnismu un sapratu, ka tas nav ideoloģija, bet kaut kas velnišķīgs, ko varētu dēvēt par sātana reliģiju. Tas izdzēš cilvēkā visu žēlumu, visu labo, daļo, sirsnīgo un mīlo. Komūnismā valda tikai ienaidis. Tajā nav arī sociālisma. Komūnisms sociālās problēmas ne tikvien sarežģī, bet pavisam iznīcina. Mūsdienās vērojam ļaudis, kas, to nesaprazdami, it kā cīnās pret komūnismu, bet patiesībā ar savām atziņām un arī darbiem to balsta. Sevišķi tas sakāms par brīvās pasaules politiķiem, kas it kā nostātos pret komūnismu, tomēr atrod ceļus, kā darboties ar vislielāko saprašanos. Sevišķi pēdējā laikā komūnismu vairs nesauc vārdā, it kā tas būtu engēlis, bet „gudras galvas” tā vietā izdomājušas „lielkrievismu”, kas ar savām imperiālistiskām tieksmēm tīkojot pēc pasaules varas. Jāliecina, ka šie ļaudis komūnismu neizprot, viņi ar savām atziņām brauc pa vienu ceļu ar Ļeņinu, kas teica: „Uzspļaut uz tādu Krieviju!” Internacionālā komūnisma apustuļi prot šādus ļaudis uzķert uz sava sarkanā āķa.

Pēc sarkanarmijas atstāšanas biju domājis Rīgā uzkavēties pāris dienu, lai uzzinātu, vai nebūtu iespējas nokļūt Kurzemē pie Latvijas atbrīvotājiem. 21. maijs Rīgā bija ļoti nervoza diena. Runāja, ka Stučkas sarkanie komisāri Rīgu jau atstājuši, bet patiesības neviens nezināja. Nakts pagāja mierīgi, bet kad 22. maija rītā aizgāju līdz Daugavmalai, bija dzirdama stipra lielgabalu kanonāde. Pilsēta bija satraukta. Mašīnās, zirgos kaut kur steidzās, skrēja sarkanarmieši, čekisti. Notika nepārprotama bēgšana uz Gaisa tilta pusi pa toreizējo Aleksandra ielu. Pēcpusdienā sākās ielu cīņas, vācu kaŗavīriem ienākot pilsētā. Ziņkārības dzīts, iznācu no savas apmešanās vietas Skolas ielā, gāju gar veco Ģertrūdes baznīcu uz Aleksandra ielu, kur steidzās vācu kaŗavīri. Bija dzirdami šāvieni, ielā pakrituši daži nošautie. Man apģērbs bija pieklājīgs, kaut liecināja par sarkano strēlnieku, tādēļ ātri steidzos prom no vācu acīm. Par notikumiem pilsētā neviens nekā nezināja. Arī ļaudis, pie kuŗiem biju apmeties, nezināja nekā. Ielās neviens labprāt nerādījās, kā jau tādos pārmaiņu laikos mēdz būt. Nakts bija nemierīga, dzirdēja šaudīšanos, bļautīšanos. Tikai otrās dienas pusdienā saimniece stāstīja, ka pilsētā ienākuši latviešu kaŗavīri. Biju kā

spārnos un devos ārā. Kur viņus satiku, vairs labi neatceros — vai Māmuļā, vai kādā citā sabiedriskā ēkā Ģertrūdes ielā. Gribēju tai pašā brīdī kļūt Latvijas nacionālās armijas kaņavīrs. Iegāju kādas vienības štābā pieteikties; seržants lika uzgaidīt. Ienāca virsleitnants, ļoti bargu skatienu un lielu rētu vaigā, parādījās arī kāds cits virsnieks, inteliģenta izskata, ar pensneju uz deguna. Virsleitnants bargi noprasīja, vai es tikai neesot lielnieku komišārs vai spiegs, kas gribot iegūt ziņas par nacionāliem kaņavīriem un nodot sarkaniem komisāriem. Jutu, ka žēlastības man negaidīt, ja uzzinās, ka esmu bijis sarkano administratīvais virsnieks un sakaru nodaļas priekšnieks. Pārmaiņas laikos galvu varēju viegli zaudēt kā pie sarkanajiem, tā baltajiem. Sāku savu ierašanos štābā nožēlot, un iešāvās prātā doma bēgt, ja radīsies iespēja. Telpā bija vairākas personas, tādēļ sāku apsvērt stāvokli. Par laimi virsnieks ar rētu lika man uzgaidīt un iegāja citā telpā. Nebija vairs ko kavēties, ātri izlavījies uz ielas un steidzot uz savu mītni. Vispirms rūgti nožēloju palikšanu Rīgā. Kā lai tagad tieku no Rīgas laukā? Tiltus pār Juglu, droši vien, apsargāja vācieši. Pārdomāju visādas iespējas. Apskatīju Rīgas plānu un nolēmu, ka tomēr došos gar Ķīšežera dienvidu krastu līdz Juglas ietekai, tad mēģināšu kaut vai pārpeldēt upi un doties uz tēva mājām. Peldētājs biju labs un izturīgs, jo tēva māju ezerā biju daudz vingrinājies un stundām peldējis.

Dzīvokļa saimniece stāstīja par notikumiem pilsētā: vakar tieši pusdienas laikā Rīgā ieradusies pirmā vācu vienība. Daugavas tilta galā notikušas kaujas, esot daudz kritušo abās pusēs. Pie Termina cietuma ieradušies čekisti ar uzdevumu iznīcināt ieslodzītos, bet tai brīdī parādījušies arī vācieši un notikusi kauja, kuņā kritušo daudz abās pusēs. Vācieši atbrīvojuši cietumniekus un visus palaiduši brīvībā. Bet pie Centrālcietuma ieradušies par vēlu, visi cietumnieki jau bijuši nošauti.

Vakaram iestājoties, sāku gatavoties Rīgas atstāšanai. Stāvoklis bija kritisks; ja mani noķertu vācieši vai baltie latvieši, man glābiņa nebūtu, jo pie mani atradās kompromitējošs materiāls — vēstules pad. Latvijas armijas artilērijas priekšniekam, komandējuma apliecība, izdota ar sakaru priekšnieka vārdu, revolveris un Ceisa binoklis, arī dienasgrāmata sarkanos vākos, kuņā gan nekā kompromitējoša nebija. Vienīgais neitrālais dokuments — Jekaterinoslavas kaņa aprīņa priekšnieka izdota apliecība kā bijušam 8. Valmieras latviešu strēlnieku pulka sakarniekam. Visu kompromitējošo sasēju sainīti, lai vajadzības brīdī no tā varētu viegli atbrīvoties, bet, pārpeldot upi, ar mēteļi uzsiēt uz muguras. Tā nu biju sagatavojies, un apmešanās vietu atstāju tūlīt pēc pusnakts, lai kā

zaglis nākti bēgtu no pilsētas, kuŗā nebija palikšanas. Gāju uzmanīgi, klausīdamies, vai kur nedzirdēs patruļas vai sarga soļus. Nogriezos no Nikolaja (vēlāk Valdemāra) ielas, šķērsoju Miera ielu, sasniedzu Džūtes fabriku, Šreinbušu, tad pagriezos uz ezera pusi. Biju gājis vairāk nekā divas stundas, kad austrumos jau sāka sārtoties debess mala. Nu arī biju tuvu mērķim — Juglas upei. Kādas nebruģētas ielas galā izdzirdu vīrus runājam. Uzmanīgi klausoties tuvojos, noprazdams, ka runā par pārklūšanu upei. Sapratu, ka šie man nav bīstami un devos klāt. Viens no tiem bija kādas mājiņas saimnieks, otrs tāds pats bēdu brālis kā es. Uzzināju, ka abi tilti pār Juglu saspridzināti, vakar notikusi apšaudīšanās. Juglas labajā krastā vēl turoties sarkanie, bet kreisajā vācieši. Kaut biju bēdzis no sarkanajiem, pašreiz tie tomēr bija „glābēji”. Saimniekam bija laiviņa, ar ko varētu mūs pārceļt, bet viņš negribēja. Baidījās no kaŗavīriem, kas viņu varētu „saķibelēt”. Mans nākošais ceļa biedrs viņam kaut ko bija solījis, solīju arī es, iesākot ar kerenkām, cik nu man vēl turējās. Biju ar mieru šķirties arī no Ceisa un nagāna, bet galā tas nebija vajadzīgs. Laiviņu abi nesām uz pleciem, saimnieks nāca līdz ar airiem, sūrodomies, ka vēl neesot meldru, kas daļēji aizsegtu upi. Laiviņa tiešām bija maza, domāta tikai pāris maksķerniekiem.

Izkāpjot otrā krastā, pārmetu krustu pa krievu paraŗai, jo domu smagums novēlās. Vēl drusku bija šaubas par Bukultu tiltu, kas varēja būt apsargāts. Soļojot pāri tiltam, Bukultu muiŗā ierējās suns, citādi agrajā rīta stundā viss bija kluss un mierīgs. Turējāmieŗ starp dzelzceļu un šoseju, lai varētu varbūt izmantot kādu satiksmes līdzekli. Tuvojāmieŗ dzelzceļa sarga mājiņai iepretim Baloŗa krogum. Uz blakus sliedēm ieraudzījām rokas drezīnu, ko veicīgi pārvietojām uz galvenā ceļa. Drezīna bija pasmaga, bet, iekustināta un iegājusi gaitā, uz priekšu devās pavisam labi. No Rīgas puses nebija jābaidās, ka varētu uzbraukt vilciens, tādēļ laidāmieŗ tieši uz priekšu, grieŗot ratu. Ropaŗos mūs apturēja kāds sarkano virsnieks. Parādīju savus komandējuma papīrus, viņš nomierinājās. Sasniedzot Inčukalnu, saule jau bija pāri brokastu laikiem, un mums kļuva silti. Še mūsu „vilcienam” radās pasaŗieri, un nu trīs jauni vīri ķērās pie kloķiem. Siguldā stāvēja kāds tvaikvedis, kas mūs uzņēma. Uz oglēm sēdēdami, turpinājām ceļu. No Ieriķiem tvaikvedis devās uz Vecgulbeni, ceļa biedri izkāpa, bet es lūdzu pieturēt Amatā, no kurienes gribēju doties uz Cēsīm kājām. Mans ceļa biedrs no Juglas brauca līdz Lizumam. No Amatas stacijas līdz Cēsīm ir tikai viens „kuilŗa rūciens”, jau no skolas laikiem zināmas ogotāju un sēŗotāju iemītas tekas cauri silam, pāri laukiem un Rīgas-Valkas šosejai gar Āraiŗiem, pāri kalnam uz Pelitēm un Līvu pagastnamu. Cēsīs

nokļuvu pievakarē. Pilsētā vēl valdīja lielinieki. Rītā nodevu sainīšus artilērijas priekšniekam, ar ko savu sarkanarmieša pienākumu izpildīju līdz galam un jutos, kā smagu nastu nolīcis.

Daudz drāmatisku notikumu Cēsis bija pārlaidušas. Daudz nāves sodu spriedis Rāceņa tribunāls, daudziem izdzēsa dzīvību, daudz vaidu un lūgšanu kāpušas pret debesīm un daudzas mīlas un labas sirdis aplukušas Vintergravā un Lejas kapsētā. Bijusi sava „nagliņu komanda” un „plintnieču vienība”, kas ar prieku izpildījušas nāves sodus, par nelaimīgajiem upuriem sadistiski priecādamies. Šo plintnieču vienību gadījās redzēt soļojam pa Katrīnas ielu, kas izraisīja pārdomu vētru. Sieviete — dzīvības radītāja un uzturētāja, kļuvusi dzīvības iznīcinātāja. Raudzijos viņās kā čūskās, kas aprij savus mazuļus. To panācis komūnisms ar savu ļaunumu un bezdievību. Bet pats drāmatiskākais brīdis cēsniekiem vēl bija priekšā, jo lielinieki, atstājot Cēsis, savas nāves dzirnavas laida vaļā pilnā jaudā, iznīcinot nelaimīgos cietumniekus. Briesmīgās ainas fotografēja Pukšēns 14 uzņēmumos, kas Latvijas brīvības gados bija ievietoti dažādos izdevumos. Drausmīgos notikumus atceroties, esmu daudzreiz brīnījies, ka tie visi aizmirsti un netiek pieminēti ne avižnieku apcerējumos, ne runās. Aizmirsts pat tāds varonis, kā Raunas jaunais mācītājs Grīners, kurš, vests tribunāla priekšā, nav ļāvis sarkanajiem tiesnešiem pat runāt. Viņš norāvis no galda sarkano segu, samīnot zem kājām, rādīdams nicināšanu komūnismam un viņa tribunāliem, bet izvests uz ielas, uzņēmis dziesmu: „Kad būs man šeit atstāties, tad neatstāj Tu mani.” Cēsu iedzīvotāji viņu pavadījuši līdz pat soda vietai Lejas kapos. Atgriezies tēva pagastā, atradu, ka boļševiku varasvīri bija jau aizlaidušies. Pagasta nams bija tukšs, tikai vecais ziņnesis staigāja ar slotu un lāpstu, tīrīdams pamestos mēslus. Bet bija palikuši arī tādi mēsli, ko nevarēja izmēzt. Bez upuriem nebija izticis arī mans pagasts. Čanku māju pakalnē gulēja divi nošautie — pagasta skrodelis Kristaps Lappuķe un bodnieks Augusts Smilga. Abi īsti proletārieši, bet viņu dzīvību bija izdzēsušas to vīru lodes, kas dēvējās par proletāriešu aizstāvjiem. Tēva mājās, paldies Dievam, viss bija kārtībā, to komūnisti nebija sagrāvuši. „Kad būs miers un kārtība, būs visa diezgan — netrūks ne maizes, ne apģērba,” teica tēvs apsveicinoties. Uzturēšanās tēva mājās iznāca pavisam īsa. Draugi, uzzinājuši par manu ierašanos, rīta mazā gaismiņā jau aicināja cīņai pret sarkanajiem, kas atkāpjoties no Rīgas, postot mājas un terorizējot iedzīvotājus. Atlika tikai sameklēt 1917. g. rudenī paslēptās šautenes un municiju. Izvilku vienu jātnieku karabīnu un vinčestru. Abas bija no ārpuses stipri ierūsējušas, bet stobri un aizslēgi pielieti ar savāritu vazelinu un eļļu, tādēļ tīri un spoži kā spogulis.

Aiziedams „zaļajos”, paņēmu karabīnu un 100 patronu. Apbruņojies biju labi. Bijām kādi 30 vīri, bet visi kopā sanācām tikai lielos cīņu brīžos, tādi gadījās trīs. Pirmo uzbrukumu mērķējām vezumnieku kolonnai kādā pakalnītē uz Rīgas — Piebalgas lielceļa. Viņi izrādīja negaidītu pretošanos, tomēr izdevās viņu vienību izjaukt. Zirgi trakodami bija apgāzuši vairākas ores, ievainoti vairāki sarkanarmieši, arī zirgi. Otrreiz uzbrukām vezumnieku vienībai pie kāda dzirnavu ezeriņa. Skaistā saulainā dienā mums ziņoja, ka dzirnavu dambja uzkalniņā, pretim vecai magazīnai, uzturoties sarkano latviešu vienība ar 9 ratiem un 16 zirgiem. Visi guļot uz vezumiem, tur esot arī divas sievietes. Zirgi izjūgti, palaisti dzirnavu pļaviņā ganīties. Bet nevarēja zināt, cik to vīru un kāds viņu apbruņojums. Dūša mums bija liela un apņemšanās laba. Bijušais poručiks Ukrijs (vēlāk 2. Ventspils pulka kapteinis) sadalīja mūs divās grupās, lai krustugunis ieņemtu sarkanos. Uzbrukums viņiem bija negaidīts. Pēc pirmajiem šāvieniem vīri kalniņā pajuka, viņiem līdz aizskrēja arī abas sievietes. Nonākot pie vezumiem, atradām zābakus, zeķes, sievām bija palikuši arī brunči. Virs pavarda uzkārtā katlā vārījās vistas zupa. Sajūdzām zirgus ratos un aizvedām tuvējā mežā, kur sākām apskatīt kaŗa laupījumu. Tas tiešām bija bagāts, jo bez kaŗa mantām ratos iekrautas drēbes, arī sudrabs un zelts, lielumties baznīcu piederumi — šķīvji, biķeŗi, sveŗturi. Atradās arī pa zelta pulkstenim, droši vien, atņemts čekas upurim pirms nogalināšanas. Kur mantas palika, vairs neatceros. Domāju, ka zirgus atdeva lauksaimniekiem, jo bija sējas laiks un kaŗa gados zirgu skaits saimniecībās bija samazinājies. Ratus un kaŗa mantas nodeva nacionālajai armijai.

Pēdējā saķeršanās ar bēgošās sarkanarmijas daļām gadījās pavisam bīstama. Grupa mūsējo bija pagasta namā, kad pa Rīgas ceļu redzējuši tuvojamies sarkano jātnieku izlūkus. No nama otrā stāva atklāja uz jātniekiem uguni un tos atsita. Tad tuvojusies kājnietu ķēde un uz pagasta namu raidījusi spēcīgu loŗmetēju un patšauteņu uguni. Mūsu grupa pa aizmuguri atstājusi pagasta namu un pa lielceļa grāvi atšaujoties paspējusi iebēgt tuvējā mežā. „Zaļo” vienība izklīda, bet bēgošie sarkanie strēlnieki sākuši nežēlīgi vajāt vietējos iedzīvotājus.

1919. gada 3. jūnijā Skujenē ienāca 2. Cēsu bataljons. Mēs, visi „zaļie”, ieradāmies Skujenē, lai pieteiktos Latvijas atbrīvošanas armijā. Bataljona vadība bija apmetusies tīrotāja B. Puriņa mājā. Liels bija mans pārsteigums, kad ieraudzīju nama durvis stāvam to pašu virsleitnantu ar lielo rētu seju, pie kuŗa Rīgā gribēju iestāties atbrīvošanas armijā. Aiz viņa stāvēja virsnieks, ko

Rīgā redzēju, ar pensneju uz dēģuna. Uzzināju, ka rētainais virsnieks ir vlt. Grosvalds, bet otrs — bataljona adjutants A. Krīpens. Grosvalds manī skatījās kā brīnumā, droši vien pazina, bet nevarēja atcerēties, kur būtu redzējis. Pienāca arī bataljona komandieris kpt. Skujiņš, apskatīja mūsu ieročus un šo to pavai-cāja. Mūs visus pierakstīja kā brīvprātīgos. Grosvalds mums iz-rakstīja atvaļinājuma zīmes līdz plkst. 5 otrā rītā, kad 2. Cēsu btļj. karavīriem bija pavēlēts pulcēties tālākam ceļam. Mazā gaismiņā bijām jau Skujenē. Aiz smēdes tīrumā gulēja kāds nošautais, ko no Kosas pagasta atveduši pašu ļaudis kā bīstamu komunistu. Pazīnu viņu kā niekalbīgu vecīti, kas savā neprātā bija pakalpojīs komunistiem, bet vai tādēļ viņu vajadzēja nošaut? Man arvien bijis žēl muļķīšu, kas krīt par upuri lielo biedru nodevībai.

Kopā ar mums ceļā devās kāda vācu artilērijas vienība ar diviem lielgabaliem. Kad, izgājuši no Skujenes, soļojām pa Lielo ceļu gar Amatas malu, saulīte jau zeltīja koku galotnes. Sirds bija prieka un pateicības pilna, ka gribējās pacelt balsi un izsaukties: „Kaut mana balss tur atskanētu, kur debesīs spīd saulīte!” No visas mūsu „zaļo” grupas — 30 vīriem, mēs tikai abi ar māksli-nieku R. Kasparsonu gājām kaujas bataljonam līdz. Pārējie palika Skujenes komandantūrā ltn. Legzdiņa vadībā. Pēc vairāk nekā 20 km noiešanas vēlā pēcpusdienā apstājāmies Vecpiebalgā, kur iznāca palikt ilgāku laiku. Vispirms apmetāmies Grišku krogū, pēc tam sākām izdalīties pa mājām. Abi ar Kasparsonu pārcēlāmies uz Barackām, kur Baltiņu jaunkundzes mums ierādīja mazu istabiņu. Vēlāk mums piebiedrojās ltn. F. Nagobads, bet drīz aizgāja.

Barackās mūsu dzīve izveidojās ļoti patīkama. Par mums gā-dāja daļās Baltiņas, ienesa arī ko labāku no saimnieku gala, ar ko papildināt mūsu dienišķās armijas devas, apgādāja mūs segām, palāgiem. Baltiņu Kārlis stājās mūsu rindās un ar savu brīvo valodu un humoru bija interesants sarunu biedrs. Vecpiebalgā mēs darbojāmies Latvijas armijas organizēšanai. Ieradās daudz brīvprātīgo, izsludināja mobilizāciju. 2. Cēsu bataljonu pārvei-doja par ceturto, Grosvalds Vējāvā izveidoja trešo. Vecpiebalgā beidza eksistēt Baloža brigāde, un no Cēsu bataljona Latgales frontē izveidojās 2. Ventspils pulks.

Kādu rītu, sēžot Baracku māju dārzā zem ābelēm, mūs iztrau-cēja spēcīga lielgabalu kanonāde. Bijām ļoti uztraukti, jo neradās skaidrība par notikumiem. Domājām, ka lielinieki devušies pret-uzbrukumā, bet vēlāk noskaidrojās, ka pie Cēsīm sākušās kaujas starp igauņiem un landesvēru.

Gadījās arī būt lieciniekam dažiem skumjiem notikumiem. Kādā svētdienā kapos paglabāja deviņus Piebalgas cīnītājus,

kuŗus bija noŗavuŗi komūnistu čekisti. Latvieŗu čekistu apmānīta māte bija pievedusi slepkavas saviem diviem dēliem un citiem septiņiem „zaļajiem”, kuŗus visus turpat noŗāva. Viņus Piebalgas jaunajos kapos apglabāja skolotājs Sliede, jo mācītāja nebija. Viņu vārdus vairs neatminos, nav arī kam pajautāt. Kaŗa tiesa piesprieda nāvi diviem Cēsu „nagliņu komandas” dalībniekiem. Vienu no viņiem sauca Dimitri, otra vārda nezinu. Viņus noŗāva āboliņa laukā pret kapsētu. Nelaimīgie jaunekļi vēl lielījuŗies, ka viens no viņiem noŗāvis 70, bet otrs 50 pelēksvārcu. Bija žēl jauno dzīvību, kas iznīcinātas gulēja āboliņa laukā, bet ko varēja darīt, ja komūnisms viņu dvēseles bija pazudinājis.

Kādu vakaru, izejot ar Kasparsonu pastaigāties, nejauŗi satikām ltn. Gustavu Meŗuli, kas tikko ar veselu ādu izbēdzis no igauņiem pēc tam, kad kā sakarnieks no Piebalgas aizkomandēts uz Cēsīm pie ziemeļniekiem. Meŗulis bija kungs kas kungs, un kā kungs arī bij saģērbies vācu virsnieka uniformā, bet latvieŗu zīmotnēm. Teica, ka ziemeļnieki viņu kārtīgi aptūrījuŗi: noņēmuŗi revolveri, binokli, karŗu mapi, pulksteni un vēl ŗo to. Atpakaļ braucienam iedevuŗi ŗķūtnieku un divus apbruņotus igauņus apsargāšanai. Tā kā pratis igauņu valodu, jo līdz revolūcijai strādājis Igaunijā kā meŗzinis, noklausījies abu pavadoņu sarunās. Pārbraucot ŗoseju pie Kaŗu kroga, igauņi sprieduŗi, ka tālāk ar to „kurratu” vācieti neesot ko vazāties, noŗāuŗot un braukŗot atpakaļ. Meŗulis nodomājis — viņi vai es; izdevīgā brīdī vienam izrāvis ŗauteni, iesitis ar rezgali pa galvu, otru noŗāvis un ceļu turpinājis līdz tēva mājām Bānūŗos, no turienes atgrieŗoties Vecpiebalgā.

Pienāca Jāņu diena. Ar Kasparsonu aizgājām līgot pie Lapiņu jaunkundzēm kaimiņos, kur bija sapulcējuŗies jaunieŗi un mums klājās tieŗām kā Jāņu dienā. ŗķīrāmieŗi tikai otrā rītā ap brokastīm. Reiz pie mums Barackās ieradās brāļi Miesnieki, Kārlis un Jonāss, tiem līdz vēl kāds treŗais no mākslinieku aprindām. Jonāsu pazinu no skolas gadiem Cēsīs, jo bieŗi toreiz ciemojās pie mums. Ar viņiem risinājās lielas sirsnīgas debātes par mākslas jautājumiem.

Drīz dzīve viesmīlīgājās Baracku mājās izbeidzās. Grūti bija ŗķirties no mīļā, jaukā drauga mākslinieka Kasparsona. Kā mācītu sakarnieku mani pārcēla uz bataljona sakaru komandu kantoŗa ēkā, kādu 6 km no Barackām. Pusceļu mani pavadīja Kasparsons. Atsēdāmieŗi uz kāda tilta margām, lai brītiņu pabūtu kopā un parunātos.

Sakaru komandā dzīve ŗēma pavisam citu virzienu. Katru dienu bijām aizņēmti ar lielu darbu. Visas sakaru ierīces bija gauŗam trūcīgas: stieples vecas, saraustītas, gandrīz ik pa pieciem metriem pārrāvums. Vajadzēja visas pārtīt, salabot un pārbaudīt,

tāpat ieeļļot spoļu mehānismu. Tālruņa aparāti labojami un pārbaudāmi. Jauna nekā mums nebija. Lai taupītu vadus, pieslēdzāmies pasta telegrafa tīklam, kamēr kādu vakaru pārtrūka sakari ar Vējavu. Steidzāmies izlabot līniju, bet kad pieslēdzāmies vadiem, gažāmbraucošais ltn. Freimanis mūs tikko nenošāva, turēdams par spiegiem, kas noklausās sarunas. Sakaru komandas priekšnieks bija kāds leitnants, kuŗa vārdu esmu aizmirsis, pavisam aprobežots vecītis, jocīgām izdarībām. Vienmēr nēsāja klāt lielu vecu revolveri, kuŗa svina lodes bija ikšķa lielumā. Cik atceros, viņu degradēja un aizsūtīja no komandas. Viņa vietā iecēla vlt. J. Priedi, ļoti patīkamu, inteligentu virsnieku. Reizē pie mums ieradās viņa brālis Rūdis, tikko beidzis ģimnaziju, bet liels meistars acītes spēlēšanā. Viņš meklēja tikai piedzīvojušus spēlētājus un spēlēja uz lielām summām. Algu mums maksāja „ostrubļos”. Cik rubļu saņēmām, vairs neatceros, bet daudz tas nebija. Uzturu deva vācieši, bet pēc Cēsu kaujām bija jāiztiek ar to, ko saņēmām no lauksaimniekiem. Komandantūrā saveda lielos rudzu maizes klaipus, sviestu, satītu pergamentā vai ievīstītu kāpostu lapās. Brīvos brīžos dzirnavu upē noķērām kādu raudu vai līdaku.

Tuvojās laiks šķirties no Vecpiebalgas. Austrumu frontē gaidīja cīņas. Gaŗo ceļa gabalu vajadzēja noiet kājām, šķūtniekus deva tikai kaŗa mantu pārvešanai. Ceļš vijās cauri Vējavai, Bērzaunei, pie Mārcienas pārgājām dzelzceļu, Ļaudonā šķērsojām Aivieksti. Pirmā apmešanās iznāca Ļaudonas Odzienā, kur sakarnieki uzkavējās kādu nedēļu, kamēr izveidoja telefona satiksmi ar apkārtnē novietojām vienībām. Odzienes pili iekārtojām nelielu centrāli 20 abonentiem. Pēc tam apmetāmies Marīenzē muižā, skaistā pili pie jauka, romantiska ezera. Iekārtojām tālruņa staciju, ko pievienojām Borchu stacijas centrālei.

Nokārtojuši sakarus Marīenzē pili, pārcēlāmies uz 5 km attālo Borchu staciju, vēlāko Atašieni. Tur 9 vai 10 puišus atstāja rajona centrāles ierīkošanai un apkalpošanai. Nomainījām 10 līniju fonisko komūtatoru ar 50 abonentu zvanu centrāli, ielikām arī telegrafu — Morzes aparātu, kas pa dzelzceļa vadiem savienoja ar divīzijas štābu Pļaviņās. Mūsu 4. bataljona štābs (bij. 2. Cēsu) novietojās pie stacijas, tirgotāja Beķeŗa mājā. Bataljona vienības ieņēma fronti Murmastiene - Loški - Troški - Stalīdzāni. Teiču purva otrā pusē stāvēja sarkanās Latdivīzijas 5. un 6. strēlnieku pulks, bet mums pretī 3. Visa fronte no Daugavas līdz Lubānas ezeram bija iesaistīta mūsu centrālē. Frontē stāvēja Neatkarības bataljons. Mums, sakarniekiem, darba bija ļoti daudz, kamēr

fronti un rezervē esošās vienības iesaistīja rajona centrālē. Darba nekad netrūka, jo vienības mainījās. Sakari bija iespējami ar visu atbrīvoto Latvijas teritoriju, kamēr mazajām centrālēm bija tikai lokāla nozīme. Frontē iesaistījās arī stacijas priekšnieka Girdo vienība. Pats Girdo bija uzvilcis ķeizariskās armijas kapteiņa uniformu un katru dienu savu prāvo partizānu pulciņu apmācīja cīņām frontē. Vēlāk viņi ieņēma frontes iecirkni Stalīdzānu - Turku rajonā.

Frontē svarīgas cīņas nenotika, jo Latdivīzija pēc Rīgas zaudēšanas bija stipri cietusi, bet izlūku darbība bija pastiprināta. Kaŗa darbības ziņojumus ik dienu vajadzēja nodot divīzijai. Kādreiz pie mums atbrauca armijas komandieris ģen. Sīmansons un divīzijas komandieris plkv. J. Balodis pārraudzīt frontē novietotās vienības. Uzturs mums bija labs, ēdām Amerikas baltmaizi, speķi, konservus; „mērkaķu” taukus krāvām lielā bļodā, — kad bija sakrājušies kaudze ar kalnu, gudrojām, kā no tiem atbrīvoties. Mazās reņģītes bērām spainī, bet tad kad uz rudens pusi mūsu devas kļuva liesākas, šie „liekie” produkti izrādījās labu labie. Tikai jāpiebilst, ka labie Amerikas konservi nebija ne tuvu tik garšīgi kā vecie krievu, Kozlova fabrikas ražotie.

Pēc dežūras centrālē arvien izgāju stacijas priekšā uz perona un, atsēdies uz soliņa vai sētas, lūkojos pāri Latgales sādžām un Teiču purvam, kur dzelzceļa sliedes pazuda austrumos, un domāju par brāļiem latviešu sarkanajiem strēlniekiem, kas stāvēja mums pretim kā niknākie ienaidnieki. Internacionālais komūnisms bija panācis savu: brālis kļuva brāļa ienaidnieks! Latviešu tautas vēsturē tas paliks mūžīgi kā traģisks paradokss. Pārnācēju nebija, jo tas saistīts ar risku. Nekā arī nedarīja, lai sarkanos strēlniekus aicinātu, organizētu pārnākšanai mūsu pusē. Tas nebija kaŗavīru pienākums, bet politiķu, kas par to tomēr nelikās zinīs. Tālredzīgāks par citiem gan bija ārlietu ministrs Meierovics. Viņš ķērās pie strēlnieku pārnākšanas lietas, kad sākās Latgales atbrīvošanas cīņas. Meierovics ieradās arī pie mums frontē. Sarkano strēlnieku rīcībā bija bruņotais vilciens. Kaut sliedes bija izņemtas, baidījāmies, ka sarkanie tās atkal ieliks, iebruks mūsu stacijā un noslaucis to no zemes. Tādēļ austrumu pusi arvien uzraudzījām.

Iestājās augusts, no bataljoniem izveidojās otrs Ventspils pulks, un mēs, bataljona sakarnieki, apvienojāmies vienā sakaru komandā, kuŗas vadību pārņēma vltņ. Aperāts. Pulka komandēšanu nodeva, laikam vēl toreiz kpt. pakāpē, J. Puriņam. Ko iecēla par pulka adjutantu, vairs neatceros.

Augusta pēdējās dienās organizēja uzbrukumu Līvāniem. Armijas vadība bija nodomājusi ieņemt Līvānu nocietināto rajonu, ko aizstāvēja 1. latviešu sarkano strēlnieku pulks, lai iegūtu izdevīgākas pozīcijas Latgales atbrīvošanas uzbrukuma sākumam. Borchu sakaru centrālē atstāja tikai 3 vīrus, bet sešiem vajadzēja doties līdz kaujas vienībām uz fronti, lai nokārtotu sakarus ar atbalsta punktu Steķos un kaujas vienībām frontē. Naktī no 25. uz 26. augustu izgājām no Stalīdzāniem, jo tai pašā dienā vajadzēja sākties uzbrukumam Līvāniem. No Stalīdzāniem līdz Steķiem, apm. 6 km, ceļš veda caur lielu mežu — gāršu. Priekšējās grupas devās uz Ošas upi (prāva Dubnas pieteka) un Dubnu ieņemt pozīcijas pa kreisi no 4. Valmieras pulka. Mēs trīs sakarnieki palikām Steķu atbalsta punktā (Zauls, Ķeirāns un es). Bez dežūras mūsu uzdevums bija nokārtot tālruņa līniju ar kaujas grupu, kas gāja uzbrukumā uz Rudzētiem, kur pretim bija 3. sarkano latviešu pulks. Steķos novietojās arī vieglā baterija, sastāvēot no viena veca angļu lielgabala un pāris kastēm municijas. Bateriju komandēja kpt. Balodis — mazs, apaļš vīriņš. Brīnums, kā viņš bija ticis par artilērijas virsnieku, jo zirgā varēja uzkāpt tikai, pakāpjoties uz sētas. Lielgabals pabalstīja uzbrukumu Rudzētiem, Zālāniem un Rusiņiem, bet reti šāva, jo municija bija ierobežota. 26. augusta diena pagāja kaujās, un, cik atceros, guva arī panākumus. Bet naktī sarkanie strēlnieki devās pretuzbrukumā, un dienā iegūto nācās pamest. Otrā rītā kpt. Balodis ar lielgabalu šāva, ka dūmi, vien kūpēja, jo 27. augustā stāvoklis nebija vairs labais. Latviešu sarkanā divīzija bija atpūtusies no zaudējumiem pie Rīgas, saorganizējusies par jaunu un apbruņojusies. Galvenais viņu rīcībā bija laba un spēcīga artilērija, kamēr mums bija jāapmierinās ar veciem angļu lielgabaliem. Jelgavas pulka rīcībā, piemēram, no 4 atsūtītiem lielgabaliem varēja lietot tikai divus. Šajās kaujās bija vērojama zīmīga parādība: Līvānu nocietinātajā rajonā pret 1. latviešu sarkano pulku mūsu 4. Valmieras un pret 3. latviešu sarkano pulku mūsu 2. Ventspils un Girdo partizānu grupa cīnījās bezsekmīgi, bet Daugavas kreisajā krastā 3. Jelgavas pulks viens aiztrieca trīs krievu sarkano pulkus kā zvirbuļus no kaņepēm. 28. augusta naktī atgriezāmies izejas pozīcijās, nekā nepanākuši. Rajona sakaru centrālē mēs, deviņi puīši, atkal sapulcējāmies, un ar mazām pārmaiņām kaņavīru dzīve ritēja tālāk.

Atverot universitāti, no mums gatavojās aiziet Lubejs, lai turpinātu medicīnas studijas, bet aiziešana sarežģījās un to atlika uz vēlāku laiku. Mākslinieks R. Kasparsons bija paagustināts par kaņa ierēdni un ieņēma pulka kasiera amatu. Gadījās arvien

satikties un sirsnīgi parunāties. Oktobra pirmajās dienās no pulka šķīrās vairāki virsnieki: pltn. Skujiņš, kapteiņi: A. Krīpens, I. Bečs, vltņ. J. Priede, G. Mežulis un vēl citi pārcēlās uz Latgales partizānu pulka vadību, bet Krīpens kļuva pulka adjutants. Bija žēl viņu aiziešanas. Bija ar viņiem sarasts, un viņi taču bija Cēsu bataljona kadrs. Sevišķi mums, sakarniekiem, bija žēl mūsu bijušā priekšnieka vltņ. Priedes, jo Aperāts prēt mums bija rezervēts.

Izlasot „Laika” 1969. g. 5. jūlija numurā par plkv. J. Skujiņa mocekļa nāvi 1941. g. 15. decembrī Maskavā, Butriku cietumā, acis apmiglojās, jo ar viņu zuda Latvijai dārga dzīvība. Turpat 1918. g. 28. augsutā savu Golgatas ceļu bija sācis arī plkv. Fr. Briedis. Tieši tādu J. Skujiņu kā uzņēmumā avīzē, pltn. pakāpē, redzēju 1919. g., atstājot 2. Ventspils kājnieku pulku.

8. oktobrī pie Rīgas sākās Bermonta uzbrukums. Pēc kādas nedēļas pulka komandieri pltn. J. Puriņu aizsauca uz Pļaviņām, kur viņš pārņēma divīzijas vadību, bet par 2. Ventspils pulka komandieri iecēla kpt. Ezeriņu. Plkv. J. Balodis nomainīja armijas komandieri ģen. Simansonu. Ja pareizi atceros, no mūsu pulka cīņai pret Bermontu nosūtīja 4 rotas. Fronte palika vāji nocietināta. Lielinieki varēja atbrīvot savus spēkus, tos pārsviet uz ziemeļiem cīņai pret Judeiņu un to sakaut.

Manā atvilktnē glabājas trīs dārgas mantas, kas līdz no dzimtenes: kaņaklausības apliecība sarkanos vākos, Latvijas pase un viens sudraba pieclatnieks. Vismīlākā no šīm ir kaņaklausības apliecība, kuņā ierakstīts: „Piedalījies cīņās pret lieliniekiem.”

Ievērojama loma kaņavīru dzīvē ir mīlestībai. Un tieši Borchi mums bija mīlestības „paradīze”. Jau pirmajā dienā, ienākot Borchu stacijā, mans kaņabiedrs Jānis apcēla Trošku sādžā savu Annu, „meitu egles gaņumā”. Bet arī pārējiem nebija ilgi jāgaida. Sarkanie atkāpdamies staciju bija atstājuši pavisam tukšu, tādēļ ar armijas sakaru ierīcēm vajadzēja apkalpot arī dzelzceļu, iepazīstoties ar dzelzceļa ierēdnēm-telegrafistēm Zilānos, Krustpīlī, Pļaviņās u.c. Bija mums pašiem arī savas „cīņas biedres”, Kurzemes divīzijas telegrafistes: Gaide, kuņas vārdu esmu aizmirsis, un Lonija Sakne. Sākumā risinājās tikai sarunas pa „drāti”, varbūt tā pat sakarsa no dedzīgajiem mīlestības vārdiem, ka ne zvirbulim uzmesties. Ko tik tur nesarunāja, nestāstīja, nesolīja un nezvērēja, un galvenais „lēja čugunu”, tīri sarkanu kā no krāsns. Vajadzēja liet, jo citādi mūsu mīlestībai nebūtu panākumi. Vēlāk no vārdiem pārgājām uz darbiem, braucām uz Zilāniem, Krustpīli savas ieredzētās satikt. Gadījās arī vilšanās, jo ne ikviens satika savu ideālu...

Visus Borchu puisus interesēja Zilānu telegrafiste Lidija. Brīnišķīga, jauka, skaista meita, kuņā varēja iemīlēties pēc pirmā acu

uzmetiena. Viņa bija poliete. Līdijas dēļ mūsu starpā notiktu sacensšanās un diezvai mēs, centrāles puisi, tik labi satiktu un mīļi sadzīvotu, ja negadītos notikums, kas viņu atņēma. Ceļā uz fronti Zilānos bija apmetusies kāda jātnieku nodaļa. Tās komandieris ritmeistars Ludvigs Hermans stacijas peronā bija ieraudzījis Lidiju un arī Lidija viņu. Pēc pirmā skata abu starpā iedegusies mīlestība, kas dega ar lielu liesmu. Bet reizē viņu stāvoklis bija traģisks. Lidija runāja ļoti labi krieviski un, droši vien, arī savu mātes valodu — poļu, bet latviski slikti. Krievu ģimnazijā viņa mācījusies kā svešvalodu arī franciski. Hermans runāja tikai vāciski. Viņi sapratās tikai mīlā. Hermans ar savu nodaļu pārcēlās uz mūsu frontes iecirkni un pievienojās centrālei. Viņiem gribējās sarunāties, bet abi — viens vienā galā, otrs otrā — pūta kā baloži, saprašanās nepanākuši. Mūsu puisi ar Lidiju kaitējās, pat runāja dīvdomības, kas viņu ļoti apbēdināja. Kaut arī mums bija pāris skaistu puisi, iesprausties starp Lidiju un Hermani nebija ne mazāko izredžu. Savās dežūras stundās palīdzēju viņiem saprasties, nokārtot satikšanos vai citu vajadzību. Ar to iemantoju Līdijas simpatijas. Arvien viņa man kaut ko atveda, vai cepumiņu, garšīgu ābolu, vai ko citu. Kad rudenī gulēju ambulancē ļoti slim, Lidija mani apmeklēja; bija patīkami just viņas vēso roku uz karstās pieres. Mana izredzētā, Zilānu telegrafiste Elza, bija greizsirdīga un pukojās: — ko tā Lida te meklē, viņai taču pašai savs Hermans. — Lidija diezgan ātri sāka apgūt vācu valodu, un nepagāja ilgs laiks, kad varēja apspeikt Hermanu: „Ich liebe dich, Ludwig!” Hermana nodaļu vēlāk pārcēla ziemeļos aiz Murmestienes, tādēļ viņu sarunas gāja caur vairākām centrālēm. Kad 1920. g. janvārī pirmajās dienās sākās Latgales atbrīvošanas uzbrukums, mēs apstājāmies tikai Ludzā. Mīļās draudzenes sāka jau tā kā piemirsties. Tomēr no Zilupes stacijas piezvanīju Zilāniem un saņēmu informāciju, ka viņiem klājoties bēdīgi. Līdijas izredzētais Hermans kritis jau pirmajās janvāra dienās pie Kārsavas. Lidija esot kā prātu zaudējusi un tikko turoties darbā. Jutu viņas bēdām līdz un uzrakstīju mīļu līdzjūtības vēstulīti, jo Lidija patika arī man.

Latgale bija atbrīvota, mūsu pulks pēc ilgām un lielām cīņām iebrauca Rīgā atpūtā maija pirmajās dienās. Borchos iemiļotās meitenes bija jau piemirsušās. Dežurēju pulka kancelejā, kad komandas vecākais ziņoja, ka mītnē mani meklējot kāda skaista meita, izskatoties noraudājusies — kādas ziepes nu es būšot savārijis... Liels bija mans pārsteigums, ieraugot Lidiju. Viņa vēlējās, lai brauktu līdz uz Kārsavu sameklēt Hermana kapu, jo gribot to apmeklēt un nolikt ziedus. Viņa samaksāšot ceļu un arī gādāšot

par uzturu. Es atrunājos, jo atvaļinājums bija izmantots un komandas priekšniekam vln. Aperātam neuzdrīkstējos prasīt kaut pāris brīvdienu. Bet Lidija nebija atrunājama. Ir taisnība parunai: Ko velns nevar, to sieviete padara. Viņa devās pie pulka komandiera Ezeriņa un izstāstīja tam savas bēdas un vēlēšanos. Apmēram pēc divām stundām pie manis centrālē ienāca Aperāts ar Lidiju, iedeva komandējuma apliecību 4 dienām un, lai Lidijai nebūtu jāmaksā man ceļš, arī literus brīvam braucienam. Lidija apgādājās ar veselu klēpi rožu, tad devāmies ceļā. Mums nebija grūtību atrast ritmeistara Hermana kapu, pie kuŗa Lidija ar visu ziedu klēpi noslīga, skaļi vaimanādama. Atkāpos, lai viņu netraucētu bēdās. Izraudājusies, tā sāka kārtot ziedus, pēc tam abi atsēdāmies pie kapa un sākām sarunāties. Kad saule jau laidās uz vakara pusi un ēnas kļuva gaŗākas, bija jādomā par atgriešanos stacijā. Nometāmies abi ceļos. Lidija noskaidrēja lūgšanu un pārkrustījās, arī es viņai līdz, jo kritušais bija ieredzēts virsnieks un savu dzīvību atdevis par mūsu dzimteni un saviem brāļiem. Tad lēniem soļiem atgriezāmies stacijā.

Pēc gaŗas gadu rindas, Krustpils stacijā gaidot vilcienu uz Rīgu, peronā ievēlās apaļa mammiņa, kuŗas nepazīnu. Pienākusi viņa jautāja, vai es neesot tas un tas, kas kuŗa laikā no Atašienes braucis uz Zilāniem ciemos. Sapazināmies par jaunu un uzzināju, ka Lidija ir kāda Latgales artilērijas pulka virsnieka sieva, ir arī atvasītes. Žēlojās, ka vīrs negribot ļaut viņai strādāt, bet dzelzceļš esot viņas pirmā mīlestība un gribot to paturēt arī pēdējo. Lokomotīvju svilpieni un vilcienu ratu klaboņa viņai esot kā mūzika u.t.t.

Zuļa, laikam, bija pirmā sieviete, ko satikām, ienākot Borchos. Bijām tikko ieņēmuši savas mītnes stacijas ēkā un Ķeirāns, no bataljona noliktavas atnesis pirmās pārtikas devas, tās sagrieza un dalīja, kad pie durvju stenderes piestājās jauna sieviete, teikdama, ka viņas vārds Zuļa. Viņai bija vīrišķīgi sejas vaibsti, šķita ne visai pievilcīga. Skumji viņa raudzījās Ķeirāna darbībā un lūdzās, vai arī viņai nevarētu dot gabaliņu maizes, jo neesot ēdusi. Iedevām pa maizes šķēlītei, uzziedām sviestu, uzlikām konservu gabaliņu, ko Zuļa apēda ar lielu ēstgribu. Zuļa prata runāt, viņas valoda bija dziļi prātnieciska, interesanta, veikla un asprātīga. Tā mūs fascinēja, un Zuļa sāka patikt. Sirsnīgi pateikdamās, viņa aizgāja, bet otrā rītā, tikko bijām piecēlušies un sēdāmies pie galda brokastot, Zuļa atkal ieradās. Piedāvājām nesaldināto kafiju, marmelādes maizi, un interesantās sarunās viņa ar mums paēda. Neprasīdama atļaujas, viņa uzklāja mūsu gultas vietas, izslaucīja telpas. Galā Zuļa kļuva mūsu saimniecības vadītāja. Solījām viņai uztaisīt arī savu „laču” gulēšanai, bet no tās viņa

atteicās, vakaros pazuda kā pele alā, un nekad neuzzinājām, kur tā pavada naktis. Vietējie baumoja, ka Zuļa esot bijušā Marienzē muižas īpašnieka kņaza Borchas ārlaulības meita, — kņazs par savu bērnu esot gādājis, devis labu izglītību, Pēterpili viņa sākusi studēt medicīnu. Katru dienu viņa staigāja vienā un tai pašā kleitiņā, pavisam netūrā, savazātā, plankumainā un puteklainā: „Kā lai to izdaru, man nav krekla. Pēdējā skrandā, kas bija mugurā, pirms trim mēnešiem nokrita.” Zuļas krekla lieta man aizkustināja sirdi, jo pats to biju pieredzējis. Ierosināju mūsu apspriedē viņai palīdzēt, bet neatradu atbalsi. Citi smējās, zobojās.

Kad septembrī atklāja Latvijas universitāti, Zuļa aizbrauca uz Rīgu. Arī viņu gadījās satikt pēc vairāk gadiem. Tā nāca pretim pa Elizabetes ielu, ievilkusies koķika kažokā. Redzēšanās bija sirsnīga. Toreiz vēl Rudzītis nebija uzcēlis Tērbatas ielas stūrī savu mūža namu, Vecais „fūrmaņu krogs” atradās koka mājiņā. Pasēdējām, sirsnīgi parunājāmies, atcerējāmies Atašienē pārleistās dienas. Pieminējām arī to, ka viņai toreiz nebija pat krekla. Viņa filozofiski izteicās: „Cilvēks, kuŗam vienmēr kreklis ir bijis mugurā, nepazīst dzīves.” Par to varētu pasmaidīt, bet brīvības vārdā atnestais revolūcijas posts bija jau atstājis miljonus ne tikai bez krekla, bet arī bez dzīvības. Zuļa no šī posta bija izgājusi kā uzvarētāja, pabeigusi medicīnas fakultāti, strādāja pilsētas slimnīcā un privātā praksē.

Gribētos pieminēt vēl citu sievietes tipu, ar kuŗu kuŗavīram gadās satikties. Tās bija virsnieku „brūtes”, kas atradās savu izredzēto kuŗaspēku vienībās. Cēsu bataljona sakarnieku starpā bija Elzas jaunkundze, kuŗu mūsu pulka komandieris Puriņš bija vedis sev līdz jau no Slokas. Lai Elzai piešķirtu visas kuŗavīra priekšrocības, viņu ierakstīja bataljona sakarnieku reģistrā. Kad apstājāmies Borchos, Elza palika Odzienā un dežūrēja bataljona centrālē, kuŗu pa ceļam uz fronti bijām ierīkojuši. Šis virsnieku brūtes pret mazajiem kuŗavīriem izturējās nekrietni. Izdarot savienojumu ar Odzienu, arvien pārmetām krustu, lai nebūtu jāsarunājas ar Elzu. „Ko tu bauro kā vērsis, vai pieklājīgāk runāt neproti? Kas tad nu būs, vai neēdis esi, ka nevari parunāt? Nebļauj trubā, neesmu jau kurla! Neguli, atbildi, ja tev zvana!” — šādas un tamlīdzīgas runas dzirdētas no Elziņas mutes. Mazais kuŗavīrs jau negāja pie pulka komandiera krējuma poda mieloties, bet bija lielāki runči, kas to bija mēģinājuši, sevišķi kad Puriņu pārcēla uz Pļaviņām par divīzijas komandiera vietas izpildītāju. Dažus par uzbāzību Elziņa bija nosūdzējusi savam Jānītim. Tie tad, protams, saņēma komandiera stingru rājienu. Ziemassvētkus Elza brauca pavadīt Pļaviņās. Kaut kā bija

nokavējusi vilcienu un vajadzēja gaidīt nākošo dienu. Pie mums, saviem kollēgām, Elziņa nenāca, bet nekurinātā aukstā telpā, uz sola saritinājusies, sala un bolīja acis. Mēs par viņu nelikāmies zinīs, jo vispār baidījāmies tuvoties. Beidzot tomēr iežēlojamies un noorganizējām delegāciju, kas Elziņu uzaicinātu līdz ritam apmesties mūsu siltajās telpās. Delegācijā bija arī es. Cienījamā dāma labprāt mūsu acinājumam paklausīja, laikam bija par daudz nosalusi. Vakariņas ieturējām kopīgi un viņa kļuva pavisam omulīga. Mūsu mītnē viņa arī pārgulēja un rītā palīdzējām iekāpt preču vilcienu, kas gāja uz Krustpili. Elziņu gadījās vēlreiz redzēt 1920. g. pavasarī, kad viņa jau bija plkv. Puriņa dzīvesbiedre.

Gadījās arī frontes pārbēdzēji. Bija godīgi, patiesi cilvēki, kas atgriezās savās mājās no lielā postā iekļuvušās krievu zemes un ar visu sirdi gribēja kalpot savai dzimtenei. Bet vairums gan, laikam, bija Maskavā sagatavoti spiegi. Arī mūsu vecākais diplomāts Kārlis Ozols savā grāmatā „Sūtņa atmiņas” raksta, ka Rīga bijusi padomju spiegu pilna. Tādi spiegi ieradusies pie viņa sūtniecībā Maskavā. Viņam arvien nācies ziņot uz Rīgu policijai, lai uzmana iebraucēju no Maskavas. Mūsu frontes rajonā dažus spiegius notvēra un pratināja, bet vairumā tie slepeni ienāca caur neitrālo joslu un ierakumu atstarpēm Latvijā. Viņu bija daudz. Lošku rajonā gar Teiču purva malu bija mēģinājušas Latvijā iekļūt divas jaunas glītas sievietes. Mūsu izlūkiem viņas bija izdevies aizturēt un atvest bataljona štābā. Abas bija jaukas, izglītotas meitas, interesantas sarunās un gandrīz tās palaida, lai ceļo uz Rīgu. Bet tiesnesim Privkam tās bija likušās aizdomīgas, tādēļ notika sīkāka izmeklēšana. Apģērba vilēs atrada slepenas zīmes ar Trockā un Džeržinska parakstiem. Kara tiesa viņas notiesāja un tās nošāva. Nāves sodu piesprieda arī kādam vīrietim, kas izrādījies par bīstamu spiegu.

Vēlā rudenī sāka izplatīties izsitumu tīfs, kaut kādā ceļā ievazāts pāri fronteī no Krievijas. Mūsu pretinieka frontē bija notikušas pārmaiņas. Latviešu divīzija bija noņemta no pozīcijām un aizsūtīta uz Iekšskrieviju, kur sarkanā fronte bruka. Tur mūsu brāļi varonīgi cīnījās par komūnismu un kāva pretlielinieciskos spēkus. Nevar zināt, kā mums būtu veicies ar Latgales atbrīvošanu, ja pretim būtu bijusi sarkanā latviešu divīzija.

IV. LATGALĒ

Latales atbrīvošanu Dienvidlatgales frontē iesāka paredzētā laikā 3. janvārī 1920. g., bet Ziemeļlatgales frontē uzbrukuma sākums nokavējās.

3. janvārī arī Igaunija ar Padomju Savienību parakstīja pamieru, tas sarkanarmijas vadībai deva iespēju pārvest spēkus uz mūsu Latgales fronti.

2. Ventspils kājnieku pulka uzbrukums notika abās pusēs Krustpils - Rēzeknes dzelzceļam. Mums pretim stāvēja 23. un 24. krievu sarkanarmijas pulki. Sīvdzelzceļa līnijas aizstāvēšanai lieliniekus atbalstīja vairākas daļas aizmugurē, kas bija jau pārsvietas no igauņu frontes. Uz līnijas manevrēja arī divi lielinieku bruņotie vilcieni. Flankos mums atradās drošas daļas: pa labi landesvērs, pa kreisi 1. Liepājas pulks. Sarkanie mūsu pulka rajonā pretojās diezgan sivi, bet iesāktais uzbrukums nekad neapstājās. Ienaidnieka spēki bija ievērojami lielāki par mūsējo. Sevišķi spēcīga bija viņu artilērija. Iedami pa Rēzeknes līniju, mēs, sakarnieki, pievienojāmies dzelzceļa vadiem, katrā gadījumā atvienojot austrumu pusi, lai lielinieki nedzirdētu mūsu sarunas. Tuvojoties Viļāniem, telefonists Rozentāls bija noklausījis sarkano komandieņu sarunas un piesaucis pie aparāta pulka komandieri Ezeriņu, kas sāka komandēt ne tikvien savu pulku, bet arī sarkano vienības, un veica to tik pamatīgi, ka izglāba dzelzceļa tiltu pār Maltas upi pie Viļāniem.

Ja pareizi atceros, Viļānus ieņēma 12. janvārī. Uzbrukuma laikā saņemti gūstekņi, daudz kaŗa materiālu un sakaru ierīču, kas papildināja mūsu apbruņojumu. Mūsu pulks ļoti sekmīgi uzbruka no dzelzceļa pa kreisi, ieņemot Stīrnieni un Varaklānus, kur saņēma bagātu kaŗa laupījumu un gūstekņus. Nākošajā dienā pulka sekmes bijušas vēl lielākas, saņemot daudz gūstekņu no sešām vienībām, kas norādīja, ka sarkano vadība laidusi pretuzbrukumā lielus spēkus, kuŗus visus atsvieda atpakaļ. Prieks bija dzirdēt par Latgales partizānu pulka sekmēm bijušā Cēsu bataljona virsnieku vadībā. Liela nozīme bija Kārsavas ieņemšanai, jo ar to pārrāva bijušo Pēterpils - Varšavas dzelzceļa līniju, kas ienaidniekam paralizēja satiksmi.

Kaŗa sakarniekiem ir liels, grūts un bīstams uzdevums, bet iespējams arī daudz vairāk izzināt nekā citiem kaŗavīriem. Tā mēs zinājām, ka pulkam ir galvenais uzdevums visās Latgales atbrīvošanas cīņās Rēzeknes ieņemšanā, kam nebija tikai militāra, bet arī liela politiska nozīme. Rēzeknes iegūšanu varēja jau uzskatīt par visas Latgales atbrīvošanu. Mūsu pulks to izdarīja frontāli bez lielas ienaidnieka pretestības, bet ieejot pilsētā, at-

rada landesvēru jau priekšā, kas bija izrāvies ap 20 km austrumos no pilsētas. Landesvēra nodoms bijis pārraut Rēzeknes - Ludzas dzelceļa līniju, bet tā kā viņu rīcībā nav bijis stiprāku sprāgstvielu, tā palika nesagrauta un deva iespēju bruņoto vilcienu pavadībā izbraukt vairākiem vilcieniem uz austrumiem. Vilcienus gan apšaudīja ar ložmetējiem. Saņemts arī kaŗa laupījums, bet ne tik liels kā domāts. Rēzekni ieņēma 21. janvārī. Pulka viena daļa palika pilsētā, pārējās vienības 22. janvārī turpināja uzbrukumu austrumu virzienā.

Pēc Rēzeknes ieņemšanas lielinieki bija attapušies un pie Ludzas sīvi pretojās, bruņotā vilciena atbalstīti. Bet mūsu artilerija sarkano bruņoto vilcienu sadauzīja un kājnieku pretestību salauza. Ieejot pilsētā, saņēmām gūstekņus un bagātīgi kaŗa mantas, papildinot savas trūcīgās sakaru ierīces. Neatceros dienas, kad pulks iegāja Ludzā, bet 1. februārī sasniedzām Zilupi — mūsu Latvijas robežu. (3. februārī Latgali varēja uzskatīt par pilnīgi atbrīvotu — no Pitālovas (Jaunlatgales) līdz Drisai. Pret mūsu spēkiem cīņā bija 25 boļševiku pulki un citas mazākas vienības, kuŗas bija labi apbruņotas, sevišķi ar stipru artileriju. Mūsu pulki cīnījās varonīgi, bet kaŗa darbībā arī varonība ir bezspēcīga pret pārspēku. Jāievēro, ka pretim stāvēja sarkanās krievu vienības, kas pretojās vāji. Pulka vadība ar štābu palika Ludzā, arī mēs, sakarnieki. Darba, kā vienmēr, jaunā vietā bija daudz, kamēr nokārtojām sakarus ar pulka vienībām līdz frontei.

Ludzas iedzīvotāji mūs saņēma ar gavilēm. Pilsētā radās dzīvība. Kaut komunistu aplaupītajam Latgales zemniekam nebija daudz kā uz tirgu vest, bet tomēr kaut kas bija. Staigājot pa tirgu, satiku pulka kasieri mākslinieku R. Kasparsonu, bet — bez administratīvā virsnieka zīmotnēm. Skumjš bija drauga stāsts:

Izplatījušās pilsētā baumas, ka lotto spēlē „palaidis” pulka naudu, un tas ļoti satraucis saimniecības priekšnieku kapt. Spalviņu. Pulka komandieŗa ieceltā komisija kasē gan iztrūkumu neatradusi, tomēr kase viņam noņemta un degradēts par kareivi. Kā to Spalviņš bija panācis, vairs neatceros, bet pret Spalviņu nostājās lielākā daļa virsnieku un tāpat kaŗavīru, jo Kasparsonu kā izcilu personību ļoti cienīja. Pēc aroda Kasparsons bija mērnieks; iesaukts kaŗa sākumā cara armijā, izvests par ārkārtēju virsnieku podporučika pakāpē, Rīgas frontē Slokas un Ķemeru rajonā vadījis fortifikācijas darbus poručika pakāpē. Kasparsons pulkā vairs nepalika, bet aizbrauca uz Rīgu un iestājās jaundibinātajā LMA. Kopā ar grafiķi R. Zariņu, Tilbergu, Purvīti un citiem mūsu natūrālistiem rīkoja savu vēsturisko izstādi, kuŗā demonstrēja toreizējo mākslu pret futūrismu un kubismu.

Kasparsons savai „modernajai glezniecībai” pievienoja vēl „bumbismu”. Šīs izstādes atskaņas nebeidzās visā Latvijas pastāvēšanas laikā.

Pēc etnografisko robežu sasniegšanas komunisti sāka meklēt ar mums mieru, jo sarkano stāvoklis bija ārkārtīgi grūts. No Rīgas brauca miera delegācija uz Maskavu sarunām. Atsevišķas telegrafa - telefona rotas vīri cēla jaunu kapara vadu līniju no Rīgas līdz Zilupei. 3. martā viņus braucu satikt Rēzeknē — tik tālu jau viņi bija tikuši. Bet arī sākoties miera sarunām, kara darbība nerimās. Notika diezgan nopietnas kaujas. Lielinieki mēģināja ar vairākiem uzbrukumiem ielauzties mūsu līnijās, bet tika atsisti. Gadījās, ka neapbruņoti sādžas iedzīvotāji saņēma gūstekņus un atveda pulkā. Sarkanie izplatīja ļoti daudz proklamāciju, lai saagītētu karavīrus pret Latvijas valsti, bet tās nedeva panākumus. Solīja Latvijas valsti noslaucīt no zemes virsas ar visu buržujisko valdību. Martā mūsu pulka daļas pārvietoja. Sakaru komandu reizē ar štābu pārcēla no Ludzas uz Poļičino (Pasienu?), kur ilgi nepalika.

Marta pēdējās dienās (Lieldienas jau bija nosvinētas) divus sakarniekus, Jāni Burdaju un mani, komandēja uz Rēzekni pēc pasta, ko karavīri nebija saņēmuši visu Latgales atbrīvošanas cīņu laikā. Poļičino mums deva vienu šķūtnieku līdz Kaunātiem, kur jāsāņem 12 pajūgi, ar kuriem pārvest pastu uz Poļičino.

Kaunātos pārgulējām nakti kādā poļu muižā, kurā mūs uzņēma ļoti laipni, devīgi ēdināja un dzirdīja, guldīja mīkstā pēļu gultā, kur nakti pavadījām kā Dieva ausī. Rītā komandantūrā saņēmām savus 12 šķūtniekus un devāmies kailsalā pāri Reznas ezeram tieši uz Rēzekni. Armijas lauku pasta kantorī noskaidrojās, ka 2. Ventpils pulkam pasts trīs mēnešos sakrājies tik daudz, ka vajadzīgi 120 pajūgi, lai to aizvestu uz Poļičino, nevis 12. Bet kur lai mēs tos ņemtu? Vienīgā vieta, kur to varētu noskaidrot, bija divīzijas štābs. Tā kā diena jau gāja uz vakaru, atlikām skaidrošanu uz rītu. Divīzijas štābā mūs pieņēma kāds virsleitnants, kam izsūdzējām bēdas. Mūs pārsteidza ziņa, ka pulks pārceļas no Poļičino uz Drisu un pasts jānogādā pa dzelzceļu caur Daugavpili uz Drisu. Paskaidroja, ka pulka saimniecības daļa Ludzā vakarā braukšot gažām Rēzeknei, ar to varētu pastu nogādāt. Pēc stundas uzzinājām, ka sakarā ar Lieldienām saiņu tik daudz, ka pārvešanai nepieciešami 2 preču vagoni. Saimniecības daļai brīvu vagonu pasta iekraušanai neesot, bet tā labprāt mūsu pasta vagonus pievienotu savam ešelonam. Mūsu sarunām pievienojās kāds kapteinis. Uz mums nepaskatoties, viņš lēma isi: lai mēs ar saimniecības daļu braucot atpakaļ uz pulku, bet pastu piegādāšot pa dzelzceļu. Mums abiem

tas nepatika. Teicu Jānim: „Mēs būsīm slikti kaŗavīri, ja uzdevuma neveiksim.” Radās doma runāt ar divīzijas komandieri. Virsleitnants paskaidroja, ka tas vēl neesot ieradies un pasta lieta par mazsvarīgu, lai ar to traucētu pulkvedi. Norunājām tomēr gaidīt. Puriņš taču bija mūsu pulka komandieris, dažreiz gan stipri bārās, bet vienmēr pieejams.

Gaidījām uz ielas diezgan ilgi, varbūt stundu, kamēr pulkvedis piebrauca. Viņam blakus kariatē sēdēja mūsu kādreizējā kollēģa — sakarniece Elziņa, nu jau pulkveža kundze. Gājām droši uz ielas savam pulkvedim klāt, izstāstījām vajadzības un bēdas. Viņš mūs uzmanīgi uz klausīja un teica: „Ja jūs pēc pasta esat atbraukuši, tad to arī aizvedīsīt.” Man bija tā ap sirdi, ka aiz liela prieka gribējās pulkvedim krist ap kaklu un noskūpstīt par apsolījumu. Uzzinājis, ka esam sakarnieki, viņš aicināja dzīvesbiedri: „Elza, nāc taču apsveicināties ar saviem puīšiem, reiz visi darījāt vienu darbu.” Elza no kariatē gan neizkāpa, bet laipni pasmaidīja un palocīja galvu. Pulkvedis mūs aicināja savā kabinetā un kā īstus kaŗavīrus nosēdināja sev blakus. Kad pēc aicinājuma ieradās kapteinis, tas, ieraudzījis mūs, laikam no uztraukuma vai dusmām piesarka līdz ausu galiem. Aizbildinājās, ka stacija tiešām vagonu nevarot dot un laikam nevarēšot nekā darīt. — „Kad Rēzeknes žīdiem vajadzēs uz Rīgu gaļu vest, tad viņiem vagoni būs, bet pasta pārvešanai maniem kaŗavīriem nebūs!? Pasakiet, ja stundas laikā vagonus nepagādās, lai viņi zina, ka būs darīšana ar armijas virspavēlniecību un kaŗa ministriju.” Vagoni atradās pēc divām stundām, un mēs līdz vakara krēslai savu pastu iekrāvām. Priekšā mums palika maza sprauga, kur nolikt vēstuļu maisus un atsēties. Vakara tumsā no Ludzas pienāca saimniecības daļas ešelons, kuŗam piekabināja pasta vagonus. Rītā atradāmies Daugavpili uz rezerves sliedēm.

Izkāpjot no vagona, ieraudzīju, ka gar sliedēm staigā mana izredzētā no Zilāniem — Elza. Viņa bija šķirtene, bijusi stacijas priekšnieka madama, trīsdesmitajos gados, bet es vēl zaļš jauneklis, kaut daudz pieredzējis. Elza, mani satikusi, kļuva ļoti laimīga, paņēma aiz „spārna” un aizveda uz stacijas 1. klases bufeti, kur izmaksāja kūkas un kafiju. No viņas uzzināju, ka lielā Zilānu stacija izformēta. Viņa pārceļta uz Daugavpili, Zilānos palikusi tikai Lida. Daugavpili ešelonam piekabināja dažus vagonus no armijas apgādes.

Gadījās diezgan nepatīkama lieta. Pulkā bija mainījušies saimniecības priekšnieki. Kādēļ Spalviņš aizgājis, nezinu. Par saimniecības priekšnieku iecelts kpt. cand. rer. merc. Markus Gailītis. Pienācis pie mūsu pasta vāģiem, viņš pieprasīja atdarīt durvis, jo gribot apskatīt pastu. Mums tas nepatika, bet mēs,

mazie kaŗavīri, nedrīkstējām protestēt. Gailītis atvēra vēstuļu maisus un ārdījās pa tiem meklēdams. Vakarā atstājām Daugavpili, turpinot ceļu uz Drīsu. Ar pasta pārvešanu bijām pulka kaŗavīriem sagādājuši lielu prieku. Sapratām, ka mūsu cīņšanās nebijusi velta un paši par to priecājāties. Bet bija arī savas nepatīkšanas. Kāds svētku sainītis, kas iešūts ļoti izdilušā drāniņā, bija pārplīsis un izbiruši visi cepumiņi un arī kāds siera gabaliņš. Laikam kāda trūcīga māte bija sūtījusi savam dēlam Lieldienu svētkiem. Visu jau salasījām un salikām, bet pulka pasta vīrs nepieņēma bez izziņas, tādēļ nācās paskaidrot pulka izmeklēšanas tiesnesim. Sevi aizstāvēdami, stāstījām, ka pastu iekrāvām veselu, paši to neaizkārām, bet iznēsātā drāniņa varēja būt saplīsusi zem saiņu smaguma.

Sakaru komanda atradās pilsētā, diezgan tālu no Drīsas stacijas. Ceļš līdz pilsētai bija grumbains un dubļains, tādēļ laipojām pa ceļa malām, pa saliktām laipām, kokiem. Biju iedalīts kādā sakarnieku grupā serž. Branta vadībā. Pulks nomainīja poļu kaŗavīrus un, cik atceros, ieņēma fronti no Daugavas līdz Osvejas ezeriem. Garnizona dienestam pilsētā palika dažas vienības no pltn. Grosvalda bataljona. Ieņemtajās Latgales pilsētās bija daudz komunistiem simpatizējošu iedzīvotāju. Tie bija neapmierināti ar kaŗavīru ierašanos pilsētā un sāka aģitēt un rīdīt kareivjus pret komandējošo sastāvu. Viņi tomēr panāca pretējo. Sāka sūdzēties Grosvaldam, kuŗam ziņnesis Jānis ar vecu kazaku „pipku”, savītu no teļādas ar svinu galā. Kad sūdzētāji sanāca un sāka žēloties: „Gospoģim polkovņik, vaši soldati nas bjut i grabit”, Jānis stāvēja sūdzētājiem aiz muguras, un, kad pulkvedis viņam pameta ar acīm, sāka slānīt. Katrs saņēma savu daļu par mūsu kaŗavīru apvainošanu un pēc pāris dienām neviens vairs nenāca žēloties.

Sasniedzot Latvijas etnografiskās robežas, ar komunistiem noslēdza pamieru, bet frontē miera nebija. Notika apšaudīšanās, pastiprināta izlūku darbība. No frontes arvien ienāca ziņas par kaŗa darbību. Iemesls varēja būt tas, ka pamiera parakstīšanu nepaziņoja armijai. Aprīli notika Satversmes sapulces vēlēšanas, kuŗās piedalījās arī kaŗavīri. Pie mums frontē ieradās partiju aģitatori un katrs savu partiju cēla vai debesīs. Netrūka arī svešu ļaužu, kas, izmantojot vēlēšanas, centās graut mūsu valsti ar lielnieciskām tendencēm. Iespējams, ka tie reiz bija iepazinušies ar Jāņa „teļādu”. Kādu dienu dežūrējot garnizona centrālē, pie manis ieradās vln. Aperāts un apvaicājās, par kādu sarakstu es balsoģot. Parasti viņš bija rezervēts virsnieks, bet šoreiz seviģki laipns un runģgs. Atbildēju: „Kaut vai par veco monarchiju, lai tikai būtu spēks kas noteikti stāv pretim komūnismam, priekģnieka kungs!” — Pasmaidģjis, viņģ pārjautāja: „Vai tad par Ul-

mani nebalsosi?" — „Nē, virsleitnanta kungs!” — „Esmu izšķīries par kristīgo nacionālistu sarakstu un tam savu balsi došu, jo kristīgie ļaudis visstingrāk turēsies sarkanajiem pretim, tad jau varat arī jūs savu balsi viņiem uzticēt.” — „Labi, virsleitnanta kungs, es arī par kristīgiem nacionālistiem balsošu”. — Tā tiešām izdarīju. Balsu skaitīšanā izrādījās, ka lielākā daļa kaŗavīru tomēr bija nobalsojuši par sociāldemokratiem.

Drisā mūsu dzīve ieslīdēja parastajās slīdēs un sākām tā kā iedzīvoties uz palikšanu. Pavasaŗa saule cēlās arvien augstāk, sāka sildīt vairāk un no zemes dīga zaļi asni. Dubļainās ielas un ceļi nosusa, attālā Latgales pilsētiņa kļuva mīlīgāka. Brīvajās stundās arvien izgāju no pilsētas, nosēdos Daugavas krastā un raudzījos pelēkajos pavasaŗa ūdeņos, kas, sākuši ceļot no Valdaja augstienes, steidzās cauri Latvijai uz jūru. Daugavas otrā krastā vīdēja poļu kaŗavīri, kur kāda vienība bija apmetusies. Nebēdādami par Daugavas straumi, viņi pārcēlās pie mums ciemoties. Satikšana ar poļu kaŗavīriem bija laba.

Bet tad, laikam aprīļa pēdējās dienās, saņēmām pavēli atstāt Drisu un pārcelties uz sādžām Bigusovas stacijas apkārtnē. Pavasaris bija pilnā spēkā — gar Daugavu ziedēja kārkli, bērziem raisījās smaržīgi pumpuri, zemākās vietās saulei pretim vērās dzeltenās purenes. Cik jauki, kad viss iet pretim jaunam pavasarim, jaunam ziedonim, pavadīt Daugavas krastos vasaru! Tikko bijām iekārtojuši sakarus ar pulka vienībām, kad jauna pavēle klāt. Mūsu pulkam, kā vienam no izcilākiem Latgales atbrīvošanas cīņās, bija piešķirta ilgāka atpūta Rīgā. Vajadzēja sakravāties ešelonā, lai dotos uz Rīgu. Pa ceļam ilgāku laiku iznāca apstāšanās Daugavpilī, kur uzņēma proviantu pašiem un zirgiem. Zilānu laiku draudzene Elza, ekspluatācijas nodaļā, sekodama vilcienu kustībai, bija uzzinājusi, ka mūsu pulka ešelons piestājis Daugavpils preču stacijā, sameklēja mani un atkal Daugavpils bufetē izmaksāja kūkas ar kafiju, kas garšoja lieliski. Viņai bija daudz ko stāstīt par dzejnieku pāŗa — Raiņa un Aspazijas braucienu cauri Daugavpilij. Kāda viņas kollēga nokritis ar visu puķu pušķi pie Raiņa kājām un aiz lielas sajūsmas zaudējusi vai saprašanu.

V. BRĪVĀ LATVIJĀ

Rīgā iebraucām 8. maijā. Pulks apmetās Smilšu kalna kazarmēs, bet štābs un sakaru komanda Nikolaja (vēlāk Valdemāra) ielā. Kā jau parasts jaunā vietā, visi sakarnieki cītīgi darbojāmies. Kaut kā tālruna sakari jāiekārto arī pilsētā. Pulka

centrāli ierīkoja pie sakaru komandas, un tā stājāties visi darbā. Saņēmām pavēli ierasties Smilšu kalnu kazarmēs, kur prezidents ar armijas virspavēlnieku mūs apsveikšot. Visas pulka vienības sastājās parādei, bet kad prezidents un ģenerālis bija mūs apsveikuši, izvietojāties brīvi ap valsts un armijas vadītājiem. Galvenais runātājs bija Ulmanis, bet Balodis ar kaŗavīriem tēvišķi aprunājās. Prezidenta runu kaŗavīri uzņēma ar gaviļēm un prieku.

Mums, frontes kaŗavīriem, RLB lielajā zālē rīkoja vakariņas un balli. Pie galdiem rīkojās Sieviešu Palīdzības Korpusa dāmas un arī prezidenta J. Čakstes kundze ar meitām. Kaŗavīriem, kas bija nesen no frontes ierakumiem izlīduši, tas bija jauks pārsteigums.

Kad pulks bija „nogruntējies”, sākās pastiprināta izlaišana atvaļinājumos. Gandrīz viss gads pavadīts cīņās, dažiem vēl vairāk, nu nāca prieka dienas. Tieši Vasaras svētkos atvaļinājumā braucēju bija daudz. Bet kad kaŗavīri un arī daudz pilsētnieku pulcējās Rīgas galvenajā stacijā, paziņoja, ka sācies dzelzceļnieku streiks. Sakurināto lokomotīvi mašīnists pameta uz sliedēm. Tas bija liels trieciens jaunajai valstij, ko rīkoja komunistu pagrīde ar mūsmāju marksistiem. Bēdīgs skats uz dzīvi! Kaŗavīriem atvaļinājuma un privātiem braucējiem Vasarsvētku prieki saplaka. Bet tad no privātajiem pieteicās inž. Līvens par lokomotīves vadītāju, no kaŗavīriem atsaucās bijušie dzelzceļnieki, un vilciena apkalpi sastādīja dažās minūtēs. Dzelzceļnieki, redzēdami, ka viņu streiks laužts, piedāvājās vilcienu pavadīt, bet tikai bez privātiem braucējiem. Kaŗavīri pierādīja stāju, un pateica, ka brauks visi, un ja viņi negrib vilcienu pavadīt, lai lasās prom, vai arī viņus pārmetīs pār uzbēruma žogu. Beigās uz tvaikveža un bremzēm kāpa paši dzelzceļnieki, un vilciens aizbrauca. Man pamatīgāks atvaļinājums gadījās tieši Jāņos. Rīgā vasarā ir grūti dzīvot. Sakarsušajos mūros un ielu putekļos nevar brīvi atvilkt elpu ne dienu, ne nakti. Kad vilciens pārbrauca Juglu, caur atvērtajiem logiem plūda sveigs gaiss vagonā. Cik viegli cilājās krūtis un laba bija izjūta!

Latvijas atbrīvošanas kaŗā militāra disciplīna bija pavāja. Nevaldīja vecā krievu ķeizariskās armijas disciplīna. Bet nedzirdēja arī, ka priekšniecībai nepaklausītu. Notika gan šādas tādas saķeršanās. Merķeļa un Brīvības bulvāra krustojumā no Bi-Ba-Bo krodziņa iznācis jauns pamaza auguma leitnants un sadūries krūtīs ar liela auguma kaprāli. Virsnieks kaprāli aizardurējis par nesveicināšanu un pieprasījis atvaļinājuma apliecību. Kaprālis jautājis: „Kas jūs tāds esat?” — „Vai neredzat, esmu virsnieks — leitnants, un jūsu pienākums ir mani sveicināt.”

— „Es esmu virsleitnants,” atbildējis kaprālis un gājis tālāk. Šādi gadījumi notika visos garnizonos.

Rīgā bija Grāvju iela, ko laikam vēlāk pārdēvēja citā vārdā. Pulka kaņavīri brīvajā laikā gāja uz Grāvju ielu pie staigulēm. Šos priekus neviens viņiem neliedza un viss jau būtu risinājies pa godam, ja kareivju galvās nebūtu radušās fantazijas par dažādām izdarībām. Tā Grāvju ielas iemītnieces gājušas žēloties policijai. Bet policija konfliktos ar kaņavīriem neielaidās. „Kārava dūzus” kaņavīri uz vietas apklusināja. Kādu dienu dežūrējot pulka centrālē, noklausījos, ka pilsētas komandants pieprasa pulka komandieri. Lai gan armijas disciplīna centrālēs aizliedz sarunas noklausīties un par to draud bargs sods, ziņkāre ir tiešām liela, sevišķi ja zvana no nozīmīgām vietām. Tā bija arī šoreiz. Pilsētas komandants plkv. Ašmanis sūdzējās pulka komandierim Ezeriņam par kareivju izdarībām Grāvju ielā, kuņam neesot paredzams gals. Viņš esot nosūtījis komandantūras rotu, bet tā atsviesta. Pēc tam nosūtījis divas bruņņu mašīnas, bet Ezeriņa kareivji tās ielenkuši, daži uzkāpuši uz jumta un solījušies laist iekšā rokas granātas, ja nebraukšot atpakaļ. Pulka kaņavīri tiešām neesot valdāmi. „Tas nevar būt!” iesaucās Ezeriņš, pieprasīja pulka komandantu un ziņoja, ka Grāvju ielā taisot traci: vajājot staigules, par „pakalpojumiem” nemaksājot, vispār tur notiekot lieli brīnumi. Kas pulka komandieri uz Grāvju ielu pavadīja, neatceros, bet viens jau viņš turp nebrauca. Pulkā runāja, ka komandieri sagaidījuši ar pērkondimdošiem „urrā” saucieniem par to, ka arī viņš ieradies Grāvju ielā. Komandieris pavērojis notiekošo, tad aicinājis: „Zēni, diezgan esat trakōjuši, iesim uz mītnēm un vairāk gan šurp neviens nenāciet.” Kareivji visi kā viens paklausījuši, sastājušies rindā un dziedādami pārgājuši pār Daugavas tiltu.

Jau 1920. g. sākumā Rīgā bija noorganizēti informācijas kursi, uz kuriem komandēti no pulku vienībām pa kareivim, — arī virsnieki. No sakaru komandas aizsūtīja mani. Kursi notika Miera ielā pie Lielajiem kapiem un bija interesanti. Par lektoriem darbojās politiķi no Satversmes sapulces, ministri, sabiedriski darbinieki un armijas vadītāji. No politiķiem man visvairāk patika Meierovics. Viņā varēja aizrautīgi klausīties, jo uzskatos par ārpolitiku viņš nebija īsredzīgs. Patiess bija prezidents J. Čakste. Latvijas valsts tiesisko pamatus izskaidroja ar pirmo saimniecisko un kultūrālo organizāciju darbību, kas bija radušās un darbojušās jau ķezariskās Krievijas laikā. No armijas vīriem atnāca štāba pr-ks ģen. P. Radziņš un stāstīja par militāro disciplīnu. Viņa lekcija bija ļoti nozīmīga, bet lielais kaņavīrs, kas uz saviem pleciem iznesa visas Latvijas atbrīvošanas cīņas, bija ļoti vājš runā-

tājs. Tomēr viņa lekciju sapratām labi un to uzņēmām ar patiesu cieņu un pateicību. Runātāju tajās divās nedēļās bija daudz. Vēl varētu kā nozīmīgu minēt notāru Kreicbergu, kas tikko kā bija atbraucis no Krievijas. Starp citu, viņš teica: „Krievijā pēc varas cīnās divi — Ļeņins un uts. Visa lielā zeme nokļuvusi tik katastrofālā stāvoklī, ka Ļeņinam nav izredzes uzvarēt. Uts uzvarēs Ļeņinu.” Referenta vārdi nepiepildījās — Ļeņins uzvarēja uti! Arī ASV baņķieri atvēra savus naudas maisus Ļeņinam un deva miljoņus, lai radītu vergu armijas, kas viņiem kalpotu un zelta kambaņi pildītos vēl vairāk.

Kādreiz ejot pa Elizabetes ielu, sagrūdos krūtīs ar kpt. J. Steinu, bijušo 3. latviešu padomju brigādes komandieri Povorinas frontē. „Cik labi, ka tevi satieku!” viņš iesaucās. „Esmu Kaņa mācības iestāžu dienestā un vadu virsnieku kursu saimniecības daļu. Man ir vajadzīgs darbvedis. Nāc prom no pulka pie manis. Gādāšu, ka tevi izved par administratīvo virsnieku, saņemsi virsnieka atalgojumu un darbs nav sarežģīts.” Laikam atcerējās manu želošanos Povorinas frontē, kad Erbes sarkanā baterijā man izputēja darbveža postenis. Biju tiešām sajūsmināts. Tā kā biju no dienesta brīvs līdz rītam, uzaicināts gāju līdz uz viņa komfortablu dzīvokli Elizabetes ielā Nr. 21a. Pie viņa arī dzīvoja kursu adjutants vlt. Zariņš. Lai gan solīja labumus, savu pāriešanu uz virsnieku kursu kanceleju vēl neapsolīju.

Tad ar mūsu kaņavīriem Rīgā notika kaut kas ārkārtējs. Tās pašas disciplīnas trūkuma dēļ sāka sist žīdus — un ne pa jokam. Bija pavisam skaidrs, ka šo „pogromu” pamatā nebija ne politika, ne antisemitisms. No frontes iebraukušie zaldātiņi atpūtā gribēja ar savām meitenēm bulvāžos atsēties uz soliņa, ar viņām parunāties, pamīlēties un apčubināt, bet viņiem nebija tur vietas. Visus soliņus bija aizņēmušas žīdietes ar saviem bērniem, pa vidam kāds bārdains rabīns, tirgotājs un citi. Bija tiešām brīnums, kur Rīgā radušies tik daudz žīdu, jo līdz revolūcijai viņu skaits bija ierobežots. Bieži varēja vērot, ka frontenieks ar savu meitenīti sēdēja bulvāža zālītē, atspiedušies pret koku. Nemiers pret žīdiem rūga. „Vai tādēļ mēs esam cīnījušies par savu dzimteni, lai mums Rīgā nebūtu pat soliņa kur atsēties?” dzirdēja runājam kaņavīrus ielās, sanāksmēs un vienībās. Arī žīdi paši izaicināja kareivjus. Viņi daudzreiz ironiski pasmejās: „Tas jūsu Ulmanes valde tā papīre, bet mēs tā Latvije.” Kādu rītu mēs vēl gulējām, kad mūsu mītnē Nikolaja ielā ieradās Ulmanis ar Balodi. Prezidenta rokas tiešām drebēja, kad viņš sapulcētos kaņavīrus lūdza likt žīdus mierā. Viņi bija sūtījuši telegrammas saviem tautas brāļiem Amerikā un tās sagādāja valdībai grūtības.

Ar to mūsu Rīgas prieki arī beidzās. Pulks saņēma pavēli atstāt Rīgu un pārcelties uz Daugavpili, kur mūs sadzina cietoksnī un pie vārtiem nolika sardzi. Kas bija pamatā pārcelšanai, nevar zināt, vai tas notika židu „pogroma” vai arī stratēģisku apstākļu dēļ, jo poļu armijas kreiso spārnu sarkanie spieda gar Daugavu atpakaļ līdz pašai Daugavpilij, tādēļ mūsu armijas vadībai vajadzēja nodrošināt Daugavas labo krastu pret visādām iespējām. Rīgu atstājām jūlija pēdējās dienās. Pie kpt. Steina vairs neaizgāju, aizbraucu pulkam līdz uz Daugavpili.

Pēc ieiešanas cietoksnī pamazām cēlās militārā disciplīna. Sevīši to jutām, kad ieradās jauni virsnieki no kaŗaskolas. Bet arī Daugavpili dzīve nebija bez priekiem un bēdām. Bēdājāties, ka aizgāja pulka komandieris Ezeriņš, ar ko bijām cīnījušies Latgales atbrīvošanas cīņās. No pulka viņš atvadījās raudādams. Bija prieks, dzirdot par viņa sekmēm Latvijas armijā, sasniedzot arī ģenerāļa pakāpi, un skumji, kad drausmīgajā 14. jūnija naktī viņu aizveduši ar Latvijas karodziņu rokā. Pulku pārņēma Puriņš, kas atstāja divīziju, plkv. K. Ķūķim pārņākot pulkā par pastāvīgu komandieri.

Pulka zēni, pieraduši pie brīvības, nevarēja mierīgi, cietoksnī iedzīti, dzīvot. Gribējās doties uz pilsētu papriecāties, palaidņoties, bet atvaļinājuma zīmes bija ierobežotas. Tad mēģināja „izlaist pa taisno”. Pie cietokšņa austrumu sienas bija cieši pieaudzis osis, galotne sniedzās labi pāri mūŗa malai. Puiši brīvsoli šļūca pa to lejā kā vecos laikos Rīgā pa „umerkumer” stabu. Ienākšana cietoksnī bija vieglāka nekā iziešana. Mums, sakarniekiem, izdeva mēneŗa apliecības.

Lieliski svinējam pulka gadasvētkus, gan ar dažādiem pārdzīvojumiem. Svētku sarīkojums notika dzelzceļnieku teāŗa telpās ar mūsu labāko dziedoņu — Paula Saksa, Adas Benefeldes, čellinieka Fogelmaņa piedalīŗanos. Klavierpavadījumus spēlēja Pauls Šuberts. Atbrauca no Rīgas arī Nacionālais teāŗis ar *Svētkiem Skangalē* un kādu Blaumaņa lugu. Pilsētu iekāŗoja latvieŗi. Latvieŗu kaŗavīrus, ierēdņus satika ielās, sarīkojumos, tirgū un visur. Dzelzceļnieku sarīkojumu namā notika visvairāķ latvieŗu sarīkojumi.

Labi neatceros, vai pulka gadasvētkos vai citā sarīkojumā sapazinos ar avantūristu un dēķaini Goldfeldu. Viņŗ iegrūda man degunā Latvijas Sargu un teica: „Izlas, ko es ir uzrakstij. Jūs to avīz las?” Tas man bija pārsteigums, jo man ar sveŗo virsnieku nebija nekādu darīŗanu. Savā ziņā viņŗ mani sāķa interesēt un ŗo cilvēķu neesmu aizmirsis vēl ŗodien. Izrādijās, ka viņam it kā bijusi zināma mana maz ievērojamā korespondēŗana ar Rīgas laikrakstiem. Viņŗ man likās ļoti dīvains un noslēpumains.

Kādreiz viņu ieraudzīju Viļņas ielā un intereses dēļ sekoju no pretējās puses. Siltajā atvasaras dienā iedzīvotāji bija atstājuši māju apakšējos logus atvērtus. Goldfelds tajos bāza galvu un raudzījās, kas tur notiek. Viņa dēkainā daba lika interesēties par visu, kas notiek visapkārt. Pie Otto Goldfelda neparastās personas esmu jau pakavējies citā publikācijā. Viņš bija kristīties žids no Hamburgas. Tēvs, ievērojams advokāts, dēlam deva labu izglītību. Francijā, Lionas universitātē, viņš ieguva filozofijas doktora gradu, darbojās ASV par žurnālistu. Pirmā pasaules kara laikā atgriezās caur Angliju, Franciju un Šveici Vācijā un dienēja armijā. Rīgā ieradās 1918. g. pēdējās dienās ar kādas vācu zaldātu komunistiskas padomes starpniecību. Dienēja dzelzs divīzijā, vēlāk pārgāja pie zemessargiem. Pēc Strika „puča” ar visu eskadronu pievienojās kalpakiešiem. Latvijas armijā viņa gaitas bija dēkainas. Laikam nevienu latviešu kaŗavīru priekšniecība neuzņēma tik sajūsmināta, ne arī apbalvoja kā šo dēkaini. Savam uzvārdam viņš gan pievienoja klāt Zeltiņu, bet kas bija, tas palika. Un laikam arī neviens Latvijas pilsonis valstij nesagādāja tik daudz nepatīkšanu un zaudējumu kā viņš. Viņš taisīja parādus, piedalījās avantūrās, viltoja dokumentus un darīja visu, ko tikai īsta dēkaiņa smadzenes varēja izdomāt. Ļoti saistīgas ziņas var lasīt 1928. g. Hamburgas avīzēs, kad viņam bija jāatbild Šmit prāvā. Ar interesi var lasīt arī viņa grāmatu „Die Wahrheit über mich und andere”.

Ar komunistisko Krieviju parakstīja miera līgumu 1920. g. 11. augustā. Armijas virspavēlnieka 124. pavēli mums paziņoja vakara jundā, kas vienmēr notika cietokšņa parkā. Kaŗavīri paziņojumu uzņēma vienaldzīgi, lai gan to ietvēra jaukos vārdos. Laikam neviens tādām mieram neticēja, jo ienaidnieks palika nesakauts pavisam tuvu Daugavpilij. Kā pēc 20 gadiem izrādījās, šaurā Baltijas telpa sarkanarmijai nekāds šķērslis nebija, lai to nepārietu vienā dienā.

Rudens steidzās. Nodzeltēja cietokšņa kokiem lapas un sāka raisīties no kokiem. Rudens arvien ir drūms, bet tam ir arī savs skaistums.

Sākoties mieram, armijas vadība pārgrupēja kaŗaspēka daļas uz noteiktām vietām. Kurzemes divīzijai vajadzēja pārcelties uz Kurzemi. Ceļš bija atkal zem kājām. Mūsu 2. Ventspils pulkam vajadzēja doties uz Baltijas jūras pērli — Liepāju. Labi vairs neatceros izbraukšanas laiku, pēdējās oktobra vai novembra pirmajās dienās, kad tumšās, apmākušās rudens debesis klāja laukus un pilsētas. Pulku daļēji novietoja Kaŗa ostā, daļēji pilsētā. Sakaru komandu apmetināja Kungu ielā, laikam 41. numurā, kur ierīkojām arī pulka centrāli. Liepājā kaŗavīru dzīve ievirzījās stin-

grāka. Vajadzēja aizmirst to dzīvi, kas bija frontē un atpūtā. Disciplīnas grožus pievilka arvien stingrāk. Sevišķi tas bija izjūtams divīzijas komandiera resp. garnizona pr-ka plkv. Ķūķa pavēlēs. Par lielu vai mazu pārkāpumu kaŗavīri saņēma pilnu soda mēru — 30 dienas stingrā aresta. Šādu sodu saņēma arī mūsu telefonists Caunītis par pavisam niecīgu pārkāpumu. Caunītis to atzina par netaisnīgu un runāja ar priekšnieku Aperātu. Lieta aizgāja līdz pulka komandierim Puriņam, bet Ķūķa priekšā visi bezspēcīgi nolaida rokas, un savas 30 dienas Caunītis nosēdēja.

Arī man gadījās ciest bailes no Ķūķa. Gāju pa Graudu ielu aizdomājies, raudzījos veikalu logos, kad mani iztraucēja barga balss. Palūkojies ieraudzīju ielas vidū visu divīzijas štābu zirgos ar Ķūķi priekšgalā. Kā zibens iešāvās galvā: „30 dienas”! Biju ielu krustojumā, ļāvu kājām vaļu — bēdz vai nebēdz, no 30 dienām vaļā netiksi un arī vairāk nedabūsi. Pasitos pa kreisi, tad nākošajā ielā pa labi un kādās nama kāpnēs. Kad viss nomierinājās un palika pavisam kluss, iznācu uz ielas. Aizgāju līdz ostai, tad līdz moļiem, atkal tālu jūras malā ieraudzīju divīzijas virsnieku kavalkādi. Atgriezos pilsētā un mierīgi gāju uz mītni. Biju izbēdzis no 30 dienām stingrā aresta! Bet man nebija uz Ķūķi ļauns prāts. Man viņš patika kā atklāts un bezkompromisa komūnisma ienaidnieks. Arī ja viņš man būtu uzlicis 30 dienas, citādi nedomātu. Ltn. E. Vilks, kas divīzijā ieņēma komandanta posteni, stāstīja, ka viņš divīzijas komandiera priekšā nekad „neraustījies”, un tas tam paticis. Ķūķis viņu ieskatījis par labāko kaŗavīru štābā. Kādreiz divīzijas kancelejā kaut ko neizdarījuši pa prātam. Teicis, lai tos sliņķus un komūnistus visus dzenot pie velna. „Kā pavēlat, pulkveža kungs!” atbildējis, papēžus sasizdams. Paziņojis kancelejas darbiniekiem pulkveža pavēli un licis pagaidām nogaidīt savās mītnēs. Kopīgi ar štāba priekšnieku un citiem divīzijas virsniekiem apspriedušies, kā pārvarēt kancelejas krīzi. Problēmas jau rastos, ja divīzijas kanceleja kavētu darbu kaut vienu stundu. Visi gājuši divīzijas komandieri pārlicināt, un tā darbu kancelejā varējuši atsākt. Pulkveža lielākie ienaidnieki bija komūnisti un pārējie, kas gāja zem sarkanā karoga. Savu garnizonu viņš bija noorganizējis, lai varētu kaŗavīrus likt katrā darba vietā, kur dažādu sugu marksisti bija sarīkojuši streiku. Līdzko streikotāji atstāja darbu, tā kaŗavīri iekšā un darbs netika pārtraukts. Bija apzināti, sagatavoti visādi darbinieki: techniķi, montieri, mašīnisti, liniju strādnieki u. c. Katru streiku Liepājā lauza. Streiks toreiz jaunajai valstij bija smags pārbaudījums, ko labi saprata Ķūķis un arī kaŗavīri. Un kaŗavīrs bija laimīgs, jo nopelnīja savu rubli.

Jauca un klīdināja kreiso sapulces. Atceros kādu soc.-dem. sapulci Jaunajā teātrī, kuŗā kā runātāji - aģitatori bija ieradusies Satversmes sapulces deputāti P. Lejiņš un A. Petrēvics. Gar visām zāles malām un aizmugurē sasēdās kaŗavīri. Līdzko abi deputāti parādījās skatuvē — sāka kliegt un svilpt. Runāt viņš nepaguva. Kreiso sapulču izklīdināšana notika vienmēr, un to atskaņas aizkļuva pat līdz Rīgai, Satversmes sapulcei.

Brīvo laiku pavadīju, cik nu tā bija, pastaigādamies gar jūrmalu. Arvien aizgāju uz teātri noskatīties jaunu lugu. Aspazijas *Sidraba šķidrautu* redzēju pat divas reizes, tik ļoti tā patika. Ar Liepājas meitām dēkās vai mīlestībā neielaidos, jo mums pašiem bija savi „kaŗa biedri” — kollēgas, divizijas telegrafistes. Aizbraucu uz Kaŗa ostu pie viņām ciemos. Cik Alvīna bija nopietna, rezervēta un klusa, tik Lonija dzīva, kustīga, rotaļīga un draiska.

Liepāja man pie sirds negāja, lai gan bija skaista un jauka pilsēta. Kaut kā viņa bija man sveša. Ejot gar ostu, redzēju svešzemju kuģus, satiku svešus ļaudis, dzirdēju svešas valodas. Pār jūru pūta sveši vēji, pret krastu dunēja sveši ūdeņi. Liepāja nebija Rīga vai manas mazās, mīļās Cēsis. Sāku domāt, kā tikt no šīs svešās pilsētas prom. Bet kur lai kaŗavīrs tiek, jo viņu saista bargi likumi. Izdomājos visādi, bet spārni bija par īsiem. Beidzot rakstīju uz Rīgu Šteinam, lai mani glābj no Liepājas. Atbilde nebija ilgi jāgaida. Šteins žēlojās par manu aizbēgšanu no Rīgas pagājušajā vasarā un piebilda, ka solītās darbveža vietas vairs neesot, jo to jau kopš septembrā aizņēmis cits. Vienīgais augstākais postenis, kas vēl virsnieku kursu saimniecības daļā brīvs, esot vecākā rakstveža postenis. Ja gribot, lai paziņojot viņam, tad iesniegšot pieprasījumu. Pēc tam no Kaŗa mācību iestādes ienāca lūgums mani pārcelt uz Kaŗa mācību iestāžu pārvaldi. Komandas pr-ks vlt. Aperāts un pulka komandieris pltn. Puriņš par to negribēja ne dzirdēt. Biju taču apmācīts un piedzīvojis sakarnieks, strādāju arī ar Morzes aparātu. Rakstīju atkal Šteinam uz Rīgu. Nezinu, kā tas bija panākts, bet mani tomēr pārcēla ar armijas virspavēlniecības štāba pavēli. Tas bija savā ziņā pārsteigums pulkā un arī man pašam.

Ziemassvētkus vēl pavadīju Liepājā. Parasti tēva mājās svētvakaru uzņēma ar svētīgu prieku, bet sākot ar 1917. g. viss svētku svinīgums bija paputējis. To pārdomājot kļuva skumji, un, tādu bēdīgu domu pārņemts, klejoju pa pilsētu, aizgāju līdz jūrai, atgriezies pilsētā nopirku mazu paciņu kakao, gabaliņu aknu desas, dažas smalkmaizītes, lai svētkos papildinātu vienmuļo armijas devu ar kaut ko labāku. Tumsai iestājoties, aizgāju uz Annas baznīcu, kuŗu apmeklēju regulāri katru svētdienu, ja tikai

biju brīvs no dienesta. Tieši vecā gada vakarā saņēmu pārceļšanas dokumentus uz Rīgu. Tā kā vakara vilciens jau bija projām, Liepāju varēju atstāt tikai Jaungada vakarā. Bija gan žēl šķirties no pulka, bet ne no Liepājas. Pulkā palika cīņu biedri, ar kuŗiem pavadītas baltas un nebalts dienas Latvijas atbrīvošanas cīņās un atpūtas brīžos. Sakrāvu mugursomā visas mantīņas, cik to vispār kaŗavīram var būt, arī dažādas piezīmju lapiņas — varbūt varēs ko sagrabināt Rīgas avīzēm. Bija jau tumsa, kad atstāju pulku, atvadījos no draugiem, pat ar asarām, un devos uz staciju. Neku-rināts un neapgaismots vilciens mani 2. janvāra agrā rītā ieveda Rīgā, jaunā dienesta vietā.

Laimīgs mani saņēma kpt. J. Šteins, kā jau vecu paziņu no Vologdas un Povorinas laikiem. Iepazīstināja ar darba kollēgām, darbvedi Šeturiņu, un kasieri Iklāvu. Izrādījās, ka saimniecības daļā bijām tikai divi vīrieši kancelejas darbinieki, bet kaŗavīrs es tikai viens. Pārējās bija sievietes — brīva līguma darbinieces, vairumā studentes, kas pelnīja sev kabatas naudiņu. Mani iepa-zīstināja arī ar ierindas kancelejas darbiniekiem. Tur nu bija trīs vīri militāristi, bet arī vairumā daiļais dzimums, par ko tiešām varēja priecāties. Bija vēl trešā — mācības daļas kanceleja, ar kuŗas darbiniekiem iepazīnos vēlāk. Kursu pr-ks bija plkv. Miglāvs — vecs cara armijas militārists. Ar kursu adjutantū vltū. Zariņu biju pazīstams jau kopš vasaras, kad ciemojos pie Šteina.

Pirmā diena pagāja iepazīstoties ar darba apstākļiem, lai rītā varētu droši ķerties pie darba. Mani iecēla par saimniecības daļas vecāko rakstvedi ar padotību saimniecības daļas pr-kam, kursu adjutantam, darbvedim un daļēji arī kasierim. Darbs veicās labi, nodibinājās vislabākās attiecsmes ar priekšniecību un kollēgām. Ar darbvedi Šeturiņu satikām kā brāļi, jo nekad nerunāju par to, ka viņa vieta kādreiz bija domāta man. Šeturiņš bija vecs gvardijas pulka rakstvedis un kancelejas darbus pārzināja ļoti labi. Pienākumi man nu bija, bet nebija dienesta pakāpes, lai gan diezgan grūtos sakarnieka pienākumus biju veicis godam. Bet tā jau bija mana paša vaina, jo aizvien aizstājos aizmugurē, kad citi stāvēja priekšā. Tas bija manā dabā: „Tā iet, ka ziedus nesamīt, tā stāvēt, ka nevienam ceļā.” Tā karjēras nevar taisīt. Šteins lika uzrakstīt ziņojumu KMIEP par manis paaugstināšanu pirmajā rakstveža pakāpē, ko parakstīja kursu pr-ks Miglāvs un adjutants Zariņš. Laikam pēc pāris nedēļām arī saņēmu paaugstinājumu — uzšuvu divas melnas svītriņas pār kareivja vecajām zīmotnēm

Nācās redzēt daudz augstu virsnieku, prominentas personas, kasursos darbojās par lektoriem. Kasierim pīrom esot, kādreiz viņa vietā nonesu lekcijas naudu aploksnītēs. Tā „augu izmaksāt”

reiz gadījās pat prezidentam J. Čakstem, kas kursos lasīja lekcijas par militārām tiesībām. Sarakstu viņš gan parakstīja, bet naudu atstāja kursu vajadzībām. Tāpat darīja arī ģen. P. Radziņš. Dažreiz ģenerālis ienāca kancelejā, tik klusi durvis atverot, ka dzirdējām tikai viņa sveicienu. Pacēlušī galvas, ieraudzījuši ģen. Radziņa stalto stāvu, mēs braši atbildējām (dāmas palika sēžot): „Esiet sveiki, ģenerāļa kungs!” Atceros mācības daļas vadītāju kpt. Skudri, staltu aristokrātisku. Bija arī pāris krievu virsnieku, vēl vecās Krievijas aristokrātisko pārstāvju — eleganti kungi. Viens no tiem bija kpt. Maļinovskis (?), kursos lasīja par artilēriju.

Arvien pavadīju Šteina ģimeni uz sarīkojumiem Virsnieku klubā. Vairs labi neatceros, kā mani tur ielaida, jo kareivjiem ieeja klubā bija liegta. Vai mani aizbaidināja Šteins? — Tad notika veselas rindas kursu kadra kapteiņu paaugstināšana par pulkvežleitnantiem. Šteina paaugstināšanas dokumentus iesniegšanai armijas štābam sakārtoju un sarakstīju kādu vakaru, kā parasts, klusā stundā. Pulkveža pakāpes iegūšanu nosvētījām viņa greznajā dzīvoklī Elizabetes ielā Nr. 21a. Viesības nebija plašas, bet daži virsnieki ieradās ar savām dāmām. Bija ļoti omulīgi un arī mani, kursu skrīverīti, neaizmirsā, tā ka varēju turēties visiem līdz.

Jaunā Latvijas valsts auga un veidojās. Viss brīnišķīgi zēla. Sevišķi to izjutu Rīgā, izcilajā dienesta vietā. Viļņot viļņoja valsts, sabiedriskā un kultūrālā dzīve. Darba laiks arī mūsu militārajā kancelejā bija tikai 6 stundas. Rīgā man bija daudz draugu, pazīstamu un arī radu. Vispirms uzmeklēju sirsniņo un jauko mākslinieku Reinholdu Kasparsonu. Bija pagājusi viņa vārdā nodēvētā skandalozā izstāde, tikai atbālsis vēl spēcīgi un draudīgi atskanēja no visām malām, un tās arī nerimās visu Latvijas laiku. Mākslinieka dāvanas Kasparsonam Dievs bija licis jau šupulī. Viņš bija iestājies LMA, kur turpināja studijas un arī aizrautīgi strādāja savā darbnīcā. Viņa darbi visiem patika, tā viņš dzīvoja no savas mākslas. Satversmes sapulce tanī laikā bija izsludinājusi konkursu Latvijas valsts ģērboņa metam. Tajā piedalījās arī Kasparsons ar savu projektu, ko izstādīja ar segvārdu „Kopiņas”. Galveno ģērboņa daļu viņš bija iezīmējis starp diviem rudzu resp. kviešu kūliņiem, ar to reprezentējot Latviju kā lauksaimniecības valsti. Konkursā piedalījās vairāk par 20 māksliniekiem. Žūrijas komisija M. Skujnieka vadībā izšķīrās par Viļa Krūmiņa metu. Zīmējumu nodeva Valsts papīru spiestuvei izlābošanai pēc komisijas norādījumiem, ko izdarīja prof. R. Zariņš. Krūmiņa metam Nīcas vainaga zīmējumu aizstāja ar trim zvaigznēm.

Apstaigāju arī Rīgas redakcijas, jo biju jau tām šo to sūtījis, frontē būdams. *Sociāldemokrāts* bija pret manu pārliecību, tādēļ pār šīs avīzes sliekšni nekāpu. Lai gan biju kaŗavīrs, arī *Latvijas Kareivī* neiegriezās. Pie tā bija vainīga mana pieķeršanās Kasparsonam. Redaktors A. Plensners ar visu krūti aizstāvēja tolaiku moderno mākslu, bet Kasparsonu un mūsu pārbaudītos klasiskos natūrālistus „ēda” savā avīzē nost. Bet vecajiem ūpjiem bija smags un iedarbīgs lielgabals, ar ko šaut pretim, proti, satiriski — humoristiskais žurnāls *Svari*, kas jau senāk prof. R. Zariņa redakcijā bija iznācis Pēterpilī. Tas bija vienreizēji mākslinieciski augstvērtīgs izdevums, kāda otra virs zemes nebija. *Svari* „šāva” spēcīgi pretim *Latvijas Kareivja* rakstiem. Kādā karikatūrā pilnu smaidīgu mēnesi ar uzrakstu „Svari” rēja briesmīgi atspēries buldogs Plensnera sejā ar uzrakstu uz kakla saites „Latvijas Kareivis.” Vēlāk *Latvijas Kareivja* redakcijai bija izdevies ar kādu divdomīgu feļetonu piesaistīt komponistu Emīli Melngaili, kuŗš vairāk bija, laikam, domāts prof. Purvītim, un tā saturs uzrakstīts vācu baronu izloksnē. „Jums tā svar gan ir richtig, bet tā bumb ir falš”, — kaut kā tamlīdzīgi feļetons iesākās. Pretim *Svaros* parādījās Kasparsona karikatūra: uz lauku sētas melns gailis ar lielu līku knābi Melngaiļa sejā, traki neglīti izstiepies; apakšā *Latvijas Kareivis*, uz kuŗa melnais gailis uzlicis briesmīgi nejauku melnu čupu. Zem zīmējuma teksts: *Latvijas Kareivja* paspārnē ieperiņājies melns gailis, kas domājot, ka dējot olas. — Rīgā baumoja, ka Melngailis bijis par šo „atriebību” ļoti priedīgs un teicis: ģeniāli! Par modernās mākslas izāzēšanu dusmojās arī *Sociāldemokrāts*, bet *Svari* deva atbildi: „Tukšu salmu vezumu kuļšanai ved Fr. Menders.” Bet tie bija citi laiki, izāzētais neturēja ienaida, bet trina smadzenes, lai asprātīgāk varētu atkosties. Tas viss darīja dzīvi vērtīgāku un interesantāku.

Daudzi mani kaŗa biedri bija iestājušies augstskolā. Par to domāju arī es, bet tam bija vairāki šķēršļi. Vispirms mans pilsētas skolas diploms nedeļa tiesības iestāties augstskolā, bet tā bija pavisam maza nelaime. Iestāšanās cenzu būtu nokārtojis viegli un ātri. Radās citi iemesli, kas pēc demobilizācijas neļautu turpināt studijas, tādēļ centos savas vispārējās zināšanas piesavināties, cik spēdams, brīvajā laikā. Apmeklēju slavenā krievu prof. Žakova filozofijas lekcijas Māmuļas mazajā zālē. Viņš bija ievērojams vecās Krievijas zinātnieks, blakus filozofijai beigdams arī medicīnas, dabzinības un ķīmijas studijas, lai savā zinātniskajā darbā būtu pilnīgs. Savu dzimteni viņš bija pametis, lieliniekiem pārņēmot varu. Žakova lekcijas biju sācis apmeklēt jau iepriekšējā vasarā, kad ar pulku atrados Rīgā. Kad vien varēju, apmeklēju arī prof. A. Dauges lekcijas. No kollēģām dabūju lekciju grāmatīņas,

zagos augstskolā, IMCA, Virsniēku klubā, Rīgas Latviešu Biedrībā un citur, kur tikai stalto profesoru varēja redzēt un dzirdēt. Manai sirdij viņš vēl šodien ir tuvs un mīļš, lai gan sen jau dus Rīgas Meža kapos. Dzīve un darbs mani noveda Dauges dzimtenē. Ejot gar lielo Saukas ezeru, vai stāvot Ormaņa kalna pakājē, pie Saukas baznīcas, Ķesteru skolas — elpoju viņa garu un jutu, ka no tā dzīvoju. Zenta Mauriņa Daugi kādā esejā dēvē par mūsu humānitāro zinātņu kultūrālāko un inteligentāko pārstāvi. Strādādams *Latvja* redakcijā, iegājis mēdzu patraucēt stalto, tolerantu, sirsniņu un garīgi pilnvērtīgu personību. Vēl mani saistīja kaņavīrs — Rīgas pilsētas komandanta adjutants un teoloģijas students Alfrēds Skrodelis, vēlākais Mazsalacas mācītājs. Viņa priekšlasījumi IMCA, Kultūras veicināšanas b-bā u. c. vienmēr notika pārpildītās telpās, ar savu personību un apdāvinātību viņš saistīja klausītājus. Bīskaps Irbe viņu ordinēja vēl studijas nebeigušu un ielika vienā no lielākām Latvijas draudzēm — Mazsalacā par mācītāju. Latvijas augstskolu Skrodelis beidza vēlāk un savas zināšanas papildināja Mārburgā, Vācijā. Bieži viņš sprediķoja radiofonā, ar interesi viņu klausījos. Lasīju viņa mēnešrakstu *Mūžīgās Ilgās*, daudzās publikācijas un grāmatas, kuŗas viņš sarakstījis — ap 20. Kāds Cēdelgemas cietējs stāstīja, ka Skrodeļa „Svētvakara Zvani” bijis kā dzidrs avots, pie kuŗa grūtumos un nespēkā spirdzināties un stiprināties. Liekas savādi, ka šis enerģiskais un apdāvinātais mācītājs tagad tā kā piemirsts. Nav pat izdevēja viņa sastādītajai sprediķu grāmatai, bet dzimtenē viņa rakstīto un runāto vārdu visi kāri uztvēra.

Drīz tuvojās demobilizācija. Nekas gan vēl nebija noteikts, par to tikai daudz runāja. Šteins mēģināja mani pierunāt palikt virsdiensētā un sagatavoties militārai karjērai. Kādreiz zēna gados, ejot draudzes skolā, biju tiešām sapņojis kļūt par ķeizara armijas oficiēri, bet pēc vairāk nekā četrus gadus pavadīšanas armijā sapratu, ka militārai karjērai neesmu piemērots. Izšķīros par ierēdņa darbu, jo darba piedāvājumu man netrūka. Pat Zilānu laiku draudzene Elza rakstīja, ka 2. eksploatācijas nodaļā mani gaidot, jo pr-ks Zaķis teicis, lai tikai braucot turp. Tā tuvojās demobilizācijas diena. Armijas virspavēlnieka 28. pavēle 1921. gadā vēstīja, ka ar 16. aprīli mūs atbrīvos. Paliku strādāt līdz 1. maijam, lai paveiktu iekārtošanas darbus. Kopā ar atbrīvošanas dokumentiem saņēmu no kursu vadības brīnišķīgu apliecību - rekomendāciju, kuŗā mani ieteica visām valsts un privātām iestādēm kā labāko kancelejas darbinieku. Tad sakrāvu vecajā strēlnieku laika maisiņā savas mantiņas, un atstāju uz visiem laikiem armijas rindas. Sākās cita dzīve — bet par to arī ir cits stāsts.

AIZPUTINĀTĀS DVĒSELES

Strēlnieks, Nr. 2. 1959. g. izdevusi Strēlnieku galvenā pārstāvība Ņujorkā.

Krājums bagātīgs saturā un būtu jālasa netikai katram tā laika cīnītājam, bet katram latvietim. Arī jaunatne šeit atradīs vairāk vielas pārdomām nekā savos nepārdomātos un sasteigtos izdevumos. Mani, kā veco strēlnieku, sevišķi saista divi raksti: pulk. E. Medņa „Tas kas nav klusējams” un J. Veterāna „Kāpēc strēlnieki nepārnāca mūsu pusē?” Šoreiz pakavēšos pie pulkv. Medņa raksta. Kā labs rakstnieks, viņš ļauj savai fantāzijai viegli slīdēt pār rindām, kādēļ izteiktās domas var arī pārlicināt. Bet pārlicība mūs var arī maldināt, un mūsu dvēseles aizputināt ar to laiku vēsturiskiem putekļiem. Negribu pret pulkveža domām daudz oponēt, un, kā bijušam mazam strēlniekam, virsniekam pretīm runāt, bet darīsim labi, ja uz tiem notikumiem skatīsimies arī no citas puses. Sākoties 1917. g. revolūcijai, nekad nebiju kopā ar tiem, kas par to jūsmoja, runāja un cīnījās. Arvienu atradu laiku kavēties zem Sīleņieku vecā ozola pie saviem kritušajiem brāļiem strēlniekim, pieglausties lielajam krustam, kura ovālā plāksne vēstīja par 167 kritušiem 8. Valmieras pulka strēlniekiem. —Dusiet, jūs kaujas ērgļi!— Dažreiz aizdomājos tik tālu un nejutu, kā lidmašīnas, apšaudot pašu, šrapneļu lodītes kā zirņi sāka birt pār galvu. Lai paglābtos no trāpījumiem, spiedos ciešāk pie lielā ozola jo sapratu, ka strēlniekiem nav īstā vieta pulcēties mītiņos, klausīties Nachimsona vai citu revolucionāru runās, bet būt kopā ar dzīviem un kritušiem brāļiem un palikt uzticīgiem savai misijai līdz galam.

Savā dzimtenē daudz runājām un arī dziedājām par Mūžīgo Latviju. Bet Latvijas mūžs bija tikai 21 gads un 7 mēneši! —Mūžīga jau viņa ir — ticēsim un cerēsim, ka tas Valdnieks, kas stāv pāri par laiku un telpu, mums tā mazā, mīļā zemes gabaliņa pie Baltijas jūras no savas kartes nav izdzēsis, bet tie zemes valdinieki to gan ir izstrīpojuši. Nu jau ir 18 gadi, kā mūsu prātus nodarbina jautājums, kādēļ mūsu valstij tik īss mūžs bija lemts. Kāds ceļš mums bija jāiet, un kas bija tie, kas stāvēja uz Mūžīgās Latvijas ceļa. Pārliksim un labi pārdomāsim visus tos vēsturiskos notikumus un apstākļus, un vai tad mums atbilde neatradīsies pati no sevis: lūk, tie bija latviešu strēlnieki, tie strēlnieki, kas cīnījās Nāves salā, kas kā vētra drāzās pāri Ložmetēju kalnam,

pāri visiem ienaidnieku cietokšņiem.— Tie, lūk, stāvēja uz Mūžīgās Latvijas ceļa! Liksim runāt dažiem nozīmīgiem notikumiem no tiem laikiem. Dzimtenē manā darba vietā vasarās atvaļinājumus mēdza pavadīt toreizējais Ziemeļu frontes pretizlūkošanas daļas vadītājs kapteinis Dr. Pekka. Personīgi tiekoties, daudz arī runājām par to laiku notikumiem un viņa tikšanos ar ķeizaru Nikolaju II. Īsi pēc Ziemassvētku kaujām Pekka ticis izaicināts uz galveno mītni pie ķeizara. Pagājis nedēļas, lai galvenā mītnē apmācītu, kā uzvesties pie Viņa majestātes un uzšūta jauna gaļa uniforma. Notikumi bijuši sekoši: ja ķeizars piedāvā krēslu — nedrīkst atsēsties, ja piedāvā papirosu — nedrīkst pieņemt, sarunās nedrīkst uzkavēties ilgāk par .10 minūtēm, u.t.t. Pieņemšanas dienā iegājis kabinetā kāda generāļa pavadībā. Generālim ķeizars licis atstāt telpas. Kad atteicies no piedāvātā krēsla, piezīmēdams, ka tas viņam no štāba priekšnieka noliegts, cārs atbildējis: —Neviens manā štābā nevar noliegt vai maniem apmeklētājiem pieņemt krēslu vai atteikties. Lūdzu sēžat!— Cārs piedāvājis arī papirosu, kuru pieņēmis ar pateicību. Tad sākušās sarunas:

Nikolajs II.: Kas jūs esat?

Dr. Pekka: Kurzemes zemnieks. Pekka no Kalnciema.

Nikolajs II.: Nebūs taisnība, jo visi kas nes ķeizariskās armijas virsnieka uzplečus ir muižnieki.

Dr. Pekka: Mums Kurzemē ir tikai tie muižnieki, kam muižas, bet man tādas nav.

Nikolajs II.: Labi, beigsies karš, tad par tām muižām pado māsīm. Bet ko latviešu tauta prasīs no manis par varonīgām strēlnieku cīņām?

Dr. Pekka: Neesmu no savas tautas pilnvarots par to runāt, kādēļ Jūsu augstībai nevaru neko teikt.

Tālākās sarunas notikušas par pretizlūkošanas darbību Ziemeļu frontē. Pekkas audiencē ilgusi vairāk kā stundu. Šīs sarunas tika savā laikā arī publicētas Pekkas grāmatā, par spiegu darbību pasaules karā, bet mūsu valsts patstāvības laikā viņas netika komentētas. ALA kongresa laikā Klivlandē šīs lietas pārcilājām ar Goldmani sēdēdami pie bufetes. Arī viņš izteicās, ka cārs būtu apzeltījis katru latvieti par strēlnieku cīņām. Varbūt mums nebūtu tik pilnīgas politiskas patstāvības, kāda tā izveidojās revolūcijas ietekmē, bet kulturālo un saimniecisko patstāvību strēlnieku cīņas mums bija nodrošinājušas 100%, un ar to jau mēs būtu uz Mūžīgās Latvijas ceļa nostājušies droši. Mūsu valsts patstāvības gados šī pamata nebija, jo revolūcija pārvilka strīpu visiem strēlnieku ieguvumiem, kā arī pašiem

strēlniekiem un tikdaudz nicinātām cīņām. Nesaprotu, kādēļ pulkvežam jāatkārto to boļševiku aģentu domas, ar kurām viņi demagoģiskos nolūkos nāca pie strēlniekiem Ložmetēju kalnā un citur, stāstīdami par galma nodevīgo ricību pret valsti un latviešu strēlniekiem.

Kas gan bija vēl populārākas vienības cāra armijā par latviešu strēlniekiem? Kurš virsnieks tika vēl vairāk apbrīnots par mūsu varoni Briedi? Kuram ievainotam augstam generālim vai komandierim kāda galma dāma gan sagatavotu savu salona vagonu pārvešanai uz ķeizara slimnīcu, kā tas tika darīts pulkv. Briedim? Arī Medņa kgs netika aizmirsts. Kas attiecās uz ķeizarienes nodevību, tur Medņa kgs ar saviem apgalvojumiem gan nevarēs nevienu pārliecināt.

Liksim runāt dažiem dokumentiem no dažādām atmiņu grāmatām. Cārs Nikolajs II. apprecējās ar Hessenas princesi Alīsi. 14. nov. 1894. g. princese kā maza meitene bārene tiek pārvesta uz Anglijas galmu, kur uzaug, iemācījās angļiski un atsvešinājusies no vāciskās ietekmes. Sarakstīšanās visu mūžu ar vīru notiek angļu valodā. Pēc laulībām ieraksta cāra dienas grāmatā: „No šejienes vairs nav šķiršanās, beidzot mēs esam savienoti, sakalti kopējai dzīvei, un kad šīs zemes dzīve beigsies, mēs esam viena stipri saistīta ģimene, kas šajos laikos ir tik reti.” Atmiņu raksti neliecina par to, ka ķeizariene būtu maisījies valsts lietās. Bok kundze savā atmiņu grāmatā ķeizarieni apzīmē tikai par ģimenes māti. Ševēlska atmiņu grāmatā ķeizara ģimene tiek apzīmēta par Ģimenes dārgakmeni. Atteicoties Nikolajam II., no troņa, ķeizariene izsaka sekošu atziņu: „Es neparko neatstāšu Krieviju. Aizbraukt uz ārzemēm nozīmētu saraut pēdējo saiti ar pagātņi, kaut viņa man liekas pazudusi, aizgājusi bojā uz neatgriešanos.” Būdama boļševiku gūstā Toboļskā, viņa izsaka sekošu domu: „Palikšu Krievijā un mazgāšu grīdas. Labāk nomiršu Krievijā kā tieku izglābta no vāciešiem.” Kādā citā sakarā viņa saka: „Kungs, apžēlojies un glābj Krieviju. Nepārtraukti lūdzos, Kristus, apžēlo mani grēcīgo un glābj Krieviju.” Atziņu par ķeizarienes patriotiskām dziļām jūtām ir daudz. Kādēļ mums sviest akmeni pret tām, jo viņa savā laikā bija arī mūsu zemes valdniece. Tādas atziņas kalpo tikai boļševikiem.

Manuprāt strēlnieku pāriešanai boļševiku lēģerī gan nebūs vainojama kāda nodevība, vai arī cīņu neveiksmes, bet psiholoģiski ņemot, tur būs iespaids no 1905. gada revolūcijas, kurā mēs redzējām „īstos brīvības” apustuļus: Stučku, Daniševski, Lecmani, Petersu uc. Kādēļ gan strēlnieki labāk klausījās viņu demagoģiskās runās *Cīņas* un Nahimsona *Okopnaja Pravda* musinošiem rakstiem, kā sajiem īstiem vadoņiem — Briedim, Au-

zānam, Gopperam uc.? Šeit, lūk, mums jāmeklē īstā atbilde, lai tiktu tuvāk patiesībai. Domāju, ka Rodko-Dimitrijevs izpildīja tikai mūsu vēlēšanos un ļāva mums rīkoties. Gen. Trichovskis gan bija strēlnieku „launā acs”, kurš godkāribā un īgnumā par strēlnieku un viņu virsnieku pārkumu dzina mūs kaujās bez žēlastības bez artilērijas sagatavošanas. Iespējams, ka Jelgava Ziemas svētku kaujās būtu iegūta, ja Olaines rajonā krievu daļas piedalītās uzbrukumā, bet tās sadumpojās un sadedzināja baltos kaujas virsvalkus.

Noslēgumā tomēr jābrīnās kur pulkv. Mednim tikai tagad iet pāri patiesības vēji un atklātības viesuļi, kad koeksistences iespaidā visa cilvēce tiek vesta arvienu tuvāk bezdibenim, un mūsu dvēseles tiek ieputinātas maldu tumsā.--

Veco strēlnieku kopa Klīvlandē: Krūmiņš, Dimzēns, Riekstiņš, Krišjansons, Ezergailis, Grāvelis, Kubuliņš, Balodis, Ozoliņš

STRĒLNIEKU DZIESMAS

Cik man ir atmiņas par strēlnieku dziesmām, tad ar tām bija diezgan sajucis stāvoklis. Strēlnieku vairums nāca no krievu pulkiem, kādēļ visumā dominēja krievu dziesmas. Tās tika dziedātas klusos pārdomu un atpūtas brīžos. Dažas no tām bija tulkotas latviski, kā „Mirdzot šķēpiem rīta saules staros”, „Tur aizjāja latvietis uz kumeļa stalta”, u.c. Tika dziedātas arī latviešu kara dziesmas: „Div dūjiņas”, „Apkārt kalnu gāju”, „Nu ar dievu Vidzemīte”, „Es karā aiziedams” (tā gan nepadevās soļiem) un citas. Manā dienesta vietā 8. Valmieras pulka sakarnieku komandā, bija daži labi dziedātāji, kādēļ rāva vaļā pat Dārziņa mākslas dziesmas un nebaidījās no A. Jurjāna, „Jel nevaicā” (pēc Puškina teksta), kas bija nākusi ļoti modē īsi pirms Pirmā pasaules kara. Tai vajaga labu klavieru un smeldzošas vijoles pavadijuma, bet mūsu puisi rāva to vaļā tāpat bez notīm un instrumentu palīdzības, un skanēja labi, ka prieks bija klausīties. Kas attiecās uz „Ķemermiestiņu”, tad gan tā Ložmetējkalnā tika dziedāta maz. Cik atmiņā, tad tā sākās tikai revolūcijas laikā 1917. g., jo vecos laikos zem ķeizara disciplīnas nerātnas dziesmas neļāva dziedāt. Tā piemēram 1917. g. jūlijā, kad gājām cauri Rīgai, kāda rota uzsāka: „Rīgas puikas tiltu taisa, džimfollerā”, pulka komandieris P. Avens aizliedza dziedāt. Bet tas jau bija revolūcijas laiks un strēlnieki pulkvedi neklausīja. Tad ar „Ķemermiestiņu” tika uzbērtas ogles. Latvijas atbrīvošanas karā „Ķemermiestiņš” tika dziedāts vairāk. Tā melodija tika ievīta deju mūzikā. Zaļumballēs pūtēji spēlēja to valša taktī. Tad pašos Ķemerros, parkā, Milestības ozola uztaisītā estrādē orķestris nobeidz koncertu ar „Ķemermiestiņu”. Tekstā tās rindas, kas attiecās uz seržantiem un kaprāļiem, bija atbrīvošanas kara laiku pielikums. No nerātnām dziesmām strēlniekos vēl tika dziedāts: „Svecīte dzisīs...”

LAIKMETU ATSPĪDUMI

Izlasot *Strēlnieka* 8. burtnīcu, atradīsim daudz aizņemtu no revolūcijas laika uzskatiem. Pārdomas apstājas sevišķi pie divu rakstu autoriem: E-s O un P. Sudraba. Ar viņu atziņām nekādi nevaru būt vienisprātis. Būdams sarkanais strēlnieks, Krieviju 1918.g. pārstaigāju no Vologdas līdz Kaukazam, no Urāliem līdz Baltijas jūrai. Notikumus apskatot vispusīgi, ir jāliecina arī šodien, ka tas bija tikai neprāts, un mums nostājoties revolūcijas pusē nebija nekādas jēgas. Mums nav ar to jālielās, ka sakāvām baltos generāļus un Krievijā uzcēlām komūnismu, bet gan jānosarkst, un jānožēlo, ka revolūcija tagad izposta mūsu zemi un iznīcina mūsu tautu. „Sarkano strēlnieku” misija Krievijā nesaskan ne ar mūsu tautas, ne strēlnieku godu. Mēs bijām tur nomaldījušies, sarkanā miglā ieputinātas dvēseles: ugunī un naktī gājām pretim savam postam un nelaimei. Bet tā nebija mūsu strēlnieku vaina! Pasaule un internacionālais komūnisms mūs tanī velnu un raganu naktī izdzina.

Pēc cara nogāšanas internacionālisti jutās droši un savas aģitācijas dzirnavas laida vaļā ar pilnu jaudu, savās frāzainās runās aiziedami līdz galējībām, lietojami visnejēdzīgākās, šausmīgākās un drausmīgākās frāzes. Peterss runāja tikai par buržuju iznīcināšanu, vēderu izkārnišanu, zarnu izšķiešanu. Stučkas manifestā lasījām sekošus vārdus: „Sarkanie strēlnieki savus durkļus ar prieku badīs pelēksvārču vēderos.” Lielbiksis ar savu pulku ienākot Cēsīs /vēlākais Saeimas komandants/ izlaida uzsaukumu, kurā nostājās pret mūsu nacionālo armiju: „Sist baltos neliešus, nežēlot pulveri.” /Biķ bjeluju svoloč, ņečaģit porohu/. Tādu fražu sākot ar Krievijas revolūciju ir tūkstošiem, kas vērstas pret mūsu tautu, pret mūsu zemnieku mājām. Un tās nebija tikai frazes un vārdi, bet arī darbi. Peterss Maskavas čekā pārgāja no vārdiem uz darbiem. Vārdos neizteiktas mocības bij jāizcieš Petersa upuriem. Vai nostāties šo internacionālistu, sātānistu pusē ir kāda jēga?-

Ja Es-O kā paraugu pieved Skalbes domas no *Mazām piezīmēm*, tad tas nav nekāds attaisnojums politiskiem un drāmatiskiem piedzīvojumiem Krievijā, kur, nākot pie varas komūnismā, tika skārta arī mūsu zeme un tautas. Tās sekas pēc 45 gadiem ir ļoti skaidri redzamas, kad mums vairs nav ne savas valsts ne savas zemes, un tauta izdzīta kolchozos un svešumā iet bojā.

Šodien mūsu priekšā nostājas jautājums: vai mūsu 20 brīvības gadi bija to vērts, ja bojā aiziet visa tauta? Jūsu atbilde, cienījamie autori, lai bez komentāriem ir aksioma. Kāda atziņa nu ir Skalbes atziņām — ja paša kapam vairs nebija vietas savā zemē? Uz politiskiem notikumiem viņš raudzījās caur sarkanām brillēm. Viņš varēja būt tikai jauks līrisks dzejnieks, bet ne politiķis.

Kas tie bija par apstākļiem, kas strēlniekus ierāva revolūcijā? Vispirms te jāpiemin 1905. g. revolūcija, jo ar to nāca pirmie mūsu „brīvības” apustuļi, kuriem strēlnieki vairāk ticēja kā saviem vadoņiem: pulkv. Briedim, Gopperam, Auzānam un citiem. Autors gan priecājas par 1905. g. revolūciju, un skumst, ka cara valdība to apspiedusi, bet nepasaka, ka visām revolūcijām ir bijis tikai viens mērķis — internacionālā komūnisma diktatūra. To vislabāk pasaka pats revolūciju meistars Trockis savā grāmatā — *Istorija Ruskoj Revolučij*. Ja cara valdība 1905.g. nebūtu revolūciju apspiedusi, mēs boļševiku briesmas piedzīvotu 10 - 12 gadus agrāk. Droši netiktu arī pie tiem 20 brīvības gadiem, kas bija pēc I. pasaules kara. Gaužam aplami tiek runāts par kādu 1917. g. oktobra revolūciju vai apvērsumu. No pagaidu valdības puses nekas netika darīts, lai demokrātiju Krievijā nosargātu, bet varu atdeva bez mazākās pretestības komūnistiem, tāpat, kā mēs to darījām 1939./ 40.gados. Lielu lomu spēlēja jau pieminētā aģitācija, jo komūnisti darīja visu iespējamo, lai strēlniekus ierautu revolūcijā. Fronte tika pārplūdināta ar komūnistu literatūru, un komūnistu aģenti zināja mūsu visvārīgākās vietas, pret kurām vērst savu propagandu. Mēs šai aģitācijai padevāmies, bet nezinājām, ko likt nogāstās monarchijas vietā, bet kā apstulbušas mušas metāmies tieši ugunī. Savas valsts jēdziens mums tad vēl bija tumša lieta. Tika gan runāts par brīvo Latviju brīvajā Krievijā, bet tālāk par to nedomājām. Būdami sarkanā armijā, par Brīvo Latviju gan nerunājām. Kad 1919.g. sākumā līdz mums atnāca kādas nepilnīgas ziņas par mūsu nacionālo armiju un valdību, tās tika noliegtas kā baronu ļaunprātīgas baumas. Bet strēlnieki nebija komūnisti. Ir taisnība E-s O kgm, ja Krievijā izklīdušiem strēlniekiem būtu bijis kur palikt, nekad nebūtu piedalījušies sarkanā armijā. 1918.g. sākumā mēs 6. Valmieras pulka strēlnieki sakarnieki iebraucām Jekaterinoslavā. Toreiz jau bija tad noorganizēta latviešu padomju kaujas vienība, bet uz viņu mītni raudzījāmies kā spītīgo māju. Kad bijām naudu nodzīvojuši, darba atrast nevarējām, zem lielā Dņepras tilta izgulējušies, un savu laiku pārtikuši no zagšanas, kādā bezizejā atvērām šīs sar-

kanās vienības durvis — jo mums gribējās ēst. Vāciešiem ienākot Ukrainā, šī vienība pārcēlās uz Saratavu, kur izauga 5. Saratavas latviešu padomju pulks. Saratavā nepalikām, bet pārcēlāmies uz Maskavu, jo bijām nodomājuši izdevīgā brīdī doties uz vāciešu okupēto dzimteni. Maskavā kādu laiku pavadījām citā latviešu vienībā un sargājām visu to Kremļa „hierachiju”, kurā gan neredzējām neviena krievu cilvēka. Galvenā kārtā tur bija žīdi, kāds kaukazietis vai polis. Runāja, ka Kremlī uzturoties arī Stučka un Dauge, bet tajos trijos mēnešos netiku viņus redzējis. Vienīgais krievs tur bija dzejnieks Djemjāns Bednijs, kurš apdziedāja krievu proletārieti Ņekrasova garā. Tiku ar viņu daudz runājis, jāsaka, ka arī viņš nebija komūnists. Vēlāk mēs aizceļojām uz Bologoju, kur atradās 8. latviešu strēlnieku padomju pulks, kurā ieradās vairums mūsu cīņas biedru no Ložmetēju kalna, Juglas un Nitaures. Tad E-s O patīk visus samesst vienā maisā: Bermontu, Golcu, Deņikinu un arī mūsu Niedru, kā kaķēnus slīcināšanai. Bet cik labi būtu, ja kāds vēl no šiem „nolādētiem” gariem šodien pieceltos un nostātos cīņā pret komūnismu. Arī tad mums vēl rastos kādas cerības, pavērtos ceļš atpakaļ uz dzimteni, uz mājām. Tagad mums tāda nav! Tas, ko mēģina darīt vēl mūsu izbankrotējušies politiķi, mūs nepārliecina. Krieviem ir sakāmvārds: „Posle drāki s kulami ņe mokai!” Kur bijām tad, kad mums vēl bija apbruņoti karavīri, bija arī lielgabali, tanki. Pilnīgi piekritu E-s O kgm /31.lpp./, ka par to ir atbildīgi tie politiķi vadoņi, kas uzņēmās atbildību par mūsu zemes un tautas likteņiem.

Runāt par strēlnieku darbiem Krievijā nebūtu gudri. Darbu un nedarbu tur bija daudz. Varētu daudz saukt vārdā, bet labāk būs ja klusēsim. Mūsu laiku vēsturnieki nekādas skaidrības nedos. Vēstures tīrrakstu varēs dot tikai nākošais gadsimts, kad sava laika varoņi jau būs zem smilgām. Mums katram ir tikai subjektīva patiesība, absolūtā pieder Dievam. Bet vai tad būs, kas vairs rakstīs par mūsu lielajām cīņām Ložmetēju kalnā, Nāves salā, Tīrelī? Latviešu tauta savā vēstures tecējumā nekad nav bijusi tik tuvu bojā ejai kā tagad, kad esam izdzīti svešumā un kolchozos. Līdzīgi E-s O domā arī Pēters Sudrabs.

Priecāties par to, ka krievu mātes baidīja savu bērņus ar latviešu vārdu -nav nekāda goda lieta. Skumjā častuška par aizripojušo ābolīti runā skaidru valodu arī par mūsu likteni. Jabločko, kud kaķissja?! Kur ir aizripojies mūsu ābolīts? Uz kādas mucas šodien mēs sēžam? Ko tas grandiozais veikums mums pēc 45 gadiem ir devis? Atbildes uz šiem jautājumiem ir drausmīgas.

Bet nedomāsim, ka tikai latviešu strēlnieki komūnismu uzcēla Krievijā. Tatjana Meļnik-Botkina savā atmiņu grāmatā *Vospominānija o carskoi semje i jeja žizni* runā par lieliem vācu spēkiem Krievijā, kuru uzdevums bijis par katru cenu nosargāt revolūciju. Spēcīga vāciešu grupa atradusies arī cara ģimenes noslepkavošanas laikā Jekaterinburgā. Pāris dienas pirms drausmīgā notikuma Ipaķjeva nama pagrabā, Urālu čekas priekšnieks Jankels Jurovskis griezies pie cara un piedāvājis visu ģimeni izlaist uz Vāciju, ja parakstīšot Brest-Ļitovskas miera līgumu, kā Nikolajs II. Cars atbildējis: „Cars neko tādu nekad neparakstītu, ja būtu savas zemes valdnieks, un to nedarišu arī tad, kad esmu savā zemē gūsteknis.” Pēc pāris dienām sekojusi iznīcināšana. 1917.g. revolūciju Krievijā izcēla vācieši, samaksu Ļeņins ar Trocki saņēma no tām zemēm, kuras mēs šodien saucam par brīvo pasauli, un mēs vēl vientiesīgi gaidam un ticam, ka tā atbrīvos mūsu zemi un tautu. Toreiz apmātais Krievijas proletāriets un karavīrs, latviešu strādnieks un strēlnieks bija tikai līdzeklis internacionālā komūnisma mērķu sasniegšanai. Kāda jēga un nozīme nu bija mūsu cīņām sarkanā armijā? Bet negribu arī apstrīdēt tās domas, ka Latvijas brīvību izcīnīja sarkanie strēlnieki pie Chromiem un Perekopiem. Ir skaidrs, mūsu brīvvalsts 20 gadi bija revolūcijas devums. Bet ir skaidrs arī tas, ka revolūcija jau savu bērnu ir apēdusi, un, ko revolūcija ir aprijusi, to vairs no tās atpakaļ nedabūsim nekad. Ja mēs gribam atbrīvot savu zemi un tajā atgriesties, tad vispirms mums ir jāizaicina komūnisms, tas pats komūnisms, ko mēs „sarkanie” strēlnieki uzcēlām pie Chromiem un Perekopiem — kad sakāvām pēdējos spēkus uz bijušās Krievijas teritorijas, kas cīnījās pret internacionālo komūnismu.-

Ir jābrīnās arvienu par tām domām, kas strēlnieku cīņas Rīgas frontē grib apvienot ar cīņām Krievijas stepēs sarkanā armijā, jo tās lūk esot kalpojušas Latvijas brīvībai!? Patiesībā tās cīņas gan stāvēja vienas otrām diametrāli pretēji. Rīgas frontē mēs klausījām Krievijas ķeizara Nikolaja II. pavēlēm, bet sarkanā armijā mūs komandēja Trockis. Rīgas frontē mēs gājām pretim Mūžīgai Latvijai, cīņas sarkanā armijā mūs ir novedušas nelaiēm un postā.

Pavisam nav gudri salīdzināt bijušo Krievijas monarchiju ar komūnisma iekārtu Padomju Savienībā. Kristīgā monarchija krievu cilvēkam bija tas pats, ko mēs šodien gribam pateikt ar vārdu demokrātija. Mēs taču labi zinām, ka mums trūka tikai politiskās brīvības, bet saimnieciskā un kultūrālā jau mums bija tikpat kā rokā. Mums bija jau savas fabrikas un fabrikanti, savi kulturālie un saimnieciskie uzņēmumi, savas biedrības un centrālbiedrības, savas skolas, savi labi nostādīti grāmatu apgādi, un

1913. g. 66 periodiskie izdevumi latviešu valodā: 32 avīzes un 34 žurnāli. Tie bija labi kulturāli un arī nacionāli izdevumi. Ir prieks vēl šodien turēt rokās un lasīt tādu avīzi kā *Dzimtenes Vēstnesis*. Rīgā vien mums iznāca piecas dienas avīzes. Latvijas brīvības pirmajos gados gan to skaits uzkāpa līdz septiņām, bet dēvētā latviskā Latvijā to skaits mūsu galvas pilsētā noslīdēja uz trim dienas avīzēm, kamēr vēl pienāca klāt ceturta. Tikko beidzu izlasīt atmiņu grāmatu par Viļņas karaskolu *Na službe otķečestva*, kuru beiguši gandrīz visi Baltijas valstu armijas vadītāji. 1911.g. izlaiduma aktā jaunus virsniekus apsveicis cars Nikolajs II., un starp citu savā uzrunā teicis: „Esat vispirms patiesi un godīgi kristieši, tad uzticīgi kalpojat tēvuzemei un man.” Nekāda šovinisma, ne draudu visā uzrunas saturā. Tās ir lietas, par kurām aiz dzelzs aizkara nevar ne runāt, ne domāt.

Kad 1919.g. vasarā ar Cēsu bataljonu nonācu Latgales frontē, dienēju frontes rajona sakaru centrālē, kura atradās Atašienes /toreiz Borchu/ stacijā. Skumji raudzijos pāri Stalīdzēnu sādžai un Latgales purviem, aiz kuriem atradās mūsu brāļi — strēlnieki. Bija tāda nojauta, ka ar tādām pašām skumjām sirdī raudzījās pāri purvam uz mums — aiz kura atradās viņu tēvu mājas. Pāri nākšana nebija iespējama, jo tika apdraudētas viņu dzīvības. 1919.g. pavasarī Alūksnes rajonā pārnāca labā ticībā viss bataljons ar virsniekiem, bet viņus visus iznīcināja. Tas bija pilnīgi iespējams, kas sarkanie latviešu strēlnieki pārnāktu pie mums ar visiem ieročiem. Tās lietas kārtot toreiz bija mūsu pagaidu valdības uzdevums, bet likās, ka viņa par to nemaz nedomāja. Divīzija bija labi apbruņota, un pārnākšanas gadījumā lielie ieroču krājumi pārnāktu atbrīvošanas armijas rīcībā. Savus „sarkanos” strēlniekus būtu atlaiduši uz mājām, kur viņu komūnisms būtu izkūpējis, kā dūmi pa skursteni. Līdz ar to būtu Latgales atbrīvošana jau atrisināta 1919.g. vasarā, un iespējams, ka būtu atrisinājusies arī Bermonta problēma. Tādā gadījumā balto ģenerālim Turkulim savā grāmatā *Drozdovci v ognē*, nebūtu ko rakstīt, ka Latviešu sarkanā divīzija izglāba bolševikus Maskavas pievārtē.

Bet mēs nedomājam par cēloņiem, kas toreiz lika tam raganu katlam vārīties. Komūnisma pusē stāvēja toreiz, un stāv arī tagad, visa pasaule, visas internacionālās organizācijas. Un tās grozīja un kārtoja visas lietas komūnisma labā. Un visu, pēc pirmā pasaules kara radušos valstu vadītāji un politiķi bija tikai figūriņas uz šī internacionālā spēles galda. Tikai Somija stāvēja ar savu politiku savrūp un šim internacionālismam nepadevās. Bermonts nenāca uz Rīgu, jo Judeničs bija viņam pavēlējis iet dienvidos no Latvijas

Krievijā. Viņš lūdza pagaidu valdību dot ceļu uz austrumu fronti, bet mūsu valdībai nebija tā spēka to ceļu dot. Internacionālie spēki Bermontu pagriezta pret Rīgu, mūsu atbrīvošanas armija tika atrauta no austrumu frontes operācijām, latviešu divīzija pārceļta uz Iekšskrieviju, lielnieki savus pārējos spēkus pagriezta pret Judeniču, lai to sakautu. Tā pasaule 1919.g. izglāba komūnismu no iznīcināšanas. Komūnisms cīnās ar viltīgiem, bezkaunīgiem paņēmieniem. 1919.g. 8. oktobrī sākās Bermonta uzbrukums Rīgai. Mēs stājāmies pretim un, angļu lielgabalu atbalstā, sakāvām ievērojamu spēku, kas bija organizēts cīņā pret komūnismu. Bet komūnisms zināja īsto laiku — tieši pēc 20 gadiem — 1939. g. 8. oktobrī pār Daugavas tiltu pārbrauca pirmais sarkanarmijas ešelons uz noligtām bāzēm. Neviens šāviens netika raidīts pret mūsu lielāko ienaidnieku toreiz ne no mums pašiem ne mūsu draugiem. 1940. g. 17. jūnijā, kad Rīgā ieripoja Padomju Savienības tanki, kāds no mūsu redzamākiem mācītājiem jautājis ģen. Balodim: „Ko mēs tagad darīsim, nu mums visiem ir beigas?” Balodis atbildējis: „Mēs esam izvēlējušies mazāko ļaunumu.”

Mums jāsaprot, ka esam maza tauta un mūsu patstāvība atkarīga no lielo tautu „žēlastības”. Kad 1920.g. Latvija noslēdza mieru ar Krievijas Padomju Federācijas Sociālistiskām Republikām, Virza *Brīvā Zemē* rakstīja, ka pasaules vēsturē noticis lielākais brīnums, jo mazā Latvija sakāvusi divas lielvalstis: Krieviju un Vāciju, kuras nākušas pie mums slēgt mieru. Cik žēl! Dzejnieks nevarēja pacelt galvu, lai paraudzītos tālākos apvārķšnos, un saskatīt, līdz ar to palikām vieni, kā vēja atrauta lapa no koka, kuru laikmetu straumes var ieraut dzelmē kuru katru mirkli. Viņš neredzēja un nedomāja par to, ka mums nav vairs neviena spēka, kas mūs pasargātu no komūnisma briesmām. Tā bija tikai šovinistiska frāze, kura pēc 20 gadiem palika par tukšu skaņu.

Mēs, vecie strēlnieki, varam būt droši un lepni, ka Rīgas frontē cīnījāmies par savu valsti — Mūžīgo Latviju. Ja revolūcija visu to ir iznīcinājusi un sagrāvusi, tad mēs tur neesam vainīgi.

MISTISKAIS LOKHARTS

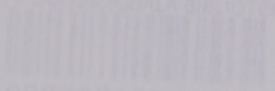
Pirmā pasaules kara sabiedrotie savai dalībnieci — vēsturiskai Krievijai ļāva nogrimt bezdibenī bez kādiem sirds pārmetumiem. No tās lielās tragēdijas, kas šodien nāk pār pasauli, tā ir maza epizode, kas aprakstīta š.g. *Laiks* 13. aprīļa numurā. Kas tie par strēlniekiem un kur viņi atradās, kas gribēja Ļeņinu izģērbt pliku un vēst Maskavas ielās. Vispārīgi tas ir muļķīgi fantastisks izgudrojums, kuram nav nekāda sakara ar patiesu cīņu pret bolševikiem. No Kremļa strēlnieki nevarēja iznākt un iesākt cīņu Lielajā teātrī ar lielinieku vadoņiem. Kremli atradās divas bijušo strēlnieku vienības, kurām Ļeņins ar Trocki bija uzticējuši savu un visas komunistu hierarchijas apsardzību. To varbūt domāja darīt tikai kāda maza grupa strēlnieku virsnieku, kas dzīvoja pilsētā, bet tie nebija tik vieglprātīgi, lai iesaistītos kādā fantastiskā dēkā. Šim jautājumam pēdējā laikā pievērsusies arī krievu emigrantu prese, un mēnešrakstā *Nedēļa* 11. numurā /*Neģeļa*/ veltījusi Lokharta avantūrai sīku aprakstu. Raksts *Nedēļa* ir pamatots uz citiem avotiem, bet figurē tās pašas personas. Šo rindu rakstītāja acīs Lokharta tēls ir vēl dzīvs. Ļeņins Kremli dzīvoja ar saviem tuvākiem līdzstrādniekiem vienā no ievērojamākām celtnēm, kura senāk saukusies Ģeņežnaja Palata. Ja ne katru dienu, tad ļoti bieži pie šī nama piestāja Lokharta mašīna, kurai priekšpusē bija pielikti angļu imperijas un komunistu sarkanais karodziņš. Viņš ar Ļeņinu un Trocki veda ilgas sarunas. Tā mēs bijušie strēlnieki viņu redzējām Kremli iebraucot un izbraucot, un nebija liegts mums viņu apbrīnot. Lokharts cara Krievijā angļu sūtniecībā bija ieņēmis mazievērojama ierēdņa vietu. Nākot lieliniekiem pie varas, ticis nozīmēts par angļu misijas vadītāju. Par tām sarunām, kas tika vestas ar komunistu vadoņiem Kremli, Lokharts savās atmiņu grāmatās klusē. Viņa misija pie lieliniekiem noskaidrojās dažus gadus vēlāk, kad 1921. g. Loids Džordžs viņu paaugstināja dienestā un apzīmēja par „lielo diplomātu”, jo esot labas attiecības nokārtojis ar Krievijas jauno iekārtu. Vēlāk viņš angļu sūtniecībā Prāgā bija pirmais padomnieks un sirsnīgi draudzējās ar Massarika dēlu. Toreiz Krievijā par Lokharta „sazvērestību” neko nerunāja. Par to dzirdēja tikai vēlākos gados. Ir taisnība, ka čeka katrā gadījumā pret viņu nodrošinājās, kādēļ Džeržinskis uzticēja Lokhartu un citus angļus izsekot nelielai čekistu grupai, kuras dalībnieki slēpās ar segvārdiem. Šmitčens bija šīs grupas vadītājs. Par savu palīgu viņš izredzēja kādu *Sproģi*. Tas savu

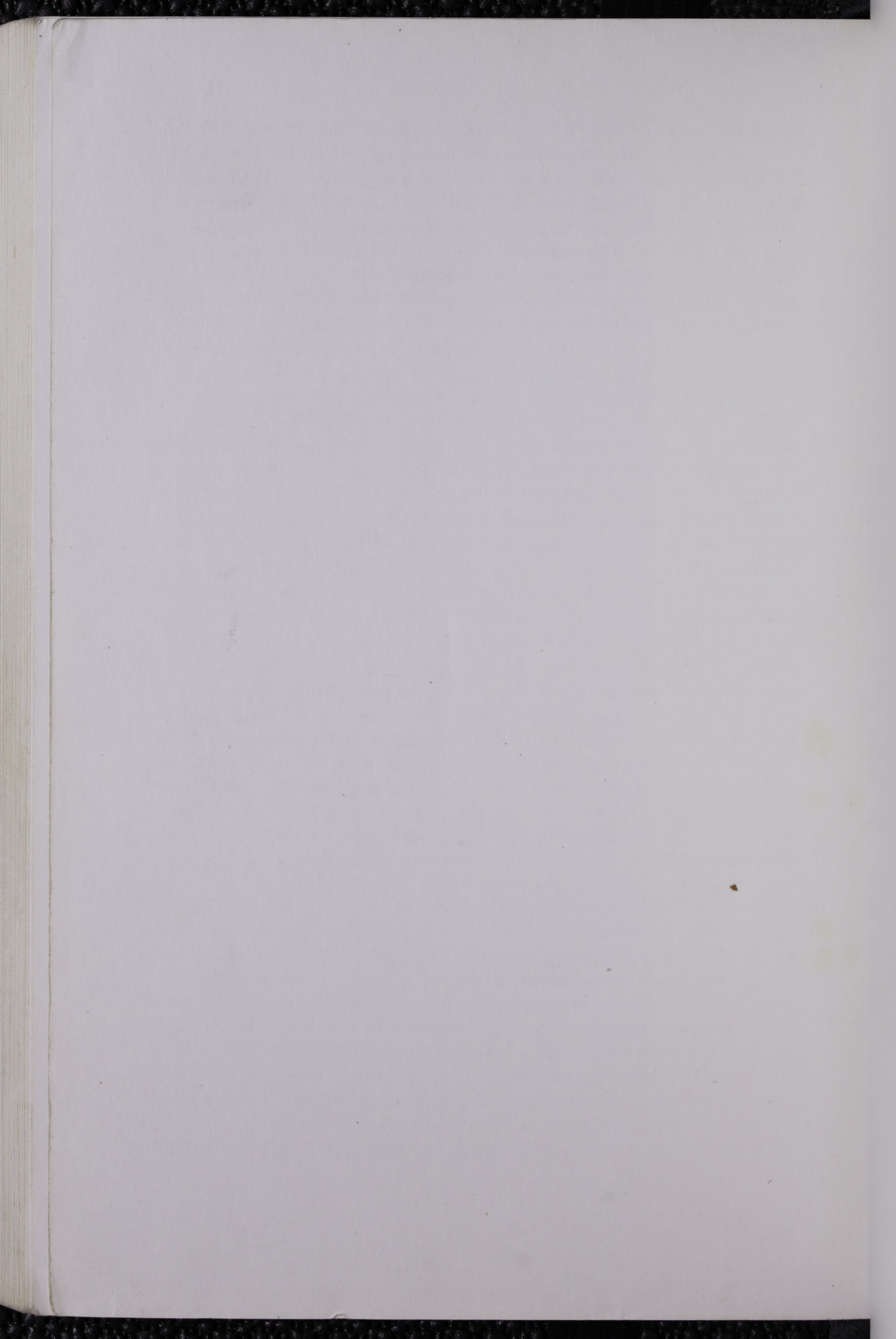
uzdevumu veica spīdoši. Pēterpilī latviešu klubā angļu jūrnieku vakarā dejo ar flotes atašeja Kromija kundzi, ved interesantas sarunas. Bieži viņš satiekas ar Lokhartu. Čekas uzdevumā aizbrauc uz Archangēlsku, lai satiktos ar generāli Pulu. Kas ir šis Šmitchens? Viņa īstais vārds ir Jānis Jāņa dēls Buiķis, kas bolševīku partijā jau iestājies 1917.g. Pēc citas informācijas viņš vēl dzīvojot Maskavā komfortāblā dzīvoklī un esot 70 gadus vecs.

Lokhartam nacionālās Krievijas atdzimšana neinteresēja bet tas rīkojās pēc direktīvām, kas nāca no citurienas.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and mostly illegible due to the bleed-through effect.

2402

BIBLIOTECA NAZIONALE DEL CONGRESSO

0309081854

2.40 Ls

211-

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309081854

2009-4
- 317

